

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

Περίοδος Β' τεύχος 105 Σάββατο 12 Αυγούστου 1978

Δρχ. 20

Ευάγγελος Αβέρωφ ΠΟΙΟΥΣ ΥΠΗΡΕΤΕΙ,

Μία απόρρητη έκθεση
του 1945 και ο πολιτικός
βίος του ΥΕΘΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

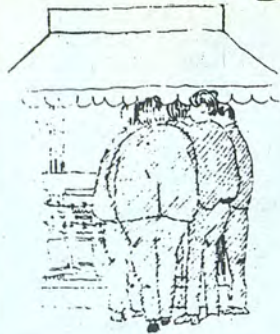
ΡΥΛΑΡΙΝΟΣ

**Ειδικός
στα
νομίσματα
και
μοναδικός
στα
χαρτονομίσματα**

STAMPS and COINS
ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 5, ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ: 32 10 577 - 32 10 384

ΚΑΘΕ ΠΡΟΙ

αφραζε

διαβαζε

διαδιδε

την **ΑΥΓΗ**
τη δίκη 68
ΦΩΝΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΚΕΔΡΟΣ

ΜΕΛΕΤΕΣ - ΔΟΚΙΜΙΑ

• ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟ

1. ΖΕΡΑΡ ΠΙΕΡΑ

Η μακριά πορεία ενός ποιητή

2. ΚΡΕΣΕΝΤΣΙΟ ΣΑΝΤΖΙΛΙΟ

Μύθος και ποίηση στόν ΡΙΤΣΟ

• ΚΙΜΩΝ ΦΡΑΪΕΡ

ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ ΤΟ ΤΙΜΗΜΑ

Εισαγωγή στην ποίηση του ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ

ΤΟΠΙΟ ΘΑΝΑΤΟΥ

Εισαγωγή στην ποίηση του ΤΑΚΗ ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 - Τηλ. 3615.783

Περίοδος Β'
Χρόνος 5ος
Τεύχος 105

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ Δημοχάρους 60,
Αθήνα 601. Τηλ. 732-713 - 732-819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

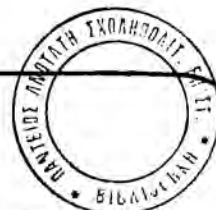
ΠΟΛΙΤΙΚΟ Ρεπορτάζ	4
ΑΝΤΙ-θέσεις	5
ΡΕΠΟΡΤΕΡ: Ποιός είναι και τί υπη- ρετεί ο κ. Ε. Αβέρωφ	7
ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ: Μιά απόρρητη έκ- θεση του Ε. ΑΒΕΡΩΦ για τό βο- ρειοηπειρωτικό	12
HAMID SADR: Βιβλία: ο μεγάλος έχθρος του Σάχη	15
DARIO FORNARI: Μέ τους μαχητές της Έρυθραίας	18

Λ. ΧΑΣΑΠΗ: Μέρες του '36	23
Ν. ΜΟΥΖΕΛΗ: Καπιταλισμός και ανάπτυξη της γεωργίας	25
Ζ. ΛΑΠΑΞΑΝΤ: Παιδαγωγική Αυτό- διαχείριση	32
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ:	34
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	36-50
ΑΝ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ, ΝΑΣΟΥ ΒΑΓΕΝΑ: Ποίηση	36
Ν. ΤΑΧΤΙΤΣΗ: Πολιτικά κείμενα	37
Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ: "Αμπωτίς και παλίρροια (διήγημα)	40
ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ: Δυό διη- γήματα	42
ΤΟΛΗ ΚΑΖΑΝΤΖΗ: Ο Διεθνής	43
Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ: 4 αυτοβιολογια- φικά σημειώματα	44
ΣΟΝΙΑΣ ΙΛΙΝΣΚΑΓΙΑ: Σκέψεις για μιά παρουσίαση	46
ΧΡ. ΛΙΟΝΤΑΚΗ: Απολογισμός μιάς χρονιάς ποίησης	48
Ν. ΝΤΟΜΠΡΟΛΙΟΥΜΠΟΒ: Ο Λαο- κόων	50
ΔΙΑΛΟΓΟΣ:	51

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ:

Ο άπεσταλμένος μας στην
Αβάνα ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΣΑΛΑΚΟΣ
συνάντησε τον ΦΙΝΤΕΛ ΚΑΣΤΡΟ
και γράφει για την ΚΟΥΒΑ του
1978 και τό 11ο Παγκόσμιο Φε-
στιβάλ Νεολαίας.

ΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΤΟΥ ΑΔΙΕΞΟΔΟΥ

ΟΙ εξωτερικές εμπλοκές της χώρας (άρση του εμπάργκο, ελληνoturκικές "διαφορές", "ειδικές σχέσεις" με το ΝΑΤΟ κλπ) έπεσκίαν τους τελευ-
ταίους μήνες τις εξελίξεις και όποιες άλλες διεργασίες στην εσωτερική
πολιτική ζωή.

ΟΜΩΣ ή διάταξη των δυνάμεων και ιδιαιτέρα μέσα στους κόλπους της Ν.Δ.,
δέν είναι άσχετη με την διαμόρφωση της ελληνικής θέσης στά διεθνή πρό-
βλήματα, ιδιαιτέρα σέ ότι άφορά τά άδιέξοδα που δημιούργήθηκαν πρόσφατα
στην έξωτερική μας πολιτική.

Η διαχείριση των εθνικών θεμάτων συναρτάται με τις άνακαταξέσεις στά ένώ-
тата κλιμάκια του κυβερνώντος κόμματος. "Η λεγόμενη "διεύρυνση"-νεοαποστα-
σία για πολλούς, φυσική μετατόπιση στοιχείων σέ συγκοινωνούντες, ιδεολογικά
και πολιτικά, χώρους για άλλους - άνέπρεψε τή μέχρι τότε λαχύουσα ίερερ-
χηση των επιγόνων και έδωσε στην άσκηση της κυβερνητικής πολιτικής μία
καινούρια διάσταση.

Η διάταξη αυτή, μετά την μετάβαση του "κουρασμένου" Π. Πακαληγούρα από
τό προσηκνίο σέ άκυρωτά και την σχετική άποδυνάμωση του κ. Γεωργίου
Ρέλλη -είναι γνωστό ότι ή κ. Χαρμανλής συνηθίζει νά χαράζει προσωπική
την έξωτερική πολιτική - σηματοδύεται από την είσοδο στην άρένα του κ. Ε.
Μητσοτάκη και την αντιπαράταξη του - όπως πιστεύουν πολλοί - σέ μία
"καλή παραένα", τόν κ. Εγγέλο Αβέρωφ. Ο τελευταίος φαίνεται νά δια-
τηρεί τις δυνάμεις του άφου παραμένει για τέσσερα άλόκληρα χρόνια άμε-
τακλήτος σέ άκυρωτά "Εθνικής Άμύνης και άρκτος πιστεύουν ότι άπο-
τελεί τόν "έκλεκτό του στρατού".

ΑΥΤΟ βέβαια μπορεί νά σημαίνει πολλά...

Και οι δυό τους έχουν ένα παρελθόν και πολλά άπόσπασται Κορυφαίος της
έκστασης και πρωτοργάνης του βασιλικού κρατικού μηχανισμού και της συντα-
γματικής και πολιτικής έκτροπής του '65 ή ένας, γεφυροποιός με τή χούντα,
"φανατικός εθνικίστης" και προστάτης των χουντικών "σταγονιδίων" ή άλλος,
φέρωνται τέσσερα χρόνια μετά την τραγική έμπειρα της τυραννίας νά άκυ-
ρουν την ήγηση της Άξιως και την άσκηση της εξουσίας.

ΤΟ ΑΝΤΙ, σέ προηγούμενο τεύχος του έδωσε μία είκόνα των "πολλών φάσεων"
της πολιτικής σταδιοδρομίας του Κ. Μητσοτάκη. Σήμερα, δίνοντας στή δημοσιότητα
ένα ξεχασμένο έγγραφο του Ε. Αβέρωφ και τοποθετώντας το σέ ιστορικό του
πλαίσιο, πιστεύει ότι δίνει μία νέα διάσταση στην προσωπικότητα του άνδρος.
ΟΠΟΡΤΟΥΝΙΣΤΕΣ και δημακόποι αυτού του είδους, πολιτικοί συνδεδεμένοι με ζέ-
να συμφέροντα είναι σήμερα επικεφαλής των καθεστωτικών τομέων στην άσκη-
ση της κυβερνητικής πολιτικής.

ΕΤΣΙ, τά όποια όειλά καρκινωματούμενα άνούγματα στους υπγενείς "κεντροδε-
ξιούς" χώρους έπιφυλάσσονται για τομετί που σήμερα είναι δευτερεύουσας ση-
μασίας. Η αντιφατικότητα που χαρακτηρίζει τό σχέδιο και την έφαρμογή του
"άνοιγματος", προκαλεί μία συνολική κρίση και επιβάλλει μία ριζική και
συστά προγραμματισμένη επανατοποθέτηση των δημοκρατικών δυνάμεων μπροστά
σέ δημιουργούμενα άδιέξοδα.

Ἀπό τίς ἐναλλακτικές λύσεις στή διαδικασία τῶν μηνυμάτων...

ΦΑΙΝΕΤΑΙ, λοιπόν, πῶς ἡ κυβέρνηση, καί προσωπικά ὁ πρωθυπουργός κ. Καραμανλῆς, ἔχουν παγιδευτεῖ σέ μιά διαδικασία ἀνταλλαγῆς μηνυμάτων – φιλικῶν μηνυμάτων... – μέ τόν πρόεδρο Κάρτερ. Τά πράγματα εἶχαν μιά φυσική σειρά: Τήν ἐπομένη τῆς ψηφοφορίας τῆς Βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων γιά τό ἐμπάργκο, ὁ κ. Καραμανλῆς στέλνει στόν Ἀμερικανό πρόεδρο προσωπικό μήνυμα. (Τόσο ἡ ἀποστολή, ὅσο καί τό περιεχόμενο τοῦ μηνύματος, παραμένουν ἄκρως ἀπόρρητα). Τήν Παρασκευή, 4 τρέχοντος, ὁ πρόεδρος Κάρτερ δέχεται στό Λευκό Οἶκο τόν ἐδῶ πρεσβευτή Ρόμπερτ Μακλόσκυ, πού θρίσκει στίς ΗΠΑ γιά διακοπές. Τήν Κυριακή, ὁ Ἀμερικανός πρεσβευτής διακόπτει τήν ἀδεία του καί ἐπιστρέφει στήν Ἀθήνα. Εἴκοσι τέσσερις ὥρες ἀργότερα, ὁ κ. Μακλόσκυ γίνεται δεκτός ἀπό τόν πρωθυπουργό κ. Καραμανλῆ, στόν ὁποῖο καί ἐπιδίδει, ἐπίσης προσωπικό, μήνυμα τοῦ προέδρου Κάρτερ – ἀπάντηση στό πρωθυπουργικό μήνυμα. Καί ἀμέσως μετά, συγκαλεῖται ἡ Κυβερνητική Ἐπιτροπή, ἡ ὁποία, σύμφωνα μέ κυβερνητική ἀνακοίνωση, «ἐξέτασε (μεταξύ ἄλλων) τό θέμα τῆς συνεχίσεως τῆς διαδικασίας γιά τήν ἄρση τοῦ ἐμπάργκο, ἐν ὧσι καί τῆς προσεχοῦς συζητήσεως τοῦ θέματος εἰς τήν Κοινήν Ἐπιτροπήν τῶν ἐκπροσώπων τῆς Βουλῆς καί τῆς Γερουσίας τῶν ΗΠΑ».

ΑΠ' ὅλη αὐτή τή φυσική σειρά, τό μόνο πού «διέρρευσε» ἀπό ἐλληνικῆς κυβερνητικῆς πλευρᾶς ἦταν ὅτι, στό μήνυμά του, ὁ πρόεδρος Κάρτερ διαδήλωνε τά «φιλικά του αἰσθήματα» πρὸς τήν Ἑλλάδα, μαζί μέ τή «διαβεβαίωση» ὅτι οἱ ἐλληνικές θέσεις «θά ληφθοῦν ὑπ' ὄψη» ἀπό τήν Κοινή Ἐπιτροπή τῆς Βουλῆς καί Γερουσίας, κατά τή διαμόρφωση τοῦ τελικοῦ κειμένου γιά τούς ὅρους τοῦ ἐμπάργκο! Ἀλλά ἡ «διαρροή» αὐτή, προσδιορίζει καί τό περιεχόμενο τοῦ μηνύματος Καραμανλῆ πρὸς Κάρτερ: Ἡ ἀπόφαση τῶν δύο νομοθετικῶν σωμάτων τοῦ Κογκρέσου, – θά πρέπει νά ἐπισημαίνει ὁ Ἕλληνας πρωθυπουργός στό μήνυμά του – εἶναι «λυπηρά»... Ἀλλ' ὅ, τι ἔγινε, ἔγινε. Τό προέχον, αὐτή τή στιγμή, εἶναι πῶς νά μή καταστεῖ δυσχερέστερη ἡ ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τῆς περιοχῆς... Ἡ ἀμερικανική κυβέρνηση καί τό Κογκρέσο ἔχουν μιά εὐκαιρία νά περιορίσουν τόν κίνδυνο αὐτό, κατά τή συζήτηση τῶν ὁρῶν τοῦ ἐμπάργκο στήν Κοινή Ἐπιτροπή...

Προσφορά γιά «μεσολάβηση»

ΘΑ ἐρωτήσει κανεῖς: Καί ἡ φιλολογία περὶ «ἐναλλακτικῶν λύσεων», περὶ «ἀναστολῆς λειτουργίας τῶν ἐδῶ ἀμερικανικῶν βάσεων», περὶ «ἐπεκτάσεως τῶν ἐλληνικῶν χωρικῶν ὑδάτων ἀπὸ 6 σέ 12 μίλια», περὶ «διακοπῆς τῶν διαπραγματεύσεων μέ τό ΝΑΤΟ» καί ἄλλων ἡχηρῶν παρόμοιων, τί νά ἔγιναν;

ΑΤΥΧΩΣ, ἀπό πούθενά δέν προκύπτει ὅτι ἕνας τέτοιος «προβληματισμός» συνέχευε – ἤ, ἔστω, ἐξακολουθεῖ νά συνεχίζει, ἀν ὑποθέτῃ ὅτι, σέ κάποια στιγμή, ὑπῆρχε... – τήν κυβέρνηση τῆς «Νέας Δημοκρατίας». Ἡ ὁποία, σύμφωνα μέ ὅλες τίς ἐνδείξεις, ἀρκεῖται τῶρα σέ μιά «μάχη ὀπισθοφυλακῆς», μέ μοναδικούς στόχους: Τῇ βελτίωση τῶν ὁρῶν τοῦ ἐμπάργκο καί τήν ἐξουδετέρωση τῶν τουρκικῶν ἀντιδράσεων στὸ θέμα τῶν «εἰδικῶν σχέσεων» μέ τό ΝΑΤΟ! Καί, φυσικά, οἱ ἀτλαντικοὶ ἑταῖροι, προεξάρχοντος τοῦ προέδρου Κάρτερ, δέν μπορεῖ νά ἔχουν ἀντίρρηση στήν ἱκανοποίηση «ἀξιώσεων» τῆς ὁφείας αὐτῆς...

ΩΣΤΟΣΟ, οἱ Ἀμερικανοὶ διατηροῦν πάντοτε τά σχέδιά τους: Γιά τή «σταθεροποίηση» τῆς περιοχῆς, γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς περιδότης ἐνότητάς τῆς νοτιανατολικῆς πτέρυγας, γιά τήν ἐμπέδωση τῶν ἀμερικανικῶν στρατηγικῶν συμφερόντων στήν Ἀνατολική Μεσόγειο. Καί προσφέρονται τώρα – ἀν εἶναι ἀκριβεῖς οἱ πληροφορίες τοῦ ἀνταποκριτῆ τοῦ «Βήματος» στή Νέα Ὑόρκη – νά συμβάλουν οὐσιαστικότερα στήν «προώθηση» τοῦ Κυπριακοῦ καί στήν ἐπίλυση τῶν ἐλληνοτουρκικῶν διαφορῶν.

ΑΝ ἡ ἀμερικανική αὐτή προσφορά «μεσολαβήσεως», περιέχεται ἡ ὅχι στό μήνυμα Κάρτερ πρὸς Καραμανλῆ, ἀπομένει ν' ἀποσαφηνισθεῖ. Ὅτι εἶναι γνωστό, εἶναι πῶς, μέσα στοὺς κόλπους τοῦ ἴδιου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, δέν λείπουν οἱ παράγοντες ἐκεῖνοι πού ταυτίζουν τήν ἐπίλυση τῶν ἐλληνοτουρκικῶν διαφορῶν μέ τήν παροχή ἀμερικανικῶν ἐγγυήσεων γιά τήν ἰσορροπία καί ἀσφάλεια τῆς περιοχῆς. Μέ τήν ἀναγνώριση, δηλαδή, στίς ΗΠΑ, ῥόλου «ἐπιδιατητή». Ἀλλά ἤδη, «ἐπιδιατησία», ἐπὶ ὑπουργίας Δ. Μπίτσιου, εἶχε ἀναγνωριθεῖ στό πρόσωπο τοῦ Χένρυ Κίσινγκερ. Καί ἤδη ἡ χώρα ἔχει πληρώσει βαρὺ τό τίμημά της. (Οἱ ὁμότερες τουρκικές προκλήσεις σὲ Αἰγαῖο, ἔγιναν μετὰ τίς «διαβεβαιώσεις» Κίσινγκερ, πρὸς τήν ἐλληνική πλευρά, ὅτι κύριο μέλημα τῶν ΗΠΑ θά εἶναι ἡ ἀποτροπὴ ἐκδηλώσεων βίας στήν περιοχή!).

«Φιλικότητα» καί ἐμπαιγμός

Η ΟΠΟΙΑ προσφορά «μεσολαβήσεως» ὅμως, προϋποθέτει φιλικότητα αἰσθημάτων. Καί αὐτή τῇ «φιλικότητά» ἀκριβῶς, ἔσπευσε νά διαμηνύσει στόν Κ. Καραμανλῆ ὁ Τζίμυ Κάρτερ. Ὅμως καί τά νήπια κατανοοῦν πῶς πρόκειται περὶ ἐμπαιγμοῦ. Ὁ Κάρτερ ἠγήθηκε προσωπικά τῆς ἐκστρατείας γιά τήν ἄρση τοῦ ἐμπάργκο. Ἐκανε τό πᾶν γιά νά ἐπιβραβεύσει τήν τουρκική εἰσβολή στήν Κύπρο – εἰσβολή πού, ὅπως ἐγραφε γιουρκοσλαδική ἐπιθεώρηση «Ἐκονόμοκα Πολίτικα» ἐξυπηρετοῦσε τά ἀμερικανικά στρατηγικά συμφέροντα καί ἔγινε μέ πλήρη γνώση τῆς Οὐάσιγκτον. Παρόλα αὐτά, καί ἀφοῦ πέτυχε τήν ἄρση τοῦ ἐμπάργκο, ἔρχεται σήμερα νά «διαβεβαιώσει» πῶς διακατέχεται ἀπὸ αἰσθήματα φιλίας ἀπέναντι στόν ἐλληνικό χώρο καί ὅτι θά λάβει «ὑπ' ὄψη του» τίς ἐλληνικές θέσεις, γιά τῇ «βελτίωση» κάποιων φραστικῶν ὁρῶν πού συνδέθηκαν μέ τήν ἄρση τοῦ ἐμπάργκο! Εἰλικρινέστερος καί κυνικότερος ὁ Χαίτηκ, εἶπε τά πράγματα μέ τό ὄνομά τους: Ὅτι μετὰ τήν ἄρση τοῦ ἐμπάργκο, ἀναμένει «βελτίωση τῶν σχέσεων μέου στοὺς κόλπους τῆς Συμμαχίας», καθὼς καί «ἐξελίξεις σέ ὅλα τά προβλήματα τῆς περιοχῆς τοῦ Αἰγαίου». Καί φυσικά, δέν χρειάζεται πολιτική φαντασία γιά νά ἀντιληφθεῖ κανεῖς πῶς ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ ΝΑΤΟ θά ἤθελε τίς «ἐξελίξεις» αὐτές στήν περιοχή τοῦ Αἰγαίου ἢ πῶς ὁραματίζεται τῇ «βελτίωση τῶν σχέσεων» μέσα στοὺς κόλπους τῆς Συμμαχίας...

ΩΣΤΟΣΟ, ἡ ἐμπλοκή τῆς ἐλληνικῆς πλευρᾶς σέ μιά διαδικασία «φιλικῶν μηνυμάτων», κλπ., μέ τίς ΗΠΑ, δέν ἀναστέλλει οὔτε τήν πολλαπλότητα, οὔτε τήν κρισιμότητα τῶν προβλημάτων πού ἀντιμετωπίζει ἡ χώρα. Ὁ ἴδιος ὁ Κ. Καραμανλῆς, στή συνεδρία τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τῆς περασμένης Παρασκευῆς, ὑποχρεώθηκε ν' ἀναφερθεῖ στά προβλήματα αὐτά, γιά νά τόνισι πῶς ἡ κρισιμότητά τους «ἐπιβάλλει ἐπαγρύπνηση καί ἐνταση τῶν προσπαθειῶν σέ ὅλους τοὺς τομεῖς». Γιά νά προσθέσει, ἀμέσως παρακάτω, πῶς «τά συμφέροντα τῆς χώρας προστατεύονται ἀποτελεσματικῶς». Ὅμως ἡ ὁποία ἐπαγρύπνηση τοῦ λαοῦ, προϋποθέτει ἐνημέρωσή του. Καί ὁ λαός παραμένει ἀπληροφόρητος γιά τό πού τό πάει ἡ κυβέρνηση τῆς «Νέας Δημοκρατίας». Ἄλλο τόσο, «ἀποτελεσματική» προάσπιση τῶν συμφερόντων τῆς χώρας, σημαίνει μίαν ἄλλη

έξωτερική πολιτική – μιά και ή πολιτική του ατλαντισμού χρεοκόπησε σ' όλη τήν έκτασή της... – καθώς και μιά άλλη έσωτερική πολιτική, πέραν από τούς Μπάλκους, τούς Καρθανάσκηδες και τούς λογής φασιστοειδείς που έπανδρώνουν σήμερα τόν κρατικό μηχανισμό.

Τι άκριδώς σημαίνει ή παρουσία τών στοιχείων αυτών σέ θέσεις-κλειδιά του μηχανισμού αυτού, θά έπρεπε ήδη νά τό είχε συνειδητοποιήσει ο άρχηγός του κυβερνητικού κόμματος. (Η θεωρία του περί «άφομοιώσεως», κλπ., χρεοκόπησε και αϊτή παταγωδώς). Καί αν δέν τό συνειδητοποίησε, οί δέκα έκρηξεις βομβών τή νύχτα τής περασμένης Κυριακής – προτιθέμενες στίς δεκατρείς άλλες, τήν παραμονή τής έπετείου τής 23ης 'Ιουλίου... – θά πρέπει νά διάλυσαν κάθε σχετική αὐταπάτη.

Ή νεκρανάσταση του «έκ Βορρά κινδύνου»...

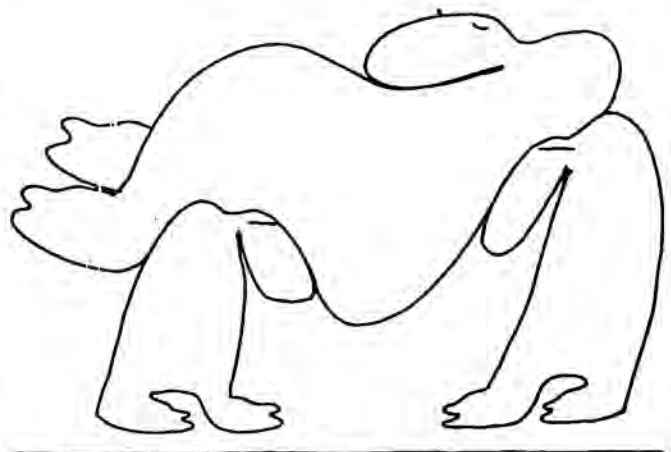
ΤΟ «παιχνίδι» τών βομβών και τών έκρηξεων όμως, μέ στόχο τή δημοκρατική πορεία και όμαλότητα, δέν είναι τό μόνο. Σέ μιά στιγμή που κλιμακώνεται ή άμερικανοτουρκική έπιθετικότητα στήν Κύπρο και τό Αίγαίο, κάποιες ξένες ύπηρεσίες που διαθέτουν προσβάσεις και έρείσματα όχι μόνο στό στρατό, τήν οικονομία, τά σώματα ασφαλείας, τή διοίκηση, αλλά και στόν τύπο, σκέφθηκαν πώς είναι ή κατάλληλη στιγμή για κάποιο έγχείρημα άντιπερισπασμού, μέ τή νεκρανάσταση του «έκ Βορρά κινδύνου». Κάποια έμπρηστικά όκτάσηλα του «Έλληνικού Βορρά» («ό Μάρκος θέτει από τά Σκόπια Σλαβομακεδονικό ζήτημα» – «Ο Μάρκος ξαναγράφει τήν ιστορία: Τό ΚΚΕ ξεπούλησε τήν Ελλάδα στήν Άγγλία...») ή τής «Ακρόπολης» («Ο Μάρκος κινείται γι' άπόσπαση τής Μακεδονίας – Συνομωτεί μέ τούς παλιούς άντάρτες του του 1946-49), μιλούν μόνα τους, μιά και θρυκολακιάζουν τίς χυδαιότερες παραδόσεις ενός προδοκατόρικου άντικομμουνισμού: 'Ο Μάρκος Βαφειάδης, 72 χρόνων σήμερα, φτάνει στό Σκόπια, από τήν ΕΣΣΔ, για νά ξεσηκώσει τούς «Σλαβομακεδόνες» νά... καταλάβουν τήν ελληνική Μακεδονία! Είναι τόσο προδοκατόρική και ήλιθια ή «ιστορία» αὐτή («story» – άμερικανιστί...), ώστε δέν θά άξιζε καν νά τήν άναφέρει κανείς. Άλλά ο στόχος είναι σαφής: Νά «ξαναθυμηθεί» ο λαός τόν «έκ Βορρά κίνδυνο». Νά τόν θυμηθεί σέ μιά στιγμή που οί 'Αμερικανοί καταργούν τό έμπάργκο, τό ΝΑΤΟ καταστρώνει νέα σχέδια για τήν περιοχή τής «πτέρυγας» και οί δυνάμεις τής έξτροπής – ξένες και ντόπιες – κινούν τήν έπιχείρηση «άποσταθεροποίηση».

Ένα πλέγμα άντιφάσεων

Η ΚΑΤΑΛΗΞΗ όλων τών παραπάνων αυτών, δέν μπορεί παρά νά είναι μιά: Ή κυβέρνηση τής «Νέας Δημοκρατίας» έξακολουθεί νά παραδέρνει μέσα σ' ένα πλέγμα άντιφάσεων και ταλαντεύσεων. 'Ο άρχηγός της, τολμά, προς στιγμή, νά διανοηθεί πώς υπάρχουν και άλλοι δρόμοι, πέραν από τόν ατλαντισμό και τά σημερινά αδιέξοδα, αλλά γρήγορα αλλάζει γνώμη, επηρεάζεται από τή «φιλοσοφία» μερικών ύπουργών του, ύπαναχωρεί, ξαναγυρίζει στίς «πηγές» του... 'Ο ίδιος – αν άληθεύουν οί σχετικές πληροφορίες – θέτει στό μέλη τής Κυβερνητικής Έπιτροπής θέμα δάσεων ή επέκτασης τών ελληνικών χωρικών ύδάτων στό 12 μίλια και ο ίδιος – ύστερα από κάποια σχετική συζήτηση, όπωσδήποτε άρνητική... – εισηγείται νά άναβληθεί ή λήψη όποιωνδήποτε άποφάσεων... Μέσα στήν ίδια λογική τών ταλαντεύσεων, αναφέρεται, κάποτε, στήν «έπαγρύπνηση» ή στήν «έθνική ενότητα» («έν ανάγκη, θά καλέσω και τούς κομμουνιστάς»), για νά έμπιστευθεί, λίγο άργότερα, τήν προάσπιση τής έθνικής άνεξαρτησίας ή τής δημοκρατίας, στόν κ. Αθέρωφ ή στόν κ. Μπάλκο! Ένώ, δέδαια, υπάρχει πάντοτε ή λαϊκή δύναμη, ίκανή ν' άντιροπήσει και 'Αμερικανούς, και ΝΑΤΟ, και όλους τούς παράγοντες τής έκτροπής – μιά δύναμη στήν όποία ο άρχηγός τής «Ν.Δ.» άρνεϊται, παρά τή φοβερή έμπειρία, νά στηριχτεί.

ΑΝΤΗΝΩΡ

ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ

ΑΣΤΥ/ΝΟΜΙΚΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ...

Δέν πρόλαβε νά χαρεί τίς αισιόδοξες προβλέψεις τής στατιστικής που συνέταξε για τό «ρυθμό ρίψεως βομβών» ο κ. Μπάλκος και ήρθαν οί, συνολικά, 23 θόμβες που έσκασαν σέ δυό δόσεις πρίν δυό περ ήπου θδομάδες για νά του χαλάσουν τίς θριαμβολογίες. Οί φασίστες θέλοντας νά ύπενθυμίσουν, στήν 4η επέτειο τής πώσης τής Χούντας, ότι ύ πά ρ χ ο υ ν και ά γ ρ υ π ν ο ύ ν, έδωσαν ένα κυριολεκτικά βομβιστικό ρεσιτάλ.

Ίή φορά όμως αὐτή τά πράγματα ήταν κάτι περισσότερο από σοφή μέ τήν έννοια ότι δέν σήκωναν κανενός είδους σύγχυση, ούτε καν ήθελήμένη, του τύπου δηλαδή ότι «οί βομβιστές άνήκουν εις τήν... χαοτικήν άριστεράν» ή σέ άλλους «εύρύτερους χώρους»... Έτσι ένένα νεαρό τής φασιστικής συμμορίας που και στό παρελθόν είχαν επιδείξει «άξόλογη δραστηριότητα» συνελήφθησαν.

Νά είναι άραγε αυτό άρκετό για τήν άντιμετώπιση τής χουντικής τρομοκρατίας και τών εύρύτερων σχεδίων τών άμετανόητων νοσταλγών τής επταετίας; Σίγουρα όχι, όταν είναι γνωστό ότι ένας δολοκλήρος έσμός από πρῶην αξιωματούχους τής χούντας συνκωμωτεί καθημερινά για τήν άμνηστειση τών κορυφαίων της χρησιμοποιώντας ακόμα άνοικτά και έλεύθερα τίς στήλες του χουντοβασίλικου έντύπου. Όταν οί πληροφορίες για τά κέντρα που άπεργάζονται τά παράνομα σχέδια, που εμπνέουν, καθοδηγούν, κινούν και χρηματοδοτούν τά έκτελεστικά όργανα δέν λείπουν, τότε ή σύλληψη ένένα νεαρών νεοφασιστών που έχουν και στό παρελθόν συλληφθεί και άπολυθεί σέ σὺλ που θυμίζει «κλέφτες και άστυνόμους», δέν μπορεί νά σημαίνει και πολλά πράγματα... Αυτό έξάλλου έπεβεβαίωσε ή δεύτερη δόση τών βομβών που άκολούθησαν εκείνες τής έπετείου και τή σύλληψη τών νεοφασιστών.

Υπογραμμίζει όμως αὐτό και κάτι άλλο: 'Οτι οί χουντικοί μηχανισμοί δέν εξαρθρώθηκαν, ότι παραμένουν άκέραιοι, έτοιμοι για νέα δράση... Γιατί όχι; Μήπως θά τούς εξάρθρωναν οί Μπάλκοι, οί Καρθανάσκηδες, οί Αθέρωφ;

... ΚΑΙ Ο ΑΝΤΙΠΕΡΙΣΠΑΣΜΟΣ

Παράλληλα μέ τίς συλλήψεις τών νεοφασιστών ο κ. Μπάλκος συνέλαβε και δυό 18χροņους νεαρούς μέ τήν κατηγορία τών προπαρασκευαστικών πράξεων για τή σύσταση τρομοκρατικής όμάδας. Τά ... «πειστήρια του εγκλήματος» τά όποια θρέθηκαν στήν κατοχή τών δυό νεαρών από τούς άστυνομικούς, ήταν σύμφωνα μέ άστυνομική άνακοίνωση, διάφορα έντυπα θεωρητικών του άναρχισμού κλπ. 'Οθεν...

Ο χρόνος τής σύλληψης τών δυό νεαρών, ή πολιτική τοποθέτησή τους «στόν εύρύτερο χώρο τής άριστεράς», αλλά και ή προφανής έλλειψη όποιωνδήποτε στοιχείων ένοχοποιητικών, όπως τουλάχιστον προκύπτει από τήν άστυνομική άνακοίνωση-θιβλία έχει ο καθένας σπίτι του-άποτελούν επαρκείς ένδείξεις ότι ο κ. Μπάλκος θέλησε νά κάνει μιά κίνηση άντιπερισπασμού στίς συλλήψεις τών νεοφασιστών. 'Ο στόχος είναι διαφανής: Ή σταδιακή προώθηση τής θωρίας τών δυό άκρων και ή κάτω από τό μανδύα της έφαρμογής του «τρομοκρατικού» νόμου ά δια κ ρ ί τ ω ς...

ΔΗΜΟΤΙΚΑ

Έντείνονται οι διαβουλεύσεις και συζητήσεις ανάμεσα στα κόμματα της αντιπολίτευσης για την εξεύρεση κοινού εδάφους συνεργασίας στις επερχόμενες δημοτικές εκλογές. Φαίνεται μάλιστα ότι πολλές από τις υφιστάμενες διαφορές εμφανίζονται νύ: είναι αγεφύρωτες, και έντοπιζονται στη δυσκολία εξεύρεσης προσκλήτων κοινής εμπιστοσύνης για την υποστήριξη της υποψηφιότητάς τους.

Είναι σίγουρο ότι η κυβέρνηση θα προσπαθήσει στις δημοτικές εκλογές που έρχονται να απαλλαγεί από την πολλές φορές, «έν-οχλητική» δραστηριότητα των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης εκμεταλλεζόμενη τυχόν διαφωνίες της αντιπολίτευσης.

Η φόρμουλα όμως της αναζήτησης προσώπων «κοινής εμπιστοσύνης» καλύπτει στην πραγματικότητα τό προεκλογικό μαγείρεμα που άποτελεί πάγια τακτική των κομμάτων. Η δημοκρατική συνεργασία πρέπει να στηριχθεί σε αρχές και προγράμματα: και όχι στη συναλλαγή του τύπου «πάρε-δώσε μου». Τό παζάρεμα με πολιτικές προσωπικότητες για την αποκατάσταση πολιτικών εξισορροπήσεων δεν ενδιαφέρει τους δημότες κομιάς πόλης. Όταν ξγινε, άπότυχε. Ό,τι χρειάζονται οι δημότες είναι μιά δυναμική συμπί-ρρωση με πλατείά εκπροσώπηση που νά εκφράζει ένα πρόγραμμα και νά προωθει τή λύση των πολύπλοκων, δυσεπίλυτων προβλημά-των στα άστικά κέντρα.

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ

Μετά την άρση του εμπάργκο κατά της Τουρκίας οι ΗΠΑ φαίνεται νά ετοιμάζονται για μιά καινούρια παρέμβαση στο Κυπριακό με τή μορφή της πίεσης «πρός κάθε πλευρά» για τήν επανέναρξη των διακοινοτικών συνομιλιών. Μόνο που αυτή τή φορά οι διαπραγμα-τευτές των δυό πλευρών θά έχουν νά συζητήσουν ένα συγκεκρι-μένο σχέδιο, μιά καινούρια φόρμουλα που σύμφωνα με πληροφ-ορίες ετοιμάζει ό άμερικανός ύπουργός των έξωτερικών κ. Βάνς. Προς τήν κατεύθυνση αυτή άρχισαν κιόλας νά εργάζονται τόσο ό Γ.Γ. του ΟΗΕ κ. Βάλντχάιμ, όσο και ό μόνιμος άπεσταλμένος του στην Κύπρο κ. Πόλ που συναντήθηκε ήδη με τόν πρόεδρο Κυπρια-νού και τόν τουρκοκύπριο ήγέτη κ. Ντενκτάς. Είναι σαφές πώς ιή καινούρια «προσπάθεια» των ΗΠΑ έντάσσεται μέσα στα πλαίσια του μεσολαβητικού ρόλου που θέλουν ν' αναλάβουν όχι μόνο στο κυπριακό αλλά και στις έλληνοτουρκικές διαφορές. Δέν έχει κανένας παρά νά κοιτάζει τήν αντίστοιχη άμερικανική γραμμή στο μεσανατολικό...

Στό τεύχος 103 είχαμε γράψει για τό πρόγραμμα καταπολέμησης του έχινόκοκ-κου στα σκυλιά. Έπανερχόμαστε σήμερα με όρισμένα στοιχεία για τήν πληρέστερη ενημέρωση στο θέμα.

Σύμφωνα με τά στοιχεία του Ύπουργείου Γεωργίας τό δεκαετές αυτό πρόγραμμα θά απαλλάξει τήν οικονομία μας από ζημιά 500.000 άρχ. κάθε χρόνο.

Η συνολική δαπάνη του προγράμματος φτάνει τά 35.000.000 κι από τό ποσό αυτό για τά φάρμακα άπαιτούνται - πάντα σύμ-φωνα με τό Ύπουργείο - 120.000.000 έως 150.000.000 άραχμές.

Τό πρόγραμμα χωρίζεται σε δυό μέρη: "Ένα για τά «ποιμενικά» ή «κοπαδιάρικα» σκυλιά που ύπολογίζονται σε 80-90.000 κι ένα δεύτερο για τά ύπόλοιπα που είναι περίπου 340-350.000.

Τά ποιμενικά σκυλιά είναι πολύ δύσκολο νά συγκεντρωθούν και νά έξεταστούν, για νά διαπιστωθεί άν είναι μολυσμένα. Έτσι τό Ύπουργείο Γεωργίας έχοντας διαπι-στώσει μετά από σχετικές έρευνες ότι τό 70-80% αυτών των σκυλιών είναι μολυσμέ-να, άποφάσισε νά ύποβάλλει τό σύνολο των κοπαδιάρικων σκυλιών σε θεραπεία, παρά τό γεγονός πώς θιά ύπάρξει ή πρόσ-θετη δαπάνη για τό 20% που είναι ύγιη. Η θεραπεία προβλέπει τή χορήγηση σε κάθε σκυλί ενός ή δυό χαπιών κάθε πρώτη του μήνα.

Τό φάρμακο που θά χρησιμοποιηθεί είναι όπως άποφασίστηκε μετά από σχετικό δια-γωνισμό, τό «ντρόςιτ» της εταιρίας BAY-ER. Τό φάρμακο αυτό σκντώνει τό σκυ-λίκι του έχινόκοκκου άκόμια και σε ηλικία 4-5 ήμερών.

Γιά τά ύπόλοιπα σκυλιά τό Ύπουργείο προβλέπει ύποχρεωτική έξέτασή τους σε δήμους ή κοινότητες 1-3 φορές τό χρόνο,

ΕΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Η άπότομη αύξηση έφέτος των ένοικίων στην Αθήνα, που σε πολλές περιπτώσεις διπλασιάστηκαν σε σχέση με τήν περσινή χρο-νιά, άνέθεσε σημαντικά τό κόστος ζωής κι επιβάρυνε άνυπόφορα τόν προϋπολογισμό πολλών οικογενειών. Πολλές είναι οι αίτιες γι' αυτή τήν άπότομη άνοδο, παρά τόν οικοδομικό όργανισμό, που άπορρόφησε ένα σημαντικό ύψηλό ποσοστό των επενδύσεων στη χώρα μας. Δέν αντιμετώπιστηκε προγραμματισμένα τό θέμα της λαϊκής κατοικίας (που δέν σημαίνει θέβαια κακοφτιαγμένες πολυκα-τοικίες, αλλά όργανωμένη δόμηση), με τήν ίδρυση μικτών εταιρειών ύστερα από πρωτοβουλία των δημοτικών άρχών, όπως γίνεται σε άλλες χώρες. Δέν έγινε καμιά προσπάθεια για φτηνή δόμηση, σαν βάση για μιά πολιτική κατοικίας, ιδιαίτερα για τούς μισθωτούς. Δέν αντιμετώπιστηκε προγραμματισμένα οι άνάγκες για κατοικία, που στην Αθήνα ιδιαίτερα είναι μεγάλες, λόγω της συνεχούς μετακίν-ησης άγροτικών μαζών προς τήν πρωτεύουσα.

Η άνάγκη για δευτερεύουσα κατοικία στην ύπαιθρο, λόγω των καταθλιπτικών συνθηκών ζωής στην Αθήνα, άναγκάζει πολλούς ν' αγοράζουν οικόπεδα στις έπαρχίες, ν' ανεβαίνουν οι τιμές της γής, νά πλουτίζουν οι κερδοσκοποί. Πολλοί από τούς άγρότες που που-λανε τή γή τους, έρχονται στην Αθήνα ή στις άλλες μεγάλες πόλεις και ζητάνε ν' αγοράσουν ή νά ένοικιάσουν. Αλλά και για άλλους λόγους ή «προσφορά» κατοικιών, ιδιαίτερα στην Αθήνα, δέν προ-λαβαίνει τή «ζήτηση»: ό έρχομός των λιθανέζων, ό σεισμός της Θεσσαλονίκης, ή έγκατάλειψη των παλιών οικοδομών, ή αύξηση της πληθυσμιακής συγκέντρωσης στην Αθήνα, με τήν έλλειψη κάθε πολιτικής άποκέντρωσης.

Αλλά τό πρόβλημα των ένοικίων έχει και μιάν άλλη πλευρά, που όσοι δέν δημαγωγούνε μόνο, είναι ύποχρεωμένοι νά λάβουν ύπόψη τους: ή κατασκευή κατοικιών έγινε στη χώρα μας μιά ιδιαίτερα ση-μαντική κοινωνική άσφάλιση, και τό ένοίκιο μιά μορφή εισοδήματος, που πρέπει ν' ακολουθήσει τήν άνοδο του τιμαρίθμου και του κόστους ζωής. Είναι, όμως, θλιβερό ότι δημιουργήθηκε μιά τόσο άντιπαραγωγική, για τήν έθνική οικονομία, κοινωνική άσφά-λιση, κι' έπειτα, δέν μπορεί ή κοινωνική άσφάλιση των μέν. νά γίνε-ται εκμετάλλευση των άλλων.

και σε περίπτωση διαπίστωσης μόλυνσης τους θά εφαρμόζεται ή άνάλογη θεραπεία με τά χάπια όχι όμως σε συνεχή, μηνιαία μορφή. Αντιμετωπίζεται άκόμα και ή περι-πτωση νά χρειαστεί νά παρθούν και όρι-σμένα διοικητικά μέτρα (π.χ. πρόστιμα για τούς ιδιοκτήτες των σκυλιών που θά θρί-σκονται μολυσμένα πάλι και μετά από τήν πρώτη θεραπεία). Και αυτό γιατί όπως προ-βλέπει τό ίδιο πρόγραμμα, θά έχει ήδη προηγηθεί μιά πλατιά πληροφόρηση του κοινού και καμπάνια πάνω στη σημασία της καταπολέμησης του έχινόκοκκου. Θα δι-νονται οδηγίες για τά μέτρα που πρέπει νά παίρνουν οι ιδιοκτήτες των σκυλιών για νά περιοριστεί ό κίνδυνος της μόλυνσης ή της έπαναμόλυνσής τους.

Φυσικά για νά γίνουν όλα αυτά είναι άναγκαία ή νομοθετική θωράκιση που άκόμα δέν έχει γίνει. Γιατί: Τή στιγμή που έδω και δυό χρόνια είναι έτοιμο τό σχετικό σχέδιο Νόμου. Ποιός έμποδίζει τό νά προωθηθεί για ψήφιση στη Βουλή αυτό τό νομοσχέδιο;

Η ψήφιση του νόμου είναι ή άπαραίτητη προϋπόθεση για τήν εφαρμογή του προ-γράμματος, που στόχο έχει τήν όριστική έξάλειψη του έχινόκοκκου από τήν Έλλά-δα. Άρκει φυσικά τό πρόγραμμα νά εφαρ-μοστεί σωστά. Και για νά γλυτώσουμε από τήν τρομερή νόσο και για νά πιάσουν τόπο τά χρήματα που θά ξεδέψει τό Δημόσιο...

K.T.

‘Η σκηνή στο Πανεπιστήμιο του ‘Ισπαχάν: ‘Ο στρατηγός Taghawī ζητά από τόν πρύτανη νά συγκαλέσει γενική συνέλευση τών καθηγητῶν καί τών βοηθῶν μέ θέμα «βιβλίο καί φοιτητής», μέ μοναδικό ὁμιλητή τόν ἴδιο. Τήν ἐπόμενη μέρα στή μεγάλη αἴθουσα τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἐπιζοῦνται μιά ἀτμόσφαιρα φόβου. Οἱ ἀκροατές μοιάζουν παγωμένοι καί μερικοί σκουπίζουν τόν ἰδρώτα τους.

‘Ο στρατηγός στό δῆμα ἄνα λύει τό θέμα του:

‘Η πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη περι-
έχει πολλά «ἐπιδιδασκῆς» βιβλία. Τά βιβλία
αὐτά δέν εἶναι «διδασκικά», γιατί δέν
βοηθοῦν τό φοιτητή νά ἀποκτήσει μιά
πληρέστερη εἰκόνα τοῦ ἀντικειμένου τῆς
ἐπιστήμης του, ἀλλά ἐξασκοῦν φθορο-
ποιό ἐπίδραση στό πνεῦμα του. ‘Ο στρα-
τηγός θίγει τό πρόβλημα τῆς προστασίας
τῶν φοιτητῶν ἀπό τά βιβλία αὐτά καί
δίνει στούς παρευρισκόμενους ἐντολές
γιά τά καθήκοντά τους:

- Πρέπει νά γνωρίζουν καί νά τη-
ροῦν τόν κατάλογο τῶν ἐπιδιδασκῶν
βιβλίων.

- Πρέπει νά σημειώνουν τά ὀνό-
ματα τῶν φοιτητῶν πού ζητοῦν αὐτά
τά βιβλία.

- Δέν πρέπει μόνο νά τηροῦν πα-
θητικά τόν κατάλογο τῶν ἐπιδιδασκῶν
βιβλίων, ἀλλά πρέπει νά ἀναπτύσ-
σουν πρωτοβουλία γιά τή συμπλή-
ρωσή του.

‘Ο στρατηγός τονίζει ὅτι ἡ πιστή ἐκ-
πλήρωση τῶν παραπάνω καθηκόντων

ἀπό τοὺς ὑπεύθυνους, θά ἔχει εὐνοϊκή
ἐπίδραση στήν ἐν γένει ἐπαγγελματική
τους σταδιοδρομία. Στή συνέχεια δια-
βλέπει ἕναν ἀόριστο, ἀλλά ὄχι λιγότερο
τρομερό κίνδυνο, πού προέρχεται ἀπό τά
βιβλία, καί προειδοποιεῖ, ὅσους εἶναι
ἀναγκασμένοι νά τόν ἀκοῦν: «Κύριοι
προσέξτε! ‘Οσο λιγότερα βιβλία, ἐκτός
ἀπό τά ὑποχρεωτικά, διαβάζονται, τόσο
τό καλύτερο. ‘Εχετε μεγάλη εὐθύνη καί
πρέπει νά εἰσθε προσεκτικοί. ‘Ολα τά
δεῖν ὅς’ αὐτή τή χώρα ἔχουν τή ρίζα
τους στά βιβλία».

‘Ο φόβος τῆς περσικῆς δικτατορίας
γιά τό βιβλίο ἐκφράζεται καί ἀπό τοὺς
παρακάτω ἀριθμούς: Τό 1951/52, δηλ.
πρίν ἀπό τό πραξικόπημα τῆς CIA, ἐκ-
δόθηκαν στήν Περσία 22.000 τίτλοι δι-
βλίων. Τό 1976/77 ἦταν μόνο 1800. Στήν
«ἐβδομάδα τοῦ βιβλίου» δέν ἐκτέθηκαν
παρά 2.650 βιβλία (ἀνατυπώσεις καί
νέες ἐκδόσεις μαζί). Μεγάλο μέρος ἀπό
τά βιβλία αὐτά ἦταν εἰδικά συγγράμματα
γιά πανεπιστημιακή χρήση. Θύματα τῆς

ΠΕΡΣΙΑ βιβλία: ὁ μεγαλύτερος ἐχθρός τοῦ Σάχη

τοῦ Hamid Sadr

λογοκρισίας φυσικά δέν εἶναι μόνο οἱ
πέρσες συγγραφείς ἀλλά καί οἱ ξένοι.
‘Ετσι π.χ. ἀπαγορεύονται τά βιβλία τῶν
‘Αραγκόν, ‘Οστρόφσκι, Καμύ, Γκόρκι,
Λούκατς, Μαρκούζε, Μάρξ, Πλεχάνωφ,
Ράσσελ, Σάρτρ, Σιμόνωφ, Τσερνισέφσκι
καί ἄλλων.

Γιά νά προστατευθεῖ ἀπό τά βιβλία, ἡ
δικτατορία τοῦ Σάχη προσπάθησε νά τά
πνίξει μέ τή γραφειοκρατία. Σύμφωνα μέ
τό νόμο περί τύπου, κάθε βιβλίο πρέπει,
πρίν τυπωθεῖ, νά παίρνει ἀριθμό πρωτο-
κόλλου ἀπό τήν ‘Εθνική Βιβλιοθήκη, μέ
τό πρόσχημα ὅτι αὐτό συμβάλλει στήν
κατοχύρωση τῶν δικαιωμάτων τοῦ συγ-
γραφέα καί τοῦ ἐκδότη. Αὐτή ἡ φαινο-
μενικά ἀνώδυνη καί τυπική διαδικασία
συντέλεσε ὥστε χρόνο μέ τό χρόνο νά
τυπώνονται ὅλο καί λιγότερα βιβλία
στήν Περσία. ‘Η ἐκδοση ἐνός βιβλίου
ἔγινε μιά ἐπικίνδυνη περιπέτεια τόσο γιά
τό συγγραφέα, ὅσο καί γιά τόν ἐκδότη
καί τόν τυπογράφο, πού ἀντιμετωπίζουν
ἀπό τίς ἐπιθέσεις τῆς ἀστυνομίας καί τῆ
σύλληψη μέχρι τήν οἰκονομική κατα-
στροφή.

Παλιότερα, οἱ ἐκδότες ἔπρεπε νά ὑπο-
βάλλουν τά χειρόγραφα στήν ‘Υπηρεσία
Τύπου, πού οἱ δικαιοδοσίες τῆς ἦταν
πολλές καί ποικίλες: ‘Εγκριση, ἀρνητική
λογοκρισία (κόψιμο, ἀλλαγές στό κεί-
μενο), θετική λογοκρισία (προσθήκες στό
κείμενο χρήσιμες στό καθεστῶς), ἀπόρ-
ριψη.

Στήν τελευταία περίπτωση τά χειρό-
γραφα δέν ἐπιστρέφονταν. ‘Ετσι στόν
ἀριθμό τῶν λογοκριμένων βιβλίων περι-
λαμβάνονταν, ἐκτός ἀπό αὐτά πού τε-
λικά ἐκδίδονταν ἢ πού τυπώνονταν χω-
ρίς νά ἐκδοθοῦν, καί τά βιβλία πού ἡ
‘Υπηρεσία Τύπου δέν ἐπέτρεπε οὔτε νά
τυπωθοῦν.

Πρόσφατα ὁ νόμος περί τύπου
«φιλελευθεροποιήθηκε». ‘Ετσι σήμερα
μόνο τά ἤδη τυπωμένα βιβλία ὑπόκεινται
σέ ἔλεγχο. Αὐτό εἶχε φυσικά σάν ἀποτέ-
λεσμα νά ἀναπτυχθεῖ ἡ αὐτολογοκρισία.
Πρῶτος λογοκρίνει τόν ἑαυτό του ὁ ἴδιος
ὁ συγγραφέας γιά νά βρεῖ ἐκδότη πού θά
ἀποδεχθεῖ τό χειρόγραφό του. ‘Ο ἐκδό-
της, μέ τή σειρά του, λογοκρίνει τό χει-
ρόγραφο, γιά νά βρεῖ τυπογράφο πρό-
θυμο νά ἀναλάβει τήν ἐκτύπωση. Τέλος,

Η «ΧΡΥΣΗ ΤΟΜΗ» ΤΟΥ Κ. ΤΣΑΤΣΟΥ

Σέ συνέντευξη του στήν ἐφημε-
ρίδα «Teheran Journal» πού δη-
μοσιεύτηκε πρίν ἀπό δύο μῆνες ὁ
Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας Κ. Κ.
Τσατσοῦ, ἐκφράζει τό θαυμασμό
του γιά τίς ἐπιτεύξεις τοῦ Σάχη,
καί χαρακτηρίζει τόν Ἰρανό
ἡγέτη σάν «ἄνθρωπο πού ἀγαπᾷ
τήν ἐλευθερία καί τή δικαιοσύνη»
καί πού «προσπαθεῖ νά βρεῖ τή
χρυσή τομή ἀνάμεσα στήν οἰκο-
νομική καί τήν πολιτική δημο-
κρατία».

ό τυπογράφος, πού έχει τήν εὐθύνη γιά τήν ἐπιχείρησή του, λογοκρίνει τό κείμενο ἀκόμη μιά φορά.

Τό τυπωμένο βιβλίο ὑποβάλλεται τελικά μέ «τὴν ψυχὴ στὰ δόντια» στὴν Ὑπηρεσία Τύπου. Γιά τὴν Ὑπηρεσία Τύπου δὲν ὑπάρχουν κανόνες καὶ κριτήρια. Ἐνα κείμενο πού σήμερα ἐπιτρέπεται, αὐριο μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ὅτι ὑποσκάπτει τὰ θεμέλια τοῦ θρόνου καὶ τῶν ἠθικῶν ἀξιών – καὶ ἀντίστροφα.

Ποιοὶ εἶναι ὅμως αὐτοὶ πού λογοκρίνουν; Ἡ Ὑπηρεσία Τύπου ὑπάγεται στὸ Ὑπουργεῖο Τεχνῶν καὶ Πολιτισμοῦ καὶ ἔχει πολλές καὶ διάφορες ἀρμοδιότητες ὅπως π.χ. ἡ ἐκδόση περιοδικῶν, προπαγανδιστικῶν ἐντύπων κτλ. Τὸν τελευταῖο ὅμως καιρὸ περιορίζεται πρακτικὰ στὴν ἀσκηση λογοκρισίας. Στὴν ὑπηρεσία αὐτὴ «ἐργάζονται» εἰδικοί λογοκριτές ἀποσπασμένοι στὴ θέση αὐτὴ ἀπὸ τὴ SAVAK, τὴν περιδότη μυστικὴ ἀστυνομία τοῦ Σάχη. Τὰ τελευταῖα χρόνια βρῆκαν ἐκεῖ δουλειὰ καὶ μιά σειρά ἀποτυχημένοι συγγραφεῖς, πού πουλιῶνται γιά 1000-3000 ριάλ τὸ μῆνα (4.000-12.000 δρχ.). Πίσω ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς «διανοούμενους» καλύπτεται ὁ σκληρὸς πυρήνας τῶν «εἰδικῶν» τῆς SAVAK. Ὁ σημερινὸς Ὑπουργὸς Τεχνῶν καὶ Πολιτισμοῦ, Pahlbud, γαμπρὸς τοῦ Σάχη, ἔχει στενότερες σχέσεις μέ τὴν Ὑπηρεσία Τύπου, πού εἶναι ἡ σπουδαιότερη ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου του.

Ἡ ἀνάγνωση καὶ ἡ κατανόηση τῶν βιβλίων, προϋπόθεση κάθε «εὐσυνειδητοῦς» λογοκρισίας, πρέπει νά εἶναι μιά πολὺ δύσκολη δουλειά. Παρόλο πού ἡ SAVAK διαθέτει γιά τὴ λογοκρισία τὰ πιὸ «σπινθηροβόλα πνεύματα», πού πλαισιώνονται καὶ ἀπὸ τοὺς «διανοούμενους» πού ἐμφανίζονται ὡς ἐλεύθεροι συνεργάτες, ἐντούτοις δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη σ' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία. Ἡ SAVAK πιστεύει ὅτι οἱ λογοκριτές τῆς Ὑπηρεσίας Τύπου δὲ διαθέτουν τὸν ἀπαιτούμενο βαθμὸ «συνειδητοποίησης» καὶ ἐπαγγελματικῆς κατάρτισης, ὥστε νά μὴν ξεγελῶνται ἀπὸ τοὺς πονηροὺς συγγραφεῖς καὶ ἐκδότες.

Ἡ δυσπιστία αὐτὴ τῆς SAVAK δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀδικαιολόγητη. Συχνὰ συμβαίνει κάποιο βιβλίο μέ «ἀνατρεπτικὸ» περιεχόμενο νά περνᾷ τίς συμπληγάδες τῆς λογοκρισίας. Γιά τὸ λόγο αὐτὸ ὑπάρχουν καὶ ἄλλες ὁμάδες λογοκρισίας.

- στὴν ἴδια τὴ SAVAK,
- στὸ ἀρχηγεῖο τῆς Ἀστυνομίας,
- στὸ Ὑπουργεῖο Πληροφοριῶν καὶ Τουρισμοῦ,
- στὸ «Κόμμα τῆς Ἀναγέννησης τοῦ Περσικοῦ Λαοῦ» (τὸ μοναδικὸ κόμμα στὴν Περσία).

Οἱ ὁμάδες αὐτές δροῦν αὐτοδύναμα. Μόλις κάποιο βιβλίο θεωρηθεῖ «ἵποπτο» ἀπὸ μίαν ἀπὸ αὐτές – ἀκόμη καὶ ἂν πρόκειται γιά ἕνα βιβλίο πού κυκλοφορεῖ

1977/78 ΤΟ ΑΝΤΙΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΦΟΥΝΤΩΝΕΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΣΙΑ

1977
Ὀκτώβρης: Σ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ μῆνα γίνονται ἀπεργίες καὶ διαδηλώσεις σ' ὅλα τὰ Πανεπιστήμια.

7, Τεχεράνη: Γίνεται σημαντικὴ διαδήλωση μέ πολλοὺς νεκρούς.

29, «Υποπτος» θάνατος τοῦ πνευματικοῦ ἡγέτη τῶν Χιϊτῶν.

Νοέμβρης:

9, Μαρέντ: Οἱ κάτοικοι καταλαμβάνουν γιά 24 ὥρες τὸ μοναδικὸ δρόμο πού ὁδηγεῖ στὴν πόλη.

15, Τεχεράνη: Πολιτιστικὴ ἐκδήλωση τῶν φοιτητῶν καταλήγει σὲ σύγκρουση μέ τὴν ἀστυνομία.

16, Τεχεράνη: Ξαναγίνονται συγκρούσεις: 16 νεκροί.

23, Τεχεράνη: Γίνεται διαδήλωση κατὰ τῆς ἐπίσκεψης τοῦ Σαντάτ στὸ Ἰσραήλ μέ πολλοὺς τραυματίες. Ἀπὸ τίς 18 μέχρι τίς 28 τοῦ Νοέμβρη γίνονται πολλές ἄλλες διαδηλώσεις: μέ ἀφορμὴ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Σάχη στὶς ΗΠΑ, σὲ πόλεις τῆς Χώρας.

Δεκέμβρης:

Δημιουργεῖται στὴν Περσία Ἐπιτροπὴ γιά τὴν Ὑπεράσπιση τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων.

7: Γίνονται ἀπεργίες καὶ στὰ 21 Πανεπιστήμια τῆς Χώρας.

31, Τεχεράνη: Ὁ πρόεδρος Κάρτερ ἐπισκέπτεται τὴν Περ-

σία καὶ δηλώνει ὅτι ὁ Σάχης συμμερίζεται τίς ἀπόψεις του γιά τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα.

1978

Γενάρης:

7-9: Ἡ κυβερνητικὴ ἐφημερίδα «Ἐτεελάτ» δημοσιεύει ἕνα ἄρθρο δυσφημιστικὸ γιά τοὺς Χιϊτες. Ἀκολουθοῦν διαδηλώσεις στὴν ἱερὴ πόλη Κούμ μέ πολλές ἑκατοντάδες νεκρούς.

11, Κούμ: Σὲ μιά διαδήλωση δολοφονοῦνται 70 ἄτομα ἀπὸ τὴν ἀστυνομία.

Φλεβάρης:

18: Γίνονται διαδηλώσεις σ' ὅλη τὴ χώρα. Σὲ πολλές πόλεις γίνεται γενικὴ ἀπεργία στὴ μνήμη τῶν νεκρῶν τοῦ Κούμ. Ἡ ἀστυνομία ἐντείνει τὴν τρομοκρατία μέ συνεχεῖς συλλήψεις.

18, Ταμπρίζ: Τὸ «Μαῦρο Σάββατο». Ἐπὶ 12 ὥρες διαδηλώτες συγκρούονται μέ τὴν ἀστυνομία μέ ἀποτέλεσμα νά σκοτωθοῦν 100 ἄτομα, νά τραυματισθοῦν 1000 καὶ νά γίνουν 650 συλλήψεις. Ὁ Σάχης δημιουργεῖ τὰ «εἰδικὰ δικαστήρια» γιά νά δικάζονται ὅσο πιὸ γρήγορα γίνεται οἱ συλληφθέντες.

19-20: Τουφεκίζονται περίπου 90 στρατιῶτες πού στὰ γεγονότα τοῦ Ταμπρίζ ἀρνήθηκαν νά πυροβολήσουν τοὺς διαδηλωτές.

Μάρτης:

17: Μέρα πένθους στὴ μνήμη τῶν νεκρῶν τοῦ Ταμπρίζ. Σὲ πολλές πόλεις γίνονται ταραχές μέ δεκάδες νεκρούς.

19, Τεχεράνη: Στὶς φυλακὲς τοῦ Κχάσρ πάνω ἀπὸ 100 πολιτικοὶ κρατούμενοι ἀρχίζουν ἀπεργία πείνας ζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης στὶς φυλακὲς.

Ἀπρίλης:

9, Ταμπρίζ: 200.000 ἄτομα διαδηλώνουν κατὰ τοῦ Σάχη.

27, Κούμ: Γίνονται ταραχές καὶ συγκρούσεις μέ τὴν ἀστυνομία.

29, Ταμπρίζ: Νέες ταραχές μέ αἱματηρὴ ἐπίθεση τῆς ἀστυνομίας πού διαρκεῖ 28 ὥρες.

Μάης:

7: Διαδηλώσεις στὰ Πανεπιστήμια.

8: Ξεσποῦν ταραχές σὲ 30 πόλεις κατὰ τὴν ἐπίσκεψη στὴν Τεχεράνη γιά τὴν ἐπὶ ἀνάδο τοῦ ἐξόριστου βουλευτικοῦ ἡγέτη Ἀγιατολάχ Χουμείντ.

11, Τεχεράνη: Οἱ ταραχές συνεχίζονται. Ὁ ἐμπορικὸς σύλλογος καλεῖ τὸν Σάχη νά συντρίψει τοὺς διαδηλωτές.

14, Τεχεράνη: 12 φοιτητὲς δολοφονοῦνται ἀπὸ τὴν SAVAK στοὺς δρόμους τῆς πόλης.

15, Τεχεράνη: Ἐνῶ ὁ Σάχης γεμίζει τὴν πόλη μέ τάνκς, ἡ ἀντιπολίτευση ἀποφασίζει νά προχωρήσει σὲ μιά νέα γενικὴ

ἀπεργία. 2000 φοιτητὲς συγκεντρώνονται στὸ κατειλημμένο Πανεπιστήμιο ἀποδοκιμαζοντας τὸν Σάχη. Ἐπιτίθενται ἐπιλεκτικὰ μονάδες ἀλεξιπυρρῶν πού τραυματίζουν καὶ συλλαμβάνουν πολλοὺς φοιτητές. Ἀμέσως μετὰ τίς ταραχές αὐτές ὁ Σάχης ἐπισκέπτεται ἐπίσημα τὴν Οὐγγαρία, ὅπου οἱ ἰθύνοντες τῆς Βουδαπέστης τοῦ ἀπονέμουν παράσημα καθὼς καὶ τὸν τίτλο τοῦ ἐπίτιμου διδάκτορα τοῦ δικαίου (!!!).

31, Τεχεράνη: 1500 φοιτητὲς ἐπιτίθενται μέ πέτρες καὶ τοῦβλα ἐναντίον τῆς φρουρᾶς πού ἔχει ἀποκλείσει τὴν Πανεπιστημιούπολη. Ὁ Σάχης κάνει «ἐκκλήση στὸν πατριωτισμὸ τῶν Περσῶν γιὰ νά νικηθοῦν οἱ κομμουνιστές».

Ἰούνης:

1, Τεχεράνη: Συγκρούσεις ἀστυνομικῶν καὶ φοιτητῶν. Οἱ κύριες δυνάμεις τῆς ἀντιπολίτευσης ὁργανώνουν γενικὴ ἀπεργία στὴν ἐπέτειο τῶν πολύνεκρων ταραχῶν πού ἔγιναν τὸν Ἰούνη τοῦ 1963 ἐνάντια στὸ φασιστικὸ καθεστῶς τοῦ Σάχη. Ἡ ἀπεργία, παρὰ τὸ μπουκόταρισμα πού τῆς γίνεται ἀπὸ τίς ἡγεσίες τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων πού ἐλέγχονται ἀπὸ τὸν Σάχη, σημειώνει μεγάλη ἐπιτυχία.

Θέμος Λιοντάρης

νόμιμα – κατάσχεται και πολτοποιείται. Σέ όρισμένες περιπτώσεις, οί χαφιέδες τής SAVAK, πού συμμετέχουν σέ όλες τίς ομάδες λογοκρισίας, συλλαμβάνουν τούς έκδότες, τούς συγγραφείς, τούς μεταφραστές και τούς διδλοπωλές πού έχουν κάποια σχέση μέ τά διβλία πού κατάσχονται και τούς σέρνουν στην «έπιτροπή». Ή «έπιτροπή» αυτή, στην όποία συμμετέχουν από κοινού άνθρωποι τής άστυνομίας, και τής SAVAK, έχει αναλάβει τό έργο τής «ειδικής» προανάκρισης. Συχνά, φυσικά, οί κύριοι πού τήν άπαρτίζουν, συμβαίνει νά μήν έχουν τήν παραμικρή ιδέα γιά τό περιεχόμενο του έντύπου πού κατάσχουν. Ή άνάγνωση είναι άλλωστε τόσο κουραστική! Εύκολότερος είναι ό ξυλοδαρμός του συγγραφέα γιά νά άπαντήσει σέ έρωτήσεις του τύπου: «Τί έχεις γράψει, κάθαρμα, στό διβλίο σου και σέ φέραν εδώ;». Ό άνακρινόμενος πρέπει νά βρεί και νά όμολογήσει μόνος του τά έπιλήψιμα σημεία του κειμένου και νά αυτοκατηγορηθεί. Πώς όμως μπορεί νά είναι σίγουρος ότι δέν κατηγορείται γιά κάποια άλλα;

Ένα παράδειγμα: Ό Gohar Khay ήταν διευθυντής του διδλοπωλείου πού άνήκε στον έκδοτικό οίκο SEPPER, ενός από τούς μεγαλύτερους στην Περσία. Στόν οίκο SEPPER άνήκει μία άλυσιδα διδλοπωλείων στά όποία πουλιούνται μόνο νόμιμα έντυπα. Όταν έγινε ή επίθεση τής SAVAK, ό Gohar Khay βρισκόταν στό μαγαζί μαζί μέ τούς δύο γιούς του. Οί άνθρωποι τής SAVAK πέφτουν επάνω τους βρίζοντας και κτυπώντας τους άγρια. Τελικά τούς σέρνουν έξω και τούς παίρνουν μαζί τους, άφου προηγούμενα κατεδάσουν τά ρολά και κλειδώσουν τό μαγαζί.

Ή οίκογένεια του G. Khay ψάχνει στην άστυνομία νά μάθει πού βρίσκονται ό πατέρας μέ τούς δύο γιούς. Κανείς δέν φαίνεται νά ξέρει τίποτε. Ή οίκονομική κατάσταση τής οίκογένειας άρχίζει νά γίνεται πιεστική. Τό διδλοπωλείο όμως παραμένει κλειδωμένο.

Ύστερα από δύο εβδομάδες, ή οίκογένεια ειδοποιείται μέ τρόπο ότι πρέπει νά έρθει σέ έπαφή μέ κάποιον κύριο: Ένα πλανώδιο διδλοπώλη. Όταν τελικά τόν βρίσκουν, αυτός δέν έχει τίποτε νά πεί, αλλά ζητά νά του δώσουν χρόνο μιάς μέρας «γιά νά σκεφτεί». Τήν επόμενη ό «πλανώδιος διδλοπώλης» τούς δίνει τό κλειδί και τούς «έπιτρέπει» νά ξαναόξουν τό διδλοπωλείο, μέ τήν προϋπόθεση ότι θά πουλούν μόνο «έντάξει» διβλία. Κανείς βέβαια δέν τολμά νά τόν ρωτήσει πού βρήκε τό κλειδί!... Ή γυναίκα, ή κόρη και ό νεότερος γιός του G. Khay άνολισουν τό διδλοπωλείο ξανά. Ύστερα από τέσσερις μέρες συλλαμβάνεται ό νεότερος γιός και οδηγείται στό άρχηγείο τής SAVAK.

Αυτή τή φορά τό διδλοπωλείο δέν κλείνει. Άργότερα! μαθεύτηκε ότι σίς έντονες διαμαρτυρίες του G. Khay, πού

ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΣ

Τό κίνημα διαμαρτυρίας ενάντια στό καθεστώς του Σάχη, και ή επαναστατική διάθεση γιά άλλαγή, πού καθώς δείχνουν και τά τελευταία γεγονότα, επικρατεί στην Περσία, έχουν βρεί έναν τρόπο έκφρασης και στην ποίηση. Πολλοί σύγχρονοι Πέρσες ποιητές πού ζούν στην Περσία ή στό έξωτερικό, έχουν σφραγίσει τό έργο τους μέ αυτή τήν επαναστατική άναζήτηση, συμμετέχοντας έτσι στον άγώνα του Περσικού λαού.

Παραθέτουμε εδώ τρία χαρακτηριστικά δείγματα αυτής τής ποίησης διαμαρτυρίας. Ό ένας άπ' τούς τρεις ποιητές, ό Ρεζά Μπαχαρενί, πού είναι τώρα πολιτικός εξόριστος στην Ν. Ύόρκη, στή συλλογή του «Ποιήματα τής Φυλακής του Ίσκιου του Θεού» άπ' όπου πήραμε και τό ποίημα «Αζούντι», περιγράφει τά βασανιστήρια και τούς βασανιστές πού γνώρισε καλά τό 1973, όταν κρατήθηκε 102 μέρες στην περιβόητη Άσφάλεια χωρίς νά του έχει άπαγγελθεί καμιά κατηγορία. Όπως άποκαλύπτει ή Διεθνής Άμνηστία – και τό περιοδικό «Τάϊμ» στό ειδικό του αφιέρωμα τής 16/8/76 – αντίθετα μέ τούς ισχυρισμούς του ματωθμένου Σάχη «περί κοινών εγκληματιών και όχι πολιτικών κρατουμένων» πού υποβάλλονται σέ βασανιστήρια φρικιαστικά, οι κρατούμενοι είναι φορητές, διανοούμενοι, καλλιτέχνες, καθηγητές.

Μετάφραση: Παντελή Τρωγάδη

Ο ΛΑΟΣ

Ή καρδιά τής Έπανάστασης
είναι ό Λαός
Ή φωτιά τής Έπανάστασης
είναι ό Λαός
Είναι άδύνατο νά καταστρέψεις
τήν Άγάπη του Λαού
Είναι άδύνατο νά καταστρέψεις
τήν ιδεολογία του Λαού
Δέν μπορείς νά εξαλείψεις
τό Λαό
Δέν μπορείς νά εξαλείψεις
τήν Έπανάσταση.

ΙΣΙΝΤΡΟ ΓΚΑΛΙ

ΤΟΥΤΗ ΤΗ ΦΟΡΑ

Τούτη τή φορά, είπες,
όλα θά ναι καλά
Τούτη τή φορά, είπες,
όλα θά ναι ίσα μεταξύ τους και χαρούμενα.

Τούτη τή φορά, ύποσχέθηκες,
τό δίκαιο νά επικρατήσει
Τούτη τή φορά, ύποσχέθηκες,
τ' ανθρώπινα δικαιώματα ν' άναγνωρι
στούν.

Τούτη τή φορά, τούτη τή φορά
όρκιστηκες:
Είναι ή τελευταία φορά...

PENI TZEMMIA

ΑΖΖΟΥΝΤΙ

Φτυστός είν' ό 'Αζούντι
του Τζένγκις Χάν όταν βαδίζει
πατώντας μία τρακάδα πλώματα ζεστά

ούτε ό Χάν καθάριζε τά δόντια του
κι ό Χάν ρευσταν ούτε ό Χάν
έβγαζε τίς μπότες του ό 'Αζούντι
έκοσι ποιητών τά δόντια τσάκισε σήμερα

PEZA ΜΠΑΧΑΡΕΝΙ

κατά τή σύλληψη, τήν άνάκριση και τά βασανιστήρια στά όποία τόν υπέβαλαν δέν έπαψε νά τονίζει ότι είναι άθώος και ότι πουλούσε μόνο νόμιμα διβλία, οί άνθρωποι τής SAVAK αποφάσισαν ν' άφήσουν τό διδλοπωλείο νά ξαναλειτούργησει υπό τόν όρο ότι θά έλέγχουν τά διβλία.

Τό καθεστώς του Σάχη φοβάται τό διβλίο. Φοβάται τό ξύπνημα των φοιτητών. Καί θέλει νά προλάβει τούς πρώτους

σπινθήρες πού μπορεί νά οδηγήσουν στην πυρκαγιά. Γι' αυτό έστησε και τελειοποιεί καθημερινά τούς μηχανισμούς καταπίεσης.

Σ' αυτή τήν περίπτωση ό μηχανισμός βασίζεται στό συνεχή άτομικό φόβο του καθενός. Αυτό πού έχει σημασία δέν είναι ή άνοιχτή σύγκρουση μέ τούς λογοκριτές. Σημαντικό είναι αυτό πού συμβαίνει στους ίδιους τούς λογοκρινόμενους πρίν φθάσουν σ' αυτό τό σημείο. ■

ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΑΧΗΤΕΣ

ΤΟΥ ELF ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΡΥΘΡΑΙΑ:

«... Μέ τό όπλο καί μέ γνώση χτίζουμε ένα νέο έθνος...»

του Dario Fornari

Παρόλο πού ό άγώνας
του λαού της

Έρυθραίας

έχει άρχίσει από τό 1961,

ό δυτικός τύπος άρχισε ν' άσχολεί-
ται μ' αυτόν μόνο ύστερα από την ξα-
φνική μεταμόρφωση του Μενγκίστου
σέ «μαρξιστή-λενινιστή» καί άπ' την
άλλαγή των συμμαχιών πού έκανε ή Σο-
βιετική Ένωση στό Κέρας της Άφρικής.
Πέρα όμως άπ' τίς προπαγανδιστικές άπλο
ποιήσεις του άστικού τύπου πού έμφανί-
ζει δυό μαρξιστικά καθεστώτα νά συγκροτί-
ονται σ' αυτήν την περιοχή της Άφρικής,
τό άπελευθερωτικό κίνημα της Έρυθραι-
ας έχει ν' αντιμετώπισει σήμερα προβλή-
ματα πού, όταν άρχισε την επίθεσή του,
τό 1975, ούτε μπορούσε νά τά προβλέψει.

Ποιά είναι λοιπόν ή πραγματική
φύση του άπελευθερωτικού κινήματος

της Έρυθραίας τη στιγμή πού σοσιαλι-
στικό καί ιμπεριαλιστικό στρατόπεδο
προσπαθούν νά τό παρουσιάσουν έξ-
ίσου σάν άντισοσιαλιστικό καί έθνικι-
στικό;

Ένα ταξίδι στην Έρυθραία, στίς
άπελευθερωμένες περιοχές του Μετώπου
Άπελευθέρωσης της Έρυθραίας (ELF),
άπ' τίς 20 του Μάη μέχρι τίς 15 του
Ιούνη, μās έκανε νά δούμε στην πράξη,
έξω άπ' τίς γενικές διακηρύξεις πώς
τό ELD συσχετίζεται μέ τίς κοινωνικ-
ές δομές του έθνους, καί νά επαληθεύ-
σουμε τό άν οι διακηρύξεις πού, μερι-
κούς μήνες τώρα κάνει ό Μενγκίστου
γιά την «τελική στρατιωτική επίθεση»
είναι αλήθεια, ή άν άποτελούν ύπλή-
προπαγάνδα γιά έσωτερική κατανάλωση.

Σήμερα τό 90% του έδάφους της
Έρυθραίας, από τά σύνορα μέ τό Σου-
δάν μέχρι τό Τζιμπουτί, είναι άπελευθε-
ρωμένο καί έλέγχεται από τά δυό μέ-
τωπα ELF καί EPLF (Λαϊκό Μέτωπο
γιά την Άπελευθέρωση της Έρυθραίας).
Οί Αιθίοπες κατέχουν μόνον την πρω-
τεύουσα Άσμάρα, τά δυό λιμάνια Μα-
σάουνα καί Άσάμπ καί την μικρή, αλλά
στρατηγικά πολύ σημαντική πόλη, Μπα-
ρεντού.

Τό EPLF έλέγχει περιοχές πού περι-
λαμβάνουν τη σημαντική πόλη Κέρεν,
τρိτή σέ έκταση πόλη της Έρυθραίας καί
την Ντεκαμερέ, στό όροπέδιο. Επίσης τό
EPLF είναι τό κίνημα πού έχει πολιορ-
κήσει καί την Μασάουνα.

Τό ELF έλέγχει την επαρχία του
Μπάγκα, όπου βρίσκεται ή πόλη Μαν-
ταφάρα, καί όλη την έρημο της Δανακα-

λίας μέχρι τά σύνορα μέ τό Τζιμπουτί.
Τό ELF έχει πολιορκήσει τό λιμάνι
Άσάμπ ενώ την εϋθύνη γιά την πολιορ-
κία της πρωτεύουσας Άσμάρα έχουν
συμμεριστεί καί τά δυό μέτωπα μαζί.

Η πρώτη πόλη πού συναντά κανείς
μπαινοντας άπ' τά σουδανέζικα σύνορα
είναι ή Τεσενέν. Πρωτεύουσα της περι-
οχής του Γκός, ή Τεσενέν έχει τώρα
7.000 κατοίκους, ενώ πριν άρχίσουν οι
πολεμικές επιχειρήσεις (γύρω στό 1975),
είχε περίπου 25.000 κατοίκους. Πολλοί
άπ' αυτούς έχουν πάει στό Σουδάν, όπου
περίου 100.000 Έρυθραίοι μένουν στά
στρατόπεδα συγκέντρωσης, κοντά στη
πόλη Γκαντάρφ, ενώ άλλοι διάλεξαν τά
γύρω χωριά, από φόβο κυρίως των βομ-
βαρδισμών.

Αυτό τό μεταναστευτικό ρεύμα συν-
εχίζεται άκόμη.

«Αυτή τη στιγμή χίλια περίπου άτομα
βρίσκονται στην Τεσενέν γιά νά μετα-
ναστεύσουν στό έξωτερικό, μου λέει ό
πρόεδρος της Έπαναστατικής Έπιτρο-
πής καί ουσιαστικά δήμαρχος της πόλης
Άμπντουλουαχάμ Μαχούντι.

«Τό ELF όμως προσπαθεί νά έμποδί-
σει αυτή την έξοδο καί νά τούς πείσει νά
γυρίσουν στά χωριά τους».

• • •

Στην Έρυθραία μιλιούνται 9 γλώσσες,
άπ' τίς όποιες μόνον οι δύο, τά αραβικά
καί τά τιγρίνια έχουν γραφή. Υπάρχουν
όμως άμέτρητες φυλές καί οι θρησκείες
πού επικρατούν είναι ή μουσουλμανική
στό δυτικό λεκανοπέδιο καί ή χριστιανική
στό όροπέδιο, ενώ στήδανκαλία
μπορεί νά συναντήσει κανείς άνιμιστές.
Όλες όμως αυτές, οι κοινωνικές καί
θρησκευτικές ομάδες έχουν βρει έδώ καί
αϊώνες μά ένιαία έθνική συνείδηση πού
τούς χαρακτηρίζει σάν Έρυθραίους.

Ένα πρόβλημα πού αντιμετώπισαν
πολλά άφρικανικά κράτη είναι ότι μετά
την απο-αποικιοποίηση, πρώτα έγιναν
κράτη καί κατόπιν - εκεί πού τό κατά-
φεραν - έθνη. Αντίθετα ή Έρυθραία,
κατάφερε νά αναπτύξει μιá σύγχρονη
έθνική συνείδηση πολύ πριν άκόμα επι-
χειρήσει νά οικοδομήσει νάνεξάρτητο
κράτος.

Σέ όλες τίς περιοχές, ή σχέση μεταξύ
του Έρυθραίου πολίτη καί της Κυβέρ-
νησης των Άμχάρα - της κυρίαρχης φυ-
λής στην Αιθιοπία - ήταν ή σχέση

μεταξύ ενός υπόδουλου και του στρατού κατοχής. Δείχνοντάς μου τόν ωραίο ασφαλτοστρωμένο δρόμο πού, περνώντας από την Άσμάρα, οδηγεί από τη Μασάουα στο Τιγκράι της Αθιοπίας, οι Έρυθραίοι σύντροφοί μου εξήγησαν με απλό τρόπο τη διαφορά ανάμεσα στην Ίταλική αποικιοκρατία και την αιθιοπική κατάκτηση:

Οι Ίταλοί στά ιμπεριαλιστικά τους σχέδια, δημιούργησαν μία σειρά έργων υποδομής, πού διατηρήθηκαν μέχρι σήμερα: αντίθετα οι Άμχάρα περιορίστηκαν στο να εκμεταλλευτούν όσο γινότανε πιο άγρια αυτή τη χώρα βασισμένοι αποκλειστικά στην ύποδομή πού δημιούργησαν οι Ίταλοί.

ΣΤΙΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Η ζωή στη Τεσενέυ άρχίζει τό σούρουπο και τελειώνει γύρω στά μεσάνυχτα, ώρα πού σταματά και ή παροχή του ηλεκτρικού ρεύματος. Κατά τη διάρκεια της ημέρας οι κάτοικοι ή ξεκουράζονται στά σπίτια τους ή εγκαταλείπουν την πόλη για να καταφύγουν στά γύρω χωριά. Ο μεγαλύτερος φόβος είναι οι βομβαρδισμοί, πού αν και δέν είναι πολύ συχνοί προκάλεσαν ήδη τό θάνατο 7 ατόμων στην πόλη.

Τό Ιατρείο, πού έχε οργανώσει ή Έπαναστατική Έπιτροπή, στην περιφέρεια της πόλης, ανοίγει κατά τό σούρουπο. Τό διευθύνουν ή Μυνίρα, μία νέα κοπέλα, πού σπούδασε Ιατρική στην Ίταλία και δύο νοσοκόμες πού ξέρουν πάρα πολύ καλά την παραδοσιακή ιατρική των χωριών.

«Η πιο διαδεδομένη άρρώστια, μου λέει ή Μυνίρα, πραγματική μάστιγα για την Έρυθραία, είναι ή έλονοσία: σχεδόν σέ όλα τά χωριά τού Γκός έχουν παρουσιαστεί κρούσματα.

Τήν έξάπλωση της έλονοσίας βοηθά και τό γεγονός ότι τά τρόφιμα σπανίζουν κι' αυτά πού υπάρχουν δέν είναι πολύ θρεπτικά: οι αιθιοπικές άρχές απαγορεύουν τό εμπόριο μέ την Έρυθραία (πού παρ' όλ' αυτά όμως γίνεται σέ περιορισμένη κλίμακα) κι' έτσι ή μοναδική λύση πού απομένει είναι τό Σουδάν. Οι σουδανοί έμποροι βρίσκουν έτσι την ευκαιρία για να κάνουν μαύρη αγορά.

Τό ELF αναδιοργάνωσε την παραγωγή εκεί πού μπορούσε να γίνει άμεσα: έθελοντές σπουδαστές ξεριζώσαν τό θαμνάκι από τούς κάμπους τού πρώην Ιταλού διομήχανου Μπαριάττολο, στό Άλιγκιντίρ, για να φυτέψουν κεχρί, πρώτη ύλη για τά «Τζίγκλι» ένα είδος πίττας, έθνικό φαγητό των Έρυθραίων. Άλλά ή κατάσταση παραμένει δραματική από τόν χρόνιο υποσιτισμό.

Η Τεσενέυ άπελευθερώθηκε απ' τούς άντάρτες τού ELF τό Μάη τού 1977. Οι Αιθίοπες άντιστάθηκαν για τελευταία

φορά σ' ένα όχυρωμένο στρατόπεδο 2 περίπου χιλιόμετρα έξω απ' την πόλη.

Η τακτική τού ELF ήταν να περικυκλώσει τό στρατόπεδο, βομβαρδίζοντάς το άδιάκοπα μέ βολές όλμων, και να τσακίσει την άντίσταση τού έχθρου μέχρι την τελική έφοδο. Έτσι, παρουσιάζεται σήμερα στά μάτια μας ένα στρατόπεδο τελείως κατεστραμένο, μέ καμμένες παράγκες, θωρακισμένα όχήματα άνατιναγμένα και χαρακώματα ξεκοιλιασμένα απ' όλες τίς μεριές. Από τούς 2.000 Αιθίοπες μόνον 600 παραδόθηκαν, μου εξηγούν, ενώ οι άλλοι προτίμησαν να πολεμήσουν μέχρι τέλους: λίγο γιατί τούς ξεβίαζαν οι άξιοματικοί τους μέ την άπειλή ότι θά λυντσαριστούν από τούς Έρυθραίους, γιατί ή κυβέρνηση ύποσχότανε κάθε μέρα από τό ραδιόφωνο πώς θά στείλει άνισχύσεις, πού όμως δέν έφτασαν ποτέ...

Κοντά στο στρατόπεδο πού είναι σκαρφωμένο στά βράχια ήταν και τό νοσοκομείο της πόλης πού έκαιψαν οι Άμχάρα πριν κλειστούν στο στρατόπεδο.

Η Τεσενέυ επικοινωνεί μέ την ύπολοιπη Έρυθραία από τόν πρόχειρο δρόμο πού έφτιαξε τό ELF, στά Νότια της Μπαρεντού, και πού διασχίζει τίς πόλεις Γκόννα και Σαμπόκο και φτάνει μέχρι την πόλη Μανταφάρα.

ΣΤΟ ΕΡΥΘΡΑΪΚΟ ΟΡΟΠΕΔΙΟ

Τήν περίοδο πού δρισκόμουνα κι εγώ στην Μαντάφαρα έγινε τό συνέδριο της Ένωσης Έρυθραίων Χωρικών.

«Τό ELF, ύστερα από τό δεύτερο συνέδριό του, πού έγινε τό Μάη τού 1975 και στο όποιο ήττήθηκαν οι πιο συντηρητικές τάσεις, αποφάσισε να δώσει μεγάλη ώθηση στις μαζικές οργανώσεις. Για μās οι μαζικές οργανώσεις είναι τό τομέντο πού θά κτίσει την αντ-ριανή Δημοκρατική Έρυθραία», μου

Μανταφάρα: Όρα τού μαθηματος στο χώρο της καθολικής εκκλησίας. Άνάμετα στους μαθητές, ο αντί- πρόσωπος της Ένωσης Άγροτών της Λαϊκής Δημ. της Γερμανίας Peter Spacek.

λέει ο Σεγιούμ Όμπεμικαέλ, μέλος τού έπαναστατικού συμβουλίου τού ELF και πρόεδρος της προπαρασκευαστικής έπιτροπής τού συνεδρίου. Έτσι κοντά στην όργάνωση των χωρικών πού ίδρύεται τώρα, υπάρχουν οι οργανώσεις των γυναικών, των εργαζομένων και των νέων.

Άνάμεσα στους προσκαλεσμένους τού συνεδρίου πού γίνεται τη νύχτα σέ ένα σχολείο έξω απ' τη πόλη, σινάντησα τούς άντιρροσώπους της Συρίας, τού Ίράκ, της Οργάνωσης για την Άπελευθέρωση της Παλαιστίνης, της Λιβύης, και της Άνατολικής Γερμανίας.

«Ο ιμπεριαλισμός φλερτάρει την επανάσταση της Έρυθραίας, προσπαθώντας να την έκφυλίσει» μου λέει ο Σεγιούμ, «άλλά εμείς δέν θέλουμε να καταντήσουμε σαν τό Σίαντ Μπάρε. Άν κοντά στις προοδευτικές χώρες, υπάρχουν και αντιδραστικές πού μās βοηθάνε, όπως τό Σουδάν, τό κάνουν χωρίς όρους. Εμείς όμως τίς κύριες προσπαθειές μας τίς κατευθύνουμε προς τό σοσιαλιστικό στρατόπεδο, πού είναι και ο φυσικός μας σύμμαχος. Άν ή ΕΣΣΔ και ή Κούβα βοηθούν τόν Μεγκίστου είναι γιατί κάνουν λάθος έκτιμήσεις, κυρίως γύρω από τη φύση τού Ντέργκ. Στο παρελθόν, τόσο ή ΕΣΣΔ όσο και ή Κούβα μās βοηθούσαν, ενώ τώρα βλέπουμε να παίρνουν θέσεις εναντίον μας ονομάζοντάς μας «αντιδραστικούς» και «διασπαστές». Ενώ εμείς δέν αλλάξαμε τό αίτημά μας για ανεξαρτησία, ή ΕΣΣΔ παίρνει πίσω την ψήφο πού έδωσε στο συμβούλιο ασφαλείας τό 1948 υπέρ της ανεξαρτησίας της Έρυθραίας. Νομίζουμε όμως ότι υπάρχει κόμα έδαφος για συνεννόηση, ώστε οι σοβιετικοί να διορθώσουν τό λάθος τους.

— Καί ή Κίνα; ρωτώ, γνωρίζοντας ότι πολλά στελέχη των δύο μετώπων βρίσκονταν παλαιότερα στη Κίνα για εκπαίδευση.

— Η Κίνα μās εγκατέλειψε από τίς άρχές της δεκαετίας τού 70, όταν είχε

Ο συνεργάτης μας Ντάριο Φορνάρι με μαχητές του ELF στην Μανταφάρα.

ανάγκη από την βοήθεια του Χαϊλέ Σελασιέ, σάν προέδρου της 'Οργάνωσης 'Αφρικανικής 'Ενότητας για νά μπει στόν ΟΗΕ. 'Από τότε διέκοψε τις σχέσεις της μαζί μας.

Μιλώ με τόν PETER SPACEK πρόεδρο της 'Ενωσης 'Αμοιβαίας Βοηθείας των Χωρικών της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας, για τις σχέσεις της 'Ανατ. Γερμανίας με τό ELF:

« Τό ELF, μου λέει, «διατηρεί επίσημα τά γραφεία του στό Βερολίνο, και ύστερα ή καλύτερη απόδειξη για τις καλές μας σχέσεις είναι πώς θρίσκομαι εδώ».

— Ο τύπος όμως έγραψε ότι άνατολικογερμανοί πιλότοι οδηγούν τά αϊθιοπικά Μίγκ.

« Είναι ψέματα» μου απαντά ο SPACEK «ή δοθήθειά μας στή κυθέρηση του Μεγκίστου δέν έχει κανένα στρατιωτικό χαρακτήρα, στέλνουμε μόνον ειδικευμένους επιστήμονες, γιατρούς, νοσοκόμους, μηχανικούς κλπ».

Οί πιλότοι όμως χρειάζονται συνήθως μία περίοδο τρών χρόνων για νά ειδικευτούν στά Μίγκ 19 και 21 που έχει ο αϊθιοπικός στρατός. 'Αρα αυτοί που οδηγούν τά καταδιωκτικά και σχεδόν καθημερινά σπέρνουν τό θάνατο στις άπελευθερωμένες πόλεις δέν είναι Αϊθίοπες. 'Ο οδηγός μας Ρεζενέ Λεουλεκάλ, υπεύθυνος του γραφείου πληροφοριών μας διηγείται ένα περιστατικό που από τις αρχές του 1978, όταν έξω από την πόλη 'Α κορντάτ τά αντιερεοπορικά του ELF έβγαν ένα Μίγκ:

— 'Ο πιλότος του, ένας νοτιοϋμενίτης έπεσε, με άλεξίπτωτο μακριά άπ' την πόλη, μέσα στό δάσος. Βλέπουμε ότι τουλάχιστον σέ μία περίπτωση ο πιλότος ήταν νοτιοϋμενίτης.

Κι όμως στό συνέδριο των χωρικών που κράτησε άπ' τις 1 μέχρι του 12 του 'Ιούνη, τό πρώτο συγχαρητήριο τηλεγράφημα που διαδόσθηκε, ήταν της Νοτίου 'Υμενής!

Στό συνέδριο της 'Ενωσης 'Ερυθραίων Χωρικών για πρώτη φορά ίσως ή πιο σημαντική κοινωνική τάξη της 'Ερυθραίας κατάφερε νά συγκεντρωθεί και νά μιλήσει για τά προβλήματά της.

Ο Σεγιούμ μου έξηγει την γενική πολιτική τοποθέτηση του συνεδρίου:

— Στην 'Ευρώπη, ο αστικός τύπος μιλάει συχνά, για μία ερυθραϊκή φεουδαρχία. Στην πραγματικότητα όμως, ιστορικά, αυτή ή τάξη δέν εμφανίστηκε ποτέ στη χώρα μας: όταν ξεπερνούσαμε τό στάδιο της πρωτόγονης παραγωγής στό τέλος του περασμένου αιώνα, ήρθαν οί 'Ιταλοί και επέβαλαν τό δικό τους αποικιακό παραγωγικό σύστημα, που βασιζόταν σέ μία τάξη Ιταλών τσιφλικάδων. Αυτή ή τάξη επέζησε μέχρι τό 1975, αλλά έρχόταν σέ μεγάλη αντίθεση με τους 'Αμχάρα, που προσπάθησαν και έν μέρει πέτυχαν νά αντικαταστήσουν τους Ιταλούς τσιφλικάδες.

Στην περιοχή του Μπάγκα υπάρχει μία τάξη ιδιοκτητών που διαχειρίζεται καπιταλιστικά τους άγρους. Αυτή ή τάξη προς τό παρόν δέν έρχεται σέ σύγκρουση με τά άπελευθερωτικά μέτωπα, αντίθετα βοηθάει με την έντατική παραγωγική τά της, τη λαϊκή έξουσία και έτσι, σ' αυτή τη φάση τουλάχιστο δέν μπαίνει τό πρόβλημα έθνικοποίησης των ιδιοκτησιών τους. 'Αντίθετα έχουμε όρχίσει νά έθνικοποιούμε τά κτήματα του αυτοκράτορα και των ευγενών 'Αμχάρα.

Στην Τεσενέβυ παρακολούθησα μία συνάντηση που έγινε μεταξύ των χωρικών και της 'Επαναστατικής 'Επιτροπής της πόλης πάνω σ' αυτό τό θέμα.

— 'Η μορφή που προτείνουμε είναι ή μικρή ιδιοκτησία με τάση προς την έθελοντική συνεταιριοποίηση, αλλά και σ' αυτή την περίπτωση όπως και στις καπιταλιστικές φάρμες, ή λαϊκή έξουσία, οί επαναστατικές επιτροπές, έλέγχουν και κατευθύνουν έμμεσα την παραγωγή κυρίως γιατί τά μηχανήματα (τρακτέρ κλπ.) και τά μεταφορικά μέσα, θρίσκονται στά χέρια των δύο μετώπων.

Τά μαγαζιά στη Μανταφάρα είναι γεμάτα, άν και έχουν τά ίδια περιεργα ώράρια των άλλων πόλεων έξ αίτίας των βομβαρδισμών, που εδώ είναι πάρα πολύ συχνόι. 'Η πόλη θρίσκεται μόλις σαράντα χιλιόμετρα από την 'Ασμάρα, δυό λεπτά με τό άεροπλάνο. Τουλάχιστον μία φορά κάθε δυό μέρες τά αϊθιοπικά F-5 και Μίγκ επιχειρούν επιδρομές για νά βομβαρδίσουν την πόλη.

Ένα Σάββατο, μέρα παζαριού, στην Μανταφάρα ένω περπατούσαμε άγάμεσα στό πλήθος που από τό πρωί είχε καταλάβει τις κυριότερες πλατείες, δυό φορές τά Μίγκ προσπάθησαν νά βομβαρδίσουν την πόλη, αλλά έμποδίστηκαν από τά αντιερεοπορικά του ELF.

Ο πρόεδρος της 'Επαναστατικής 'Επιτροπής της Μανταφάρα, Γιασέν 'Αντάμ, 28 χρόνων μου έξηγει πώς διοικείται ή πόλη.

— 'Η έξουσία είναι μοιρασμένη σέ δύο πόλους που συχνά έρχονται σέ σύγκρουση: 'Απ' τη μία είμαι εγώ και ο αντιπρόεδρος που διορίζόμαστε άπ' την κεντρική διοίκηση του ELF. 'Απ' την

άλλη υπάρχει τό συμβούλιο των αντιπροσώπων των συνοικιών. 'Εχουμε χωρίσει την πόλη σέ δέκα συνοικίες και ή κάθε μία άπ' αυτές έχει τό πενταμελές επαναστατικό της συμβούλιο. 'Υστερα όλοι οί 25.000 κάτοικοι εκλέγουν με μυστική ψηφοφορία τά μέλη της 'Επαναστατικής 'Επιτροπής της πόλης. Αυτοί οί εκλεγμένοι είναι και οί αυθεντικότεροι αντιπρόσωποι της πόλης πράγμα που συχνά δημιουργεί προβλήματα. Έξ άλλου σ' όλες τις χώρες του τρίτου κόσμου τό σπονδαιότερο πρόβλημα είναι νά πείσεις τόν κόσμο νά ξεπεράσει την στενή τοπικιστική όπτική του, για νά μπορεί νά αναλάβει τη διαχείριση των συμφερόντων όλου του λαού της καθεμιάς χώρας και, στη συγκεκριμένη περίπτωση, της 'Ερυθραίας. Σ' αυτό τό θέμα επιμένουμε ιδιαίτερα, γι' αυτό κάνουμε συχνότατα γενικές συνελεύσεις με τις μαζικές οργανώσεις και άνοιχτές συνεδριάσεις της επαναστατικής επιτροπής.

Οί αϊθίοπες αιχμάλωτοι στην πλειοψηφία τους δέν μιλάν καμιά ξένη γλώσσα, ούτε τά Τιγρίνια των 'Ερυθραίων, ούτε τά 'Αμχαρικά του Ντέργκ. 'Η πλειοψηφία τους προέρχεται από τις φτωχότερες έθνότητες του Τιγκράϊ και του Γουόλλο.

— Τι σās λέγανε στό στρατό για τόν πόλεμο; ρωτάμε τους ελάχιστους που μιλούν έγγλέζικα.

— 'Οτι οί άραβες ήρθαν νά καταλάβουν την 'Ερυθραία και ότι έμεις πρέπει νά την υπερασπίσουμε.

Οί αιχμάλωτοι αυτοί τώρα παίρνουν μέρος σάν έθελοντές σέ δουλειές άνοικοδόμησης και τό ELF κάθε τόσο άπελευθερώνει μία ομάδα και την οδηγεί μέχρι τά σύνορα με την Αϊθιοπία, κοντά στα χωριά τους.

'Αριστερά με την τοπική φορεσιά του δροπέδιου, ή 'Ελσα Μεσφέν, ήγετικό στέλεχος της 'Ενωσης Γυναικών της 'Ερυθραίας. Δεξιά, άντάρτισσα του ELF.

ΑΣΜΑΡΑ: Η ΠΡΩΤΗ ΓΡΑΜΜΗ ΤΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ

Μιλώ με την Ιταλίδα υπήκοο Ντίνια Ντίνι, κάτοικο Μανταφάρας, που επισκέφτηκε την Ασμάρα τον περασμένο Φλεβάρη.

— Τά τρόφιμα έχουν φτάσει σε τιμές τρομακτικές: Η ζάχαρη τώρα έχει εξήμιση αιθιοπικά δολάρια το κιλό, ενώ εδώ σε μας κάνει δυόμισι και πάλι μας φαίνεται ακριβή σε σχέση με πριν λίγους μήνες. Οι κάτοικοι της Ασμάρα κάνουν συνεχώς αιτήσεις στο Φρουραρχείο για να εγκαταλείψουν την πόλη, αλλά οι Αιθίοπες δεν αφήνουν κανένα να φύγει. Τό βράδυ απαγορεύεται η κυκλοφορία, τό ηλεκτρικό είναι μόνο μέχρι τις έντεκα και όλη η βιομηχανική ζώνη είναι έρημη. Οι πρεσβείες έχουν εγκαταλείψει από καιρό την πόλη.

Περισσότερες πληροφορίες μας δίνει ο διοικητής του ενός από τά 15 τάγματα που πολιορκούν από τό νότο τις αιθιοπικές γραμμές Σαέ Κιθλέ:

— Η πολιορκία της Ασμάρα έχει αρχίσει από τό τέλος του 1975. Από τότε ο έχθρος επικοινωνεί με την Αιθιοπία μόνο με αεροπορικής.

Περπατώντας σκυφτά φτάνουμε στη πρώτη γραμμή του μετώπου, 500 μέτρα απ' τά αιθιοπικά χαρακώματα. Μπροστά μας βλέπουμε τό χωριό Λαγκουίν, που βρίσκεται στά χέρια των Αιθίοπων, ενώ άριστερά μας διακρίνουμε πολύ καλά τόν τεράστιο σταθμό ραντάρ που εγκατέστησαν εδώ οι άμερικάνοι επειδή τούς επέτρεπε νά ελέγχουν όλη τή Μέση Ανατολή, μέχρι τά σύνορα της ΕΣΣΔ.

— Καί οι περίφημες τελεωτικές επιθέσεις που άνήγγειλε ο Μενγκίστου;

— Η τελευταία επίθεση του έχθρου έγινε από τις 15 μέχρι τις 23 του περασμένου Μάρτη. Οι Αιθίοπες χρησιμοποιώντας αεροπορία και πυραύλους εδάφους, κατέλαβαν πάλι ένα χωριό που ήταν στά χέρια μας και έφτασαν μέχρι αυτόν εδώ τόν λόφο που θρισκόμαστε τώρα και που ξανακερδίσαμε μετά από λίγες μέρες. Από τότε, οι άλλες επιθέσεις έγιναν βορειοδυτικά προς τή μεριά του Κερέν, όπου η πολιορκία έχει άνατεθεί στις δυνάμεις του ELF, με τούς οποίους υπάρχει συνεργασία και συντονισμός των στρατιωτικών επιχειρήσεων, μου άπαντά ό Σαέ.

Στις αρχές του Ιούνη, όταν θρισκόμουνά στη πρώτη γραμμή του μετώπου δεν γίνονταν μάχες, μόνον κάπου-κάπου ανταλλαγή πυρών όλμων. Οι Έρυθραίοι έχουν τοποθετήσει βαρεία πολυβόλα ρωσικής κατασκευής στην πρώτη γραμμή και όλμους των 75 χιλιοστών στη δεύτερη και τρίτη γραμμή: πολλοί απ' αυτούς τούς όλμους είναι πάλι άμερικανικής κατασκευής, «τούς πήραμε από τόν

Αιθιοπικό στρατόπεδο έξω από την Τσεσέν: καταστροφή και έρημωση.

έχθρο», αλλά πολλοί είναι σοβιετικοί. «είναι δικοί μας».

— Δεν υπάρχουν κουδανοί στο αντίπαλο στρατόπεδο;

— Δεν έχουμε αποδείξεις λέει ό Σαέ Κιθλέ. Άκούσαμε μόνο από τό ραδιόφωνο έκπομπές στά ισπανικά και πληροφοριοδότες μας άνέφεραν ότι υπάρχουν κουδανοί που άσχολούνται με τις μεταφορές και νοτιοϋμενίτες σύμβουλοι στο πυροβολικό, αλλά αυτές οι πληροφορίες δεν είναι καθόλου σίγουρες.

Ενώ κουδεντιάζουμε, ένα καταδιωκτικό T-33, βορειοαμερικάνικης κατασκευής, (τά είχε πουλήσει ό Σάχης της Περσίας στον Χαϊλέ Σελασιέ) μου λένε) τριγυρίζει επίμονα από πάνω μας, χωρίς όμως νά βομβαρδίζει. Ένα άλλο επίσης άμερικάνικο F-5 απογειώθηκε λίγα λεπτά αργότερα κατευθυνόμενο προς τό Νότο. Οι συνοδοί μου ισχυρίζονται ότι ό Μενγκίστου παίρνει τά F-5 από τό Ίσραήλ, όπου και γυμνάζονται οι αιθιοπες πιλότοι.

Η Ασμάρα καθώς και τά δυό λιμάνια που κατέχουν οι Αιθίοπες δεν άπασχολούν τήν στρατιωτική ήγεσία των δύο Μετώπων: πρόκειται για κυρίως πολιτικούς στόχους, χωρίς ουσιαστική στρατιωτική άξία.

Τό Μέτωπο που έχει τή μεγαλύτερη στρατιωτική σημασία είναι η πόλη Μπε-

Αιθίοπες Αιχμάλωτοι.

ρεντού που βρίσκεται στο δρόμο μεταξύ της Μανταφάρα και της Τσεσέν.

— Η Μπερεντού είναι τό τελευταίο στρατηγικό σημείο που κατέχουν οι Αιθίοπες, μου λέει ό Μουχάμετ Χαμίτ Τούμσαχ, στρατιωτικός διοικητής της περιοχής και μέλος του επαναστατικού συμβουλίου. Η επίθεση έχει αρχίσει στις 29 του Δεκέμβρη, και από τότε η πόλη είναι άσφυκτικά πολιορκημένη. Έχουμε καταλάβει τό αεροδρόμιο και τούς γύρω κάμπους, ενώ οι Αιθίοπες έχουν κλειστεί στο όχυρωμένο στρατόπεδό τους. Πρόκειται για 7.000 έως 8.000 στρατιώτες υπό τή διοίκηση του συνταγματάρχη Σολομών. Τόν Μάρτη οι αιθιοπες δοκίμασαν νά σπάσουν τόν κλοιό με άλεξιπτωτιστές, αλλά η προσπάθειά τους άπέτυχε. Πάντως ύστερα από τις νίκες που είχαν στο Όγκαντέν και από τήν όγκώδη σοβιετική βοήθεια, τό ήθικό των αιθίοπων ανέθηκε πολύ, γι αυτό και ό άγώνας θά είναι δύσκολος. Πάντως ενώ στά άλλα μέτωπα θρισκόμαστε σε άμυνα, περιμένοντας τήν επίθεση του έχθρου, στην Μπερεντού δεν τόν άφίνουμε σε ήσυχία σφυροκοπώντας τον συνέχεια με βολές όλμων. Καί σε λίγο ετοιμάζουμε τήν μεγάλη μας επίθεση.

Στό χωριό Σαμπόκο, στά νότια της Μπερεντού, ξαπλωμένοι στη σκιά ενός δέντρου Μάνγκο κουδεντιάζουμε με τόν πρόεδρο της Έπαναστατικής Έπιτροπής Τεκέστε Γκαθριουότ, 26 χρόνων και με τόν αντιπρόεδρο Μπερεκέτ Τσεγκάϊ, για τήν αντίσταση των αιθίοπων στην Μπερεντού. Μου εξηγούν πώς έκτός από τή σοβιετική, οι αιθιοπες έχουν και τή βοήθεια της φυλής των Μπάζια-Κουμάνα που μόνη άνάμεσα στο Έρυθραϊκό έθνος διατηρεί παραδοσιακά, φιλικές σχέσεις με τούς Άμχάρα.

— Παρ' όλο που τώρα πάρα πολλοί Μπάζια-Κουμάνα εντάχτηκαν στις γραμμές του ELF, πολλοί απ' αυτούς έμειναν μέσα στη πόλη, που είναι και πρωτεύουσα της φυλής, και εξακολουθούν

νά συνεργάζονται με τον έχθρο, μου λένε οι υπεύθυνοι.

Στήν πλατεία του χωριού, με μεγάλη μου εκπλήξη συναντώ και δυο αγωνιστές του EPLF.

— Έρχόμαστε απ' την Μπερεντού, λένε, και περιμένουμε να μεταφερθούμε στην Κέρεν.

ΠΡΟΟΔΟΣ ΚΑΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

Τό EPLF συμμετείχε απ' τις πρώτες μέρες σ'ήν πολιορκία της πόλης, αλλά ύστερα από τη συμφωνία της 20 του 'Απριλίου, έγιναν μεγάλες αλλαγές στα στρατεύματα των δύο οργανώσεων. Έτσι μαθαίνω ότι ενώ στρατεύματα του EPLF παίρνουν μέρος σ'ήν πολιορκία της Μπερεντού, αγωνιστές του ELF μεταφέρθηκαν στο μέτωπο της Μασάουα.

Τό «Σύμφωνο Έθνικής Ενότητας» που υπογράφηκε στις 15 'Απριλίου αφορά την εφαρμογή των συμφωνιών που τό Νοέμβριο και τό Δεκέμβριο του 1977 ρύθμισαν τά δύο μέτωπα στό Χαρούμ. Σ' αυτό τό Σύμφωνο καθορίστηκε πώς τά δύο μέτωπα θά πρέπει νά αρχίσουν ένα προτσές ένοποιήσης ανταλλάζοντας στρατεύματα στό διάφορα μέτωπα και ένώνοντας τούς δυο Έρυθρούς Σταυρούς καθώς και τά γραφεία τους στό έξωτερικό, μέχρι τό ένοποιητικό συνέδριο των δύο μετώπων που θά έπρεπε νά γίνει σέ έξη μήνες.

Όμως παρ' όλο που οί αγωνιστές του EPLF και ο πρόεδρος του Σαμπόκο μέ διαβεβαίωναν ότι δέν υπάρχει κανενός είδους πρόβλημα στις σχέσεις μεταξύ των δύο μετώπων (βαθαίνει ακόμα πολύ ή ανάμνηση του έμφυλου πολέμου 1974-75) όλοι πιστεύουν ότι τό ένοποιητικό προτσές θά είναι ιδιαίτερα μακρύ και δύσκολο.

Ό δυτικός τύπος αναφερόμενος σ'ήν Έρυθραία ονομάζει τό ένα μέτωπο τό, EPLF, «μαρξιστικό» και «ριζοσπαστικό» ενώ τό άλλο, τό ELF, «άστικο-φρεουδαρχικό». Πρόκειται γιά βολικά σχήματα αλλά που δέν έχουν καμιά σχέση μέ την πραγματικότητα. Η κοινωνική και πολιτική σύνθεση των δύο μετώπων είναι ίδια, όπως ίδιο είναι και τό προτσές ριζοσπαστικοποίησης που έχει αρχίσει από τό 1975, μέ την ανάδειξη σ'ήν ήγεία και των δύο μετώπων μαρξιστικών στοιχείων γύρω απ' τόν 'Ισαίας 'Αφιογούρκ στο EPLF και τόν 'Αχμέτ Νασέρ στο ELF.

Στό 2ο συνέδριο του ELF, τό 1975, ήττήθηκαν τά εθνικιστικά-μετριοπαθή στοιχεία που ως τότε καθοδηγούσαν την οργάνωση.

Τόν άλλο χρόνο, ή ριζοσπαστικοποίηση του EPLF προκαλεί την διάσπαση μέ την ίδρυση του PLF (Λαϊκές

Άπελευθερωτικές Δυνάμεις) από τόν αντιδραστικό Όσμάν Σάλε Σάμπε. Τό πείραμα που έκαναν οί ιμπεριαλιστικές δυνάμεις προσπαθώντας νά επαναλάβουν την εμπειρία της Άγκόλας, απέτυχε οίκοτρά. Η συμμορία του έχει καταστήσει ν' αποτελείται από καμιά έφτακοσαριά μισθοφόρους που έχουν εγκατασταθεί στό δάσος έξω από την Άγκορντάτ, κοντά στό σύνορο μέ τό Σουδάν, και δέν παίζουν κανένα ρόλο — ούτε στρατιωτικό (οί όπαδοί του Σάμπε δέν συγκρούστηκαν μέ τούς Αιθίοπες ούτε μία φορά) ούτε πολιτικό. Τό ELF έκανε έκκληση στό μέλη αυτής της οργάνωσης νά διαλυθούν και νά μπουν σ' ένα από τά δυο μέτωπα.

Η άποτυχία της δημιουργίας ενός αντιδραστικού μετώπου διευκόλυνε απ' τη μία τη ριζοσπαστικοποίηση των δύο μετώπων αλλά από την άλλη μετέφερε μία σειρά από συντηρητικές και μετριοπαθείς δυνάμεις στό έσωτερικό και των δύο μετώπων ELF και EPLF. Τά ίδια τά μέτωπα δέν κρύβουν ότι υπάρχει ιδεολογική άνομοιογένεια στό έσωτερικό τους. Είχα την εύκαιρία νά έπισκεφτώ τη σχολή στελεχών του ELF που βρίσκεται έξω από την Τεσενέ. Ό υπεύθυνος της σχολής Τόλντε Μπερχέ, πρώην καθηγητής βιολογίας του Πανεπιστημίου της Άντίς Άμπέμπα μου έξήγησε πώς είναι οργανωμένοι οί τριήμεροι κύκλοι μαθημάτων που παρακολουθούν άργά ή γρήγορα όλα τά στελέχη της οργάνωσης: ιστορία των επαναστάσεων, ιστορία του άποικισμού, ιστορικός και διαλεκτικός ύλισμός κλπ. Η βιβλιοθήκη της σχολής, μία καλύβα-τουκούλ μέσα στό δάσος, έχει σχεδόν άποκλειστικά κείμενα των Μάρξ, Λένιν, Στάλιν, Μάο, σοβιετικά βιβλία και άγγλικά, ιταλικά και άραβικά περιοδικά.

— Από μία σκοπιά μπορεί νά φανεί σάν αντίφαση τό γεγονός ότι τό ELF, που είναι ένα αντιαποικιακό μέτωπο και όχι ένα ταξικό κόμμα, προσπαθεί νά διδάξει τό μαρξισμό μου λείει ο διευθυντής της σχολής Γκριμάυ Ναγκάς.

— Έμείς άποδεχόμαστε τό μαρξισμό σάν την μόνη μέθοδο που μπορεί νά μās οδηγήσει στό νά καταλάβουμε, νά γνωρίσουμε και νά αλλάξουμε την Έρυθραϊκή πραγματικότητα.

Έξ άλλου οί άποφάσεις του 2ου συνεδρίου του ELF και οί θέσεις γιά τό τρίτο που τώρα ετοιμάζεται, μιλούν καθαρά γιά τη γέννηση, από τό έσωτερικό του μετώπου, του μαρξιστικού, ταξικού κόμματος. Οί πιο συντηρητικές δυνάμεις του μετώπου, ύστερα από τό 1975 άποτελούν μία μειονότητα που δέν μπορεί νά άμφισβητήσει αυτή την τοποθέτηση.

Η κύρια μάχη που δίνεται αυτή τη στιγμή στό έσωτερικό του ELF άφορά κυρίως τη διεθνή τοποθέτηση του κινήματος και όχι τίς πολιτικές και ιδεολογικές έπιλογές που φαίνεται πώς έχουν πιά όριστικοποιηθεί.

Δυστυχώς ή άμεση σοβιετο-κουβανική παρέμβαση στό Κέρας της Άφρικής έδωσε την εύκαιρία στό μετριοπαθή στοιχείο νά περάσουν σ'ήν άντεπίθεση, μέσα και στό δύο μέτωπα. Μόνο που αυτή ή έπίθεση έκφράζεται διαφορετικά στό ELF και διαφορετικά στό EPLF: Στό τελευταίο, φαίνεται νά δίνεται μία σκληρή μάχη, ιδιαίτερα σέ περιφεριακό έπίπεδο, γύρω από τη σημασία του Συμφώνου της 15 του 'Απριλίου. Τά πιο συντηρητικά στοιχεία φαίνεται νά έχουν σηκώσει ψηλά τη σημαία του «κομματικού πατριωτισμού», γιά νά χτυπήσουν την πλειοψηφούσα ομάδα της ήγείας που τό ύπόγραψε. Έτσι, πρόσφατα ύπηρεσαν και άντισοβιετικές δηλώσεις μεσαίων στελεχών του EPLF σ'ήν Σαουδική Άραβία.

Άντίθετα στό ELF ή έπίθεση της δεξιάς βασίζεται σ'ήν διεκδίκηση μιάς επistroφής σ'ήν μέθοδο γιά τη διεθνή πολιτική, που κυριαρχούσε πριν από τό 2ο συνέδριο. Πρόκειται σ'ήν ουσία γιά ένα είδος «άπομονωτισμού» μία τάση προς την εγκατάληψη των διεθνών σχέσεων που μέχρι τώρα τό μέτωπο κατάφερε νά έπιτύχει.

Και αυτή βέβαια, θά ήταν όπωσδήποτε μία έπιλογή που θά οδηγούσε τό κίνημα στό χέρια των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων που δρουν σ'ήν περιοχή της Έρυθρας θάλασσας.

Όμως αυτές οί τάσεις επηρεάζουν μόνο περιορισμένες μειοψηφίες στό δύο μέτωπα, ενώ ή μεγάλη μάζα των αγωνιστών περνά μία αδιάκοπη διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης. Τό ένωτικό ρεύμα άναπτύσσεται όλο και περισσότερο παρά τίς τεράστιες πολιτικές δυσκολίες που δημιουργεί ή σοβιετική ύποστήριξη στόν Μεγκίστου.

Τό γεγονός όμως ότι ή έπίθεση που τόσες φορές άνήγγειλε ο άρχηγός του Ντέργκ, άργει νά πραγματοποιηθεί — καθώς και οί τελευταίες δηλώσεις του Φιντέλ Κάστρο — αφήνουν νά έννοηθεί ότι τουλάχιστον οί Κουβανοί δέν είναι διατεθειμένοι νά πάρουν άμεσα μέρος σ'ήν έπίθεση της Αιθιοπίας, όπως έκαναν στό Όγκαντέν.

Ό προβληματισμός γύρω από τό πρόβλημα της Έρυθραίας και της Αιθιοπίας έχει διχάσει τό προοδευτικό κίνημα. Ήδη, όπως είναι γνωστό, ή «Ούνιτά» όργανο του I.K.K. δημοσίευσε τό Μάη πρωτοσέλιδο άρθρο μέ τίτλο «Η Έρυθραία δέν είναι Όγκαντέν» καταδικάζοντας την επικείμενη έπίθεση του Μεγκίστου. Στό άμεσο μέλλον και καθώς πληθαίνουν οί πληροφορίες και έμπλουτίζεται ή πείρα μας γιά όσα συμβαίνουν στό Κέρας της Άφρικής, οί άναλύσεις θά γίνουν πιο συγκεκριμένες και θά πλησιάζουν περισσότερο την πραγματικότητα. Και αυτό θά δικαιώσει τόν άγώνα του λαού της Έρυθραίας και θά φωτίσει περισσότερο τό χαρακτήρα του καθεστώτος της Άντίς-Άμπέμπα.

Μέρες του '36

του Λευτέρη Χασάπη

ΑΦΟΡΜΗ για τούτο τό σημείωμα μου δίνει η αναδρομή στις απεργιακές κινητοποιήσεις του Μάη 1936 που δημοσίευσε στο τεύχος 98 (6.5.78) ο Γ. Παναγιώτου.

Εκείνο που πρέπει νομίζω να διερευνηθεί, σε συνάρτηση με τα ιστορικά εκείνα γεγονότα, είναι βασικά:

● Ποιές αιτίες προκάλεσαν την αγανάκτηση του λαού και πάλεψε με τόση αποφασιστικότητα και μαχητικότητα.

● Ποιοί οργάνωσαν και καθοδήγησαν την πάλη του.

ΣΑΝ αιτία της πάλης εκείνης μπορούμε να επισημάνουμε: την άγρια εκμετάλλευσή του λαού από τους προνομιούχους του καθεστώτος. Τά σπασμωδικά κρατικά μέτρα αντιμετώπισης της πάλης του. Τήν άρνηση της κυβερνήσεως να ικανοποιήσει τα δίκαια αιτήματά του. Τίς δολοφονίες των απεργών και γενικά τά μέτρα βίας. Πανικοβλημένη ή κυβέρνηση από τήν επαναστατική κατάσταση του λαού που ή ίδια είχε προκαλέσει, χειροτέρευνε καθημερινά τήν κατάσταση.

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ στις 26 Ιανουαρίου 1936, δέν έδωσαν σέ κανένα αστικό κόμμα τήν πλειοψηφία νά σχηματίσει κυβέρνηση. Σημεία και όμοι έπαναστατικής ατμόσφαιρας. Τό σύμφωνο Σκλάβαινα - Σοφούλης πού έδινε τήν πλειοψηφία στόν δεύτερο μέ τούς 15 κομμουνιστές βουλευτές, δέν τόλμησε ό Σοφούλης νά τό άξιοποιήσει. Ξεσηκώθηκε όλη ή αντίδραση κατά τού «λαϊκού μετώπου» όπως χαρακτήριζε τό σύμφωνο Σκλάβαινα - Σοφούλης, τότε.

Πελαγωμένη ή άρχουσα τάξη έδωσε τή διακυβέρνηση της χώρας στόν Μεταξά, πού είχε μόνο δύο βουλευτές στή βουλή, σάν σανίδα σωτηρίας.

Η κατάσταση όμως χειροτέρεψε ακόμα περισσότερο. Ό λαός μέ επικεφαλής τήν εργατική τάξη πέρασε σέ προωθημένες μορφές πάλης.

ΤΗΝ ΠΑΛΗ του λαού - κι έρχόμαστε στό δεύτερο ερώτημα - οργάνωσαν και καθοδήγησαν τότε τά στελέχη της βάσης του ΚΚΕ, γενικά οί κομμουνιστές πού δρούσαν στίς μαζικές οργανώσεις, πού δοήθησαν έτσι τήν εργατική τάξη και γενικά τό λαό στήν πάλη του.

Τά σταφιδικά γεγονότα της Μεσσηνίας, όταν κατέβηκαν οί σταφιδοπαραγωγοί μέ τουφέκια και τσεκούρια και κατέλυσαν τίς αρχές της Πύλου και έφτασαν μέχρι τήν Καλαμάτα, τά οργάνωσαν ό Τάσος Κουλαμπάς και ό Διακογιαννόπουλος, μεσαίο στέλεχος ό πρώτος και στέλεχος βάσης ό δεύτερος. Δέν πιστεύω νά όφείλεται ό ξεσηκωμός των σταφιδοπαραγωγών της Μεσσηνίας στήν καθοδήγηση της περιφερειακής της Καλαμάτας. Άν θυμάμαι καλά γραμματέας της οργάνωσης Καλαμάτας τότε ήταν ό Μανωλέας.

ΑΣ ΠΑΡΟΥΜΕ όμως τά γεγονότα μέ τή σειρά. Και πριν άπ' όλα πρέπει νά σημειώσουμε πώς είναι λαθεμένος ό ισχυρισμός ότι τίς απεργίες τίς οργάνωσε και τίς καθοδήγησε ή «Γενική Συνομοσπονδία Έργατών Ελλάδας».

Τήν εποχή εκείνη ύπήρχαν δύο Γενικές Συνομοσπονδίες. Μιά των ρεφορμιστικών συνδικάτων, μέ επικεφαλής τόν Καλομοίρη και ή άλλη των άριστερών συνδικάτων, ή «Ένωτική Γενική Συνομοσπονδία» μέ επικεφαλής τόν Θεό.

Θά άναφέρω παρακάτω τί ρόλο παίζαν σ' αυτά τά γεγονότα του 1936, ή «Γενική» του Καλομοίρη και ή «Ένωτική» του Θεού. Για νά φανεί άν και πώς οργανώθηκαν και προπάντων άν καθοδηγήθηκαν οί απεργίες αυτές, πού τίς περισσότερες

Τόν Μάη και τόν Ιούνιο του 1936, για δύο σχεδόν μήνες ή Ελλάδα συγκλονίζεται από λαϊκές κινητοποιήσεις πού ξεκινάνε μέ εργατικές και συνδικαλιστικές διεκδικήσεις για νά έξελιχθούνε σέ βίαιες ταξικές συγκρούσεις ανάμεσα σέ πλατιά λαϊκά στρώματα και τίς δυνάμεις ασφαλείας της χώρας.

Μέ επίκεντρο τίς μεγάλες εργατικο-βιομηχανικές πόλεις (Πειραιάς, Θεσσαλονίκη, Βόλος, Καβάλα κ.ά) οί κινητοποιήσεις αυτές επεκτείνονται και σέ άγροτικές περιοχές και σέ μικρότερα αστικά κέντρα.

Δημιουργείται άραγε έτσι μία «επαναστατική κατάσταση» όπως υποθέσανε τότε πολλοί και υποστηρίζουνε, ακόμα περισσότεροι, σήμερα; Και άν ναι, τί έφταιξε και δέν ολοκληρώθηκε ή έξέγερση για νά φτάσει στήν «Έπανάσταση» σύμφωνα μέ τίς «ρετσέτες» των θεωρητικών του εργατικού κινήματος.

Στά άμφιλεγόμενα αυτά ερωτήματα, άπαντά μέ τό παρακάτω κείμενό του, δίνοντας και τή δική του άποψη, ό παλαίμαχος συνδικαλιστής αυτοκινητιστής ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΧΑΣΑΠΗΣ, πού έζησε τά γεγονότα από κοντά στήν Αθήνα και είχε έτσι τήν ευκαιρία νά γνωρίζει από πρώτο χέρι τίς σκέψεις, τίς αντιδράσεις και τίς ενέργειες της τότε ήγεσίας του ΚΚΕ.

φορές παίρνουν μαχητικό χαρακτήρα και σέ όρισμένες πόλεις (Θεσσαλονίκη, Βόλο και τά σταφιδικά γεγονότα της Μεσσηνίας) έπαναστατικό χαρακτήρα.

ΔΥΣΤΥΧΩΣ τίς περισσότερες φορές δέν καθοδηγήθηκαν ούτε από τήν μία, ούτε από τήν άλλη Συνομοσπονδία, αλλά τό μόνο πού κάναν οί Συνομοσπονδίες ήταν νά ξεθυμάνουνε τίς απεργίες νά τίς ευνουχίσουν, έτσι πού όχι μόνο δέν αποδώσανε αυτές οί έξεγέρσεις όλόκληρης της εργατικής τάξης και του λαού, αλλά είχαν κι' αντίθετα αποτελέσματα, όπως θά άναφέρω παρακάτω.

ΣΑΝ παράδειγμα θά φέρω τά γεγονότα της Θεσσαλονίκης:

Στίς 9 Μαΐου 1936 γίνονται τά γεγονότα της Θεσσαλονίκης. Χτυπάει ή χωροφυλακή τούς απεργούς καπνεργάτες και σκοτώνει πέντε απεργούς. Τό έγκλημα αυτό δίνει τό σινιάλο και ό λαός σηκώνεται σάν φουρτουνιασμένο κύμα κατά των εγκληματιών.

Τό Σάββατο γίνεται ή κηδεία των θυμάτων. Η χωροφυλακή λουφάζει στά τμήματά της και δέ κοιτάει νά ξεμυτίσει ούτε ένας χωροφύλακας: «Είναι όργη λαού». Τήν κηδεία τήν ακολουθεί ή μεγάλη πλειοψηφία του λαού. Έπιχειρήσεις, καταστήματα δέν λειτουργούν. Μπρός στόν κίνδυνο οί αρχές της Θεσσαλονίκης καλούν μιάν ίλη ίππικού του στρατού νά άναχαιτίσει τόν επαναστατημένο κι όργισμένο λαό.

ΟΤΑΝ ή ίλη φτάνει σέ κάποια άπόσταση από τό πλήθος, ό επικεφαλής - δέν θυμάμαι άν ήταν ταγματάρχης ή λοχαγός - διατάζει επέλαση, τραβάει τή σπάθα και σπирουνίζει τό άλογό του. Καταλαβαίνει πολύ γρήγορα όμως ότι δέν τόν ακολουθεί κανένας ίππέας. Σφίγγει τό χαλινάρι και σταματάει.

ΚΑΙ ΤΟΤΕ συμβαίνει κάτι άναπάντεχο: ξεκόβουνε από τή μάζα οί γυναίκες, ρίχνονται πάνω στούς φαντάρους, τούς άποκαλούν «άδέρφια μας» και τούς δίνουνε κόκκινα γαρύφαλα. Τό αποτέλεσμα ήταν νά μπει ή ίλη επικεφαλής του λαού και νά ακολουθεί τά 5 φέρετρα. Στό νεκροταφείο έβγαλε ένα λόγο ό επικεφαλής της ίλης, πού όπως μάς είπε μετά ό Ζαχαριάδης δέν θά μπορούσε νά τόν βγάλει κανένας κομμουνιστής».

«Ο λαός της Αθήνας με πρωτοπόρα την εργατική τάξη, είναι στο πόδι. Ομάδες-ομάδες οι εργάτες έρχονται στα σωματεία τους να συνεννοηθούν για τη γενική απεργία της Δευτέρας. Το σύνθημα για τη γενική απεργία της Δευτέρας, τό ρίξαν μόνοι τους οι εργάτες. Καταλάβαιναν ότι μόνο με γενική απεργία αντιμετωπίζεται μία τέτοια κατάσταση.

ΔΗΛΑΔΗ αυτό που δεν θέλανε να καταλάβουν και οι δυό Γενικές Συνομοσπονδίες, τό κατάλαβαν οι εργάτες. Σέ μία τέτοια επαναστατική κατάσταση που έπρεπε οι κομμουνιστές και προπάντων τά στελέχη του ΚΚΕ νά βρίσκονται στα πόστα τους, άπουσίαζαν από την Αθήνα και τόν Πειραιά όλη τη μέρα της Κυριακής και παραθέριζαν στόν Κοκκιναρά. Έκείνη την εποχή κάθε τόσο τίς Κυριακές, καλούσε τό ΠΓ του ΚΚΕ όλα τά στελέχη και τών δύο επιτροπών πόλης στόν Κοκκιναρά για άκτίφ. Ένώ όλη την μέρα της Κυριακής ήταν, γενικός ξεσηκωμός του λαού, τά στελέχη της Αθήνας και του Πειραιά, άκουγαν τά χιλιοειπωμένα από τά μέλη του ΠΓ. Σάν νά μήν συνέβαινε τίποτε τό έκτακτο!

ΠΑΡ' ΟΛΟ που είμωνα καινούριος στο κόμμα και δέν είχα την άπαιτούμενη πείρα, καταλάβαινα ότι ή θέση μου εκείνη τη στιγμή δέν ήταν στόν Κοκκιναρά, αλλά στίς οργανώσεις που καθοδηγούσε ό καθένas. Είχα μιάν άνησυχία και μιάν άδημονία. Τό μεσημέρι μου είπαν νά φέρω στην Αθήνα τό Σκλάβαινα μέ τό αυτοκίνητό μου. Και παρηγορήθηκα νομίζοντας ότι θά πάρει τό άεροπλάνο νά πάει στη Θεσσαλονίκη. Δυστυχώς όμως δέν ήρθε γι' αυτό. Γύρισα πίσω και πήρα μέρος πάλι στο άκτίφ. Τό βράδυ όπως πάντα, άργά, γυρίσαμε στην Αθήνα. Είχα ραντεβού μέ τό γραμματέα της ΚΟΑ, τό Σκαφίδα και τό γραμματέα του Έργατικού Κέντρου της Αθήνας του Ένωτικού Συνδικάτου, τό Βαρνάβα.

ΠΡΙΝ πάω στο ραντεβού μου, πέρασα από τά συνδικάτα τών αυτοκινητιστών. Έκεί μου είπαν ότι πήγε ό Θεός και τούς είπε νά αναβάλλουν την απεργία της Δευτέρας για την Τετάρτη και ότι θά γίνει 24ωρη για διαμαρτυρία.

Του άπάντησαν του Θεού οι διοικήσεις τών αυτοκινητιστών: «έμεις πειθαρχούμε μόνο στο κόμμα. Άν έρθει ό κομματικός υπεύθυνος που μάς καθοδηγεί, θά κάνουμε ότι μάς πεί». «Καλά κάνετε» τούς είπα και έφυγα για τό ραντεβού μου. Τό συνδικάτο τών αυτοκινητιστών ήταν φίσκα εκείνη τη στιγμή από άγανακτισμένους και άποφασισμένους αυτοκινητιστές.

ΣΤΟ ραντεβού μάς είπε ό Βαρουξής ότι πήγε ό Θεός σ' όλες τίς διοικήσεις τών εργατών και τούς ανέβαλε την απεργία. 'Ο Σκαφίδας θύμωσε και έβριζε. 'Ο Βαρουξής μπρός στην άγανάκτηση του Σκαφίδα είπε: «κάπου συνεδριάζουν οι τραμπογιήρηδες και δέν ξέρω αν τούς δρῆκε ό Θεός». «Νά πās Λευτέρη έσύ» μου είπε ό Σκαφίδας. Και δέν έστειλε ούτε τόν Βαρουξή. Άλλά ή «περίφημη» ήγεσία του ΚΚΕ που μάζεψε τά στελέχη της Αθήνας και του Πειραιά, στόν Κοκκιναρά, άποκεφάλισε τίς οργανώσεις από τούς καθοδηγητές τους και άφησε τό Θεό νά άλωνίζει. Πήγα στούς Τραμπογιήρηδες, αλλά τούς είχε βρει ό Θεός και είχαν διαλυθεί.

ΤΙ ΕΙΧΕ όμως μεσολαθήσει; 'Ο Μεταξάς έχμεταλλευόμενος τίς άλλεπάλληλες απεργίες και την επαναστατική κατάσταση που έπικρατούσε σ' όλη τη χώρα, είχε τρομοκρατήσει τά αστικά κόμματα που δεχθήκανε νά σχηματίσει αυτός κυδέρηση, αν και δέν είχε παραά μόνον δύο δουλεύτες στη Βουλή.

ΑΜΕΣΩΣ μετά, ό Μεταξάς κάλεσε τόν Θεό, και τόν Καλομοίρη στο γραφείο του και τούς πίεςε ν' αναβάλλουν την απεργία. Ταυτόχρονα πίεςε κι' ό Καλομοίρης τό Θεό προς την ίδια κατεύθυνση.

'Ο Καλομοίρης είχε δεχτεί την τελευταία στιγμή τη συμμετοχή των δυνάμεών του στην απεργία, γιατί όλα τά σωματεία που έλεγχε είχαν πάρει την άπόφαση νά συμμετάσχουν στην απεργία. 'Ο Θεός που και σέ άλλες τέτοιες περιπτώσεις έκανε ακριβώς την ίδια βλακώδη γκάφα όπως στα γεγονότα της Καλαμάτας, όπου είχαν σκοτώσει πάλι 5 σταφιδεργάτες και δέν θυμάμαι και σέ πόσες άλλες περιπτώσεις, δέχτηκε. Και για νά είναι συνεπής απέναντι στο Μεταξά που του ύποσχέθηκε νά αναβάλλει την απεργία, έτρεχε και πήγαινε σ' όλες τίς συνδι-

καλιστικές οργανώσεις κι' ανέβαλε την απεργία. Άν δέ δεχόταν ό Θεός, ό Καλομοίρης δέν μπορούσε νά αναβάλλει την απεργία ούτε στίς οργανώσεις των δυνάμεών του. Σέ μία τέτοια περίπτωση θά έμενε τη Δευτέρα ό Καλομοίρης δίχως τη σφραγίδα που κρατούσε, αλλά ό Θεός, όπως άποδείχθηκε πολλές φορές, ήταν άτολμος κι' ακατάλληλος γι' αυτό τό πόστο. Κι' όμως δέν τόν αντικαθιστούσαν!

ΤΙ ΕΓΙΝΕ στη Θεσσαλονίκη μετά τη κηδεία; Μάζεψαν όλο τόν κόσμο στο Λευκό Πύργο και θγάζουν λόγο εκ μέρους του ΚΚΕ, της Έργατικής Βοήθειας, του Έργατικού Κέντρου Θεσσαλονίκης, του Σωματείου τών Καπνεργατών που είχε τά θύματα κ.ά.

Κράτησαν τό λαό, που ζητούσε εκδίκηση, τέσσερεις δλόκληρες ώρες, τόν ταλαιπώρησαν που ήταν κουρασμένος απ' όλη τη νύχτα και την κηδεία και πήγε στα σπίτια τους νά κοιμηθεί. Βρήκε ή άστυνομία άφρούρητη την πόλη από τό λαό και τσίμπησε όλους τούς υπεύθυνους τη νύχτα από τά σπίτια τους. Κι' άρχισαν τότε οι μαζικές έκπολσεις. Σ' ένα σύνταγμα στρατού από τη Λάρισα που τό 'στελνε στη Θεσσαλονίκη τό πανικόδωλτο κράτος, είχαν άποφασίσει οι φαντάροι: «αν δούμε στην πόλη κόκκινες σημαίες, θά ένωθούμε μέ τό λαό».

ΑΝ ΔΕΝ έκανε αυτή τη ζημιά ό Θεός, θά διορθωνότανε τό λάθος της Θεσσαλονίκης, από την κινητοποίηση του λαού στην Αθήνα, Πειραιά κι' άλλες πόλεις. Όμως, ό Θεός δέν περιορίστηκε στα συνδικάτα της Αθήνας αλλά και μέ τηλεφωνήματα είδοποίησε όλες τίς οργανώσεις της χώρας νά αναβάλλουν την απεργία. Φυσικά μαζί μέ τόν Καλομοίρη. Τό λιγότερο που μπορούσε νά πετύχει αυτή ή κατάσταση θά ήταν τό γκρέμισμα του Μεταξά από την κυδέρηση.

ΜΕΤΑ ή ήγεσία του ΚΚΕ βρίσκει τούς άποδιοπομπαίους τράγους... Διαγράψανε τόν γραμματέα της Θεσσαλονίκης και τόν γραμματέα του Βόλου που ήταν παράνομος και κράτησε την παρανομία του κι' όταν ό λαός του Βόλου είχε καταργήσει τίς άρχές. Τόν κατηγόρησε ό Ζαχαριάδης για πολιτική δειλία.

ΜΙΑ άλλη παράλειψη στο χρονικό τών απεργιών του 1936, είναι ότι δέν αναφέρει καθόλου τούς αυτοκινητιστές που είχαν 6 απεργίες μέσα στο χρόνο. Οι τρεις πανελλαδικές, που δέν κούνησε ρόδα σ' όλη την χώρα. Κατέβηκαν μόνοι τους στην απεργία και τη Δευτέρα 11/5. Έκαναν πάλι μόνοι τους απεργία την 4η Αυγούστου που κήρυξε ό Μεταξάς τη δικτατορία του. Σέ μία σύγκρουση — για νά αναφέρω μόνο μία τών αυτοκινητιστών στα Χαντεία — μέ την άστυνομία είχαν οι δεύτεροι, 60 τραυματίες μέ επιδέσμους στο κεφάλι. Δέν έμεινε στα «Βουστάσια» καρέκλα, ούτε πλάκες στα πεζοδρόμια. Άλλοι ξήλωναν τίς πλάκες και τίς σπάγανε κι' άλλοι έπαιρναν τά κομμάτια και τά έκσφενδονίζανε στούς άστυφύλακες. Πήραν οι απεργοί από τούς άστυνομικούς δύο γκλόμπς και ένα περιστροφό. Δέν μπόρεσαν οι άστυνομικοί νά συλλάβουν κανέναν απεργό. Μόνο έμένα συλλάβανε την άλλη μέρα τό πρωί στο σπίτι μου. Μέ γνώρισε φαίνεται κάποιος και μέ πρόδωσε.

ΚΑΙ ΓΙΑ νά τελειώνω.

Τά μεσαία στελέχη του ΚΚΕ και τά στελέχη θάσης, όργάνωσαν και καθοδήγησαν τούς επαναστατικούς άγώνες του λαού. Τούς έφεραν όμως μέχρι τά μισά του δρόμου. Από κεί και πέρα, δέν είχαν την δυνατότητα ούτε και την υπευθυνότητα νά τραδήσουν παραπέρα ως εκεί που τό επέτρεπαν οι αντικειμενικές συνθήκες και ή ακατάδωλη μαχητικότητα του λαού.

Χρειαζότανε πιό υπεύθυνα όργανα. Νά κατέδουνε τά μέλη του ΠΓ από τούς Κοκκιναράδες και απ' τ' άψηλά και νά μπουν έπικεφαλής του λαού. Μόνο ή εμφάνισή τους θά έδινε ζωή και παλμό στίς αγωνιζόμενες μάζες. Μέ την εμφάνιση της ήγεσίας θά βγαίνουν και οι αναποφάιστοι υπεύθυνοι του Βόλου και της Θεσ/νίκης. Άπ' ότι ξέρω, γιατί τούς γνώρισα και τούς δύο, δέν ήταν δειλοί. Άλλά τά γεγονότα εξέλιχτηκαν πολύ πιό πέρα από τη δυνατότητα και την υπευθυνότητα που είχαν. Άν έξελισσότανε ή κατάσταση όπως γράφω πιό πάνω, μέ έπικεφαλής την ήγεσία, θά γίνονταν μεγάλα πράγματα. Κι' όχι μόνο θά γκρέμιζε την κυδέρηση Μεταξά αλλά, θά προωθούσε πολύ πιό πέρα την κατάσταση προς τό συμφέρον του λαού.

Ο ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Του Νίκου Μουζέλη

ΟΠΩΣ είναι γνωστό στην τελευταία δεκαετία εμφανίστηκαν μιά σειρά από έργα που προσπαθούν να επανεξετάσουν βασικά προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας από ένα πιο θεωρητικό πρίσμα· από μιά προβληματική που προσπαθεί να φέρει πιο κοντά τις ιστορικές και τις κοινωνικές επιστήμες. Παρ' όλο όμως που αυτού του είδους τά έργα έχουν μιά σημαντική επίδραση στο χώρο της ελληνικής διανόησης, πολύ λίγο έχουν αναλυθεί κατά συστηματικό και κριτικό τρόπο.

ΣΤΟ άρθρο αυτό θα επιχειρήσω μιά τέτοια ανάλυση δύο βιβλίων που ασχολούνται με τη σχέση γεωργίας και καπιταλισμού:

- Τοῦ βιβλίου τῶν S. Amin καί K. Βεργόπουλου, «La question paysanne et le capitalisme»¹
- Τοῦ βιβλίου τοῦ K. Βεργόπουλου, «Τό Ἀγροτικό Ζήτημα στήν Ἑλλάδα: τό πρόβλημα τῆς κοινωνικῆς ἐνσωμάτωσης τῆς γεωργίας»²

ΤΑ ΔΥΟ αὐτά έργα ἀντανακλοῦν σέ διάφορους βαθμούς δύο πρόσφατες καί ἀλληλένδετες τάσεις στό μαρξισμό, πού προκάλεσαν σημαντικές θεωρητικές συζητήσεις καί γόνιμες ἐμπειρικές ἐρευνες σέ διαφορετικά ἐρευνητικά πεδία.

● Ἡ πρώτη τάση ἀναφέρεται στό ἔργο τοῦ Althusser, πού, συνηγορώντας ὑπέρ τῆς ἐπιστροφῆς στόν τύπο τῆς ἀυστηρῆς ἀνάλυσης πού συναντᾶμε στά ὅρια κείμενα τοῦ Μάρξ, ἀποτελεῖ τή βάση τῆς κριτικῆς θεωριῶν πού ὑποτίθεται πώς εἶναι μόνο ἐπιφανειακά ἢ ἐκλεκτικά μαρξιστικές³.

● Ἡ δεύτερη τάση ἀναφέρεται στήν ἀνάπτυξη ἐνός νέου τύπου μαρξιστικῆς ἀνθρωπολογίας πού, ἐπηρεασμένη σέ κάποιο βαθμό ἀπό τό ἔργο τοῦ Althusser, ἔχει προσπαθήσει νά ἐκτιμήσει μέχρι ποῖο σημεῖο μαρξιστικές ἐννοιες (ιδιαίτερα ἡ ἐννοια τῶν τρόπων παραγωγῆς καί οἱ διάφορες συναρμολογίες τους μέσα στούς κοινωνικούς σχηματισμούς) θά μπορούσαν νά βοηθήσουν στή μελέτη τῶν λεγόμενων πρωτόγονων κοινωνιῶν – καί ἰδιαίτερα στό πώς αὐτές οἱ κοινωνίες ἐνσωματώνονται στό παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα⁴.

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ, τά δύο αὐτά βιβλία ἀποτελοῦν μιά ἐνδιάμεση προσπάθεια χρησιμοποίησης τῶν νέων αὐτῶν θεωρητικῶν

α) γιά τήν κατασκευή μιᾶς γενικῆς θεωρίας τῆς ἀνάπτυξης τῆς γεωργίας στόν καπιταλισμό καί

β) γιά τήν ἐφαρμογή αὐτῆς τῆς θεωρίας σ' ἓνα συγκεκριμένο κοινωνικό σχηματισμό: τόν ἐλληνικό.

1. Ἀγρότες καί Καπιταλισμός

ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ «La question paysanne et le capitalisme», ὁ Amin ἔχει γράψει τή γενική εἰσαγωγή, στήν ὁποία καί διατυπώνει μέ εὐρεῖς ὅρους τά σημαντικότερα θέματα τῆς θεωρίας.

Ἡ μελέτη αὐτή, στήν ἀρχική της μορφή δημοσιεύθηκε στό JOURNAL OF PEASANT STUDIES, τόν Ἰούλιο τοῦ 1976.

Ὁ κύριος ὄγκος τοῦ βιβλίου ὅμως εἶναι γραμμένος ἀπό τό Βεργόπουλο, πού μέ πιο ἀυστηρό καί συστηματικό τρόπο προσπαθεῖ νά ἐπεξεργαστεῖ αὐτά τά προβλήματα καί νά τά δέσει σ' ἓνα συνεκτικό θεωρητικό πλαίσιο. Δέν θά ἀσχοληθῶ μέ τίς διαφορές πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στούς δύο συγγραφείς τοῦ βιβλίου ἀλλά θά σταθῶ κυρίως στή συμβολή τοῦ Βεργόπουλου⁵.

Ο ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ἀρχίζει μέ μιά κριτική τῆς κλασσικῆς μαρξιστικῆς θέσης γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας, πού συναντᾶμε, μέ λίγο-πολύ ἐμφαντικό τρόπο, στά ἔργα τοῦ Μάρξ, τοῦ Λένιν καί τοῦ Κάουτσκι: τήν πολύ γνωστή θέση ὅτι μέ τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλιστικοῦ τρόπου παραγωγῆς (ΚΤΠ) ἡ γεωργία θά τείνει κι αὐτή ν' ἀκολουθήσει τή διαδρομή ἀνάπτυξης τῆς βιομηχανίας, δηλαδή ὅτι θά ἔχουμε συγκέντρωση τῆς γῆς, ἐμφάνιση μεγάλων ἐπιχειρηματικῶν μονάδων, ἐξαφάνιση ἢ προλεταριοποίηση τῶν μικροϊδιοκτητῶν κλπ. Κι αὐτές οἱ διαδικασίες θά ὀδηγήσουν σταδιακά στή μείωση τοῦ χάσματος πού χωρίζει τήν πόλη ἀπό τήν ὑπαιθρο, τοὺς ἐργάτες βιομηχανίας ἀπό τοὺς ἀγρότες.

Ο AMIN καί ὁ Βεργόπουλος ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ πορεία αὐτή τῆς γεωργίας ἐγινε δυνατή μόνο σέ ἐξαιρετικές περιστάσεις καί ὅτι ἡ βασική τάση τοῦ καπιταλισμοῦ στόν αἰῶνα μας ἦταν ἡ διατήρηση τῆς μικρῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας καί ἡ λειτουργία τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας στή βάση τῆς μικρῆς οἰκογενειακῆς ἐκμετάλλευσης, σύμφωνα μέ τίς ἀρχές πού ἀνέπτυξε ἐδῶ καί πολλά χρόνια ὁ Tschayanov⁶.

ΑΛΛΑ ἂν ὁ ΚΤΠ (πού χαρακτηρίζεται κυρίως ἀπό τή χρήση μισθωτῆς ἐργασίας) δέν κατάφερε νά ἐγκατασταθεῖ στήν ὑπαιθρο, κατόρθωσε ὅμως νά ἐνσωματώσει τήν ἀγροτική οἰκονομία μέ τέτοιο τρόπο ὥστε ἡ δική του ἀνάπτυξη συντελεῖται σέ βάρος αὐτῶν πού ἀσχολοῦνται μέ τή γεωργική παραγωγή. Πραγματικά, κέντρο τοῦ ἔργου τοῦ Βεργόπουλου, ἀποτελεῖ ἡ μελέτη τοῦ τρόπου μέ τόν ὁποῖο ὁ κυρίαρχος στά ἀστικά κέντρα ΚΤΠ συναρθρώνεται μέ τόν τρόπο τῆς ἀπλῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς πού ἐπικρατεῖ στήν ὑπαιθρο. Ἡ συνάρθρωση τῶν δύο αὐτῶν τρόπων παραγωγῆς γίνεται κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε

συστηματικά μεταφέρονται πόροι από τὰ αγροτικά στὰ αστικά κέντρα, καί μάλιστα πὲ τέτοια ἔκταση πού ὁ μικροπαραγωγός τῆς ὑπαιθρου, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τυπικά εἶναι ἰδιοκτήτης γῆς, στήν οὐσία ἡ θέσι του δὲν διαφέρει μ' ἓνα προλετάριο πού θά «δούλευε σπίτι του». Πραγματικά τόσο ὁ ἴδιος ὅσο καί ἡ οἰκογένειά του δουλεύουν πολλές ὥρες ὄχι γιὰ τὸ κέρδος ἀλλὰ ἀπλῶς γιὰ νὰ ἐπιβιώσουν — θά λέγαμε, γιὰ τὴν ἀπλή ἀναπαραγωγή τοῦ τρόπου ὑπαρξῆς τους.

Ο ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ θεωρεῖ πὼς οἱ θαθύτεροι λόγοι αὐτῆς τῆς κατάστασης σχετίζονται μὲ τὸ γεγονὸς ὅτι:

«ἡ γῆ ἐντὸς τοῦ καπιταλιστικοῦ κοινωνικοῦ συστήματος ἐμφανίζεται ὡς ἓνα στοιχεῖο «διαστροφῆς»: βρίσκεται σὲ σαφῆ ἀντίθεση μὲ τὸ σύνολο τοῦ συστήματος τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Μολονότι τὸ παραγωγικὸ ἔδαφος εἶναι σ' ὅλο καὶ μεγαλύτερο βαθμὸ ἓνα προϊόν τῆς ἐργασίας, ἐν τούτοις ἡ συμμετοχὴ του στήν κοινωνικὴ διαδικασία τῆς παραγωγῆς ὑπόκειται κατ' ἐξαιρεση σὲ δύο περιορισμούς: α) ἡ κοινωνικὴ διαθεσιμότητα τοῦ καλλιεργησίμου ἐδάφους εἶναι σχετικῶς περιορισμένη, ἐν σχέσει μ' ἐκείνην τῶν ἄλλων οἰκονομικῶν ἀγαθῶν καὶ συντελεστῶν ἡ ὁποία εἶναι *a priori* ἀπεριορίστη. Ἐξ ὧν τῶν ἀγαθῶν, τὸ ἔδαφος μόνον, ἀπὸ κοινωνικὴ πάντα ἀποψη, οὔτε ἐκτείνεται ἐλευθέρως οὔτε ἀναπαράγεται κατὰ δούληση, β) ἡ κοινωνικὴ ἐπένδυση στήν πρωτογενῆ παραγωγή εἶναι ἡ μόνη πού ἀντιμετωπίζει αὐτὸν τὸν ἐκ τοῦ ἐδάφους καταναγκασμὸ, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται μὲ τὴ μορφή τοῦ νόμου τῶν «φθινοῦσων ἀποδόσεων». Μ' ἄλλα λόγια, ἐνῶ στὸ σύνολο τῶν κλάδων τῆς κοινωνικῆς παραγωγῆς οἱ ἐπιπρόσθετες ἐπενδύσεις ἐπιφέρουν μειωμένα συνολικῶς ἔξοδα, ἀνὰ μονάδα κεφαλαίου, στήν πρωτογενῆ παραγωγή ἡ ἐπιπρόσθετη κεφαλαιῶν ἐπένδυση συγκρούεται μὲ τὸ φράγμα τῶν σταθερῶν ἐξόδων, ἐάν ὄχι ἀντιστοιχίῃ. Ἐν σχέσει μὲ τὸ δεσμευμένο κεφάλαιο»⁷.

ΕΠΟΜΕΝΩΣ, οἱ δύο αὐτοὶ περιορισμοὶ — στενότητα τῆς προσφοράς καλλιεργήσιμου ἐδάφους καὶ φθίνουσες ἀποδόσεις τοῦ γεωργικοῦ κεφαλαίου — προσδίδουν στὴ γῆ, σὰν συντελεστὴ τῆς παραγωγῆς, μιά κοινωνικὴ ἀξία σπανιότητας (σπάνιου ἀγαθοῦ), πράγμα πού μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει σὲ μονοπωλιακὲς καταστάσεις καὶ στήν ἐπιβολὴ ἐνοικίου ἀπ' αὐτοὺς πού τὴν ἐλέγχουν. Ἡ φεουδαρχικὴ γαιοπρόσοδος (ἢ ἡ γαιοπρόσοδος γενικά) εἶναι τὸ ἄμεσο ἀποτέλεσμα τέτοιου μονοπωλιακοῦ ἐλέγχου. Σὲ τέτοιες περιπτώσεις ἡ ἐξουσία πού ὁ μεγάλος γαιοκτήμονας ἔχει πάνω στήν καλλιεργήσιμη γῆ, καταλήγει, μὲ τὴ γαιοπρόσοδο πού εἰσπράττει, σὲ τεράστιες μεταφορὲς πόρων ἀπὸ τὸ μὴ αγροτικὸ στὸν αγροτικὸ τομέα. Καί φυσικά τέτοιες μεταφορὲς μειώνουν τὰ κέρδη καὶ ἐπιβραδύνουν τὴν ἀνάπτυξη τοῦ διομηχανικοῦ καπιταλισμοῦ.

Μὲ τὴ θαθμιὰ παρακμῆς τῆς τάξης τῶν γαιοκτημόνων στὸν εἰκοστὸ αἰῶνα, ἡ γαιοπρόσοδος τείνει νὰ ἐξαφανιστεῖ καὶ δὲν ἀποτελεῖ πιά ἐμπόδιο στήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἀλλὰ ἐάν οἱ φεουδάρχες γαιοκτήμονες, μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς καπιταλιστικῆς γεωργίας, ἀντικατασταθοῦν ἀπὸ μιά μεγάλη αγροτικὴ ἀστικὴ τάξη, ἐμφανίζεται τότε ἓνα νέο ἐμπόδιο: ἡ ἀστικὴ αγροτικὴ τάξη θά μπορούσε νὰ ἀσκεῖ παρόμοιο, σχεδὸν μονοπωλιακό, ἐλεγχὸ στὴ γῆ γιὰ νὰ πραγματοποιεῖ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κανονικά καπιταλιστικὰ κέρδη πρόσθετα ὑπερκέρδη πού θά προέρχονταν ἀπὸ τὸ «διαστροφικὸ» χαρακτῆρα τῆς γῆς σὰν συντελεστὴ τῆς παραγωγῆς. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ μεγάλη ἔγγεια ἰδιοκτησία, ἐπειδὴ ἀκριδῶς ἐκμεταλλεύεται τὴ στενότητα προσφοράς ἐδάφους, εἶτε μὲ τὴν καπιταλιστικὴν εἶτε μὲ τὴν φεουδαρχικὴν τῆς μορφή, ἀποτελεῖ ἐμπόδιο στήν ἀνάπτυξη τοῦ διομηχανικοῦ καπιταλισμοῦ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, οἱ μικροὶ παραγωγοί, ἂν πάρομε ὑπ' ὄψη μας πὼς συνήθως καὶ ἡ ὀργάνωση τοὺς λείπει καὶ σὲ ἀνίσχυρη διαπραγματευτικὴ θέση βρίσκονται, ὄχι μόνον δὲν ἀποκομίζουν κέρδος ἀπὸ τὴν ἰδιαιτερότητα τοῦ συντελεστῆ γῆς, ἀλλὰ πολὺ εὐκόλα μποροῦν νὰ ἐξαναγκαστοῦν νὰ ἐργάζονται ὄχι γιὰ κέρδος ἀλλὰ ἴσα-ἴσα γιὰ νὰ ἐπιβιώσουν.

Μ' ΑΥΤΟ τὸν τρόπο δημιουργεῖται ἓνα σύνολο συνθηκῶν

(π.χ. χαμηλὲς τιμὲς τῶν αγροτικῶν προϊόντων, ὑψηλὲς τιμὲς τῶν διομηχανικῶν προϊόντων πού ὑπηρετοῦνται στήν αγροτικὴ παραγωγή) πού ἀποτρέπουν τὴν προσέλκυση τοῦ ἰδιωτικοῦ κεφαλαίου στὴ γεωργία. Πραγματικά, τὸ ἰδιωτικὸ κεφάλαιο ἔχει τὴν τάση ν' ἀποφεύγει τὴν ὑπαιθρο καὶ προτιμᾷ νὰ συμπίεζι τὸν ἄμεσο παραγωγὸ στὴ σφαῖρα τῆς κυκλοφορίας μέσω τῶν ἀνθρώπων μηχανισμῶν τῆς ἀγορᾶς — ὅποτε τὸ κράτος γίνεται ὁ κύριος φορέας προσφοράς κεφαλαίου στήν αγροτικὴ οἰκονομία. Ἔχουμε λοιπὸν μιά κατάσταση ὅπου ὁ ἀγρότης-παραγωγός, κάτω ἀπὸ τὸν αὐστηρὸ ἐλεγχὸ τοῦ ἐμποροδιομηχανικοῦ κεφαλαίου καὶ τοῦ κράτους, εἶναι ἀναγκασμένος συνεχῶς νὰ ἐκσυγχρονίζει τὴν ἐπιχειρήσή του καὶ ν' αὐξάνει τὴν παραγωγικότητά του, ὄχι γιὰ νὰ μεγιστοποιεῖ τὰ κέρδη του ἀλλὰ γιὰ νὰ καλύπτει τὰ ἔξοδά του καὶ νὰ ξεπληρώνει τὰ χρεῖά του.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ θά λέγαμε ὅτι, σύμφωνα μὲ τὴ θέσι τοῦ Ἀμίν καὶ τοῦ Βεργόπουλου, δὲν μπορούμε νὰ καταλάβουμε τὴν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας στὸν ΚΤΠ ἐξετάζοντας μόνον τὴν ἐσωτερικὴ δυναμικὴ τῆς αγροτικῆς οἰκονομίας. Τὸ κλειδί γιὰ τὴν ἀνάπτυξή τῆς βρίσκεται στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ἀστικός-διομηχανικός καπιταλισμὸς συναρμολογεῖται μὲ τὴν ἀπλή ἐμπορευματικὴ αγροτικὴ παραγωγή — συναρμογὴ πού συμβάλλει στὴ συνεχῆ ἀνάπτυξη τοῦ διομηχανικοῦ κεφαλαίου καὶ τὴν ἀντίστοιχη περιθωριοποίηση τῶν αγροτῶν-παραγωγῶν.

2. Καπιταλισμός καὶ ἑλληνικὴ γεωργία

ΣΤΟ «Ἀγροτικὸ Ζήτημα στήν Ἑλλάδα», ὁ Βεργόπουλος προσπαθεῖ νὰ ἐκτιμήσει τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἑλληνικῆς γεωργίας στὴ βάση τῆς γενικῆς του θεωρίας. Ἀφοῦ κάνει μιά σύντομη ἐπισκόπηση τῶν αγροτικῶν συνθηκῶν πού ἐπικρατοῦσαν στήν ἐποχὴ τῆς Βυζαντινῆς καὶ Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐξετάζει μετὰ μερικοὺς λεπτομέρειες τίς ἐξελίξεις πού συντελέστηκαν στὸν αγροτικὸ τομέα μετὰ τὴ σύσταση τοῦ σύγχρονου ἑλληνικοῦ κράτους τὸ 1828. Σχετικὰ λοιπὸν μὲ τὸ 19ο αἰῶνα τονίζει τὰ ἀκόλουθα σημεία:

1. Ἀντίθετα μὲ τὸν πλατιά διαδεδομένο μύθο, ἡ γῆ πού ἀνῆκε στοὺς Τούρκους τοιφλικάδες δὲν πέρασε στὰ χεῖρα τῶν Ἑλλήνων τοιφλικάδων ἀλλὰ στὸ κράτος. Τὸ κράτος κατάφερε μὲ ἐπιτυχία νὰ κρατήσῃ κάτω ἀπὸ τὸν ἄμεσο ἐλεγχὸ τοῦ τό μεγαλύτερο μέρος τῆς γῆς πού ἄφησαν πίσω τους οἱ Τούρκοι τοιφλικάδες. Ἐτοί τὸ κράτος, ἐλέγχοντας αὐτὲς τίς ἐκτάσεις (πού ὀνομάστηκαν *εθνικὲς γαῖες*), ἐμπόδισε τὴ δημιουργία καὶ τὴ σταθεροποίηση μιᾶς ἰσχυρῆς, αὐτόχθονης τάξης γαιοκτημόνων. Στὴν Πελοπόννησο — ἐκτὸς ἀπὸ τίς ἐθνικὲς γαῖες πού βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὸν ἐλεγχὸ τοῦ κράτους — ἀπαρχῆς κιόλας ἐπικράτησε ἡ μικρὴ γαιοκτησία. Ἡ κατάσταση ἦταν διαφορετικὴ στήν Ἀττικὴ, ὅπου ἡ μεγάλη ἔγγεια ἰδιοκτησία ἐξακολούθησε νὰ ὑπάρχει καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση γιὰ δύο λόγους: πρῶτο γιατί ἡ περιοχὴ ἐνσωματώθηκε στὸ ἑλληνικὸ κράτος ἀργότερα (1833) καὶ δεῦτερο γιατί εἶχε συναφθεῖ μὲ τὴν Τουρκία εἰδικὴ συμφωνία.

2. Μισὸ αἰῶνα ἀργότερα, στὰ 1871, ὅταν τὸ ἑλληνικὸ κράτος πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ μοιράσῃ τίς ἐθνικὲς γαῖες στοὺς ἀγρότες, πρωταρχικὴ του μέριμνα ἦταν νὰ διασφαλίσῃ ὥστε ἡ αγροτικὴ μεταρρύθμιση νὰ μὴν ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὴ συγκέντρωση τῆς γῆς σὲ ἰδιωτικά χεῖρα. Ἡ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως Κουμουνδούρου, πού ἀποφάσισε τὴ διανομὴ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν, ἦρθε σὲ σύγκρουση μὲ τὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων σιτοκαλλιεργητῶν τῆς Ἀττικῆς (ὁ Κουμουνδούρος χάραξε μιά φιλελεύθερη, μὴ προστατευτικὴ πολιτικὴ γιὰ τίς εἰσαγωγὲς σίτου) ἀλλὰ ὠφέλησε τοὺς μικροὺς σταφιδοπαραγωγούς τῆς Πελοποννήσου καὶ τὴ διομηχανία (προστατευτικὴ πολιτικὴ γιὰ τὰ διομηχανικά προϊόντα).

3. Ἡ κατάσταση ὅμως αὐτὴ μεταβλήθηκε μὲ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας τὸ 1881. Ἡ μορφή πού

πήρε ή άγροτική ιδιοκτησία στη Θεσσαλία έμοιαζε περισσότερο μ' αυτήν που έπικρατούσε στην Άττική παρά μ' αυτήν που έπικρατούσε στην Πελοπόννησο. Οί Τούρκοι τσιφλικάδες της Θεσσαλίας κατάφεραν μέ άρκετή εύκολία νά πουλήσουν τά τσιφλίκια τους σέ "Έλληνες καί ιδιαίτερα στους οικονομικά ισχυρούς "Έλληνες άστους της διασποράς. Αύτοί κατάφεραν μετά όχι μόνο νά διατηρήσουν τό σημαντικό βαθμό συγκέντρωσης της γής που ύπήρχε πριν άπ' την έθνική άπελευθέρωση, αλλά μέ την εισαγωγή του ρωμαϊκού δικαίου. που έδινε μεγάλη έμφαση στά δικαιώματα της άτομικής ιδιοκτησίας, κατάφεραν επίσης νά καταργήσουν τά λίγα έμπράγματα δικαιώματα πάνω στη γή που είχαν άπομείνει καί που ό άμεσος άγρότης-παραγωγός άπολάμβανε κάτω από τό όθωμανικό νομικό καθεστώς. Μ' αυτό τόν τρόπο ό γαιοκτήμονας μπορούσε κατά τη θέλησή του νά άποβάλει τό Θεσσαλό άγρότη από τη γή του. Οί άλλες αυτές που έγιναν στη Θεσσαλία συνοδεύτηκαν καί από την άλλαγή της κρατικής πολιτικής άπέναντι στη μεγάλη γαιοκτησία. "Ο πρωθυπουργός Χ. Τρικούπης, σ' αντίθεση μέ τούς προκατόχους του, άρχισε νά ύποστηρίζει τά συμφέροντα των μεγάλων γαιοκτημόνων καί άκολούθησε δασμολογική πολιτική προστασίας της παραγωγής δημητριακών – πολιτική που ήταν φυσικό νά καταλήξει στην αύξηση του κόστους ζωής καί την άνοδο των ήμερομισθίων στη βιομηχανία. Μέ άλλα λόγια, στά τέλη του 19ου αιώνα στόν έλληνικό σχηματισμό παρατηρείται μία προσπάθεια σχηματισμού συμμαχίας άνάμεσα στη μεγάλη έγγεια ιδιοκτησία καί στό βιομηχανικό κεφάλαιο. Κατά τό Βεργόπουλο, έπειδή ή μεγάλη γαιοκτησία διάκειται έχθρικά στην άνάπτυξη του βιομηχανικού καπιταλισμού, μία τέτοια συμμαχία δέν μπορούσε παρά νά έχει πρόσκαιρο χαρακτήρα, έφ' όσον ή προστασία των μεγάλων γαιοκτημόνων σήμαινε την επιβράδυνση της έλληνικής βιομηχανοποίησης καί έπομένως λειτουργούσε ένάντια στά μακροπρόθεσμα συμφέροντα της άνερχόμενης άστικής τάξης.

4. Έπομένως, δέν είναι έκπληκτικό τό ότι στην πρώτη 25ετία του αιώνα μας καθώς οί άνερχόμενες μεσαίες τάξεις άποκτούσαν περισσότερη δύναμη (ιδιαίτερα μετά τό στρατιωτικό πραξικόπημα του 1909) – καί μετά από μία σειρά δραματικά ιστορικά γεγονότα (Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, ό έρχομός στην Έλλάδα ένάμισι έκατομμυρίου προσφύγων της Μικράς Άσίας τό 1922) που έκαναν έπιτακτική την άνάγκη της άγροτικής μεταρρύθμισης – έσπασε ή συμμαχία άνάμεσα στους γαιοκτήμονες καί την άστική τάξη των πόλεων. "Η άγροτική μεταρρύθμιση του 1917, που άρχισε νά εφαρμόζεται άσπρηά μόνο μετά τό 1922, κατάργησε όριστικά τη μεγάλη γαιοκτησία στην Έλλάδα συμβάλλοντας έτσι σημαντικά στην άνάπτυξη της έλληνικής βιομηχανίας. Έγκατέστησε όμως έπίσης κι ένα μόνιμο τύπο συναρμολόγησης της άπλης έμπορευματικής παραγωγής που έπικρατούσε στη γεωργία μέ τόν ΚΤΠ που έπικρατούσε στά άστικά κέντρα: πρόκειται για ένα τύπο ένσωμάτωσης-περιθωριοποίησης μέ τόν όποιο τό βιομηχανικό κεφάλαιο εκμεταλλεύεται σκληρά τό μικρό καλλιεργητή ένσωματώνοντας μάλλον παρά καταστρέφοντας την άπλη έμπορευματική γεωργική παραγωγή.

5. Τέλος, εξετάζοντας τη μεταπολεμική περίοδο (1950-70), ό συγγραφέας δείχνει μέ συγκεκριμένα στοιχεία πώς ό μηχανισμός ένσωμάτωσης-περιθωριοποίησης συμβάλλει στην ύπερεκμετάλλωση του μικροϊδιοκτήτη παραγωγού πρόσ όφελος του άστικού-βιομηχανικού κεφαλαίου. Σ' αυτό τό πλαίσιο εξετάζει την κρατική πολιτική (φορολογία, πιστώσεις, έλεγχος των τιμών), που δημιουργεί μία κατάσταση όπου ό μικροϊδιοκτήτης καί ή οίκογένειά του πρέπει είτε νά εργάζονται ύπερβολικά μέ μηδαμινά άνταλλάγματα είτε νά πάφουν έντελώς νά εκμεταλλεύονται τη γή. "Ο Βεργόπουλος θεωρεί ότι ή μαζική εγκατάλειψη της ύπαιθρου στην περίοδο αυτή ήταν ή μόνη άμυνα που άπόμεινε στους άγρότες προστά στον τύπο ένσωμάτωσης-περιθωριοποίησης που τούς επέβαλε ή άνάπτυξη του άστικού κεφαλαίου. Για τό συγγραφέα, τό πιο κρίσιμο πρόβλημα που

άντιμετωπίζει σήμερα ή έλληνική γεωργία (άπό τη σκοπιά της παραπέρα άνάπτυξης του ΚΤΠ) δέν είναι – όπως γενικά πιστεύεται – τό πρόβλημα του κατατεμαχισμού της γής καί της χαμηλής παραγωγικότητας, αλλά τό σταμάτημα της μαζικής άγροτικής έξόδου: μέ άλλα λόγια τό πώς θά πειστούν οί καλλιεργητές που έχουν άπομείνει νά παραμείνουν στη θέση τους καί νά συνεχίσουν νά εργάζονται σκληρά για τά συμφέροντα του βιομηχανικού καί έμπορικού κεφαλαίου.

ΕΠΟΜΕΝΩΣ, άπό τη σκοπιά της συνολικής άνάπτυξης της έλληνικής γεωργίας, ή θέση του Αμιν καί του Βεργόπουλου φαίνεται νά συμβαδίζει μέ τά γεγονότα πολύ καλά – τουλάχιστον άναφορικά μέ τη μεγάλη έγγεια ιδιοκτησία. "Όπως σημειώσαμε, ή μεγάλη ιδιοκτησία έκανε την εμφάνισή της σχετικά άργά – προς τά τέλη του 19ου αιώνα – για νά εξαφανιστεί καί πάλι μετά από τέσσερις δεκαετίες. Δημιουργήθηκε έτσι μία κατάσταση όπου ή μικρή ιδιοκτησία γής άποτελεί την έπικρατούσα μορφή ιδιοκτησίας στην έλληνική ύπαιθρο. Σύμφωνα μέ τό Βεργόπουλο, αυτές οί εξέλιξεις όφειλονταν κατά κύριο λόγο στη θεμελιώδη άσυμφωνία που ύπάρχει άνάμεσα στόν καπιταλισμό καί τη μεγάλη έγγεια ιδιοκτησία, άσυμφωνία που προέρχεται άπό τό «διαστρεβλωμένο» χαρακτήρα του εδάφους σάν συντελεστή της καπιταλιστικής παραγωγής.

3. Κριτική

Α. Έχω τη γνώμη ότι τό έργο του Βεργόπουλου άποτελεί μία πολύ σημαντική συμβολή στις πρόσφατες προσπάθειες άνάλυσης της κοινωνικής δομής της σύγχρονης Έλλάδας μ' ένα πιο ιστορικό καί ταυτόχρονα πιο θεωρητικό τρόπο. Μ' αυτή την έννοια, καί συνυπολογίζοντας καί λίγες άλλες πρόσφατες εργασίες για την Έλλάδα⁸, τό έργο του Βεργόπουλου έχει τη θέση μιάς σοβαρής προσπάθειας άπομάκρυνσης κι άπό τη λεγόμενη άστική κοινωνιολογία – που τη χαρακτηρίζει τυφλός καί στενοκέφαλος έμπειρισμός – κι άπό τό δογματικό, μηχανιστικό τύπο μαρξιστικής άνάλυσης που χαρακτηρίζει πολλές μαρξιστικές εργασίες στην Έλλάδα. "Όπωσδήποτε είναι ή πιο σημαντική μελέτη της έλληνικής άγροτιάς μετά άπό την έκδοση του βιβλίου του Καραβίδα τό 1931⁹. Πραγματικά πρόκειται για την πρώτη σοβαρή προσπάθεια νά ξεπεραστούν οί όλότελα άθεωρητικές συμβατικές μελέτες για την έλληνική γεωργία που είτε (α) άπλά εξιστορούν τίς εξελίξεις στη γεωργία (μέ βάση κυρίως την άγροτική κρατική πολιτική) ή (β) εξετάζουν κατά τελείως ποσοτικό τρόπο μερικές πλευρές της περασμένης ή σύγχρονης άγροτικής δομής της Έλλάδας¹¹.

Η ΑΠΟΠΕΙΡΑ του Βεργόπουλου νά εξετάσει συνολικά την άνάπτυξη της έλληνικής γεωργίας άπό τη σκοπιά μιάς συγκεκριμένης προβληματικής, προέρχεται άπό μία μακρόχρονη καί πολύ ένδιαφέρουσα θεωρητική συζήτηση για τη σχέση καπιταλισμού καί γεωργίας. Μας βοηθάει έτσι όχι μόνο νά δούμε κάτω άπό νέο φώς μερικά βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της έλληνικής άγροτικής δομής, αλλά μάς δείχνει έπίσης μέ σαφήνεια τά όρια των άσόχαστων στατιστικών ύπολογισμών ή των σχολαστικών ιστοριογραφικών μελετών. Μιλώντας γενικότερα θά έλεγα ότι τά βιβλία που εξετάζω άντανακλούν σαφέστατα την αύξανόμενη αντίδραση των κοινωνιολόγων (μαρξιστών καί μή) στη δυτική Ευρώπη, ένάντια στόν ώμο φρεντοεπιστημονικό έμπειρισμό που έπικρατούσε στις κοινωνικές έπιστήμες στη δεκαετία του '50 καί στις άρχές της δεκαετίας του '60¹². Έπιπλέον, παρά την έμφαση που δίνει στη μαρξιστική θεωρία, ό Βεργόπουλος δέν ένδίδει στόν πειρασμό νά ύποπέσει στις συνηθισμένες λεπτολόγες έρμηνείες των «ίερων κειμένων» του Μάρξ. Μολονότι άσχολείται άρκετά μέ μαρξιστικά κείμενα για την άνάπτυξη της γεωργίας, εύτυχώς δέν τόν άπασχολεί τό τί «πραγματικά έννοούσε» ό Μάρξ σ' αυτό ή έκεινο τό σημείο, αλλά ένδιαφέρειται μάλλον για τό πώς θά χρησιμοποιήσει μερικά βασικά μαρξιστικά εργαλεία για νά οίκοδομήσει τη θεωρία του για την άνάπτυξη της γεωργίας στόν καπιταλισμό.

Β. Μετά από τις παρατηρήσεις αυτές θα προσπαθήσω τώρα να εντοπίσω μερικά από τα πιο αδύνατα σημεία του έργου του Βεργόπουλου. Ένώ κατάφερε ν' αποφύγει τό θεωρητικό δογματισμό, δέν μπόρεσε ωστόσο ν' αποφύγει έναν άλλο σοβαρό κίνδυνο πού έλλοχεύει σέ κάθε θεωρητική κατασκευή: τήν υπερ-γενίκευση, τήν τάση ν' αποδίνει κανείς σχεδόν οικουμενικό χαρακτήρα σέ μιά θεωρία πού στήν πραγματικότητα τό πεδίο εφαρμογής της είναι περιορισμένο. Συγκεκριμένα, ή θεωρία του Βεργόπουλου ισχυρίζεται ότι διαπραγματεύεται μερικές βασικές τάσεις πού βρίσκουμε σ' όλους τούς κοινωνικούς σχηματισμούς όπου επικρατεί ό ΚΤΠ. Η αντίρρησή μου συνίσταται πρώτο στό ότι ή θέση αυτή ισχύει μόνο κάτω από όρισμένους όρους (πού όμως δέν καθορίζονται στό διδύλιο του) καί δεύτερο, πράγμα πού θεωρώ καί σημαντικότερο, στό ότι μερικές βασικές πλευρές της θεωρίας του φαίνεται, σχεδόν ανεπιφύλακτα, νά ισχύουν περισσότερο γιά μερικές μητροπολιτικές κοινωνίες της δυτικής Εύρώπης καί λιγότερο γιά περιφερειακούς καπιταλιστικούς σχηματισμούς, όπως π.χ. ή Ελλάδα.

ΓΙΑ νά αποσαφηνίσω τί έννοώ μέ τις παραπάνω αντιρρήσεις, ας πάρω γιά παράδειγμα τόν τρόπο μέ τόν όποιο ό ΚΤΠ συναρθρώνεται μέ τήν άπλή έμπορευματική παραγωγή πού επικρατεί στή γεωργία. Η θεωρία του Βεργόπουλου θεωρεί δεδομένο ότι ή συναρμογή των δύο τρόπων παραγωγής παίρνει τέτοια μορφή ώστε ή μεταφορά πόρων από τήν ύπαιθρο στά αστικά κέντρα δέν επηρεάζει τήν παραγωγικότητα της γεωργίας. Οί πάντα καταχρεωμένοι αγρότες, στήν προσπάθειά τους νά ξεπληρώσουν τά χρέη τους καί νά θρέψουν τις οικογένειές τους, μπαίνουν σέ μιά διαδικασία «ξέφρενης» επένδυσης καί έντατικής μηχανοποίησης της παραγωγής, πού έχουν σάν αποτέλεσμα συνεχείς βελτιώσεις της παραγωγικότητας – από τις όποιες όμως δέν έπωφελούνται οί ίδιοι οί άμεσοι παραγωγοί αλλά τό μεγάλο βιομηχανικό καί χρηματιστικό κεφάλαιο. Μ' άλλα λόγια, τό έπιχείρημα του Βεργόπουλου είναι ότι ή υπερ-εκμετάλλευση όχι μόνο δέν μειώνει τήν παραγωγικότητα του αγρότη μικροπαραγωγού, αλλά στήν πραγματικότητα τήν αυξάνει. Καί γιά νά προσαρμόσει τήν ελληνική πραγματικότητα στή θεωρία του, προσπαθεί, μέ ισχνά πράγματι στοιχεία, νά μάς πείσει ότι ή παραγωγικότητα της ελληνικής γεωργίας είναι ύψηλή, πράγμα πού όλοφάνερα δέν άληθεύει. Ιδιαίτερα άν τή συγκρίνουμε μέ τήν παραγωγικότητα της γεωργίας των χωρών της δυτικής Εύρώπης¹³. Ο Βεργόπουλος προσπαθεί ν' αποδείξει τή θέση του παραθέτοντας κυρίως στοιχεία πού δείχνουν τήν αύξηση του αριθμού των τρακτέρ στή γεωργία¹⁴. Η παρ-

θεση όμως αυτών των στοιχείων χάνει τή σημασία της χωρίς τις αναγκαίες συγκρίσεις. Πραγματικά, άν εξετάσουμε αυτά τά στοιχεία από συγκριτική σκοπιά, θά διαπιστώσουμε άμέσως πώς ή Ελλάδα βρίσκεται πολύ πίσω σέ σχέση μέ τή δυτική Εύρωπη σ' όλους σχεδόν τούς δείκτες βελτίωσης της αγροτικής παραγωγής (μηχανοποίηση, λιπάσματα, στρεμματικές αποδόσεις κλπ)¹⁵. Επιπλέον, ενώ σ' όλες τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες ή κατά κεφαλή παραγωγικότητα αυξήθηκε ταχύτερα στή γεωργία άπ' όσο σέ άλλους τομείς, στήν Ελλάδα συνέβη τό αντίθετο¹⁶.

ΕΠΟΜΕΝΩΣ ή πλευρά της θεωρίας του Βεργόπουλου πού άναφέρεται στήν ύψηλή παραγωγικότητα της μικρής αγροτικής παραγωγικής μονάδας ισχύει περισσότερο γιά τό Γάλλο ή Βέλγο μικροκαλλιεργητή παρά γιά τόν Έλληνα, τόν Πορτογάλο ή τόν Ίσπανό, γιά νά μήν άναφέρουμε ακόμα πιο προφανή παραδείγματα μη εύρωπαϊκών χωρών. Υπάρχει πραγματικά μιά θεμελιακή διαφορά ανάμεσα στόν τρόπο μέ τόν όποιο ό ΚΤΠ ένσωματώνει τήν άπλή έμπορευματική αγροτική παραγωγή στους μητροπολιτικούς καπιταλιστικούς σχηματισμούς, από τή μιά μεριά, καί στους περιφερειακούς, από τήν άλλη: ή διαφορά αυτή, πού είναι άνύπαρκτη μέσα στήν «οικουμενική» θεωρία του Βεργόπουλου, μπορεί νά εκφραστεί μέ τόν ακόλουθο τρόπο: στή δυτική Εύρωπη, ή βιομηχανοποίηση είχε σάν συνέπεια είτε νά καταστρέψει τήν άπλή έμπορευματική παραγωγή στή γεωργία καί τή βιοτεχνία (όπως π.χ. συνέβη σέ μερικά μέρη της Αγγλίας) είτε νά τήν ένσωματώσει στόν ΚΤΠ. Η ένσωμάτωση αυτή έγινε μέ τέτοιο τρόπο πού οί μικροί παραγωγοί, στή γεωργία ή τή βιομηχανία, έκσυγχρονίζοντας καί εξειδικεύοντας τήν παραγωγή τους, κατάφεραν νά αυξήσουν τήν παραγωγικότητά τους καί νά δημιουργήσουν μιά σχέση θετικής συμπληρωματικότητας μέ τή βιομηχανία. Αυτό σήμαινε ότι ή τεχνολογική πρόοδος πού κατά κύριο λόγο δημιουργούνταν στόν ΚΤΠ γρήγορα περνούσε στους τομείς της άπλης έμπορευματικής παραγωγής, μέ συνακόλουθα έπωφελη άποτελέσματα γιά τά εισοδήματα, τήν επέκταση των έσωτερικών αγορών κλπ.¹⁷.

ΣΤΟΝ ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό, όπως συμβαίνει καί σέ πολλές χώρες του Τρίτου Κόσμου, οί διασυνδέσεις του ΚΤΠ μέ τούς μη καπιταλιστικούς τομείς είναι «άρνητικές». Γιά παράδειγμα, τό γεγονός ότι στήν Ελλάδα, σ' αντίθεση μέ τή Δύση, δέν υπάρχουν βιομηχανίες κατασκευής γεωργικών εργαλείων, άποτελεί έκδηλη ένδειξη της έλλειψης θετικής συμπληρωματικότητας ανάμεσα στή γεωργία καί στό βιομηχανικό κα-

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ «ΔΩΡΙΚΟΣ»

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΝΤΕΜΗΣ

1 Ένα παιδί μετράει τ' άστρα	15 Τό κρασί των δειλών	32 Πυρπολημένη μνήμη
2 Τότε πού κυνηγούσα τούς άνέμους	16 Αυτόι πού φέρανε τήν καταχνιά	33 Οί Έφτά κύκλοι της Μοναξιάς
3 Οί κερασίες θ' άνθίσουν καί φέτος	17 Τρόπαια Α	34 Ταξίδια του χαμού
4 Θυμωμένα στάχια	18 Τρόπαια Β	35 Θά κλάψω αύριο
5 Καληνύχτα ζωή	19 Όδός άθύσσου αριθμός 0	36 Άνθισμένο όνειρο
6 Τά πλοία δέν άραξαν	20 Κάτω άπ' τά κάστρα της έλπίδας	37 Ό Έξάγγελος (Σικελιανός)
7 Γλυκοχάραμα	21 Ό Λυράρης (Μιλ. Μαλακάσης)	38 Οί κεραυνοί ξεσπούν
8 Έκσταση	22 Αρχιτέκτονες του τρόμου	39 Πικρή Θάλασσα
9 Συννεφιάζει	23 Βουρκωμένες μέρες	40 Ταξίδι στήν άπεραντωσύνη
10 Τό ρολόϊ του κόσμου χτυπά μεσάνυχτα	24 Η φυλακή του κάτω κόσμου	41 Της γής οί άντρείωμένοι
11 Άγέλαστη Άνοιξη	25 Ό Κονταρομάχος (Κώστας Βάρναλης)	ΠΑΙΔΙΚΑ
12 Μπάτ – τάι	26 Κοντάρτο γιά δύο μυδράλλια κι ένα άηδόνι	1 Ό Δαίδαλος
13 Τό τραγούδι των διψασμένων	27 Οί ήρωες κοιμούνται άνήσυχα	2 Ό Θησέας
14 Τό σπαθί καί τό φίλι	28 Ό Άγγελος μέ τά γύψινα φτερά	3 Ό Ίκαρος
	29 Λύσσα	4 Ό Ηρακλής
	30 Κραυγή στά πέρατα	
	31 Θρηνολόι καί άσμα γιά τό Σταυρωμένο	

MAYROMIXALH 64 – ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛ. 3629675 & 3604161

πιταλιστικό τομέα. Γιατί, παρά τη γρήγορη εξάπλωση του ΚΤΠ – με τη συνδρομή του ξένου κεφαλαίου στη δεκαετία του '60 – σε τομείς-κλειδιά της μεταποίησης (μεταλλουργία, χημικά) δεν έπետυχε να εξαπλωθεί ή να μεταδώσει το δυναμισμό και την υψηλή παραγωγικότητά του στους τεχνολογικά καθυστερημένους τομείς της μικροεμπορευματικής παραγωγής. Οι τομείς αυτοί ούτε καταστράφηκαν ούτε όμως και ωφελήθηκαν από την ανάπτυξη της βιομηχανίας. Παρέμειναν στάσιμοι και τεχνολογικά καθυστερημένοι.

ΟΧΙ μόνο, επομένως, η παραγωγικότητα στους τομείς της γεωργίας και της μικρής βιομηχανίας είναι χαμηλή, αλλά και το χάσμα παραγωγικότητας που τους χωρίζει από το βιομηχανικό καπιταλιστικό τομέα διευρύνεται ταχύτατα. Και το χάσμα αυτό στην Ελλάδα είναι μεγαλύτερο απ' όλες τις απόψεις απ' ό,τι είναι στις χώρες της δυτικής Ευρώπης¹⁸. Και ακριβώς αυτή η συνύπαρξη στην ελληνική οικονομία τομέων με διαφορετική παραγωγικότητα εξηγεί το γιατί η κατανομή του εισοδήματος είναι πολύ πιο άνιση απ' ό,τι στη δυτική Ευρώπη. Γιατί, στις συνηθισμένες ανισότητες ανάμεσα στην εργασία και το κεφάλαιο στους τομείς όπου επικρατεί ο ΚΤΠ, προστίθενται και οι ανισότητες που προκύπτουν από τη διατήρηση μεγάλων διαφορών στην παραγωγικότητα ανάμεσα στους καπιταλιστικούς τομείς της οικονομίας και στους τομείς της απλής εμπορευματικής παραγωγής. Επομένως θεωρία που δεν μπορεί να κάνει διάκριση ανάμεσα στο βιοτικό επίπεδο και την παραγωγικότητα του Έλληνα ή Πορτογάλου παραγωγού, από τη μία μεριά, και του Γάλλου ή του Ολλανδού, από την άλλη, είναι τουλάχιστον παραπλανητική.

ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΩ λοιπόν ότι ο τρόπος συναρμογής του ΚΤΠ με την απλή εμπορευματική παραγωγή στη Δύση διαφέρει ριζικά από τον τρόπο που διαπιστώνουμε στις περισσότερες χώρες του Τρίτου Κόσμου, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Ακριβώς τη διαφορά αυτή, δηλαδή τον πιο άρνητικό χαρακτήρα της συναρμογής που συναντάμε στους περιφερειακούς κοινωνικούς σχηματισμούς, πολλοί νεομαρξιστές συγγραφείς, μαζί τους κι ο Αμίν, αποκαλούν *υπανάπτυξη*¹⁹.

ΔΕΝ είναι λοιπόν έκπληκτικό που ο Βεργόπουλος, αφού παραγνώριζε αυτή τη θεμελιακή διαφορά από την αρχή κιόλας του βιβλίου του, υποστηρίζει ότι η εσωτερική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας μοιάζει με την ανάπτυξη των αναπτυγμένων χωρών της δυτικής Ευρώπης. Και πώς η Ελλάδα μόνο στο επίπεδο της διεθνούς καπιταλιστικής αγοράς μπορεί να συγκριθεί με τις άλλες υπανάπτυκτες χώρες του Τρίτου Κόσμου²⁰.

ΕΧΩ τη γνώμη πως αυτή η θέση είναι λανθασμένη. Ο εξαρτημένος και περιφερειακός, χαρακτήρας του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού μπορεί να εξηγηθεί μόνο με την ύπαρξη και διαιώνιση του υπανάπτυκτου χαρακτήρα της εσωτερικής του οικονομίας – υπανάπτυξη που όχι μόνο εξακολουθεί να διατηρείται αλλά δξυνήθηκε από τη σχετικά ραγδαία βιομηχανοποίηση της χώρας που σημειώθηκε στη δεκαετία του '60 με τη βοήθεια του ξένου κεφαλαίου²¹. Έτσι, παρά την ύγιή απορροφή του για γραμμικές εξελικτικές ερμηνείες (είναι αντίθετος στην άποψη ότι η γεωργία θα ακολουθήσει την ίδια πορεία ανάπτυξης που ακολούθησε η βιομηχανία), ο Βεργόπουλος δεν κατόρθωσε ν' αποφύγει ολωσδιόλου την εξελικτιστική παγίδα – καθώς δεν φαίνεται να συνειδητοποιεί ότι η ελληνική γεωργία ακολουθεί πορεία πολύ διαφορετική απ' αυτή που ακολουθεί π.χ. η γαλλική²².

Γ. Έξετάζοντας τώρα τις πιο θεωρητικές πλευρές του έργου του Βεργόπουλου μπορούμε να παραθέσουμε σειρά περιπτώσεων που δεν ταιριάζουν καθόλου καλά με τη γενική του θεωρία, ακόμα και μέσα στα πλαίσια της Ευρώπης. Η ανάπτυξη της γεωργίας στην Ισπανία, για παράδειγμα, φαίνεται να αντικρούει τη θέση του συγγραφέα μ' ένα διαφορετικό τρόπο. Στην Ισπανία, παρά τη ραγδαία βιομηχανοποίηση της τελευταίας δεκαετίας (που από πολλές πλευρές είναι πιο θεαματική σε σχέση με την ελληνική) ή μεγάλη ατομική γαιοκτησία όχι μόνο επέζησε αλλά φαίνεται πολύ πιο αποδοτική από τις μι-

κρές εκμεταλλεύσεις οικογενειακού χαρακτήρα της δόρειας Ισπανίας²³.

ΦΥΣΙΚΑ, το παράδειγμα που παραθέτω δεν σημαίνει ότι μπορούμε να καταρρίψουμε την υπερ-γενίκευση του Βεργόπουλου αντικαθιστώντας την με μία έξιςου απαράδεκτη αντίθετη υπερ-γενίκευση σχετικά με την αποδοτικότητα των μεγάλων γεωργικών καπιταλιστικών εκμεταλλεύσεων γενικά. Είναι αδύνατο να υποστηρίξουμε σοβαρά είτε την αποδοτικότητα είτε τη μη αποδοτικότητα των μεγάλων γεωργικών καπιταλιστικών εκμεταλλεύσεων κατά ένα γενικό τρόπο. Γιατί, τέτοιες εκτιμήσεις εξαρτώνται από ποικίλους παράγοντες που δεν μπορούν να εξετασθούν εδώ. Αυτό όμως που μπορούμε να πούμε με μεγαλύτερη δεβαιότητα, είναι ότι ο βιομηχανικός καπιταλισμός στον 20ό αιώνα μπορεί να ευδοκιμήσει πολύ εύκολα με ή χωρίς την ύπαρξη της μεγάλης έγγειας ιδιοκτησίας. Κι αυτό γιατί με τη σταδιακή συρρίκνωση του αγροτικού τομέα στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες (μείωση της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα, ποσοστιαία συμβολή του τομέα στο ΑΕΠ), οι γαιοπρόσοδοι ή τα υπερκέρδη που εισπράττουν οι κάτοχοι των μεγάλων αγρότικών εκμεταλλεύσεων πολύ δύσκολα μπορούν να θεωρηθούν σαν εμπόδιο στην ανάπτυξη του βιομηχανικού καπιταλισμού, ιδιαίτερα μάλιστα όταν η μεγάλη γαιοκτησία λειτουργεί ορθολογικά και τά κέρδη της επενδύονται παραγωγικά.

ΕΙΝΑΙ ΠΡΟΦΑΝΕΣ ότι σήμερα σε χώρες όπως η Αγγλία το «αγροτικό πρόβλημα» – όσον αφορά τη διανομή της γης – συχνά δεν λύνεται αλλά παρακάμπτεται, με την έννοια ότι, αφού ο ρόλος της γεωργίας γίνεται όλο και υποδεέστερος, από την άποψη της συνολικής ανάπτυξης του ΚΤΠ μικρή σημασία έχει αν η μεγάλη γαιοκτησία διατηρηθεί ή καταστραφεί.

Δ. Τό περιορισμένο πεδίο εφαρμογής της γενικής θεωρίας του Βεργόπουλου γίνεται ακόμα πιο φανερό αν προσπαθήσουμε να την εφαρμόσουμε στην ιστορική ανάπτυξη της ευρωπαϊκής γεωργίας σαν σύνολο. Έξετάζοντας το πρόβλημα από την ευρύτερη αυτή σκοπιά, γίνεται ολοφάνερο ότι ο τύπος της γεωργικής ανάπτυξης που ο Βεργόπουλος ανυψώνει σε γενική τάση στον ΚΤΠ, δεν αποτελεί τίποτ' άλλο παρά ένα τύπο ανάμεσα στους άλλους στην περίπλοκη διαδρομή της αγροτικής ιστορίας στην ηπειρωτική Ευρώπη. Είναι πασίγνωστο ότι ο εκσυγχρονισμός της γεωργίας και η ανάπτυξη του καπιταλισμού ακολούθησε ριζικά διαφορετική πορεία στην ανατολική Ευρώπη (π.χ. Ουγγαρία, Πολωνία) πριν από την ίδρυση των καθεστώτων λαϊκής δημοκρατίας, με τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Στις χώρες αυτές, σ' αντίθεση με τις δυτικοευρωπαϊκές, η μεγάλη γαιοκτησία όχι μόνο επέζησε αλλά ήταν και πολιτικά κυρίαρχη, επιβάλλοντας τη δική της λογική ανάπτυξης στην ανίσχυρη αστική τάξη των πόλεων. Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι η γεωργία δεν εκσυγχρονίστηκε. Μολονότι οι αγροτικές μεταρρυθμίσεις (όπως η κατάργηση της «δεύτερης δουλοπαροικίας» και των διάφορων άλλων φεουδαρχικών δικαιωμάτων των ευγενών, ή ενίσχυση της ατομικής ιδιοκτησίας με νομοθεσία ανάλογη με τις διατάξεις του ρωμαϊκού δικαίου κλπ.) και οι τεχνολογικές βελτιώσεις έγιναν πολύ αργότερα απ' ό,τι στη δυτική Ευρώπη. Ο καπιταλισμός στην ανατολική Ευρώπη ήταν από κάθε άποψη πιο προχωρημένος απ' ό,τι στα Βαλκάνια²⁴.

Ο ΤΥΠΟΣ γεωργικής ανάπτυξης στα Βαλκάνια ήταν χτυπητά διαφορετικός κι από το δυτικοευρωπαϊκό κι από το ανατολικοευρωπαϊκό πρότυπο. Αν και κατά τη διάρκεια της ίδιας χρονικής περιόδου (19ος αλ.) ή ορθολογικοποίηση της γεωργίας ακολούθησε την ίδια διαδικασία όπως στην ανατολική Ευρώπη – καθιέρωση διατάξεων του ρωμαϊκού δικαίου για την ατομική ιδιοκτησία κλπ. – όμως ο εκσυγχρονισμός της έγινε μέσα στα πλαίσια όπου επικρατούσε ή μικρή έγγεια ιδιοκτησία (εκτός από τη Ρουμανία). Κι αυτό φυσικά δεν οφειλόταν καθόλου σε κάποιες έγγενεις τάσεις ή νόμους του ΚΤΠ, αλλά στο πολύ απλό γεγονός ότι με τη βαθμιαία παρακμή της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και καθώς οι Τούρκοι γαιοκτήμονες εξαναγκάζονταν να εγκαταλείπουν την ιδιοκτησία τους λίγο-

πολύ αϊφνίδια, οι άγρότες κατόρθωσαν νά πάρουν στήν κατοχή τους τή γή πρίν οι άνίσχυροι ακόμα αυτόχθονες γαιοκτήμονες δράζουν τήν εύκαιρία και τήν καταλάβουν²⁵. Κι όσο πιο ξαφνικά γινόταν ή άποχώρηση των Τούρκων, τόσο πιο εύκολο ήταν για τους άγρότες των Βαλκανίων νά καταλαμβάνουν τή γή που καλλιεργούσαν. Και τό γεγονός αυτό έξηγει, για παράδειγμα, τό γιατί άπαρχής ή Βουλγαρία είχε μία πιο έξισωτική άγροτική δομή, άπ' ό,τι ή Ελλάδα ή ή Σερβία²⁶.

Μ' ΑΛΛΑ λόγια, υποστηρίζω ότι εάν εξετάσουμε σοβαρά τήν ανάπτυξη του καπιταλισμού και τή σχέση του με τόν «έκ-συγχρονισμό» τής γεωργίας στήν Εύρώπη, δέν μπορούμε παρά νά διαπιστώσουμε τέσσερις χτυπητά διαφορετικούς τύπους ανάπτυξης:

- τόν ιδιαιρικό
- τόν ανατολικοευρωπαϊκό
- τό βαλκανικό
- τό δυτικοευρωπαϊκό.

ΕΧΩ τή γνώμη ότι ή θέση του Βεργόπουλου ισχύει για τό δυτικοευρωπαϊκό πρότυπο και μόνο μερικά συμφωνεί με τό βαλκανικό. Επιμένω επίσης στήν άποψη ότι αν θέλουμε νά παρουσιάσουμε τους διαφορετικούς τρόπους με τους όποιους ή γεωργία συναρθώνεται με τή διομηχανία, θά πρέπει νά δώσουμε λιγότερη προσοχή στις έγγενεις τάσεις του ΚΤΠ και περισσότερη στήν ταξική δομή των κοινωνιών που εξετάζουμε. Η, για νά τό θέσω διαφορετικά, τάσεις και νόμοι τότε μόνο αποκτούν νόημα, όταν παίρνουν λιγότερο οικουμενική μορφή και εξετάζονται μέσα σε ειδικά πλαίσια. Στή συγκεκριμένη περίπτωση οι άντιλήψεις του Βεργόπουλου για τόν καπιταλισμό και τή γεωργία θά ήταν πολύ πιο ούσι-αστικές και διαφωτιστικές αν μπορούσε νά ένωσώ με τώ σεις στή θεωρία του τους όρους εκείνους κάτω από τους όποιους ισχύουν οι γενικεύσεις που κάνει και φυσικά τους όρους κάτω από τους όποιους δέν ισχύουν· αν μπορούσε δηλαδή νά δώσει τό περίγραμμα τής ταξικής διάταξης μέσα στήν όποία δριόκεται ή συναρμογή ανάμεσα στον άστικό καπιταλισμό και τήν άπλή έμπορευματική άγροτική παραγωγή που ό ίδιος τονίζει.

Ε. Για νά είμαστε απόλυτα δίκαιοι θά πρέπει νά τονίσουμε ότι ό Βεργόπουλος στό πιο θεωρητικό έργο του καθιστά έντε-λώς σαφές ότι ή θεωρία του δέν συνεπάγεται αλλά ούτε και αξιώνει τήν ύπαρξη «σιδερένιων νόμων» γεωργικής ανάπτυ-ξης. Πραγματικά, ό Βεργόπουλος δέν πιστεύει πως υπάρχουν τέτοιοι νόμοι. Αυτό που προσπαθεί νά κάνει είναι νά δείξει μερικές γενικές τάσεις που μπορούν νά διακριθούν στήν ανάπτυξη του ΚΤΠ και τίς σχέσεις τους με τήν ύπαιθρο - τάσεις που μπορούν νά έξηγηθούν μόνο αν πάρουμε υπ' όψη μας τό «διαστρεβλωμένο» χαρακτήρα του εδάφους στον καπι-ταλισμό²⁷.

ΑΛΛΑ είτε ονομαστούν τάσεις είτε νόμοι δέν αλλάζει τό γεγονός ότι μερικές από τίς γενικεύσεις του Βεργόπουλου, αν πάρουμε υπ' όψη μας τόν οικουμενικό και έκτός ειδικού πλαι-σίου τρόπο που παρουσιάζονται, είναι έντελώς απαράδεκτες. Άς πάρουμε για παράδειγμα τή βασική του υπόθεση ότι ή πιο εύνοϊκή λύση για τήν ανάπτυξη του διομηχανικού καπιταλι-σμού είναι ή δημιουργία μικρών ιδιοκτητών-καλλιεργητών τής γής που μπορούν εύκολα νά γίνουν άντικείμενο έκμετάλλευσης και νά υποχρεωθούν νά δουλεύουν υπερβολικά κι έτσι νά μ'ην είναι ποτέ σε θέση νά πραγματοποιήσουν ίκανοποιητικό εισό-δημα ή κέρδος. Μπορούμε λοιπόν σ' αυτή τήν περίπτωση νά πούμε πως, μα κ ρ ο π ρ ό θ ε σ μ α , αυτή είναι ή πιο έπιωφε-λής λύση για τήν ανάπτυξη του διομηχανικού καπιταλισμού; Πώς μπορεί τότε ή θέση του Βεργόπουλου ν' άντικρούσει τό επιχείρημα ότι βασική προϋπόθεση για τήν ανάπτυξη τής διομηχανίας είναι ή διεύρυνση των έσωτερικών άγορών, διεύ-ρυνση που μπορεί νά προκύψει κατά ένα μέρος σάν αποτέλε-σμα τής αύξησης των άγροτικών εισοδημάτων; Σ' άντίθεση με τό επιχείρημα του Βεργόπουλου, αυτό άκριβώς συνέβη στή δυ-τική Εύρώπη κι αυτό άκριβώς δέν συμβαίνει στήν Ελλάδα και

σ' άλλες υπανάπτυκτες κοινωνίες.

ΣΕ τελευταία άνάλυση, οι άπαντήσεις σε τέτοια προβλήματα ποικίλλουν ανάλογα με τήν περίπτωση. Άπαντήσεις μπορούν νά δοθούν μόνο με τήν έμπειρική έρευνα μάλλον παρά με τή διατύπωση και συγκρότηση γενικών άρχών. Άναφορικά με τήν Ελλάδα, οι άπαντήσεις θά πρέπει νά αναφέρονται στήν ταξική δομή και τήν εξέλιξη της στους δύο τελευταίους αιώνες.

ΣΤ. Η έννοια των τάσεων δέν λείπει φυσικά από τήν πα-ρουσίαση των θέσεων του Βεργόπουλου. Άκόμα και στό θεωρητικό του έργο τονίζει ότι οι σχέσεις παραγωγής (που ανα-φέρονται άμεσα στήν ταξική δομή) παίζουν κρίσιμο ρόλο στό νά κατανοήσουμε τόν τρόπο με τόν όποιο οι παραγωγικές δυ-νάμεις αναπτύσσονται στον καπιταλισμό. Άλλά ή ταξική άνά-λυση αναγνωρίζεται μόνο στα λόγια. Στό θεωρητικό του έργο, παρ' όλο που αναγνωρίζεται ή σημασία των σχέσεων παραγω-γής, τό ταξικό πρόβλημα παραμένει περιθωριακό. Άκόμα όμως κι όταν καταπιάνεται με τή μελέτη συγκεκριμένων περι-πτώσεων, όπου ή ταξική άνάλυση παίζει θέβαια πιο σπουδαίο ρόλο, οι κοινωνικές τάξεις συλλαμβάνονται έννοιολογικά και παρουσιάζονται μ' έναν τυπικά Άλτουσεριανό τρόπο, δηλαδή σάν παθητικά παράγωγα του καπιταλιστικού συστήμα-τος. Η άνάλυση κινείται πάντα από τό σύστημα προς τους συλλογικούς φορείς δράσης (τους «φορείς - bearers - των δο-μών», όπως θά έλεγε ό Althusser), ποτέ άντίστροφα. Οι συλλο-γικοί φορείς δράσης, τάξεις, ομάδες συμφερόντων, ποτέ δέν πα-ρουσιάζονται σάν παράγοντες που διαμορφώνουν άλλά και διαμορφώνονται από τόν ΚΤΠ²⁸.

ΑΠΟ αυτή τήν άποψη ή άνάλυση του Βεργόπουλου θυμίζει τόν φονξιοναλισμό του Parsons, όπου οι θεσμοί φαίνεται νά έμφανίζονται και νά εξαφανίζονται σύμφωνα με τή θετική ή άρνητική συμβολή τους στό κοινωνικό σύστημα: ή μεγάλη ιδιο-κτησία είναι καταδικασμένη νά εξαφανιστεί έπειδή είναι «δυσλειτουργική» σε σχέση με τίς απαιτήσεις του ΚΤΠ, ενώ ή μικρή ιδιοκτησία, όντας λειτουργική, θά παραμείνει. Δέν ισχυ-ρίζομαι πως ό τύπος αυτός φονξιοναλιστικής άνάλυσης (που άλλωστε δριόκεται και στα έργα του Μάρξ) είναι λανθασμέ-νος. Όποσδήποτε όμως είναι άτελής και γίνεται παραπλανητι-κός, έκτός κι αν τόν συνδέσουμε με τήν ταξική άνάλυση - δη-λαδή έκτός κι αν προσπαθήσουμε νά πετύχουμε αυτό που τόσο αξιοθαύμαστα πέτυχε ό Μάρξ: νά συνδυάσουμε τή σκοπιά του «συστήματος» με τή σκοπιά τής «δράσης», νά παρουσιάσουμε τους ανθρώπους και σάν παράγωγα αλλά και σάν παραγωγούς του κοινωνικού τους κόσμου²⁹.

ΑΝ δώσουμε υπερβολική έμφαση στό σύστημα και στις δο-μές του, όταν καταστήσουμε τους φορείς δράσης «άπλους φο-ρείς» καθορισμών του συστήματος και των δομών, τότε ή άνά-λυση αναπόφευκτα περιορίζεται στό επίπεδο τής περιγραφής. Γιατί ένώσω οι συλλογικοί φορείς δράσης άπεικονίζονται σάν παθητικές μαριονέτες ενός μυστηριώδους συστήματος «νόμων και τάσεων», είναι αδύνατο νά έξηγήσουμε γιατί και πως οι κοινωνικές δομές μεταβάλλονται ή παραμένουν οι ίδιες.

ΜΕ δυό λόγια, για νά καταλάβουμε γιατί ή μικρή έγγεια ιδιο-κτησία έπικράτησε στήν ελληνική γεωργία, γιατί ή παραγωγι-κότητα στή γεωργία είναι χαμηλή, γιατί ή διομηχανοποίηση πήρε τή μορφή «θύλακα», θά πρέπει νά εξετάσουμε λιγότερο τίς γενικές τάσεις ή νόμους του ΚΤΠ και περισσότερο τήν ιστορική εξέλιξη τής ταξικής πάλης: νά εξετάσουμε τους περι-πλοκους τρόπους με τους όποιους οι διάφοροι συλλογικοί φο-ρείς δράσης - γαιοκτήμονες, άγρότες, έμποροι, ξένοι έπενδυ-τές, γραφειοκράτες - στήν προσπάθειά τους νά υπερασπίσουν και νά προαγάγουν τά δικά τους συμφέροντα, «έκαναν ιστο-ρία». Παραδείγματα:

● Τό γεγονός ότι οι άγροτικές μεταρρυθμίσεις στήν Ελλάδα έπιβλήθηκαν βασικά «άπό τά πάνω».

● Τό γεγονός ότι οι Έλληνες άγρότες, για διάφορους δομι-κούς και συγκυριακούς λόγους, δέν κατάφεραν νά οργανωθούν αυτόνομα σ' ένα ισχυρό άγροτικό κόμμα (σ' άντίθεση μ' ό,τι

συνέβη σ' όλες τις άλλες βαλκανικές χώρες στην περίοδο του μεσοπολέμου).

● Τό γεγονός ότι τά αιτήματα των άγροτών αντιπροσωπεύονταν πάντα από τά μεγάλα άστικά κόμματα.

ΟΛΑ αυτά τά παραδείγματα που άναφέραμε παίζουν μεγαλύτερο ρόλο στό νά κατανοήσουμε τή σημερινή κατάσταση των Έλλήνων καλλιεργητών άπ' ό,τι παίζουν οί γενικές τάσεις του ΚΤΠ.

ΘΑ πρέπει νά πούμε πώς ή σύγκρουση άνάμεσα στίς έρμηνείες άπό τή σκοπιά του «συστήματος» καί τή σκοπιά τής «δράσης», άνάμεσα στό στρουκτουραλισμό καί τό συλλογικό δολονταρισμό, είναι τόσο παλιές όσο καί ή ηλικία των κοινωνικών επιστημών. Πρόκειται γιά μιά συζήτηση που διατρέχει όλη τή μαρξιστική φιλολογία. Έάν πριν από μιά δεκαετία ήταν τής μόδας νά τονίζονται καί νά εκτιμώνται τά πιο ιστορικό - δολονταριστικά στοιχεία στό έργο του Μάρξ, σήμερα ή σημαντική επίδραση του Althusser μετακίνησε τό εκκρεμές άρκετά προς τήν κατεύθυνση του στρουκτουραλισμού. Η επίδραση αυτή άνταντακλάται σαφέστατα στό έργο του Βεργόπουλου. Προσωπικά, ύποστηρίζω τήν άποψη ότι ή ύπερβολική έμμονή στό «σύστημα», όπου νόμοι καί τάσεις άντικαθιστούν ταξικούς άγώνες καί στρατηγικές, σημαίνει άπομάκρυνση από τή δυνατότητα νά σχηματίσουμε ικανοποιητικές έρμηνείες τής κοινωνικής άλλαγής. Φυσικά θά ήταν έξ ίσου άνεπαρκές νά τονίσουμε τό ρόλο των φορέων δράσης σέ τέτοιο βαθμό όπου κάθε άνάλυση άπό τή σκοπιά του «συστήματος» έξαφανίζεται. Καί πραγματικά τό πιο δύσκολο καθήκον στην κοινωνική άνάλυση είναι πώς νά βρούμε τήν ισορροπία, πώς νά συνδυάσουμε τούς δύο τύπους έρμηνείας - νά δείξουμε πώς οί φορείς δράσης δημιουργούν δομές καί πώς συνάμα αυτές οί δομές θέτουν όρισμένα όρια στη συλλογική δράση.

ΑΠ' ΟΣΑ άνέφερα μέχρι τώρα θά πρέπει νά έχει γίνει σαφές ότι ή κριτική που άσκώ στό έργο του Βεργόπουλου δέν συνεπάγεται τήν όλική άπόρριψη τής θεωρίας του. Σημαίνει άπλούστατα πώς ή θεωρία αυτή θά ήταν πιο διαφωτιστική έάν είχαν καθοριστεί μέ περισσότερη σαφήνεια οί ειδικοί καί συγκεκριμένοι όροι κάτω από τούς όποιους ισχύει ή δέν ισχύει. Κι αν πρόκειται νά γίνει κάτι τέτοιο μέ σοδαρότητα, τότε οί κοινωνικές τάξεις (σάν συλλογικοί φορείς δράσης) θά πρέπει νά παίζουν πιο σημαντικό ρόλο στη θεωρητική άνάλυση τής σχέσης άνάμεσα στον καπιταλισμό καί τή γεωργία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Anthropos, Παρίσι, 1974. Μεταφράστηκε στά έλληνικά τό 1977.
2. Έξάντας, Άθήνα, 1975.
3. L. Althusser, Reading Capital, Λονδίνο 1970, καί For Marx, Λονδίνο 1969.
4. E. Terray, Le Marxisme devant les sociétés primitives: deux études, Maspéro, Παρίσι 1969. C. Meillassoux, «From reproduction to production. A Marxist approach to economic Anthropology», Economy and Society, Τόμ. I No 1. G. Dupré and P.P. Rey, «Reflections on the pertinence of a theory of the history of exchange», Economy and Society, Τόμ. II, No 2, σελ. 131-63. M. Godelier, «Objet et méthode de l'anthropologie économique», L'Homme, Τόμ. V, 1965. Γιά τήν εφαρμογή τής έννοιας του τρόπου παραγωγής στην άνάπτυξη τής γεωργίας, βλ. G. Postel - Vinay, La rente foncière dans le capitalisme agricole, Παρίσι 1974, καί P.P. Rey, Les alliances des classes, Maspéro, Παρίσι 1973.
5. Άν καί στό έργο του Amin μπορούμε νά διακρίνουμε τήν επίδραση καί των δύο θεωρητικών τάσεων που άναφέραμε, τό σημαντικότερο έργο του γιά τήν ύπανάπτυξη των χωρών του Τρίτου Κόσμου (L'accumulation à l'échelle mondiale, Anthropos, Παρίσι 1970. Έλληνική έκδοση: Η συσσώρευση σέ παγκόσμια κλίμακα: κριτική τής θεωρίας τής ύπανάπτυξης, Νέα Σύνορα, Άθήνα 1976) άκολουθεί τή νρο-μαρξιστική σχολή τής άνάπτυξης - σχολή στην όποία οί Άλτουσεριανοί άσκούν αίσθητή κριτική. Βλ. π.χ. J. Taylor, «Neo - Marxism and Underdevelopment», Journal of Contemporary Asia, Τόμ. III, 1974.
6. Βλ. A. Tschayanov, «On the theory of peasant economy», (έκδ. D. Thorner et al.) Inwin, Homewood, III, 1966. Βλ. επίσης D. Mitrany, Marx against the peasant: a study in social dogmatism, Weidenfeld and Nicolson, Λονδίνο 1951.
7. Βλ. K. Βεργόπουλος, Τό Άγροτικό Ζήτημα στην Ελλάδα, σελ. 179-180.
8. Βλ. π.χ. Β. Φίλιας, Κοινωνία καί Έξουσία στην Ελλάδα 1800-1864, Άθήνα, 1974. K. Μοσχάκης, Η Έθνική καί Κοινωνική Συνείδηση στην Ελλάδα 1830-1909, Θεοδώρα 1972. Γ. Δερτιλής, Κοινωνικός Μετασχηματισμός καί Στρατιωτική Έπέμβαση: 1880-1909, Έξάντας, Άθήνα 1977, κ.λ.π.

9. K.A. Καραβίδας, Άγροτικά, Άθήνα 1931.
10. Βλ. π.χ. A. Σίδερης, Η γεωργική πολιτική τής Ελλάδος κατά τήν λήσσαν 100ετία, 1833-1933, Άθήνα 1933.
11. K. Thompson, Ο καταταραχισμός του άγροτικού κλήρου στην Ελλάδα, ΚΕΠΕ, Άθήνα 1963.
12. Βλ. David and Judith Willer, Systematic empiricism: critique of a pseudo-science, Prentice - Hall, Englewood Cliffs, N. J., 1973.
13. Βεργόπουλος, op. cit., σελ. 208-210.
14. Σχετικά μέ τόν αριθμό των τρακτέρ, ό Βεργόπουλος καταφεύγει στό γνωστό στατιστικό τέχνασμα τής μεγέθυνσης μερικων οικονομικών μεταβλητών: μέ βάση μιά χρονική περίοδο όπου ό αριθμός των τρακτέρ είναι πολύ μικρός (1950=100) είναι εύκολο νά δείξει κανείς τούς τεράστιους ρυθμούς αύξησης στα έπόμενα χρόνια (π.χ. 1966=1500, 1970=2.550) - βλ. σελ. 209. Ο ίδιος τύπος εκτιμήσεων καί ύπολογισμών χρησιμοποιείται γιά νά δείχτει ότι ή διομηχανοποίηση επί Κομμουνισμού (δεκαετία του 1860) ήταν ταχύτερη άπ' όσο επί Τρικούπη (δεκαετία του 1870) - βλ. σελ. 132. Έπιπλέον, σ' αντίθεση μέ τό γενικό έπιχείρημα του Βεργόπουλου, ή καλλιέργεια σίτου παρέμεινε σταθερή μεταξύ 1910 καί 1936 (βλ. Γ. Δερτιλής, Κοινωνικός Μετασχηματισμός καί Στρατιωτική Έπέμβαση: 1880-1909, πίν. V). Φυσικά, άναφορικά μέ τήν παραγωγικότητα τής γεωργίας μετά τόν πόλεμο είναι πάρα πολύ δύσκολο νά προβούμε σέ γενικεύσεις. Στη σημερινή ελληνική γεωργία θρόσουμε σημαντικές διαφορές παραγωγικότητας άνάλογα μέ τις περιοχές, τό είδος τής καλλιέργειας κλπ. Άλλά έφ' όσον δέν έχουμε σοδαρές καί συστηματικές έρευνες πάνω σ' αυτό τό θέμα, έξετάζοντας συνολικά τό πρόβλημα νομίζω πώς μπορούμε νά πούμε ότι έξ αίτίας του καταταραχισμού του γεωργικού κλήρου, τής άνεπαρκούς κρατικής δόθειας καί των χαμηλών γεωργικών εισοδημάτων, υπάρχουν τεράστιες διαφορές στην παραγωγικότητα άνάμεσα στη γεωργία καί στη διομηχανία έντάσεως - κεφαλαίου - καθώς επίσης κι άνάμεσα στη γεωργία τής Ελλάδας καί των χωρών τής δυτικής Ευρώπης.
15. Βλ. OECD (ΟΟΣΑ), Agricultural Statistics 1953-1969, Παρίσι 1969, σελ. 52-53, καί OECD, Agricultural Development in Southern Europe, Παρίσι 1969, σελ. 22.
16. Βλ. OECD, Agricultural policies in 1966: Europe, North America, Japan, Παρίσι 1967, σελ. 24-28.
17. C. Furtado, Development and Underdevelopment, University of California Press, Berkeley 1964.
18. Σέ πρόσφατο διβλίό του ό ίδιος ό Amin τονίζει τις πραγματικά πολύ μεγαλύτερες διαφορές στην παραγωγικότητα που υπάρχουν άνάμεσα στους τεχνολογικά προηγμένους καί καθυστερημένους τομείς των περιφερειακών κοινωνικών σχηματισμών. (Le Développement inégal, έκδ. Minuit, Παρίσι 1973, σελ. 187. Βλ. τήν ελληνική έκδοση, Η Άνιση Άνάπτυξη, έκδ. Καστανιάτση 1976).
19. Βλ. S. Amin, L'accumulation... op. cit., σελ. 373-376. Πρόσφατη άνάλυση τής ύπανάπτυξης από τή σκοπιά τής συναρμογής των τρόπων παραγωγής, βλ. J. Kay, Development and Underdevelopment: a Marxist analysis, Λονδίνο 1975.
20. Βλ. Βεργόπουλος, op. cit., σελ. 17.
21. Βλ. τή μελέτη του Τ. Φωτόπουλου, Η έξάρτηση τής ελληνικής οικονομίας από τό ξένο κεφάλαιο - Σειρά τριών άρθρων στον Οικονομικό Ταχυδρόμο (φ. 1105 - 10/7, φ. 1106 - 17/7, καί φ. 1107 - 24/7/1975. Βλ. επίσης M. Μάλως, Η σημερινή φάση τής καπιταλιστικής άνάπτυξης στην Ελλάδα, Άθήνα 1975.
22. Ο Βεργόπουλος στην πραγματικότητα, έηρεασμένος από ομάδα Γάλλων έρευνητών που μελετούν τήν άνάπτυξη τής γεωργίας στη σύγχρονη Γαλλία, προσπάθησε, μ' ένα τρόπο που θά μπορούσαμε νά χαρακτηρίσουμε μάλλον σάν μη κριτικό, νά εφαρμόσει τις ιδέες τους στην ελληνική περίπτωση. Βλ. ιδιαίτερα C. Servolin, L'absorption de l'agriculture dans le monde de production capitaliste, στό συλλογικό έργο των Y. Tavernier, M. Gervais καί C. Servolin, L'univers politique des paysans, Παρίσι 1972. Βλ. επίσης H. Mendras, Les paysans et la modernisation de l'agriculture, Παρίσι 1958.
23. Βλ. G. Hermer, «L'Espagne», στό διβλίό των H. Mendras καί Y. Tavernier (έκδ.) Terre, paysans et politique, τόμ. II, Futuribles, Παρίσι 1970, σελ. 45-75. Βλ. επίσης E. Malefakis, Agrarian reform and peasant revolution in Spain, Yale University Press, Newhaven and London 1970.
24. Βλ. I.T. Berend καί G. Ranki, Economic development in east - central Europe in the 19th and 20th century, Columbia University Press, Νέα Υόρκη καί Λονδίνο 1974. Βλ. επίσης E. Wallerstein, The modern world system: capitalist agriculture and the origins of the European world-economy in the 16th century, Academic Press, Νέα Υόρκη καί Λονδίνο 1974, κεφ. 2 καί 6.
25. Τέτοια δυνατότητα ούδέποτε παρουσιάστηκε στους άγρότες τής ανατολικής Ευρώπης, έφ' όσον ποτέ δέν δημιουργήθηκε ένα αντίστοιχο κενό έξουσίας στίς χώρες αυτές. Βλ. P. Anderson, Lineages of the Absolutist State, New Left Publications, Λονδίνο 1974.
26. Βλ. W.E. Moore, Economic demography of eastern and southern Europe, Λονδίνο 1945, σελ. 77-91 καί 230-252.
27. Βλ. Amin - Βεργόπουλος, op. cit., σελ. 226.
28. Γιά μιά κριτική του Άλτουσεριανού μαρξισμού άπ' αυτή τή σκοπιά βλ. E. Laclau, «The specificity of the political: the Poulantzas - Miliband debate», Economy and Society, τόμ. IV, No 1, σελ. 87-110, καί R. Miliband, «Poulantzas and the capitalist state», New Left Review, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1974, σελ. 86.
29. Βλ. D. Lockwood, «Social and system integration», στό διβλίό των G. Zoltschan καί W. Hirsch (έκδ.), Exploration in Social Change, Routledge, Λονδίνο, σελ. 244-256. Βλ. επίσης N. Mouselis, «Social and system integration: some reflections on a fundamental distinction», British Journal of Sociology, τόμ. XXV (4), σελ. 395-409.

Παιδαγωγική Αυτοδιαχείριση

Τά τεχνικά προβλήματα

Του Ζώρζ Λαπασάντ

Τό κείμενο πού δημοσιεύουμε σήμερα είναι τό πρώτο μιᾶς σειρᾶς σχετικῶν μέ τήν αυτοδιαχείριση καί είναι ἀπόσπασμα ἀπό τό βιβλίο τοῦ ΖΩΡΖ ΛΑΠΑΣΑΝΤ «Ἡ παιδαγωγική αυτοδιαχείριση».

Τί θά συμβεῖ ἂν θεσμοθετήσουμε τήν αυτοδιαχείριση σέ μιά σχολική τάξη; Αὐτό εἶναι τό θέμα πού προσπαθοῦμε νά ἐπεξεργαστοῦμε ἐμπειρικά, ἤδη ἀπό τό 1962, μελετώντας τίς πρώτες προσπάθειες.

Νά πῶς βλέπαμε τότε τά πράγματα.

Βέβαια, ἡ πρακτική πού ὁ καθένας μας ἐπεξεργάστηκε προοδευτικά σύμφωνα μέ τίς ἐμπειρίες του, ποικίλει, ἀνάλογα μέ τό ἄτομο καί τήν ἐργασία πού ἔχει κάνει. Ὡστόσο, ὑπάρχει ἕνας ἀριθμός ἀπό σημεία στά ὁποῖα ὅλοι μας συμφωνοῦμε.

1. Μιά τάξη δέν μπορεῖ νά ἀφεθεῖ νά ἐφαρμόσει τήν «αὐτοδιαχείριση» ἀπότομα καί χωρίς προηγουμένη συζήτηση· πρέπει, πρῶτα ἀπ' ὅλα, νά ὑπενθυμίσουμε στήν τάξη τίς ἀπαιτήσεις τῶν ἐξωτερικῶν θεσμῶν – πού ἐλπίζουμε μιά μέρα νά τοὺς ἀλλάξουμε – δηλαδή τά προγράμματα, τίς ἐξετάσεις, τή διοικητική ἱεραρχία, τοὺς βαθμούς κτλ. Ἡ ὁμάδα θά κάνει μ' αὐτοὺς ὅ,τι θελήσει. Εἶναι δική της εὐθύνη. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, πρέπει νά τήν πληροφορήσουμε γιά τή φύση τῆς μεθόδου πού θέλουμε νά ἐφαρμόσουμε καί τοὺς λόγους γιά τοὺς ὁποίους τήν ἐφαρμόζουμε. Ἡ μεγίστη δυνατή πληροφόρηση εἶναι πάντοτε ἐπιθυμητή. Τελικά, ὁ παιδαγωγός πού εἶναι ἐπιφορτισμένος μέ τήν τάξη πρέπει νά καθορίσει τή στάση του καί τά ὅρια τῆς ἐπέμβασής του. Περιμένει νά αὐτο-οργανωθεῖ ἡ τάξη νά καθαρῇ τοὺς ἀντικειμενικούς της σκοπούς, τόν τρόπο τῆς ἐργασίας της, τά συστήματα διακανονισμοῦ. Ὡστόσο, δέχεται νά συμμετέχει στή δουλειά στό βαθμό πού τοῦ τό ζητᾶνε. Ἡ ἀρχή τῆς αἴτησης εἶναι πρωταρχική. Αὐτό σημαίνει στήν πρακτική ὅτι ὁ παιδαγωγός μπορεῖ νά κάνει ἀναλύσεις, νά δίνει πληροφορίες, νά καθοδηγεῖ στό βαθμό πού τοῦ τό ζητοῦν.

2. Μπορεῖ νά ἐπέμβει ὁ παιδαγωγός, χωρίς νά ὑπάρχει σαφής αἴτηση ἀπὸ τή μεριά τῆς ὁμάδας; Μπορεῖ, π.χ. νά κάνει προτάσεις γιά τήν ὁργάνωση; Αὐτό εἶναι ἐπικίνδυνον: γιατί ἡ ὁμάδα, ἀντιμετωπίζοντας δύσκολα προβλήματα, ἔχει τήν τάση νά ἐμπιστευεῖται κάποιον πιο «ἐμπειρο» γιά νά πάρει αὐτός τίς ἀποφάσεις στή θέση της. Εἶναι ἀπαραίτητο, κατά τή γνώμη μου, νά τηρεῖ αὐστηρά ὁ παιδαγωγός τήν ἀρχή τῆς αἴτησης δηλαδή νά μὴν ἐπεμβαίνει, πρὶν νά φτάσει ἡ ὁμάδα στό σημεῖο νά διατυπώσει μιά σαφῆ αἴτηση. Αὐτό δημιουργεῖ μιά ἀγωνία κι ἔναν κάποιον πανικό στά παιδιά. Ὡμως αὐτό δέν εἶναι ἀναγκαστικά δυσμενές. Ὁ ψυχαναλυτής, ὅπως καί ὁ σύμβουλος τῆς παιδαγωγικῆς ὁμάδας (training group), τά ἀποδέχεται καί τά θεωρεῖ ὡς ἕνα ἀναγκαῖο στάδιο.

3. Ἡ ὁμάδα περνáει ἀπὸ μιά κατάσταση τελείως ἄμορφη σέ μιά δόμηση πού βελτιώνεται προοδευτικά. Τόν πρῶτο ἰδίως καιρὸ τῆς ὑπαρξῆς της, ἀκόμα καί μετὰ, ἀλλὰ λιγότερο δραματικά, μπαίνει τό πρόβλημα τῆς λειτουργίας· ἐπίσης οἱ διά-προσωπικές συγκρούσεις πρέπει νά διακανονιστοῦν. Ὁ διακανονισμός αὐτῶν τῶν προβλημάτων εἶναι προϋπόθεση τῆς συλ-

λογικῆς λήψης ἀποφάσεων, δηλαδή γιά τό φτάσιμο σ' ἕνα ἐπίπεδο τέτοιο, ὥστε τά ἄτομα νά μὴν τοποθετοῦνται σέ σχέση μέ ἄλλα ἄτομα, ἀλλὰ σέ σχέση μέ τήν κοινότητα. θεωρούμενη σάν τέτοια, καί μέ τή δουλειά αὐτῆς τῆς κοινότητας. Πραγματικά, ὁ παιδαγωγός δέν πρέπει νά ἐπέμβει σ' αὐτό τό στοιχειώδες ἐπίπεδο. Μπορεῖ μόνο νά κάνει μιά δουλειά διευκόλυνσης ὅπως: ἀναλύσεις ἢ προτάσεις γιά ἀναλύσεις τῆς ὁμάδας ἀπ' αὐτή τήν ἴδια.

4. Οἱ προτάσεις τοῦ παιδαγωγοῦ πού ἀφοροῦν τήν ὁργάνωση, ἂν τοῦ ἔχουν ζητηθεῖ, πρέπει νά εἶναι πραγματικές προτάσεις. Πρέπει νά προτείνονται πραγματοποιήσιμες μορφές ὁργάνωσης, μέ δυνατότητα ἐπιλογῆς. Πρέπει νά ἀποφεύγονται οἱ λίγο-πολύ, ἀξιολογημένες προτάσεις ἢ αὐτές πού στηρίζονται στό συναίσθημα, πού θά φανοῦν σάν «διαταγές» ἢ σάν μιά «ἀπειλή».

5. Ἡ ἐπέμβαση τοῦ παιδαγωγοῦ στό «περιεχόμενο», δηλαδή στή διδασκαλία, πρέπει νά εἶναι διακριτικά σαφῆς, ὅσο τό δυνατόν πιο σύντομη. Εἶναι χρήσιμο νά δοθεῖ ὕλικό γιά δουλειά (μελέτες, σημειώσεις, παραπομπές βιβλιογραφικές κτλ.), παρὰ νά γίνονται αὐτοσχέδιες ὁμιλίες. Πράγματι, αὐτές ὑπάρχει κίνδυνος νά παραλύσουν τήν ἐργασία τῆς ὁμάδας. Ὁ παιδαγωγός πρέπει νά ἔχει τεράστια πείρα, γιά νά ξέρει πότε καί πῶς πρέπει νά σταματήσει τήν ἄμεση ἐπέμβαση. Χρειάζονται μαθήματα πρακτικῆς ἐφαρμογῆς, γιά νά μπορέσουν οἱ παιδαγωγοί νά πειραματιστοῦν σέ μορφές ἐπέμβασης.

Ὅλες αὐτές οἱ πρακτικές βρίσκονται μέσα στά πλαίσια μιᾶς ἐξελεγχμένης μορφῆς δυναμικῆς τῆς ὁμάδας. Καταλήγοντας, μποροῦμε νά καθορίσουμε τά ἐξῆς στάδια ἀπὸ τά ὁποῖα γενικά περνάει μιά τέτοια ἐξέλιξη.

1. Ὁ ἀρχικός «τραυματισμός»

Τόν πρῶτο καιρὸ, οἱ μαθητές, ἐκπληκτοί ἀπὸ τήν καινούρια ἐμπειρία, μένουν ἀκίνητοι, βουβοί, λίγο-πολύ ἀδρανεῖς, περιμένοντας νά πάρει ὁ παιδαγωγός «τά πράγματα στά χέρια του». Ἡ ἀκόμα θέλοντας νά καταλήξουν γρήγορα σέ κάποιο ἀποτέλεσμα, πέφτουν μέ τά μούτρα σέ μιά ὁποιαδήποτε ἐργασία καί οἱ πιο ἐνεργητικοί κατηγοροῦν αὐτοὺς πού συμμετέχουν σέ μικρὸ βαθμὸ ἢ καί καθόλου. Τελικά, τό πρόβλημα στό πρῶτο στάδιο εἶναι ἡ ἄρνηση συμμετοχῆς. Τά παιδιά, πολὺ λίγο συνηθισμένα νά μιλοῦν καί νά ἐπικοινωνοῦν, ὅταν πρόκειται νά ἐκφραστοῦν, αἰσθάνονται ἕναν «τραυματισμό». Δέν ἐπεμβαίνουν καί κλείνονται στή σιωπὴ τους. Ὁ κύριος τραυματισμός, προέρχεται σ' αὐτό τό στάδιο, ἀπὸ τή σιωπὴ τοῦ παιδαγωγοῦ, πού ἀρκεῖται στό νά ἐκφράζει αὐτό πού συμβαίνει, νά διευκολύνει τήν ἐπικοινωνία, χωρίς νά ἐπεμβαίνει. Οἱ παθητικοί μαθητές θά ἤθελαν νά ἀποφασίσουν αὐτοὺς στή θέση τους, οἱ ὑπερβολικά ἐνεργητικοί νά μπουρ στήν ὑπηρεσία του, γιά νά ὑποχρεώσουν τοὺς ἄλλους νά συμμετάσχουν.

Αὐτό τό στάδιο μπορεῖ νά διαρκέσει ἀρκετὸ καιρὸ. Εἶναι τό πιο ἐπιμόνο: βρισκόμαστε μπροστά στή γέννηση καί τό θάνατο σχεδίων, ἀπραγματοποιήτων ἢ ἀσχημα διατυπωμένων, σέ διαφωνίες πού φαίνεται ἀδύνατον νά ὑπερημηθοῦν, στήν ἐκφραση μιᾶς ἀόριστης ἀγωνίας πού ἀφορᾷ τίς ἐξετάσεις, τήν πραγματοποίησιν τοῦ προγράμματος κλπ. Πρέπει νά περάσει λίγος καιρὸς γιά ν' ἀρχίσουν οἱ μαθητές, ἥσυχά καὶ ὀρθολογιστικά, νά σκέφτονται τρόπους ὁργάνωσης πραγματοποιήσιμους, σταματώντας νά ζητοῦν εἴτε τήν ἐπιστροφή στό παραδοσιακὸ σύστημα, εἴτε μιά ὁποιαδήποτε μορφὴ ὁργάνωσης πού

νά ικανοποιεί την ανάγκη τους για δραστηριότητα και νά καλ-
μάρει την αγωνία τους.

2. Τό θέμα της οργάνωσης

Στό δεύτερο στάδιο γίνονται συζητήσεις σχετικές μέ μιά έφι-
κτή οργάνωση, πού νά ικανοποιεί τίς έπιθυμίες όλου του κό-
σμου. Ή πρᾶκτική τῆς ψηφοφορίας χρησιμοποιείται πάρα
πολύ στήν ἀρχή· ἔτσι ἐπιβάλλονται οἱ ἀποφάσεις μιάς πλειο-
ψηφίας, συχνά τεχνητής· ὅμως σιγά-σιγά ἀναζητεῖται ἡ ὁμο-
φωνία, δηλαδή ὁχι ἕνας τρόπος λειτουργίας πού νά τόν ἀποδέ-
χεται ὁλος ὁ κόσμος, ἀλλά ἕνας τρόπος λειτουργίας ἀρκετά
διαφοροποιημένος, πού νά ἔχουν συμβάλλει ὅλοι στή δημιουρ-
γία του. Τότε στόν παιδαγωγό μποροῦν νά παρουσιαστούν αἰ-
τήσεις σαφεῖς πού νά ἀφοροῦν μιά ἐφικτή οργάνωση. Ἀπαν-
τάει μέ ἀκριβεία καί συντομία σάν ἕνας τεχνικός τῆς οργάνω-
σης.

3. Ἡ δουλειά τῆς ομάδας

Τό τρίτο στάδιο εἶναι τῆς καθαυτοῦ δουλειᾶς πού μπορεῖ νά
πάρει μορφές ἐξαιρετικά διαφορετικές: ομάδες εἰδικευμένες
καί λειτουργικές, ομάδες ὁμογενεῖς, χωρίς ομάδες κτλ. Ὁ παι-
δαγωγός καταφέρνει ἐπιτέλους νά κάνει διάλογο μέ τά μέλη
τῆς ομάδας· αὐτό ἦταν ἀδύνατο στό παραδοσιακό σύστημα.
Μπορεῖ νά πει αὐτά πού ἔχει νά πει, νά δώσει χρησικές πληρο-
φορίες, νά μεταδώσει τίς γνώσεις του καί τήν πείρα του μέ
κατανοητό τρόπο, ὥστε νά μήν εἶναι «φωνή βοῶντος ἐν τῇ
ἐρήμῳ» καί νά μήν τόν ἀκοῦν οἱ μαθητές μηχανικά, ἀρκοῦμε-
νοι στό «νά κρατήσουν σημειώσεις». Ὁλος ὁ χρόνος πού φαι-
νομενικά χάθηκε στό προηγούμενα στάδια κερδίζεται πολύ
γρήγορα καί ἡ ομάδα κάνει ἐξαιρετικές προόδους. Ἐχουμε δεῖ
ὁμάδες νά κάνουν θαυμάσια δουλειά, πού δέν ἐπρόκειτο νά
τήν κάνουν ποτέ, κάτω ἀπό ἄλλες συνθήκες. Πράγματα, πού
εἶχαν ελπωθεῖ ἀπό τόν παιδαγωγό μέ τό παλιό σύστημα κι οὔτε
κάν τά εἶχαν ἀκούσει οἱ μαθητές, τώρα γίνονται ἀντιληπτά κι
ἀφομοιώνονται εὐκολά. Πρέπει ἐπίσης νά σημειωθεῖ, ὅτι ἡ κρι-
τική τῶν ἰδεῶν καί τῆς λειτουργίας τοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι πολύ
πιό συχνή ἀπ' ὅτι στό παλιό σύστημα. Θά ἔπρεπε ἄλλωστε, νά
εἶναι ἀκόμα πιό συχνή.

Τελικά ἡ ἐπέμβαση τοῦ παιδαγωγοῦ δομεῖται σέ τρία ἐπί-
πεδα:

- Τοῦ ἀναλυτῆ
- Τοῦ τεχνικοῦ τῆς οργάνωσης
- Τοῦ δασκάλου πού κατέχει γνώσεις καί ὀφείλει νά τίς
μεταδίδει ἀπό ἐπαγγελματική ὑποχρέωση (γι' αὐτό πληρώνε-
ται).

Σέ καθένα ἀπ' αὐτά τά ἐπίπεδα ὁ παιδαγωγός ἐπιτρέπει μιά
«μόρφωση» πού θά ἦταν ἀδύνατη μέ τό παλιό σύστημα.

Οἱ στόχοι τῆς παιδαγωγικῆς αὐτοδιαχείρισης εἶναι:

1. Νά κάνει εὐχάριστη τή δουλειά μέ τούς μαθητές. Ὑπενθυ-
μίζουμε τή βαρεμάρα τῆς παραδοσιακῆς ἐκπαίδευσης πού δη-
μιουργεῖ στό δάσκαλο τή νοσταλγία τῶν διακοπῶν (ἀκόμα με-
γαλύτερη ἀπ' ὅτι στούς μαθητές).

2. Νά δώσει μιά μόρφωση ἀνώτερη ἀπ' αὐτή τοῦ παραδο-
σιακοῦ συστήματος, γιατί εἶναι πιό συστηματική. Ταυτόχρονα
εἶναι πλατύτερη, γιατί ἀγκαλιάζει τόσο τήν προσωπικότητα,
ὅσο καί τήν κοινωνική ζωή, ἀντί νά μένει μόνο στό διανοητικό
ἐπίπεδο.

3. Νά προετοιμάζει τούς μαθητές του στήν ἀνάλυση τοῦ κοι-
νωνικοῦ συστήματος μέσα στό ὁποῖο ζοῦν, δηλαδή τοῦ γρα-
φειοκρατικοῦ συστήματος. Ἡ ἀμφισβήτηση ἔρχεται συχνά στή
διάρκεια αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας, τῆς ὁποίας ἡ βαθειά σημασία
γίνεται ἀντιληπτή ἀπό τούς μαθητές.

Ἀρκετά συχνά στή Γαλλία, συγχέουν τήν παιδαγωγική αὐ-
τοδιαχείριση μέ τήν ψυχοκοινωνιολογία, πού πραγματικά ἔχει
βοηθήσει στή γέννηση τῆς νέας παιδαγωγικῆς.

Ἀλλά ἡ αὐτοδιαχειριστική παιδαγωγική διαφέρει ἀπό τήν

ψυχοκοινωνιολογία. Στήν παιδαγωγική ομάδα (training group)
ἡ ἀνάλυση εἶναι ὁλοκληρωτικά προσανατολισμένη στό μέσα
τῆς ἐπικοινωνίας (στήν ομάδα) ἐκπαίδευσης (στό σύμβουλο)
καί τελικά, γιά μᾶς, τοῦ θεσμοῦ (στό θεσμικό περιεχόμενο τοῦ
training group). Στή παιδαγωγική αὐτοδιαχείριση ἀντίθετα,
μπαίνει τό πρόβλημα τοῦ μηνύματος (τῶν «γνώσεων»), ἀκόμα
κι ἂν, ὅπως τό ἔχουμε πει στήν ἀρχή, προσπαθοῦμε νά προσ-
ανατολίσουμε τήν ἐκπαιδευτική δράση στό μέσα (πού πρέπει
νά χρησιμοποιηθοῦν).

Θά δοῦμε καλύτερα αὐτή τή διαφορά, ἂν συγκρίνουμε τό θε-
μελιώδη κανόνα τῆς παιδαγωγικῆς αὐτοδιαχείρισης μέ τό θε-
μελιώδη κανόνα τῆς ομάδας ἀνάλυσης (τό training group τοῦ
σεμινάριου τῆς ψυχοκοινωνιολογίας).

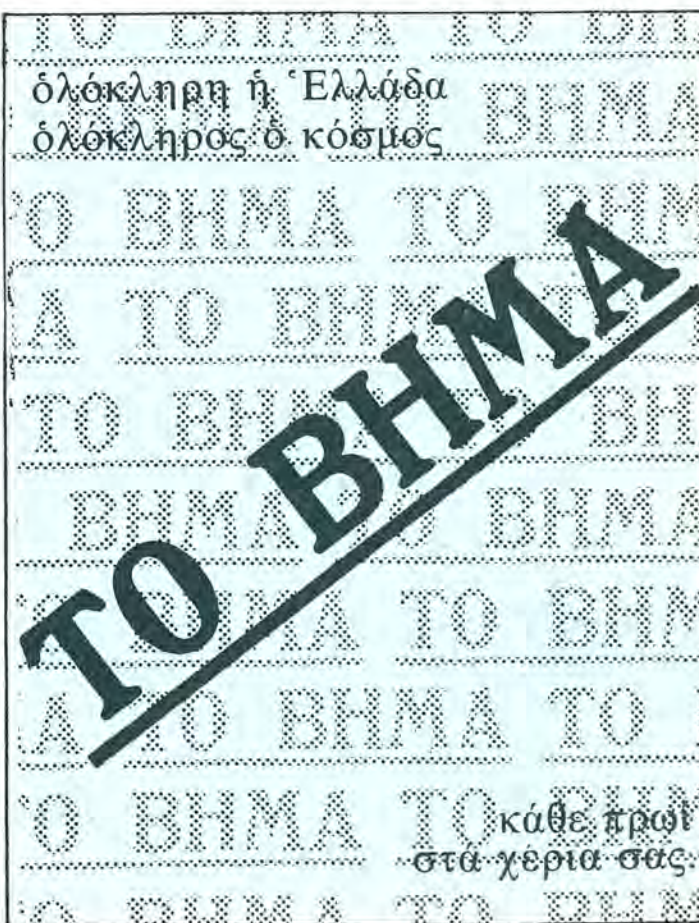
Ὁ θεμελιώδης κανόνας γιά τό δάσκαλο, στήν παιδαγωγική
αὐτοδιαχείριση, εἶναι νά ἀναλύει αὐτό πού ζητάει ἡ ομάδα καί
τελικά νά ἐπεμβαίνει, ξεκινώντας ἀπ' αὐτή τήν ἀνάλυση.

Στήν παραδοσιακή παιδαγωγική, ὁ δάσκαλος μεταδίδει ἕνα
μήνυμα στήν ομάδα τῶν διδασκομένων καί ἐλέγχει τήν ἐκμά-
θηση, τήν ἀπομνημόνευση κτλ.

Στήν παιδαγωγική αὐτοδιαχείριση, ὁ δάσκαλος γίνεται ἕνας
σύμβουλος στή διάθεση τῆς ομάδας (σέ θέματα μεθόδου, οργά-
νωσης ἢ περιεχομένου). Δέ συμμετέχει στίς ἀποφάσεις, ἀναλύει
τίς διαδικασίες λήψης ἀποφάσεων, τίς θεσμοθετούσες δραστη-
ριότητες, ὅπως καί τήν ἐργασία τῆς ομάδας στό ἐπίπεδο τῆς
σχολικῆς δουλειᾶς (προγράμματα).

Ὁ θεμελιώδης αὐτός κανόνας γνωστοποιεῖται ἀπό τό
πρῶτο μάθημα. Ἀντίθετα, στήν ομάδα δόσης (training group) ὁ
σύμβουλος ξεκαθαρίζει ἀπό τήν πρώτη στιγμή ὅτι δέν εἶναι
ὑποχρεωμένος νά ἀπαντάει στίς ἐρωτήσεις τῆς ομάδας κι ὅτι δέ
θά ἐπεμβαίνει, παρά μόνο ὅταν τό κρίνει ἀναγκαῖο. Τέτοιος
εἶναι ὁ κανόνας τῆς «ομάδας διαμόρφωσης».

Στήν ομάδα αὐτομόρφωσης (ἢ αὐτοδιαχείρισης), ἀντίθετα, ὁ
«σύμβουλος» ἀπαντάει, ἂν πιστεύει ὅτι ἡ αἴτηση ἐκφράζει μιά
πραγματική ἀνάγκη τῆς ομάδας. Μπορεῖ ἐξ ἴσου νά ἀναλύει
τήν αἴτηση.

Κέντρο έρευνών στην ακαδημία 'Αθηνών

Στίς 19 'Ιουλίου συζητήθηκε και ψηφίστηκε από τό θερινό τμήμα της Βουλής, παρά τήν αντίδραση της αντιπολίτευσης τό σχέδιο νόμου «περί ιδρύσεως παρά τή 'Ακαδημία 'Αθηνών Κέντρου έρευνών της 'Ελληνικής κοινωνίας». Βέβαια όλη αυτή ή επίχειρηση δέν γίνεται παρά γιά νά αποδυναμωθεί τό ΕΚΚΕ ('Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Έρευνών), πού δεινοπάθησε στή διάρκεια της στρατιωτικής δικτατορίας, αλλά πού ανασυντάχτηκε έπιστημονικά μεταδικτατορικά, και πού πάρ' όλα τά περιορισμένα μέσα πού του διαθέτονται, παρουσίασε σημαντική έπιστημονική δραστηριότητα: χρησιμοποίησε σήμερα 42 έπιστημονικούς συνεργάτες, πού προέρχονται άπ' όλους τούς έπιστημονικούς κλάδους, έχει ξεκινήσει και πραγματοποιεί, μέσα στο 1978, 13 σημαντικές κι έπιστημονικά ενδιαφέρουσες έρευνες πάνω σέ διάφορα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας, έλαβε μέρος στην περίοδο 1977 - 78 σέ 17 διεθνή συνέδρια και συναντήσεις, εκδίδει άνελλιπώς τό έπιστημονικό περιοδικό «'Επιθεώρησης Κοινωνικών Έπιστημών», πού κάτω από τίς ιδιαίτερα δυσχερείς συνθήκες συγκέντρωσης ύλης (πού αντιμετώπιζουν και ξένα έπιστημονικά περιοδικά), άποτελεί πραγματικό επίτευγμα.

Δέν χρειάζεται έδω ν' αναλύσουμε γιά ποιούς λόγους ένα έρευνητικό κέντρο είναι άδύνατο νά όρθοποδήσει άν έξαρτιέται από τήν 'Ακαδημία 'Αθηνών, πού κανένα έρευνητικό ή έπιστημονικό έργο δέν έχει νά παρουσιάσει, πού δέν έκανε μέλη της σημαντικούς έπρόσωπους της νεο - ελληνικής έπιστήμης και του πνεύματος, και πού έδειξε - πλην δύο τριών εξαιρέσεων - χαμερπή και δουλική στάση στή διάρκεια της στρατιωτικής δικτατορίας. 'Η συζήτηση στή Βουλή ήταν άποκαλυπτική γιά τή γεμάτη πνευματική πτωμαίνη, γεροντικών άρχαϊσμό και ήθική ανεπάρκεια 'Ακαδημία 'Αθηνών, πού δέχτηκε κατά τή συζήτηση συντριπτικά πλήγηματα, όχι μόνον από βουλευτές της αντιπολίτευσης, αλλά κι' από κυβερνητικούς βουλευτές. Παράδοξο μόνον είναι πώς ό Πρόεδρος της ΕΔΑ κ. Η. 'Ηλιού, παρ' ό,τι συντάχτηκε στην κριτική αυτή της 'Ακαδημίας 'Αθηνών, συμφώνησε μέ τήν κυβερνητική πρόταση γιά τήν ίδρυση αυτού του Κέντρου Έρευνών. Ένώ, πουθενά στο έξωτερικό τά έρευνητικά κέντρα και ίνστιτούτα δέν βρίσκονται προσκολλημένα στίς 'Ακαδημίες, αλλά άνήκουν στα πανεπιστήμια ή άποτελούν αυτόνομους φορείς.

Μιά συζήτηση γιά ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Μέ μεγάλη έπιτυχία και ένεργη συμμετοχή του κοινού έγινε στίς 29 'Ιουλίου στα Χανιά ή δημόσια

διάλεξη-συζήτηση μέ θέμα τή «Δομή του Σύγχρονου Πανεπιστημίου» πού όργάνωσε τό

«ΑΝΤΙ» μέ τήν ευκαιρία της έκδοσης του ειδικού τεύχους πού άφιερώθηκε στα Χανιά.

Η διάλεξη-συζήτηση, πού τελούσε υπό τήν αιγίδα του Δήμου Χανίων, έγινε στο βενετσιάνικο φρούριο Φιρκά πού βρίσκεται στο λιμάνι των Χανίων κι' έχει διαμορφωθεί σέ χώρο πολιτιστικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων.

Όμιλητές ήταν ό 'Αριστ. Προβελέγγιος, πολυετούς-καθηγητής και σύμβουλος της γαλλικής κυβέρνησης σέ θέματα παιδείας, ό κ. 'Αργ. Φατούρος, καθηγητής του Διεθνούς Δικαίου στο Πανεπιστήμιο της 'Ινδιάνας στίς ΗΠΑ, ό κ. Χρ. Ροζάκης, έντεταλμένος ύφηγητής στην έδρα του Διεθνούς Δικαίου στην Πάντειο και ό κ. Κ. Κριμπάς, καθηγητής και τώς πρύτανης της 'Ανωτ. Γεωπονικής Σχολής.

Τήν εκδήλωση προλόγισε και χαιρέτισε ό δήμαρχος Χανίων κ. 'Αντ. Μαρής. Τή συζήτηση άνοιξε ό κ. Προβελέγγιος μέ μιá αναφορά στην ιστορική σημασία της Κρήτης και τήν πολιτιστική παράδοση του νησιού. Κατόπιν μίλησε, βασίζόμενος στην προσωπική του εμπειρία από τό έξωτερικό, γιά τή σημασία πού έχει γιά τή χώρα μας τό νά υπάρχουν στίς Πολυτεχνικές Σχολές μιá σύζευξη των θετικών και 'Ανθρωπιστικών Έπιστημών. Γιατί οι άνθρωπιστικές έπιστήμες, όπως τόνισε, είναι αυτές πού θά βοηθήσουν τόν τεχνικό νά λειτουργήσει σέ σχέση και μέ τά γενικότερα προβλήματα της κοινωνίας όπου ζει.

'Ακολούθησε ό κ. Φατούρος πού έθιξε τό πρόβλημα της Πανεπιστημιακής άποκέντρωσης. 'Ο όμιλητής έπείσημνε τή σημασία πού θά είχε μιá γενική άναδιοργάνωση της Παιδείας μας έτσι ώστε νά μπορέσει ή χώρα μας νά λειτουργήσει ξανά σαν διεθνές πολιτιστικό κέντρο και νά άψφει νά αναπαράγει ξένα σχήματα προβληματισμού και εισαγόμενες λύσεις στα προβλήματα της από τίς άλλες Ευρωπαϊκές χώρες.

Στή συνέχεια ό κ. Ροζάκης άναφέρθηκε κυρίως στα προβλήματα του πανεπιστημιακού προσωπικού σέ σχέση μέ τούς φοιτητές. Τόνισε τήν αναγκαιότητα της κατάργησης της έδρας και της δημιουργίας μιáς πύο στενής και θετικής επαφής των φοιτητών και των καθηγητών.

'Ανέλυσε επίσης τή σημασία πού έχει γιά τούς φοιτητές ή ανάπτυξη του ενδιαφέροντός τους γιά τό άντικείμενο των σπουδών τους.

Τελευταίος μίλησε ό κ. Κριμπάς θίγοντας κυρίως τά προβλήματα της Πανεπιστημιακής άποκέντρωσης και τά ειδικότερα προβλήματα πού θά αντιμετώπισει τό Πανεπιστήμιο Κρήτης μετά

άπό τήν εμπειρία των Πανεπιστημίων Πατρών και Θράκης.

Ό όμιλητής τόνισε ότι μέ τήν ευκαιρία της δημιουργίας Πανεπιστημιακών μονάδων στην Κρήτη πρέπει ν' άποφευχθούν τά σφάλματα πού έγιναν σέ άλλα μέρη, έτσι ώστε τό Πανεπιστήμιο της Κρήτης ν' άποτελέσει πρότυπο γιά τήν 'Ελλάδα.

Στή συνέχεια άκολούθησε συζήτηση μέ τό άκροατήριο γιά τά προβλήματα της ελληνικής Παιδείας, αλλά κύρια, επειδή τό θέμα ένδιέφερε ιδιαίτερα τούς Χανιώτες, γιά τίς συνθήκες λειτουργίας του Πολυτεχνείου των Χανίων. 'Η συμμετοχή του άκροατηρίου ήταν τόσο ένεργητική και οι έρωτήσεις τόσες πολλές πού ό διάλογος συνεχίστηκε μέ ζωηρό πάντα ενδιαφέρον μέχρι τά μεσάνυχτα.

Τήν διάλεξη-συζήτηση παρακολούθησαν περίπου διακόσια άτομα μεταξύ των οποίων ήταν ό Μακαριώτατος 'Αρχιεπίσκοπος Αύστραλίας, ό Σεβ. Μητροπολίτης Κυδωνίας και 'Αποκορώνου Ειρηναίος, ό κ. Μπάμπης Γεωργούλας Γεν. Γραμματέας της ΕΚΟΝ «Ρήγας Φερραίος», ό πρόεδρος της ΕΦΕΕ κ. Δρακάκης, ό Πρόεδρος του 'Εμπ. 'Επιπλητηρίου Χανίων κ. Γ. Παπαδάκης, ό Πρόεδρος του ΤΕΕ Δ. Κρήτης Γ. Κατοανεδάκης, δημοτικοί σύμβουλοι καθώς και φοιτητές, μαθητές και πλήθος κόσμου.

Πρέπει νά αναφέρουμε ότι τό «ΑΝΤΙ» είχε προσκαλέσει στή συζήτηση και μέλη της 'Επιτροπής Πανεπιστημίου Κρήτης πού, κωλύόμενοι δέν παρέστησαν.

Σέ ένα από τά έπόμενα τεύχη και λόγω του ειδικού ενδιαφέροντος πού παρουσίασαν, θά δημοσιευθούν στο «ΑΝΤΙ» οι εισηγήσεις και ή συζήτηση πού έγινε στο Φιρκά.

'Ελληνική έπαρχία

Τό «ΑΝΤΙ» μέ τό ειδικό άφιέρωμα γιά τά Χανιά στο προηγούμενο τεύχος, έγκαινίασε μιá προσπάθεια ευρύτερης παρουσίασης των προβλημάτων της 'Ελληνικής έπαρχίας.

'Η προσπάθεια αυτή θά συνεχιστεί και σέ έπόμενα τεύχη μέ τήν παρουσίαση των σημαντών προβλημάτων αλλά και της πολιτιστικής και πολιτικής ιστορίας και άλλων πόλεων. Συγκεκριμένα, ένα τεύχος άφιερωμένο στην Καβάλα θά κυκλοφορήσει τόν Σεπτέμβριο και μέσα στο χειμώνα, ένα άλλο άφιερωμένο στο Βόλο.

Θ' άκολουθήσουν ειδικά άφιέρωμα στα Γιάννενα, στην Πάτρα, τήν Λευκάδα, τό 'Ηράκλειο

καί άλλες πόλεις. Γι' αυτό παρακαλούμε τους αναγνώστες μας που κατοικούν στις επαρχιακές πόλεις, να συμβάλλουν όσο μπορούν στην προσπάθεια του «ΑΝ-ΤΙ» για μία καλύτερη παρουσίαση των προβλημάτων των περιοχών αυτών, στέλνοντάς μας υποδείξεις, πληροφορίες και συνεργασίες.

Σύλλογοι γυναικών

Στό προηγούμενο τεύχος, σέ δημοσίευσά μας για τους πολιτιστικούς συλλόγους που λειτουργούν στα Χανιά παραλείψαμε να αναφέρουμε τον Σύλλογο Γυναικών του Νομού Χανίων - μέλος της Ο.Γ.Ε.

Ο Σύλλογος, που ιδρύθηκε το 1976 και συμμετέχει συχνά στις τοπικές γιορτές της Κρήτης, έχει οργανώσει πολλές εκδηλώσεις, όπως μία έκθεση Κρητικής Λαϊκής Τέχνης, εκθέσεις ζωγραφικής κ.ά.

Στή Σκύρο

Από τις 6 μέχρι τις 15 Αυγούστου γίνεται στη Σκύρο το Β' Πολιτιστικό Συμπόσιο Σκύρου υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού και Έπιστημών και με θέμα: «Προϊστορία και Λαογραφία».

Το Συμπόσιο οργανώνεται από την Ιστορική και Λαογραφική Έταιρεία Σκύρου. Εισηγητής των ανακοινώσεων και Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής του Συμποσίου είναι ο λαογράφος Μάνος Φαλταίης.

Οι εργασίες του Συμποσίου θα περιλάβουν ειδικότερα θέματα διασύνδεσης της Λαογραφίας και της Πρωτοϊστορίας στους τομείς της Αρχιτεκτονικής, Θερησκευτικής, Γλωσσολογίας και Εθνοκοινωνιολογίας.

Ποιητική βραδιά στό Ρέθυμνο

Με μεγάλη επιτυχία έγινε τόν περασμένο μήνα στό Ρέθυμνο - πόλη με λογοτεχνική κληρονομιά - μία ποιητική βραδιά που οργανώσε ο Δήμος Ρεθύμνου, με τη συμμετοχή της Σχολής Θεάτρου Κρήτης. Η εκδήλωση έγινε στο Ώδειο της πόλης, κι' ήταν αφιερωμένη σέ παλιούς και σύγχρονους Ρεθυμνιώτες ποιητές. Τά ποιήματα άπηγγείλαν οι Ν. Τυριτίδης, Μ. Βοστταντζή, Γ. Κουτσάκης, Β. Κουβίδης και ή μικρή Ε. Δρόσου. Μερικά από τά ποιήματα που άπαγγέλθηκαν ήταν τά άνέκδοτα ποιήματα του Γιώργου

Γεωρδασάκης «Ο Σαλής» και ή «Προσμονή», τό «Μουριγιέ» και τό «Μπραμιάκι» του Γιώργου Καλαμενόπουλου. «Τό βιολί, τό πουλί, τό σκυλί και μιά λύρα» άπ' τίς κρητικές ρίμες του Σπ. Αίτινα, τό «Γάμος-σκόλη» της Ε. Μπριλλάκη-Καθακοπούλου, άποσπάσματα από τό ποίημα «Αρχάδι» του Κ. Άπανωμεριτάκη, «τήν ώρα που ή έλευθερία» της Μ. Άντωνιάκη, «ό Γιάννης» του Σ. Καταρτζή και τό παιδικό ποίημα του Β. Χαρωνίτη «Η μάχη της Κρήτης».

Λαϊκοί καλλιτέχνες

Υπαίθρια έκθεση ζωγραφικής και γλυπτικής Κρητικών λαϊκών καλλιτεχνών έγινε στο Ήράκλειο, μέσα στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων «Καλοκαίρι '78», από τις 26 Ιουλίου μέχρι τις 10 Αυγούστου. Έτσι για πρώτη φορά παρουσιάστηκαν ομαδικά τά έργα λαϊκών καλλιτεχνών της Κρήτης. Τά έργα τοποθετήθηκαν σέ συρμάτινο πλέγμα κάτω από τά πανύψηλα δέντρα της πλατείας Έλευθερίας.

Στήν έκθεση, που δόθηκε ένθουσιώδη ανταπόκριση από τό κοινό, συμμετείχαν οι καλλιτέχνες: Λ. Άγαπίου, Ν. Άνδρουλιδάκης, Π. Βιτσαξάκης, Μ. Βορεινάκης, Δ. Ποντίκης, Α. Μαρκάκης, Μ. Νικολιάκης, Μ. Παπαδάκης, Μ. Περιστερή, Ν. Σαραντινίδης, Ι. Σηφάκης, Σ. Στολιδάκης, Δ. Τεργιάκης, Β. Φλουρής, μέ έργα ζωγραφικά και οι Δ. Άποστολάκης, Ο. Βρόντζος, Γ. Κουτεντάκης, Μ. Περάκης, Α. Σκουλάς, Ν. Τζωτζακάκης μέ γλυπτά έργα.

Τό «Πολύπλανο»

Τρία χρόνια πολλαπλής και δημιουργικής δραστηριότητας κλείνει φέτος τό «Πολύπλανο» (Δημοκρίτου 20). Μέ κύριο στόχο τήν άπομυθοποίηση του πρωτότυπου έργου τέχνης και της ύπογραφής τό «Πολύπλανο» του Ν. Παπαδάκη είναι ό μόνος χώρος στην Ελλάδα που είναι άποκλειστικά αφιερωμένος στα πολλαπλά έργα τέχνης και τίς εκδόσεις Έλλήνων καλλιτεχνών. Τά πολλαπλά έργα που διακρίνονται για τήν ποιότητα της έκτέλεσής τους είναι των τριών μόνιμων συνεργατών: Βερναρδάκη, Γαίτη, Σίμωνι και των έκτάκτων: Άκριθάκη, Δρούγκα, Ζούνη, Θόδωρου, Καναγκίνη, Κανιάρη, Καραδούξη, Καρά, Κατζουράκη, Κατράκη, Μανωλίδη, Μοράλη, Ράκου, Σόρογκα, Σπεράντζα.

Σπιτέρη, Τάκη, Τσόκλη, Φασιανού, κ.ά.

Στίς εκδόσεις, ή δραστηριότητα του «Πολύπλανου» κωλύπται τά κείμενα μερικών από τους πιο αξιόλογους ποιητές και συγγραφείς μας (Άνάλις, Ταχτής, κ. ά) εικονογραφμένα από καλλιτέχνες όπως οι Άκριθάκης, Μοράλης, Φασιανός, Ν. Χατζηκυριάκος-Γκίκας, κ.ά. και ολοκληρώνεται μέ τό περιοδικό «Σήμα» στο όποιο συνεργάζονται αξιόλογοι άντιπρόσωποι της καλλιτεχνικής μας ζωής. Άκόμα, χαρακτηριστικά δείγματα των εφαρμοσμένων τεχνών, ύφασματα, έπιπλα, εκπαιδευτικά και καλλιτεχνικά παιχνίδια κερδίζουν έπάρξια για τό χώρο αυτόν τόν τίτλο του «πολυμήχανου». Τέλος ή μόνιμη παρουσίαση των ξεχωριστών κεραμικών και κοσμημάτων της Βερναρδάκη και οι ενδιαφέρουσες εκθέσεις Έλλήνων και ξένων καλλιτεχνών που οργανώνει τό Πολύπλανο ολοκληρώνουν τήν πλούσια δράση της αίθουσας αυτής.

Βανδαλισμοί

Ο έκπολιτιστικός, έπιμορφωτικός και έξωραϊστικός Σύλλογος Άστακού καταγγέλει τίς δραστηριότητες των φασιστικών στοιχείων που έχουν για στόχο τή ματαίωση των πολιτιστικών προσπαθειών του Συλλόγου.

Συγκεκριμένα τό βράδυ της 16ης Ιουλίου, γράφθηκαν στην πόσοψη των γραφείων του Συλλόγου άγκυλωτοί σταυροί και σήματα των Ές-Ές.

Συγχρονισμένα μέ τίς άθηναικές δόμους τό βράδυ της 23ης Ιουλίου μετά τήν παράσταση του έργου «Τρωαδίτισσες» του Έυριπίδη που πραγματοποιήθηκε στα

πλαίσια των εκοηλωσεων του Συλλόγου «Καλοκαίρι '78», μέ τήν συνεργασία της Καλλιτεχνικής Έταιρείας «Δεμοί», οι ήθοιοι Γ. Φακής, Ν. Καβαδάς, Χ. Σάββας, Κ. Παπαγιαννάδου, Μ. Χύναρη, άπειλήθηκαν μέ ξυλοδαρμό και άκατονόμαστες βρισιές από τους άσύλληπτους άγνωστους.

Λέτε νά ενδιαφερθεί ό συγ-

γραφέας ύπουργός της Δημόσιας Τάξης;

Κινηματογραφικά

«Σοβαρές και αυθαίρετες αλλαγές» στις επιτροπές του Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης από τόν Υπουργό Βιομηχανίας καταγγέλλουν μέ βάση έγκυρες πληροφορίες τά Σωματεία Σκηνοθετών, Τεχνικών Κινηματογράφου, Ήθοποιών κ.λ.π. Σέ αντίθεση μέ όσα όμόφωνα αποφασίστηκαν από τόν Υφυπουργό Βιομηχανίας κ. Πρωτοπαπαδάκη, τους εκπροσώπους των ενδιαφερομένων Σωματείων και της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης για ένα δημοκρατικό κανονισμό του Φεστιβάλ - άποτέλεσμα των αγωνιστικών κινητοποιήσεων των κινηματογραφιστών τά τελευταία χρόνια - και ενώ αναμενόταν ή ύπογραφή του κανονισμού και ή ανακοίνωση της σύνθεσης των Επιτροπών μέχρι της 31 Ιουλίου, γίνεται γνωστό ότι στό κρίσιμο θέμα των Επιτροπών υπήρξε ριζική παράβαση των συμφωνημένων: στή θέση προσώπων που θά προέρχονταν από τό χώρο του κινηματογράφου ή από άμεσα συναφείς μ' αυτόν, ό κ. Υπουργός της Βιομηχανίας προτίμησε τήν επάνδρωση των Επιτροπών από πρόσωπα καθόλα άξιοσέβαστα αλλά τελείως άσχετα μέ τους κύριους και ούσιαστικούς φορείς της κινηματογραφικής παραγωγής.

Έτσι, στή συνθεση των Επιτροπών της έγκρίσεως του κ. Έβερτ, βλέπει κανείς π.χ. τόν Διευθυντή της Λυρικής Σχολής, έναν Άκαδημαϊκό της τάξης Γραμμάτων και Τεχνών (που είναι άπίθανο να έχει κάνει σενάριο για ταινία) ή άκόμα... τόν Διευθυντή του Κρατικού Ώδειου Βορείου Ελλάδος που, άσφαλώς, πολύ λίγη συγγένεια θά αισθάνεται μέ ένα συνθέτη μουσικής για τόν κινηματογράφο...

Έρώτημα: Θά δεχτούν αυτοί οι άνθρωποι νά προκρίνουν ή νά κρίνουν τά προϊόντα της κινηματογραφικής τέχνης, στής όποιας τό χώρο δέν ανήκουν;

Η θέληση ενός Υπουργού, πιθανώς, ύποχρεώνει. Άλλά ή λογική και ή αξιοπρέπεια, ύποχρεώνουν ό π ω σ δ ή π ο τ ε...

ΑΒΛΕΨΙΕΣ

Στό περασμένο (άρ.104) τεύχος έγινε λάθος στήν αρίθμηση των σελίδων 32 και 33. Έτσι στή μελέτη της Βαρίας Βασιλάκη-Μαυρακάκη «Η πολεοδομική εξέλιξη της πόλης» πρέπει νά διαβαστεί πρώτα ή σελ. 33 και μετά ή σελ. 32.

Λογοτεχνικό Παράρτημα

Σ' αυτό τό φιλολογικό παράρτημα περιλαμβάνονται:

● Δύο ποιήματα του 'Ανέστη Εὐαγγέλου.

● Ένα ποίημα του Νάσου Βαγενά.

● Τρεις άγνωστες στήν 'Ελλάδα έπιφυλλίδες του Νίκου Καχίτση, άναδημοσιευμένες από τό ΕΛΛΗΝΟ-ΚΑΝΑΔΙΚΟ ΒΗΜΑ του Montreal.

● Τό διήγημα του Μήτσου 'Αλεξανδρόπουλου «'Αμπωτις και Παλίρροια».

● Δύο διηγήματα της Βασιλικής Παπαγιάννη.

● Τό διήγημα του Τόλη Καζαντζή «'Ο Διεθνής».

● «Τέσσερα αὐτοβιβλιογραφικά σημειώματα», (Ρίτσου, Κοτζιούλα, Θεοδωροπούλου και Μανροειδή - Παπαδάκη), παρουσιασμένα από τόν Γιώργο Παναγιώτον.

● «Σκέψεις για μία παρουσίαση» της Σόνιας 'Ιλίνσκαγια.

● «'Απολογισμός μιᾶς χρονιάς ποίησης» του Χριστόφορου Λιοντάκη.

● Ένα άρθρο του Ν. Ντομ-προλιούμποβ «Λασκόων ή τά όρια μεταξύ ζωγραφικής και ποίησης».

Έπιμέλεια:

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΧΑΡΕΣ

Στόν Τόλη Καζαντζή

'Αρρωστα χρόνια
λύκοι φυλάν τά πρόδατα
κι όσο θυμάσαι
μέσα στη λάσπη πάντα κολυμπούσες
και πού νά θγάλεις φωνή, δέ θγαίνει
μέ τό στόμα γεμάτο από σκατά

κι άν θγει

κανείς δέ θά σ' άκούσει.

'Αχ, πού μᾶς οδηγούν
ποιοί και προς πού τά νήματα κινούνε,
βρώμικο, χοντρό παιχνίδι, στό καταγώγιο
του αιώνα,

τά μάτια μου προσπαθώ νά καθαρίσω, νά δώ
τίποτα:

στή Νέα 'Υόρκη, στή Μόσχα, στό Πεκίνο,
λύκοι φυλάν τά πρόδατα παντού.

'Από τίς σχάρες γαντζωμένος του ύπονόμου
εδώ είμαι, άδέρφια μου, κι άπόκριση ζητώ.

ΩΡΑΙΑ ΠΟΥ ΛΑΜΠΕΙ

'Ωραία πού λάμπει σήμερα ό ήλιος.
Σημαίες κυματίζουν στά μπαλκόνια,
άκούγονται έμβιατήρια, κι ό κόσμος
ξεχύθηκε έξω πάλι, έαρινός.
Τό θράδν,

μετά από τήν παρέλαση, τούς λόγους,
στή φωτι:ώγημένη πόλη μας θά μᾶς δε-
χτούν

(τί έκλεκτά φαγιά, τί μουσικές, τί λάμψη!)
χαμογελώντας, μ' όλα τους τά έπιτελεία, οί
'Αρχηγοί,

κι ως τό πρωί σούς δρόμους θά κρατεί ό
χορός.

Όμως έγώ

πού ξόδεψα τά χρόνια μου, νύχτες άτέλειω-
τες,

όλόμονος νά μελετώ πίσω από τήν επίσημη
των λόγων έκδοχή τί άναδεύεται κάθε φορά,

ν' αποκρυπτογραφώ χαμόγελα και στάσεις,
έ;ώ
πού ήδη τούς βλέπω νά τρέχουνε στά ένδιύ-
τερα
και τά χέρια, χαιρέκακα, νά τρίζουν,
τά κέρδη λογαριάζοντας μέ τούς σοφούς
τους ύπολογιστές,
σε χάρτες σκυμμένοι, σε διαγράμματα και σε
καμπύλες
υλάνθαστες, και νά τσουγκρίζουν τά ποτή-
ρια—

έγώ σᾶς έξορκίζω, φίλοι μου, τή νύχτα
αυτή μή γελαστεί κανείς και ξεκινήσει
κανείς πιά νά μήν πάει στή γιορτή παρά
νά μαζευτούμε όλοι μαζί, σάν ένας άνθρω-
πος,

νά δούμε τί μπορεί νά γίνει μέ τούς 'Αρχη-
γούς,
μ' όλους, χωρίς εξαίρεση, τούς 'Αρχηγούς,
γιατί άκονίζουν κιόλας τά μαχαίρια, άδέρ-
φια μου,

και νευρικά τά ρολόγια τους κοιτάζουν
(λάμπουν παράξενα τά μάτια τους, σημα-
διακά)
γιατί, άλλη μιά φορά, μᾶς έτοιμάζουν γιί
σφαγείο.

'Ανέστης Εὐαγγέλου

ΩΔΗ

"Όσο και νά χτίζεις μέ σίδερο και μέ μπετόν
είσαι κατά βάθος ένα τουρκόσκιπο.

Τά χρόνια πέφτουν πάνω σου σηκώνοντας
ένα σύννεφο σκόνη. Μέσα από τό όποιο
περνάει δήχοντας ή 'Ιστορία.

Γιατί τό χιόνι σου είναι θαρύ σά μάρμαρο;
Γιατί τά περισσότερα πού τσιμπάνε τό χορτο
σου φεύγουν μονγκρίζοντας;

Είσαι ένας δίσκος των 33 στροφών πού γυ-
ρίζει στίς 78. Ένα γαλάζιο λεωφορείο μέ
βουλιαγμένο τό φτερό.

Έλλάδα ποιά δάχτυλα χώνονται στό λαιμό
σου; Σκυμένη επάνω μου ξερνᾶς αίμα κι
αϊωνιότητα.

Νάσος Βαγενάς

'Αγνωστα κείμενα του Νίκου Καχτίτση

Παρουσίαση:
Κ.Γ. Παπαγεωργίου

Αναδημοσιεύοντας τά παρακάτω κείμενα του τόσο σημαντικού και τόσο πρόωρα χαμένου πεζογράφου μας Νίκου Καχτίτση, θά πρέπει νά τονίσουμε πώς δέν τρέφουμε καμιά απολύτως ψευδαίσθηση, ότι προσθέτουμε τίποτε στό όλο πεζογραφικό του έργο. Ή φύση άλλωστε τών κειμένων αυτών, επιφυλλιδιογραφική καθώς είναι, αποκλείει από μόνη της ένα παρόμοιο ένδεχόμενο. Έχουμε όμως τήν πεποίθηση ότι μέ τά κείμενα αυτά συμβάλλουμε στό νά αποκαλυφθεί μια άλλη πτυχή τής προσωπικότητας του Καχτίτση, αυτής του ανθρώπου πού πάσχει γιά τά όσα συμβαίνουν στήν πατρίδα του και στόν κόσμο όλόκληρο γενικότερα, προστρέχοντας, προκειμένου νά εκδηλώσει αυτή τήν ανησυχία του, σέ μιάν άλλου είδους γραφή, τή δημοσιογραφική, μέ τήν οποία μπορεί κι εκφράζεται ανετότερα και άμεσότερα, είτε καλυπτόμενος από άνωνυμία, είτε χρησιμοποιώντας διάφορα ψευδώνυμα, όπως Α. Μπορεάλης, Ν. Μάρνης κ.ά.

Ή αναδημοσίευση τών επιφυλλίδων γίνεται από «ΤΟ ΕΛΛΗΝΟ-ΚΑΝΑΔΙΚΟ ΒΗΜΑ», έλληνόφωνη εβδομαδιαία έφημερίδα του Montreal.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΧΤΙΤΣΗΣ

ΚΑΝΑΔΟΙ ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΥΧΑΙΑ έπεσε στά χέρια μου, εδώ και λίγες μέρες, ένα καλοτυπωμένο τετρασέλιδο φυλλαδιάκι, μέ τόν τίτλο: CANADIANS FOR A FREE GREECE (ωμΚαναδοί γιά μιá Έλεύτερη Ελλάδα). Μέ άψογη φρασεολογία αναπτύσσει ποιοί είναι οι σκοποί του οργανισμού αυτού, πού αποτελείται, έως τώρα, από γηγενείς Καναδούς - χωρίς, βέβαια, νά κλείνει τίς πόρτες στους Έλληνες, ή σέ όποιαδήποτε άλλη εθνικότητα πού πιστεύει πώς πρέπει ν' άπελευθερωθεί ή Ελλάδα.

Άρκει νά διαβάσει κανείς μερικά από τά όνόματα τής επιτροπής του οργανισμού, γιά νά καταλάβει ότι πρόκειται γιά πολύ σοβαρή υπόθεση. Πρίν απ' όλους, ό STANLEY BURKE, ό διάσημος Καναδός δημοσιογράφος άνταποκριτής του CBC, και άργότερα έκφωνητής του Παν-καναδικού αυτού ραδιοσταθμού, πού ακούγεται και στήν Ελλάδα. Ό κ. Μπέρκ, εδώ και μερικούς μήνες παραιτήθηκε από τή θέση του σάν έκφωνητού, γιά ν' άφιερώσει όλες του τίς δυνάμεις στόν άγώνα πού κάνει ή Μπιάφρα τής Άφρικής γιά τήν ανεξαρτησία της. Ακολουθούν τά όνόματα τών: DAVID LEWIS, βουλευτού του Δημοκρατικού Κόμματος του Καναδά, JOHN WARDEN, καθηγητού του πανεπιστημίου, του δόκτορος LIONEL RUBINOFF, και έντεκα άλλων προσωπικότητων του Καναδά, πού είναι μέν πασιγνωστοί στή χώρα αυτή, αλλά λιγότερο γνωστοί σ' έμάς τούς Έλληνοκαναδούς.

«ΚΑΝΑΔΟΙ ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ», αναφέρει τό φυλλαδιάκι, «είναι μιá οργάνωση πού σχηματίσθηκε μέ τή θεοαιότητα πώς επικρατεί στήν Ελλάδα μιá επικίνδυνη πολιτική κατάσταση, πού δάινει πρós τό χειρότερο». Και προσθέτει: «Από τότε πού ή στρατιωτική δικτατορία κατέλαβε τήν άρχή, τό Σύνταγμα κατελύθη, όπως και ψίμνην κατά δίμο τρόπο, τά ανθρώπινα δικαια. Επιδόληθηκε ολοκληρωτική λογοκρισία και έλεγχος σέ όλες τίς μορφές του λόγου».

Σέ άλλο σημείο, τό φυλλαδιάκι αναφέρει ότι, ό Καναδάς, σάν μέλος του NATO πού είναι, αντιτίθεται σέ όποιαδήποτε μορφή δικτατορίας. «Πιστεύουμε, ότι οι χώρες του NATO πρέπει νά θυμούνται γιά ποιο λόγο συνεστήθη ό οργανισμός του NATO, και όχι άπλως νά ύποστηρίζουν τήν επιδίωσή του. Τό NATO, συνεστήθη γιά νά προστατεύσει τά Δημοκρατικά Ίδεώδη. Δέν μπορεί τώρα νά θυσιάσει τά Ίδεώδη γιά νά προστατεύσει τό NATO».

Και καταλήγει μέ μιá σοφή φράση του Άγγλου άνθρωπιστή Γουίλλιαμ Πίττ (1783): «Ή άνάγκη είναι τό έπιχείρημα τών τυράννων - και τό «πιστεύω» τών σκλάβων». Ό οργανισμός τάσσεται παρά τό πλευρό του ΠΑΚ.

Τό σύμβολο του οργανισμού «Καναδοί γιά μιá Έλεύτερη Ελλάδα» είναι ή ελληνική σημαία, ραμμένη πάνω στήν καναδική μ' ένα συρματοπλέγμα στρατοπέδου συγκεντρώσεως. Είναι σάν γιά νά υπενθυμίσει πώς μέ μιá Ελλάδα σκλαωμένη είναι όλος ό κόσμος σκλαωμένος.

Πρέπει νά τονίσουμε τή συγκίνηση πού μάς προκαλεί πάντοτε ή στάση του Καναδά απέναντι στό δράμα πού ξετυλίγεται μέρα παρά μέρα στήν πατρίδα μας. Δέν ύπάρχει μέρα χωρίς νά γράψει ό καναδικός τύπος κάτι σχετικό μέ τό κατήντημα τής Ελλάδας. Έκείνο πού έντυπωσιάζει ιδιαίτερα, είναι ότι ό Καναδάς, αντίθετα πρós τίς ΗΠΑ, δέν έχει συμφέροντα στήν Ελλάδα, και τό μόνο πού τόν ενδιαφέρει είναι ή έλευθερία τής χώρας μας.

Αυτό, ό Καναδάς τό έχει δείξει και σέ άλλα σημεία τής ύδρογείου, όπου πάντοτε διαδραματίζει ειρηνευτικό ρόλο, και μέ έξοδα δικά του - χωρίς νά ζητάει ανταλλάγματα από τίς ενδιαφερόμενες χώρες.

Ακόμα και στους δύο παγκοσμίους πολέμους, ό Καναδάς, από τούς πρώτους πήρε ενεργό μέρος, και έχασε χιλιάδες παλληκάρια του στά πεδία τιμής. Άλλά άπαξ και τελείωσαν οι πόλεμοι, άπόσυρε τά στρατεύματά του απ' τίς κατεχόμενες χώρες, χωρίς νά ζητήσει τό παραμικρό αντίλλαγμα - ούτε πήρε μέρος στίς λεγόμενες «σφαίρες επιρροής». Άν, στήν Εύρώπη, ύπάρχουν ακόμα σήμερα καναδικά στρατεύματα, αυτό όφειλεται στίς πιέσεις πού δέχεται ό Καναδάς από τήν γείτονα, πού χώνει τή μύτη της στά πάντα. Είναι βέβαιο, ότι αν έλλειπε ή γείτων αυτή από τή μέση, ό Καναδάς θά είχε φύγει προπολλού από τό NATO, και ή χώρα αυτή θ' άποτελούσε τή Σουηδία τής Άμερικανικής ήπείρου.

Α. ΜΠΟΡΕΑΛΗΣ

20/12/69

ΝΙΚΟΣ ΚΑΧΤΙΤΣΗΣ

ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΙΚΗ
ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ

Θά ανατρέξουμε σήμερα σέ ένα παλιό κείμενο.

Πρόκειται γιά ένα μνημείο τής εθνικής μας πνευματ. ψήλ κληρονομιάς, σοφό και ρωμαλαίο προϊόν τής περιόδου του Έλληνικού Διαφωτισμού.

Είναι έργο του αείδημου σοφού έθνo-διδάχου, Άδαμάτιου Κοραή, και φέρνει τόν πολύ μετρίoφρονα τίτλο: «Σημειώσεις εἰς τό προσωρινόν πολίτευμα τής Ελλάδος του 1822».

Τό έργο τουτο, λόγω τών ιδιαίτερα προοδευτικών πολιτειακών ιδεών του και του άκραιφνώς δημοκρατικού του πνεύματος, παρέμενε επί εκατόν τόσα χρόνια θαμένο στήν άφάνεια, από καθαρά αντιδραστικούς λόγους του αύλικού κατεστημένου και δέν κατορθώθη νά έκδοθεῖ παρά τό έτος 1933, επί Δημοκρατικού, δηλαδή, πολιτεύματος και μέ τήν οικονομική δοθήθεια τής Άκαδημίας Άθηνών, σάν έθνικό μνημόσυνο στά εκατόχρονα από τό θάνατο του συγγραφέα του.

Έκτός από τίς άλλες άπέραντες σοφές

πνευματικές του ιδιότητες, ό αείμνηστος αυτός Διδάχος του Γένους, ό Κοραής, μέ τό πολιτικό του τουτο σύγγραμμα κατασταίνεται επίσης και ένας δεινός πολιτειολόγος και μαζί μέ τόν άλλο μαρτυρικό έθνεγέρτη Ρήγα, που τό Πολίτευμά του δημοσιεύθηκε, σάν χρονολογικά προηγούμενο, λίγο πρωτίτερα, τό 1924, αναδείχονται σάν οἱ δυό πρόδρομοι τής Έλληνικής Δημοκρατίας τών νεώτερων χρόνων.

Τούς χρωστούμε γιά τουτο, όλοι οἱ Έλληνες πατριώτες δημοκράτες, τήν παντοτινή μας ευγνωμοσύνη.

Έπιχειρήσαμε τήν αναδρομή αυτή σήμερα μέ τό σκοπό νά μεταφέρουμε στίς στήλες μας ένα χαρακτηριστικό άπόσπασμα από τό μνημειώδες τουτο έργο του Κοραή. Είναι από τό κεφάλαιο εκείνο που ό σοφός πρωτολάτης του έθνικού μας παλλιγενεσμού αναπτύσσει στούς «Παραστάτας» τής Α' Έθνικής Συνελεύσεως τής Έπιδάουρου, τούς στοχασμούς του περί του άρμόζοντος πολιτεύματος και τούς λόγους γιά τούς όποιους θά πρέπει ν' αποκλεισθεῖ ή εγκαθίδρυση του βασιλικού θεσμού και έχει ως εξής:

«...Συμφέρει νά παραβλέψωμεν όλα ταύτα και ν' αρχίσωμεν από τήν φροντίδα πώς νά φυτεύσωμεν εἰς τό μέσον μας βασιλέα και ν' αναστήσωμεν εἰς τής έρημωμένης Ελλάδος, τά ερείπια Βασιλικήν Αύλήν, πράγμα βαρυδάπανον και ικανόν, ακόμη, ν' αύξήση τήν φθοράν μας, επειδή, από

τήν Αύλήν, ως από Χαρώνειον άντρον, αποπνέουν οἱ μεφίτικοί δηλητήριοι τής κακοηθείας άτμοί...».

Τό άπόσπασμα τουτο τό επικαλεσθήκαμε σήμερα γιατί μέ τήν δξύτατη αίχμή του βαθύτερου στοχασμού του και τήν ώμή έπιγραμματικότητα του, ανατέμνει και φωτίζει άπλετα τό κείμενο τών έμπιστευτικών ανακοινώσεων που έκανε τελευταία ό θλιβερός Καγκελλάριος τής χούντας, Πιπινέλης, στούς Έλληνες Πρεσβευτές και τούς άλλους διπλωματικούς εκπρόσωπους του στρατιωτικού καθεστώτος στό έξωτερικό και που αρχίζουμε τήν επί λέξη καταχώρησή τους σέ άλλες στήλες τής έφημερίδας μας.

Τό κείμενο τών ανακοινώσεων αυτών είναι πράγματι ιδιαίτερα άποκαλυπτικό και γιά τήν όλη δομή και τίς βαθύτερες ύποτελικές αντιδραστικές και άντεθνικές προθέσεις του καθεστώτος και γιά τόν άδίσταχτο κυνισμό και τό σκοτεινό δολοπολικό και μηχανορραφικό χαρακτήρα του ούτιδανού καγκελλαρίσκου του.

Και έπιπλέον άποκαλύπτεται μέ τουτο και έπιβεβαιώνεται άναντίλεκτα, ό παραπάνω σοφός άφορεσμός του Κοραή, περί Βασιλικής Αύλης, δυσώνυμον προϊόν και σαπρόφυτον τής όποίας είναι ως γνωστόν και ό σπιθαμαίος αυτός καγκελλαρίσκος Πιπινέλης, από τήν έμπιστευτική έκθεση του όποιου, «αποπνέουν οἱ μεφίτικοί και δηλητήριοι τής κακοηθείας άναθυμιάσεις»!

5/12/69

ΚΕΡΑΜΙΚΑ
αντικείμενο

σταχυ

Ξάνθου 7 Κολωνάκι

αντικείμενο

Δημητρίου Γούναρη 30 Θεσσαλονίκη

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ
Φανερωμένης 48 Χολαργός.
Τηλ. 652.1725ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ
ΒΙΒΛΙΑ ΔΙΣΚΟΙ ΑΦΙΣΕΣ
ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ
ΕΚΠΤΩΣΗ 30%
ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΩΛΕΤΤΗ ΚΑΙ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ
ΤΗΛ. 32.49.557κίαφας 5 και ακαδημίας
τηλ. 36.05.493βιβλία
δισκοί
αφίσες

ΧΝΑΡΙ.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΧΤΙΤΣΗΣ

ΤΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΗΝΗ ΚΙ ΕΜΕΙΣ

ΟΠΩΣ ΣΤΟΝ Πασχάλ – και, χωρίς αμφιβολία, σέ χιλιάδες άλλους πρίν και μετά απ' αυτόν – ή ιδέα και μόνο του Σύμπαντος μου προκαλεί τή φρίκη. Όποτε εμβαθύνω, όποτε εισχωρώ, άθελά μου, λίγο πιο πέρα από την επιφάνεια της ατμόσφαιρας – αν μπορεί ποτέ νά έννοηθεί ότι υπάρχει επιφάνεια, άρχη ή τέλος, σέ τέτοιες καταστάσεις – χάνομαι, έκμηδενίζομαι στο χάος, και μέ διακατέχει ό φόβος πώς πλησίασα κιόλας στά όρια της τρέλλας. Σέ τέτοιο σημείο μάλιστα, πού σπεύδω νά κυττάξω τά γύρω μου πράγματα, και νά τά πιάσω μέ τά χέρια μου, για νά πείσω τόν έαυτό μου πώς δέν έκμηδενίστηκα, πώς υπάρχει ακόμα ζωή, πώς υπάρχει ώμμακόμα όμορφιά στη ζωή. Και μόνο ή σκέψη πώς υπάρχουν εκατομμύρια άλλοι κόσμοι, πού περιδινίζονται εκατομμύρια χρόνια φωτός μακριά από την παρ' όλα ταύτα όμορφη αυτή Γη, μου φέρνει άπερίγραπτη άπελπισία. Δέν αποκλείεται, ή ήμimάθεια γύρω απ' αυτά τά πράγματα πού μέ διακρίνει νά όφείλεται στο δέος πού μ' έπιανε και σάν έφηβο ακόμα, όταν διάβαζα μέ κρύα καρδιά τό «Μυστηριώδες Σύμπαν» του J. JEANS και τίς εκ-

λαίκευμένες περιγραφές του Φλαμμариόν. Αυτά τά σκοτάδια, πού αν θυμάμαι καλά συναντάει κανείς μέ τή φαντασία του ή στην πραγματικότητα πέρ' από την ατμόσφαιρα (στή στρατόσφαιρα;) αυτή ή άπαισία έρημιά πού βασιλεύει στους πλανήτες, αυτή ή άπουσία ήχου και αντίλαλου – για ν' αφήσω τίς άλλες λεπτομέρειες, ότι δέν υπάρχει ζωικός ή φυτικός κόσμος, κλπ. – τί άλλο μπορούν ποτέ νά έμπνέουν στον κανονικό άνθρωπο, στίς φλέβες του όποιου ρέει κόκκινο, αντί για μαύρο ή πράσινο, αίμα; Και στά τελευταία, για ποιό λόγο ν' αφήσω, έστω και για μία μόνη στιγμή, τό μάτι μου, ή τό μάτι της φαντασίας μου, νά περιπλανηθεί σέ τερατώδεις κόσμους όπου βασιλεύει τό πένθος, τή στιγμή πού υπάρχουν τόσες καταστάσεις, έδώ πού βρισκόμαστε, για νά μ' άπασχολήσουν; Δέν έχουμε τή μουσική; Δέν έχουμε τή λογοτεχνία; Δέν έχουμε τόν έρωτα; Δέν μπορούμε νά κάνουμε έναν όμορφο περίπατο έξω, στη Φύση – εκεί πού δέν υπάρχουν παρ'ά μόνο φίλοι άνάμεσα στά άγρια άνθη, στα δέντρα, στην ευωδιαστική ευδία πού κατεδαίνει απ' τά βουνά; Άς μου λείπει τό άπαισιο όδραμα της Γης από μερικές εκατοντάδες χιλιάδες μίλια μακριά... ΑΥΤΕΣ, και άλλες παρόμοιες σκέψεις, μου έφερε, τούς τελευταίους μήνες κυρίως, αυτός ό θόρυβος πού γίνεται, γύρω από τά διαπλανητικά ταξίδια, τά δειλά πατήματα των άντρειωμένων άστρο-ή κατ' άλλους κοσμο-ναυτών πάνω στον παρακμασμένο φλοιό της σελήνης κλπ.

Αδιάφορα μέ τά όσα εξέθεσα πιο πάνω – πού στα τελευταία μπορεί νά είναι προσωπικά ζητήματα – κατά την ταπεινή μου γνώμη, όλοι αυτοί οι άθλοι και

των δύο γιγάντων, όλες αυτές οι θριαμβολογίες, αποτελούν τουλάχιστον πολυτέλεια, ύποκρισία, παραλογοισμό, και σνομπισμό.

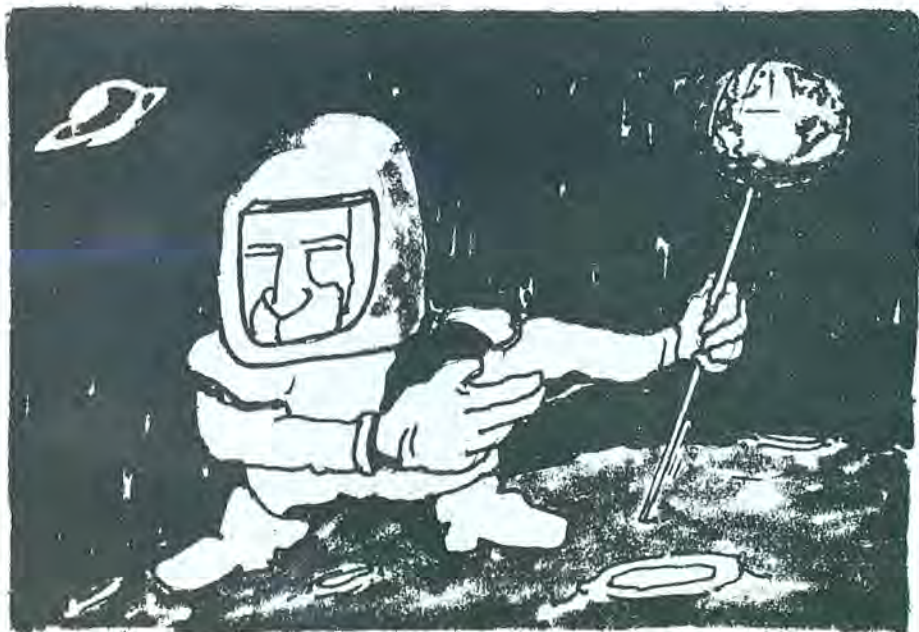
Πολυτέλεια; Ίσως νά μίν μπορώ νά μιλήσω μέ στατιστικές, αλλά τό γεγονός παραμένει ότι, οι δαπάνες για την άποστολή μιας και μόνο δολίδας στο διάστημα θά ήταν άρκετές για νά ταιστούν και ποδεθούν μερικές χιλιάδες πεινασμένα παιδάκια για κάποιον ένα χρόνο. Τουλάχιστον έτσι λένε τά χαρτιά. Σέ μία εποχή πού ούτε καν οι λεγόμενες «μεγάλες» δυνάμεις – ιδίως ή Άμερική – δέν έχουν λύσει τό πρόβλημα της άνεργίας, της φτώχειας, της κοινωνικής άδικίας, και του έγκλήματος στη χώρα τους, τά πολυδάπανα ταξίδια στους αήθρες – για νά επιτελέσουν τί τό συγκεκριμένο για τό καλό της ανθρωπότητας – άποτελούν, όχι μόνο πολυτέλεια, αλλά και παραλογοισμό και σνομπισμό. Πώς θά άποκαλούσατε εκείνον πού άντιμετωπίζει στοιχειώδη προβλήματα μέσα στην πολυμελή οικογένειά του, αλλά πού θγαίνει (άπλυτος) μέ φράκο την Κυριακή στους δρόμους;

Από τό άλλο μέρος, πώς νά εξηγήσουμε τό φαινόμενο ότι θριαμβολογούμε όταν «άπελευθερώνεται» ένας άστροναύτης από τά «δεσμά» της έλξης της γης, – αλλά άδιαφορούμε πού αφήνει πίσω του χιλιάδες άνθρωπων σέ στρατόπεδα συγκεντρώσεως! Ό ένας αυτός άστροναύτης δέν θά είχε τίποτα νά χάσει αν έμενε δέσμιος της έλξης της Γης! Οι χιλιάδες άθώοι πού σαπίζουν αυτή τή στιγμή στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως ανά την ύφήλιο – γιατί υπάρχουν και άλλου χούντες – θά είχαν πολλά νά κερδίσουν ανακτώντας την έλευθερία πού τούς έκλεισαν, έτοιμετικά και μπαμπέσικα. Φταίνε αυτοί πού λένε ότι όλα αυτά τά πυροτεχνήματα γίνονται για νά άποσπούν την προσοχή απ' τή σκληρή πραγματικότητα;

Πάρτε τίς δαπάνες πού γίνονται για αυτές τίς τρέλλες από τούς δύο σημερινούς δερβέναγες, δόστε μέ κάθε εύχαρίστηση τό αντίτιμο όλόκληρο σ' αυτούς πού για νά έξασφαλίσουν τά στενά τους συμφέροντα ύποδουλώνουν όλόκληρους άθώους λαούς, – κι έχετε άμέσως έναν έλεύθερο (κι επομένως ευτυχισμένο) κόσμο. Και άμα έχουμε έναν έλεύθερο κι ευτυχισμένο κόσμο, ως μας λείπουν αυτές οι άνοησιες περί «κατακτήσεως» του Σύμπαντος – και σ' αυτό θά συμφωνούσε ακόμα και ή έπιστήμη. Πάντως, προς τό παρόν, δέν έχουμε κατακτήσει ούτε τό Σύμπαν, ούτε την έλευθερία μας σά λαοί. Αυτό τό τελευταίο είναι τό τραγικότερο απ' όλα.

Α. ΜΠΟΡΕΑΛΗΣ

5/12/69

'Αμπωτις καί Παλίρροια

του Μήτσου 'Αλεξανδروπούλου

στη μνήμη του Λέοντα Κουκούλα

«Ήταν νά φανεί τό καράδι καί νά τοὺς πάρει. Ἐρχονται ὅμως τὰ καράδια ὅταν τὰ θέλεις; Τό περίμεναν παραπολύ καιρό. Κάθε αὐγή ἔδωκεν ὁ ἥλιος, τὰ δειλινὰ ἔδωκε ὁ ἥλιος – ὅμως τό καράδι πονθενά, δέν ἀκουγόταν τίποτα ἀπολύτως, οὔτε κι ἂν κίνησε κἀν. Εἶχαν μάθει καί τ' ὄνομά του «Ἐλπίς». Ὅλα τώρα κρέμονταν ἀπ' αὐτό, δέθηκαν οἱ ἐλπίδες τοὺς στὰ σκοινιά του.

«Εὐνόητη εἶναι λοιπόν ἡ ἀγωνία πού εἶχαν οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, αὐτί καί μάτι συνεχῶς στή θάλασσα. Εἶχαν καί καρπούλι κάτω στό λιμάνι μήπως ἔρθει καί πάρει μόνο τοὺς ἐπιτήδειους (ξέραν ἀπ' αὐτά οἱ ρωμιοὶ τοῦ μαύρου Πόντου). Ἐγραφαν καί γράμματα καί περίμεναν νά λάβουν ἀποκρίσεις, κι ἄς ξέραν πῶς τὰ ταχυδρομεῖα δέ λειτουργοῦσαν, γιατί τότε πού γίνονταν αὐτὰ κανεῖς δέν ἔδενε τό σκυλί του μέ λουκάνικα, ἦταν μιά ἐποχή ἀφάνταστα δύσκολη τόσο γιὰ τοὺς ἀστούς ὅσο καί γιὰ τοὺς προλετάριους – οἱ τελευταῖοι, ἐκεῖ στή χώρα αὐτή, ἐπαναστάτησαν κι ἐγιναν πρῶτοι, οἱ ἀστοὶ καλὰ-καλὰ δέν ἤξεραν ἀκόμα τί ἐγιναν...

«Τὴν ὁμορφὴ γυναῖκα τὴ θέρμαινε ἀκόμα μιά ἐλπίδα: κάποια φιλικὰ πρόσωπα τῆς ψιθύριζαν πῶς καπετάνιος στό καράδι πού ἐρχόταν ἦταν ὁ ξαδερφός τῆς ὁ Μάκης, τοῦ μακαρίτη τοῦ ἀντρα τῆς πρῶτος ἐξάδερφος. Ἔτσι ἔπαιρνε θάρρος. Ἄν ὁ Μάκης ἦταν καπετάνιος στό «Ἐλπίς» θά 'σκιζε ὁρη καὶ βουνά. Θά ἐρχόταν σά νέος ἅγιος Γεράσιμος τῆς Κεφαλληνίας (ἀποκεῖ καταγόταν ὁ ἀντρας τῆς κι ὁ Μάκης) γιὰ νά τὴν σώσει αὐτὴ καί τό κορίτσι. Κι ἔτσι μ' αὐτοὺς θά σωθοῦν κι οἱ ἄλλοι. Αὐτὰ σκέφτονταν ἀδιάκοπα καί τὰ ἔλεγε καί στήν Ἐλδίρα:

Νανὶ του πού νά κοιμηθεῖ καί πάλι νά ξυπνήσει
καράδια ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ καράδια ἀπὸ τὴ Δύση
γιατί τό παιδάκι ἦταν τότε σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία.

Κοιμήσου μέ τὴ ζάχαρη καί ξύπνα μέ τό μέλι
καράδι φέρνει ἀνθόνερο πού πίνουν οἱ ἀγγέλοι
Ἔτσι ὅλα τὰ θράδια ὅλο γιὰ καράδια:
Ἐγώ τ' ἀγγελουδάκι μου ὅταν θά τό παντρεύω
μ' ἓνα καράδι μάλαμα τὰ στέφανα θά πλέξω,

«Σὰς εἶπα ὅτι ἦταν καλλονή. Ἦταν ἀπὸ κείνες τὶς ἐλληνίδες τὶς ὁμορφες τοῦ Πόντου πού μιά τέτοια νά θγεί ἀπὸ τὴ φάρα αὐτὴ ὅλοι τότε οἱ δαιμόνιοι πόντιοι ἔχει νόημα νά διαιωνίζονται. Ὅμορφο καί τό κορίτσι. Καί οἱ δύο αὐτὲς ὁμορφιές ὅταν ἔσκυδε ἡ μιά στήν ἄλλη ἔμοιγαν τὰ μαλάματα, ἀναθε στο σπῖτι ἓνα χαρωπὸ φῶς, ἀνοίγαν καί τὰ παρὰθυρα καί μέ ὀλόφωτα τὰ πανιά του, μέ τὶς ἀντένες μάλαμα καί τὰ κατάρτια ἀσπῆμ ἔμπαινε κάτω στό λιμάνι ἡ «Ἐλπίς». Ἔτσι διασιούνταν μάνα καί παιδί – καί εἶχαν πᾶσαι νά φοβοῦνται κι ἐκείνους τοὺς ὀλοσυροὺς ἀνθρώπους πού ἐρχονταν ὅποτε ἤθελαν στο σπῖτι κι ἔψαχναν νά βροῦν πού εἶναι αὐτὰ τὰ μαλάματα μέ τὰ ὁποῖα θὰ πλέξουν τὰ στεφάνια, πού κρύφτηκαν τὰ μασούρια ὁ χρυσός καί τὰ ξάρτια μέ τό ἀσπῆμ...

«Ἦταν πέντε ἀρματωμένοι ναῦτες. Τὰ ἔψαχναν ὅλα.

«Ὁ ἓνας μεσόκοπος κι ἀγέλαστος. Ὁ ἄλλος γέρος, ὁ ἄλλος πάλι γέρος κι ὁ τέταρτος σ' ὅλη τὴ Μαύρη θάλασσα τό πιὸ μικρὸ ναυτόπουλο.

«Αὐτοὶ ὅλοι ἔψαχναν. Σήκωναν ρούχα φορεμένα κι ἀφόρηγα, ξεκάρφωναν σανίδια, μετακουνάγαν ἐπιπλα, μετακουνάγαν τό σπῖτι.

«Ὁ ἄλλος δέν ἔψαχνε. Ἐμπαινε κι ἔπιανε τό στασίδι του κοντὰ στήν πόρτα. Ἐκεῖ στεκόταν μέ τό 'να πόδι του πλεγμένο σάν κλαδάκι στό ἄλλο. Στεκόταν καί κύτταγε ὅπως κυττᾶν ἀπὸ τοὺς τοίχους καί τὰ ταβάνια μεγάλα ἀσώματα μάτια κι ὅπως παλιότερα οἱ ζωγράφοι ἔβαζαν κι ἓναν τέτοιο ἀνθρώπο σέ μίαν ἄκρη νά εἶναι ἐκεῖ ὀφθαλμός πού τὰ βλέπει ὅλα. (Κι' ἐπειδὴ αὐτό δέ μπορείς νά τό ἀναθέσεις στὸν καθένα, ὁ παλιός ζωγράφος τὰ μάτια πού ζωγράφιζε σέ κείνη τὴ θαμπὴ ἀκροῦλα τὰ πρόσεχε σάν τὰ δικά του καί πράγματι τὶς πιὸ πολλές φορές πού βλέπεις μάτια νά μισοφαίνονται σέ μίαν ἄκρη καί νά σέ κυττᾶνε κατὰματα, αὐτὰ εἶναι τοῦ μάλιστα τὰ μάτια).

«Δέν ἔψαχνε αὐτός. Μόνο στό τέλος ἔκανε ἓνα γύρο πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους νά σιάξει τό ρουχαλάκι πού ἔφυγε ἀπὸ τὴ χειρονομία τοῦ ἄλλου, νά δᾶλει τό ἐπιπλο στή θέση του, νά χαμογελάσει στήν Ἐλδίρα. Ἐλεγε καί στή μάνα τῆς καί πού δέν ἀκουγόταν καλὰ – ἓνα συγγνώμη ἴσως, ἢ καί μιά ἐνθάρρυνση πῶς αὐτὰ ὅλα θά περάσουν, θά ἔρθουν καί γιὰ σὰς καί γιὰ μᾶς ἐδῶ καλύτερες μέρες, θάρθει καί τό καράδι καί θά πᾶτε στὰ μέρη σας, ἐσεῖς, τό κοριτσάκι θά μεγαλώσει γρήγορα, ὅπως μεγαλώνουν τὰ παιδιὰ. Καί θά γίνει κι ὁ γάμος καί τὰ χρυσὰ στέφανα... Κάποτε ἔφερνε γιὰ τὴν Ἐλδίρα καμμιὰ καραμέλα σέ πορτοκαλί χαρτί, κανένα κόκοράκι πορτοκαλί, τῆς ἔφερνε καί τίποτ' ἄλλο, παιχνίδια, ζω-

γραφίες, μολυβᾶκια, χρώματα. Μιά μέρα κάθησε καί τὴ ζωγράφησε σ' ἓνα χαρτί καί τῆς τό ὅσω. Νά τό ἔχει «ἐνθύμιον» – γυντίματ'.

Καί δέν ἐρχονταν πιά τὶς νύχτες. Σπάνια καμμιὰ φορὰ νά περάσουν νύχτα πέραναν-ἔφενγαν. Ἀκόμα κι ἐκεῖνος ὁ μονόχλωτος ἐρχόταν μέ μιά καλωσύνη. Καί ἤξερε – τώρα πού τό ἤθελε – πολλοὺς τρόπους νά κάνει τὴν Ἐλδίρα νά χαίρεται. Κάτι τῆς δειχνε μέ τὰ χέρια του, πλέκοντας τό ἓνα δάχτυλο στό ἄλλο. Ἔβαζε στὰ δάχτυλά του μύτες, αὐτιά, δόντια, ἀπόλα. Καί πῆγαιναν τ' ἀνθρώπακια αὐτὰ πέρα-δῶθε, ὅπου τᾶστελνες, σοῦ φέρναν ὅ,τι πείς, χόρνευαν, τραγούδαγαν, πολέμαγαν. Τοῦ κόσμου θέατρα ἐκεῖ μέσ στήν παλάμη του. Ὅλα τὰ ζῶα καί τὰ πουλιά, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μικροὶ μεγάλοι. Αὐτὰ τὰ πουλιά, καμμιὰ φορὰ πού οἱ ἄνθρωποι ἔφενγαν, κάτι ἀφήναν δίπλα στήν κούνια, ἀπάνω στό τραπέζι ἢ στήν κρεμάστρα πίσω στήν ἐξώθυρα συχνὰ διπλωμένο σέ χαρτί πορτοκαλί, πού εἶναι – ἔλεγε ἐκεῖνος ἀνθρώπος μέ τὰ μεγάλα, μάτια – τῆς Ὁμορφιάς τό χρῶμα, ὅπως κόκκινη εἶναι ἡ Ἐπανάσταση καί μαύρα τὰ Κοράκια. Καί ἡ Ὁμορφιά τί ἄλλο εἶναι παρὰ Ἀγάπη καί Ἀδελφότητα, τό ἴδιο κι ἡ Ἐπανάσταση. Γιατί κυττάχτε: βάλτε στή σειρὰ ὅλα τὰ χρώματα καί ὁῶστε στήν Ἐλδίρα νά διαλέξει, πρῶτο θά πάρει τό πορτοκαλί – κι ἄπλωνε χάμω τὰ χρώματα πού κοῦβαλοῦσε στό γυλιό καί πράγματι ἡ Ἐλδίρα ἔπιανε τὸν πιὸ μεγάλο σωλὸ νά τὸν φάει. «Γιατί ἔτσι εἶναι – ἔλεγε ὁ Ἀνθρώπος – ἂν δέν ὑπῆρχε τό πορτοκαλί, τί θά 'μενε τότε κι ἀπὸ τό κόκκινο; Γιὰ ἓνα αἶμα θά σκοτινωμάστε...».

★ ★ ★

«Ἐνα δειλινό, πῆγε στό σπῖτι μόνος. Μονάχη ἦταν καί ἡ Ἐλδίρα.

«Υστερα ἦρθε ἡ γυναῖκα κι ὁ ἀντρας σηκώθηκε:

– Μικρὴ Ἐλδίρα, εἶπε. Ἐπαίξαμε τόσα καί τόσα. Τώρα πρέπει νά φύγω ἐγώ. Ἐνα παιχνίδι ἀκόμα, τό τελευταῖο.

«Πλησίασε τό τραπέζι, παλιό, βαρὺ ἀπὸ δελανιδιές τοῦ Κανκάσου, τότε πού οἱ μαργακοὶ τό ξύλο τό δούλευαν ὑπομονετικά μέ τό χέρι φτειάχνοντας ἓνα τραπέζι στοὺς τόσους μῆνες. Πλησίασε, χαιδέψε τὴν ῥάχη, τὰ πόδια, χοντρά καί στρογγυλά, μέ γόνατα, κνήμες, ἀστράγαλους, φτέρνες μέ φτερά. Ἐσκυψε καί χτύπησε τὴν ἄκρη τῆς φτέρνας μέ τό σουγιάδάκι του.

– Πρόσεξε, εἶπε στήν Ἐλδίρα. Ἀκου πῶς μιλάει τοῦτο τό ποδαράκι καπκαπ-καπ κι ἄκου πῶς θά μιλήσει τό ἄλλο...

«Ἐκανε πῶς θά χτυπήσει καί τ' ἄλλο.

«Τότε ἡ γυναῖκα ἔπεσε στὰ γόνατα κι ἔδεσε τὰ χέρια τῆς σά νά παρακαλοῦσε εἰκόνα.

«— Μή πρός Θεοῦ! εἶπε. Ὅχι αὐτό. Χτύπα μου τή ζωή καλύτερα!

«Ὁ Παντοκράτορας ἀποπάνω τήν κύτταξε αὐστηρά.

— Κυρά μου, εἶπε, νά μοῦ τά δείξετε μονάχη σας. Κι ἂν αὐτά πού ἔχετε εἶναι πολλά, ἂν εἶναι περισσότερα ἀπόσα πρέπει γιά ἕνα στεφανάκι τῆς Ἐλδίδρας, τότε δέ μπορῶ — τά παιδιά εἶναι πολλά στόν κόσμο. Ὅμως ἔχεις τό λόγο μου: ἂν εἶναι ὅπως λές, μήν ἔχεις φόβο. Δεῖξε μου τά χρυσαφικά σου.

«Ἡ γυναίκα τοῦ φανέρωσε πῶς γίνεται κι ἔβγαλαν ἀποκεῖ μέσα τό φιλντισένιο κουτί. Τό ἀνοῖξαν ἀπάνω στό τραπέζι κι ἔγινε ἐκεῖ τότε στό ὄνομα τῆς Ἐλδίδρας καί τῶν ἄλλων παιδιῶν ἡ δίκαιη καταμέτρηση. Ἦταν παλιά θραχιόλια τῆς μάνας τῆς καί τῶν γιαγιάδων τῆς φτιαγμένα ἀπό ἑβραῖους, γραικοὺς κι ἀρμένιους τεχνίτες τῆς Τραπεζούντας καί τῆς Πόλης, ἦταν καί κάτι ἄλλα τζοβαϊρικά, δαχτυλίδια καί σκουλαρίκια μέ καλές πέτρες, ἕνα ρολοῖ χρυσό τοῦ πατέρα τῆς κι ἄλλο μικρότερο κι ὁμορφότερο τοῦ ἀντρας τῆς, ἦταν καί κάτι ἄλλα παλιά θυμητάρια, μικρῆς ἀξίας, καί σ' ἕνα σακουλάκι μεταξωτό πενήντα ρούβλια χρυσά κι ἀκόμα κανα-δύο ντουζίνες χρυσά κι ἀσημένια νομίσματα ἀπό ἄλλους λαοὺς καί χώρες ὅπου γύριζε ὁ ἀντρας τῆς μέ τά καράδια τῆς ἑλληνορωσικῆς εταιρίας.

«Ἀπάνω ἀπό τό θησαυρὸ ὁ Παντοκράτορας συνοφρυωμένος πάσχιζε νά κάνει κρίση — ἡ Θεοτόκος δίπλα του νά δέεται γιά σωτηρία καί στήν κοῦνια του ἀνασηκωμένο τό Βρέφος ἔβλεπε κι ἀναρρωτιόταν τ' εἶναι τοῦτα πού τοῦ φέραν ἀπόψε οἱ μάγοι. Ὅλα τά χρώματα ἀναψαν μιά φωταψία κι ἀπλωνε νά τά πάρει. Γυρίζοντας ὁ Ναύτης εἶδε πῶς ἐκεῖνο πού ἤθελε νά πάρει ἦταν τό παλεῖκο ρολοῖ, μεγάλο, στρογγυλό σάν πορτοκάλι.

«— Κυρά μου, εἶπε, τοῦτα δῶ (ἔδγαλε στήν ἄκρη τά ρούβλια) δέ θά σοῦ τ' ἀφήσω. Δέ μπορῶ... Εἶναι χρέος μου αὐτό... Ὅμως ἐτοῦτα ὅλα (τά ξαναπέταξε ὅλα μαζί στό φιλντισένιο κουτί) πάρτα, φύλαξέ τα. Κι ἂν μέ τό καλὸ φύγεις γιά τὰ μέρη σου, τά παίρνεις μαζί σου... Μά νά τά φυλάξεις καλά... Καί κανεῖς ποτέ νά μὴ μάθει.

«Ἡ γυναίκα ποτέ δέν εἶχε κλάψει. Οὔτε σάν ἔρχονταν οἱ στρατιῶτες, οὔτε σάν ἔφηναν καί τήν ἀφηναν ἐκεῖ νά τρέμει σάν ἄκουγε κάτι στό δρόμο καί στήν πόρτα κι ὅταν πάλι τίποτα δέν ἄκουγε καί κανεῖς δέν ἐρχόταν. Ἦξερε πῶς δέν ἔπρεπε νά κλάψει οὔτε μιά φορά. Γιά νά μὴν τῇ δοῦν νά κλαίει. Καί νά μὴ μάθει νά κλαίει... Δέν ἔκλαψε κι ἀπόψε — ὡς τῇ στιγμῇ πού ὁ Ναύτης γύρισε καί τῆς ἔδωσε τό κουτί μέ τά χρυσά τῆς. Τότε δέ βάσταξε — ἔκλαψε καί γιά

τίς ἄλλες φορές. Τόν εὐχαρίστησε πού ἦταν δίκαιος καί καλός, ἀλλά — εἶπε — τώρα αὐτὴ δέ μπορεῖ ἄλλο. Ἀννάμεις δέν ἔχει, οὔτε τόν τρόπο νά τά φυλάξει καλύτερα ἀποκεῖ πού τά ἔχε. «Καί πάντα κι αὐτά, καλὲ μου ἀνθρώπε, τοῦ εἶπε. Φαίνεσαι τίμιος καί καλός, ἂν ἤθελες μοῦ τά παίρνεις καί τοῦτα χωρὶς νά μέ ρωτήσεις. Πάρτα κι ἂν εἶναι μοῦ τά ξαναδίνεις».

«Ἐκαστε καί τῆς ἔγραψε ἕνα χαρτί μέ τήν ὑπογραφή του. Γιά τά πενήντα χρυσά ρούβλια.

«— Κανεῖς δέ θά σέ πληρώσει, τῆς εἶπε, οὔτε σένα, οὔτε τό παιδί σου. Μά κράτα το νά τό ἔχεις. Εἶναι ἡ τάξη.

«Τό φιλντισένιο κουτί τό πήρε ἀπὸ τὰ χέρια τῆς καί πάλι τό ἀνοῖξε.

«— Θά τά μετρήσουμε ἕνα-ἕνα, εἶπε.

«— Ὅχι, ἀρνοιόταν ἡ γυναίκα.

«— Ναι, τῇ νουθετοῦσε αὐτός.

«Κάθησαν καί τά μέτρησαν — τόσα τὰ θραχιόλια, τόσα τὰ δαχτυλίδια, σκουλαρίκια, πενταροδεκάρες, τόσα καί τί ὅλα τ' ἄλλα.

— Αὐτά κι ἐσύ κι ἐγὼ θά τά γράψουμε στό κεφάλι μας, εἶπε στό τέλος.

«Πῆρε τό κουτί, σηκώθηκε.

«— Μά πῶς; θέλησε νά μάθει ἡ γυναίκα. Αὐτὸ κανεῖς δέν τό ἔξερε. Κανεῖς. Μόνο ἐγώ!

«Ἐξῶ εἶχε πέσει ἡ νύχτα, ἔβρεχε νερά καί χιόνια.

«— Ἐσύ καί τά μάτια σου, κυρά μου! ψιθύρισε ὁ Ναύτης.

«Στεκόταν, τήν κύτταξε σιωπηλά.

«— Τὰ ὁμορφα μάτια σου, ξανάπε χαμηλότερα καί δυσκολεῦτηκε πολὺ νά τό πεί.

«Ἐἶχε μιά λύπη ἡ φωνή του, ἕνα αἰσθημα ἄσχετο ἀπὸ χρυσάφια καί διαμαντόπετρες. Ἦταν σάν ἕνα θερμὸ φῶς πού ἐρχόταν ἀπὸ πέρα παραπονεμένο ἀπὸ κάτι, ἔτρεμε καί πήγαινε νά σβῶσει ὅπως τό κυνηγοῦσε ὁ ἀνεμος μέσ στά νερά καί στά χιόνια κι αὐτὸ τρύπωνε τώρα σέ τοῦτῃ δῶ τῇ θερμῇ γωνιά καί μιά ἔσθυνε μιά ζωντανένη.

«Ἡ γυναίκα χαμήλωσε τά μάτια.

«— Ἀχ! ἔκανε ὁ Ναύτης, (ἀλλά — λένε — δέν ἐπέμεινε).

«— Ἀνοῖξε τήν πόρτα κι ἔφυγε ὅπως ἔρχονταν καί φεύγουν ἀπὸ τῇ ζωῇ μας οἱ ἀληθινές στιγμές κι ὅπως τοὺς ἀληθινούς ἱππότες τοὺς βρίσκει καί τοὺς φέρνει — τόσο σπάνια εἶναι ἡ ἀλήθεια — ἀπὸ κάπου ἡ ἱστορία καί πάλι μᾶς τοὺς παίρνει γιά νά τοὺς θυμηθεῖ ἴσως μιά ἄλλη φορά, μέ ἄλλη εὐκαιρία, ἂν τύχει φερεῖται καί ξαναγίνει πουθενά καμμιὰ μεγάλῃ Ἐπανάσταση...».

Ἐδῶ ἔκανε ἔντεχνα πάψη καί τό παρακάτω τό ὑπογράμμισε σηκώνοντας τό χεῖρ ψηλότερα καί λέγοντάς το ἀργά, γιὰ ἐδῶ τώρα ἦταν τό δίδαγμα:

—... χωρὶς τήν ὁποία ἡ ἀληθινὴ ἱπποσύνη εἶναι ἀδιανόητη, ὅπως καί ἡ Ἐπανάσταση εἶναι ἀδιανόητη χωρὶς τοὺς ἀληθινούς τῆς ἱππότες ἕνα-δύο ἔστω!

★ ★ ★

Ἦμαστε τέσσερις στό τραπέζι — δύο καί δύο. Ἡ γυναίκα του περιέμενε λίγο καί τοῦ ὑπενθύμισε χαμηλά σάν μέσου ἀπὸ τό ὑποβολεῖο (Καί οἱ δύο τοὺς ἔεραν ἀπὸ θέατρο): «Χωρὶς τό Πορτοκαλί Χρῶμα!».

Αὐτὸς χαμογέλασε:

— Να μὴν τά λέω ὅλα ἐγώ! — καί βούλιαξε βαθιά στό κάθισμά του ὅτι ὀθῆεν τώρα ἐδῶ ἔμπαινε τελεία (παραμυθὰς μέ πείρα τοῦ ἄρεσε ν' ἀφήνει χάσματα)

Ὁ ἀντρας εἶπε:

— Καί σοβαρά δέν ξαναπῆγε αὐτὸς ἐκεῖ;

Ἐδῶ ἔκανε πῶς πλένει τὰ χέρια του, τὰ μάτια του μεγάλα κι ὁμορφα ἄστραψαν πίσω ἀπὸ τὰ χοντρά γυαλιά μέ συμπαιθητικὴ πονηρία:

— Ἡ σεβαστὴ κυρία ἔτσι τά ἔλεγε...

Ὁφείλουμε νά πιστέψουμε. Ναι, δέν ξαναφάνηκε, ἄς τό δεχτοῦμε. Μόνο ὅταν πράγματι τήν ἀνοῖξη τοῦ 23 μπῆκε στό λιμάνι τοῦ Νοβοροσίσκ ἡ «Ἐλπίδα» μέ τὸν καπετὰν Γεράσιμο στῇ γέφυρα, παρουσιάστηκε τότε κι ὁ Κόκκινος Ναύτης σάν αὐτὸς ὁ ἴδιος νά τό ἔφερε πίσω του τό καράβι. Ἐκεῖ ἀπάνω στό παλιὸ τραπέζι τῆς μέτρησε ἕνα-ἕνα ὅλα τὰ τζοβαϊρικά τῆς... Ἐσκυψε, τῆς φίλησε τό χεῖρ, ἀποχαιρέτησε τήν Ἐλδίδρα, τοὺς εὐχήθηκε καλὸ ταξίδι κι ἔφυγε ὀριστικά καί γιά πάντα... Κοντολογίς αὐτά. Καί θά 'θελα τώρα κι ἐγὼ νά τελειώσω ἐδῶ τὴν ἱστορία σάν ἕνα μνημόσυνο στήν καλὴ ψυχὴ αὐτοῦ τοῦ ναῦτη πού θά 'ναι πεθαμένος, νομίζω.

Ἡ νεαρὴ γυναίκα θέλησε νά μάθει ποιὰ ἡ τύχη τῶν χρυσαφικῶν.

— Τὰ χρυσαφικά... Τὰ χρυσαφικά εἶναι ἄλλη ἱστορία καί δέ θά 'θελα... — γύρισε ξαφνικά στόν ἀντρα: Ἀκουσε ἐσύ! εἶπε, Τό πού τά ἀφηγοῦμαι αὐτά ἀπόψε δέ σημαίνει πῶς κάποιος θά τά πάρει νά τά κάνει διήγημα. Ἀλλωστε ὀφείλω νά προειδοποιήσω: τὰ ἔχω πεί σ' ἄλλους χίλιους δέκα... Ἐπειτα τό Γεράσιμος εἶναι ἀπλῶς ἕνα ὄνομα, στῇ θέσῃ του μπορεῖς νά βάλεις ὅποιοδήποτε ἄλλο. Οὔτε κι ἦταν ἀκριβῶς ὁ καπετάνιος τοῦ πλοίου, ἄς ποῦμε ἦταν ἐκεῖ μέσα ἕνας μέ γερὴ θέσῃ στῇ διοίκηση καί κεφαλωνίτης πού εἶπα αὐτὸ ἂν θέλεις τό ἀφήνεις γιὰ τὴν ἀληθοφάνεια, ἡ Κεφαλωνιά θγαίνει ναυτικούς...

Ὁ ἀντρας γέλασε:

— Αὐτά σάν προοίμιο στήν τύχη τῶν χρυσαφικῶν;

— Κάπως ἔτσι.

— Τῆς τά ἔφαγε ὁ Γεράσιμος;

— Εἶχε τὴν ἀπεριοκεψία νά τοῦ τά ἐμ-

πιστευτεί για φύλαξη όταν ανεβήκαν στο καράβι, φοβήθηκε τό προσφυγομάνι. Έκτοτε δέν τ'α είδε. Έγινε δέβαια φοβερό κακό μεταξύ των συγγενών, νομίζω και κάποια δίκη, τελικά πειθαναγκάστηκε ο Γεράσιμος και τής επέστρεψε τό φιλντισένιο κουτί. Τίποτα από τ'α δικά της μέσα! Μόνο ένα ζευγαράκι άσημένα σκουλαρίκια. Τό υπόλοιπο τό είχε γιομίσει διάφορα ξένα νομίσματα πολύ εύτελή και κυρίως χάλκινες πενταροδεκάρες του έλληνικού βασιλείου (δημοκρατία είχαμε τότε, αλλά οί χαλκούνες ήταν παλιότερες).

Ακολούθησαν σχόλια για τήν κακή πράξη του Γεράσιμου και πάλι μνημονεύτηκε μέ θερμά λόγια ο καλός Ναύτης.

Αφού τελείωσαν αυτά ή νεαρή γυναίκα ρωτώντας διάφορα θέλησε ακόμα νά μάθει αν ή Έλδώρα στο γάμο της έβαλε τουλάχιστον αυτά τ'α άσημένα σκουλαρίκια, έτσι σαν μία άμορφη χειρονομία προς τό μέρος του καλού Ναύτη.

Ο άφηγητής άναστέναξε:

— Άλλοίμονο, ή Έλδώρα δέν παντρεύτηκε! — κι αυτό προκάλεσε άλλες περιέργειες: «Έγινε τουλάχιστον άμορφη;»

— Πολύ. Άλλά στή ζωή των άμορφων γυναικών υπάρχει, φαίνεται, ένας νόμος και επαναλαμβάνεται. Δέ μπορώ νά τό εξηγήσω κι εγώ άλλοιως. Όλα δέβαια όσα γίνονται μέ τίς άμορφες γυναίκες είναι περιέργα πράγματα, αλλά ή Έλδώρα έγινε πάρα πολύ άμορφη, ξεπέρασε κάθε προσδοκία... Οί πολύ άμορφες γυναίκες είναι όπως μία ψηλή κορφή, τό είδος φτάνει ως εκεί άπάνω και πιά πέρα δέν έχει. Τό παραπέρα είναι άδιανόητο. Οί πολύ άμορφες γυναίκες μένουν κατά κανόνα άτεκνες, ενώ άλλες δέν παντρεύονται καν (δέβαια υπάρχουν και οί έξαιρέσεις).

— Κι αν έστω τό δεχτούμε αυτό, πώς θά τό εξηγήσουμε;

— Φυσικός νόμος. Για νά μή φτουράει ή άμορφιά ίσως στήν έρμη τή ζωή μας... Άκριβώς τό ίδιο πού γίνεται και μέ τούς άληθινούς ίππότες, όπως είπαμε. Νομίζω γι' αυτό. Μηχανεύεται και ή φύση διάφορους τρόπους, αναφορικά δέ μέ τήν Έλδώρα ποιός από τούς συμφοιτητές της στο πανεπιστήμιο δέν τήν είχε έρωτευτεί, αλλά εκείνη είχε ήδη μνηθεί στα μυστήρια κι έρωτευόταν κορίτσια.

Από τή συλλογή «Τού Λιναριού τ'α Πάθη» 1973.

Τό σπίτι πίσω από τ'α δέντρα

της Βασιλικής Παπαγιάννη

Τό έκρυβαν τό παλιό σπίτι οί πυκνές φυλλωσιές. — Άλλωστε, κανείς δέν παρατηρεί τή ζωή των παλιών σπιτιών. — Τώρα, από τ'α παράθυρα, από τ'α μπαλκόνια του κατέβάζαν μπόγους, μία κιθάρα, καθίσματα. Καί ή γυναίκα του ίσογείου έλεγε: — μία καμπάνα, μία καμπάνα νά είχε νά τήν χτυπά!

Ναί, έτσι θάπρεπε νά γίνει όταν φτάσανε εκείνοι μέ τίς φαρδιές μαύρες τους ζώνες, τ'α κλόμπς, και τ'α άδιάφορα μάτια και άρχισαν, προειδοποιητικά, νά πετούν από τ'α παράθυρα τ'α πράγματα στο δρόμο. — Γιατί τό σπίτι θά αποθεμελιωθεί και τ'α ακριβά μου τ'α δέντρα θά θεριστούνε — χέ! νάχουν όρίζοντα τ'α πολυόροφα κτίρια των έργολάθων!

Κατέβασαν κι ένα κλουβί. «Τό φλώρι μου!» έπρεπε τό αγόρι του πρώτου όρόφου τρέχοντας στή σκιά του εύκάλυπτου. «Όχι, δέ φεύγω!» έδενε τ'α χέρια της μία στα μαύρα. «Έχω ξεπροβοδίσει από δώ τούς γιούς μου.»

Και, ποιός ρητόρευε πάλι μέ τόση έπαρση και άοριστία για δικαιούση;

[Σας γνωρίζουμε, σας γνωρίζουμε από αιώνες, πιά, τώρα, έσας μέ τίς εύκολες αποφάσεις και τίς αναντίλεκτες απόψεις. Τό αίμα μας τό σπαταλήσατε — δέ μ'ας έξαπατούν οί ρητορείες.]

Δέν έστρεψε κανείς νά κοιτάξει από πού έρχόνταν οί ρητορισμοί. Έκείνη τήν ίδια τή στιγμή, άπ' τή μπαλκονόπορτα του δεύτερου, έν' άγριο άναφανητό εκάρφωσε τ'α ουράνια. Καί είδαμε. Τό σκονιό αιωρούταν ακόμα στο άδειο του παράθυρο. «Η σκύλα, εγώ!» άκούγόταν ένας θρήνος, «πού είχα τό νού μου;» «Ήταν τό κορίτσι πού όλο σώπαινε...» έπρεπε τ' αγόρι.

Και τί ήουχα πού χελιδόνιζε τό φεγγάρι σ' απόσπερα! Άς ήταν νά γνωρίζουμε μία γουθισμένη πέτρα, ένα κουφισμένο δέντρο νά γείρουμε τ' αποσταμένο μας κεφάλι — μία πατρίδα νά έχουμε —

Κι ύστερα, κοντά στή νύχτα, εκείνο τό παιδί μέ τό κλουβί, άνέθηκε πάνω σ' ένα μπαούλο κι άρχισε νά φωνάζει κατά τήν ψαραγορά: «Η μαμά μου θά γεννήσει! Η μαμά μου θά γεννήσει!» — ενώ μία μηχανή βαρεία βγήκε από τόν πίσω δρόμο σαν τεράστιο έρπετο, πέρασε τρεις φορές άπάνω από τό σπίτι, και σώριαζε, κατόπι, τ'α αιώνοδια βαθύνοα δέντρα.

Οί ένοικιαστές

Ψιχάλιζε από παντού ή γαλήνη. Τ'α γαλάζια και τ'α πορφυρά λειβάδια τ' ουρανού και κάτω από τ'α δέντρα.

Ανέθηκαν πάνω στο σιάδι του λόφου οί ένοικιαστές. Ένα ζευγάρι ήταν οί πρώτοι. Σέ τούτο τό λευκό μικρό σπίτι είπαν θά μένουν, στο δωμάτιο άπ' όπου τ'α μάτια σου άγκάλιαζαν τό πέλαγο. Γυρίζοντας όμως νά βγούν, ο άντρας, μία φωτογραφία, έπαρτήρησε άντικρύ από τό παράθυρο, κι έστάθηκε. Πλησίασε χλωμός και ταραγμένος και ύψώνοντας τό δείκτη του καμμένου κόκκινου χειριού του, κι ως πέρα τρυπώντας τόν τοίχο, κι ακόμα ως τήν άλλη μεριά τόν όρίζοντα, έδειξε: Καί πώς, έπρεπε, φυλάγουν, ακόμα, οί άμετανόητοι, φωτογραφίες ληστών; Μνημονεύουν, ακόμα, τ'α όνόματά τους; Τραγουδούν, ακόμα, τ'α τραγούδια τους; Άλλ' αν έτούτο τό ίδιο θράδυ δέν τήν ξεκρεμάσουν και δέν τή φουντάρουν στή μέση του πέλαγου, τότε, αυτός, θ... θ... θ... — μπερδεύτηκε και πνίγηκεν ο λόγος του από τό φρένιασμά του.

Έκείνη ή φωτογραφία — Τώρα, μέ τούτο τό φώς τό πρ'α και τό μελινχρό πού έμπαινε από τ'α όλάνοιχτο παράθυρο, πίσω από τό γυαλί ένας νέος ζωντανεύει και χαμογελούς άδιόρατα μέ μία θλίψη καθώς έσκυβε νά χαϊδέψει τό λαιμό του άλόγου του — πέφτοντας τό μαύρο του καλπάκι λίγο λοξά — ζωντανεύει κι άκουες πού, άόρατος, διάσχισε τό δωμάτιο κι έτρεχε έξω στα λιόδεντρα, φτάνοντας ως έδώ σαν ένα άπόμακρο χτύπημα πάνω σέ τύμπανο οί όπλές του ζώου.

Κι ύστερα — ή νύχτα μ' ένα όρθό φεγγάρι και τ'α άστρα ύγρά. Οί ένοικιαστές είπαν: Έδώ, κάτω από τό πεύκο, θά δειπνήσουν. Ο άστακός νά τούς σερβιριστεί άκέραιος — μέ τ'α λοφία του από μαϊντανό, γύρω τριγύρω ξανά άγγοურάκια, και για τίς φλόγες ρούμι δυνατό. — Έδώ, κάτω από τό δέντρο και τό φεγγάρι. —

Και ή άδερφή εκείνου του νέου, εκείνου πού πίσω από τό γυαλί έσώπαινε χαμογελώντας άδιόρατα μέσ στο χρυσό τό φώς, έστριψε άμυλητη για τήν κουζίνα, μέ τό θαλασσινό μέσα στα χέρια της, — ενώ τό μικρό αγόρι της έπάτησε σ' ένα κασόνι, ξεκρέμασε τή φωτογραφία προσεχτικά, και σ' ένα κλαδί έλιάς, ψηλά, πίσω από τό σπίτι, τήν ξανακρέμασε, για νάχει πάλι άντικρύ τό άπέραντο, κι αυτό τό ίδιο νά φυλάξει, τουλάχιστο κρυφά, τή μνήμη εκείνου του άντρα, πού ή καρδιά του τούλεγε πώς τό πικρό τό πέρασμά του από τή γή δέν είναι σπόρος σκορπισμένος σέ άλάτι.

Η καταιγίδα ήρθε προς τό μεσονύχτι. Τό παιδί δέν τήν ένιωσε.

Φθινόπωρο '77

Ο Διεθνής

του Τόλη Καζαντζή

Κοντά στους τόσους πουάφαγε ή κατοχή κι όλα τὰ δικά μας τὰ μετά, έφαγε και ποδοσφαιριστές. Σου τούς δείχνανε σέ φάσεις, σέ προπολεμικές έφημερίδες και τώρα που τούς έβλεπες στο γήπεδο νά λαχανιάζουν με τό πρώτο, ήτανε νά τούς κλαίει ή ψυχή σου. Κι έφτανε ένας αγώνας για νά σθήσουνε. Μιά κι έξω, γιατί ο κόσμος στο γήπεδο ξεχνάει εύκολα. Τώρα μπορεί να σέ σηκώνουνε στα χέρια και σέ δυο λεπτά να σέ βρίζει ολόκληρη ή κερκίδα. Σκέψου τώρα τόν Ξούρα. Ποιός να θυμάται πώς πριν από πέντε χρόνια ήτανε πρώτο νούμερο; Με τό που πήγε να κάνει ένα απ' τὰ παλιά του τὰ τσαλίμια και σκόνταψε,

— σιγά τόν κορσέ, του φώναξε ένας ξευπνος κι οι άλλοι αυτό νομίζουν περιμένανε κι άρχισαν τήν καζούρα. Ο άνθρωπος ούτε κατέθηκε στο δεύτερο ήμιχροίο ούτε και ξανάπαιξε παρά μονάχα μία φορά με τούς παλαιμάχους. Έγινε ύστερα προπονητής στα άνεπύσημα. Και δέν ήτανε μονάχα ο Ξούρας. Οι περισσότεροι απ' τούς παλιούς τὰ παρατούσανε, γιατί έκτός που είχανε σκουριάσει τόσα χρόνια, ήταν στή μέση κι ο στρατός. Τούς στέλναν τότε στίς «έπιχειρήσεις» κι έρχόταν μόνο για τό μάτς, κι ύστερα, τό βράδυ, πάλι πίσω στή μονάδα. Κι αυτά μέχρι που έγινε τό κακό με τόν Έρμειδη, που γυρνώντας μετά τό μάτς στήν Καστοριά μ' ένα τριών τετάρτων, πάτησε νάρκα και πάει. Ποιός να τολμήσει ύστερα αυτά τὰ πήγαινε έλα;

Μ' αυτά και με κείνα οι ομάδες άρχινησαν να ψάχνουνε για νέους παίχτες

και γύρναγαν οι άρρωστοι φιλαθλοι κι οι σύμβουλοι τίς γειτονίες και μάζευαν τὰ παιδιά στα γήπεδα. Έτσι βγήκανε στο κλαρί καινούργιοι, οι πιο πολλοί μαθητές του γυμνασίου, με κουρεμένο κεφάλι και μεις τούς παίρναμε τό κατόπι και δέ μπορούσανε να ξύσουνε τό δόντι τους, πού λείει ο λόγος.

Ανάμεσα στους νέους παίχτες, πρώτος και καλύτερος ο Τσέλιος. Ήλθε άνταρτόπληχτος άπόνα χωριό τής Δράμας κι έμενε με τούς δικούς του στο «Καραθάν Σαράϊ», ένα μισοτελειωμένο μέγαρο στήν Έγνατία, που γέμισε κόσμο, ολόκληρα χωριά, ο ένας άπάνω στον άλλο. Νά χάνει, δηλαδή, ή μάνα τό παιδί.

Ο Τσέλιος όμως τή μπάλα τήν είχε μέσα του κι όταν τόν είδε ένας παλιός παίχτης να παίζει στήν πλατεία, τόν πήρε άρον άρον με ταξί στο γήπεδο. Και κεί τόν δοκίμασαν κι άμέσως δελτίο κι άπό τήν άλλη Κυριακή στήν πρώτη ομάδα. Στήν αρχή ήταν λιγάκι τρακαρισμένος. Λίγο, δηλαδή, τόχεις, απ' τὰ τσαίρια πουμπαιζες στο χωριό σου, να παίζεις τώρα μπροστά σέ τόσο κόσμο; σιγά σιγά όμως συνήθιζε, λυνότανε τὰ πρόδια του κι έδειχνε ποιός είναι. Μείνανε όλοι ξεροί. Μπαλαδόρος πρώτης, γρήγορος, πεισματάρης, άδειαζε όποτε ήθελε όλη τήν άμυνα κι άμολούσε κάτι ξερές σουτάρες, όπως τούρχότανε. Ξεσηκώθηκε ή κερκίδα. Όλοι φωνάζανε Τσέλιος, Τσέλιος και τό παιδί ένθουσιάστηκε και πιά δέν έπαίξε, πετούσε μέσ' στο γήπεδο.

Από κείνο τ' άπόγευμα όλοι μιλούσαν για τόν Τσέλιο κι οι σύμβουλοι κι οι παράγοντες τρίβαν τὰ χέρια τους και πιο πολύ όταν ή ομάδα νίκησε, χάρη στον Τσέλιο, τόν «αίώνιο αντίπαλο». Στο τρίτο άπάνω παιγνίδι ήρθε απ' τήν Αθήνα ο εκλέκτορας και τόν κάλεσε στήν έντική ομάδα που παίζαμε με τόν Έγγλέζικο τό στόλο. Κι εκεί ο

Τσέλιος έδειξε τήν κλάση του. Ήταν ο καλύτερος των είκοσιδυο κι έβαλε κι ένα γκολ, στο γάμα-σουτ, έξω απ' τήν περιοχή. Τί δέ γράψανε οι έφημερίδες! Μιά, μάλιστα, τόν είχε ολόκληρο φωτογραφία κι έγραφε άπό κάτω «ή Μακεδονική λαίλαψη». Ός κι ο Έγγλέζος ο προπονητής είπε πώς στήν Αγγλία, άνετα πιάνει σ' ομάδα πρώτης κατηγορίας.

Ο Τσέλιος έγινε πιά διεθνής και μάλιστα βασικό στέλεχος τής έντικής. Η ομάδα του νοίκιασε σπίτι. Του βρήκαν και δουλειά στο έμπορικό ενός σύμβουλου και στον πατέρα του, φύλακα σ' ένα εργοστάσιο. Κι αυτές μέρα με τήν μέρα γίνονταν καλύτερος. Θ' άφηνε, στα σίγουρα έποχή στα γήπεδα. Και να σκεφτείς πώς ακόμη δέν είχε κλείσει τὰ είκοσι.

Και ξαφνικά, εκεί που κανένας δέ τό περίμενε, έπεσε μπόμπα ή είδηση: «πιάσαν τόν Τσέλιο». Τό είχαν κι οι έφημερίδες στήν πρώτη σελίδα. Τόν έπιασαν, λείει, σέ μία παράνομη συγκέντρωση κι απ' τήν έρευνα που κάνανε ύστερα στο σπίτι του, βρήκανε χαρτιά κι άλλα επιβαρυντικά. Θά πέρναγε στα σίγουρα στρατοδικείο. Πέσανε σύμβουλοι, παράγοντες, βουλευτές άπό παντού, ακόμη κι άνώτεροι στρατιωτικοί για να τό σώσουνε αλλά τίποτε. Δέν ήθελε με κανένα τρόπο να άποκηρύξει. Ούτε κι οι συνήγοροι, οι καλύτεροι, κατάφεραν τίποτε. Σήλωσε τὰ ποδάρια του σα τό μουλάρι και θαρρείς άλλη λέξη απ' τό «όχι» δέν ήξερε να πεί. Κι όταν ήρθε ή μέρα τής δίκης, που δέν άργησε, οι έφημερίδες γράφαν τὰ καθέκαστα. Όλοι στή δίκη θέλανε να τόν βοηθήσουνε. Όλοι. Κι οι στρατοδικες, ακόμη κι ο έπίτροπος που σέ μία στιγμή του είπε,

— σήκω πάνω κι αυτός σηκώθηκε κι ο έπίτροπος,

— άποκηρύσσεις;

— Όχι, άπάντησε ο Τσέλιος. Πάγωσαν όλοι και πιο πολύ ο έπίτροπος που όταν πήρε τό λόγο έρριξε κεραυνούς. Τί να σου κάνουν ύστερα οι συνήγοροι; Είπαν πώς «παρασύρθηκε», πώς «είναι νέος και θά συνέλθει», πώς «είναι διεθνής, έλπίδα του Έλληνικού άθλητισμού». Μά τίποτε. Όλοι είπαν πώς δέ τό γλιτώνει τό τουφέκι γι' αυτό και πέσαν απ' τὰ σύννεφα όταν ο πρόεδρος είπε «ισόβια». Γιατί ο σκοπός ήταν να μή σέ πάρει ή πρώτη μπόρα.

Υστερα άπό μερικά χρόνια, άρχισαν ένας ένας να θγαίνουν απ' τίς φυλακές. Θά βγήκε κι ο Τσέλιος, δέ μπορεί. Όμως κανένας πιά δέν τό θυμότανε. Ούτε κι ο ίδιος φάνηκε ξανά. Άλλωστε στο ποδόσφαιρο ξεχνάνε τόσο γρήγορα.

Σ. Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ & ΣΙΑ Ο.Ε.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ 7 - ΑΘΗΝΑ

Τέσσερα αυτοβιβλιογραφικά σημειώματα

του Γιώργου Α. Παναγιώτου

Ἀποτελεῖ εὐνοια τῆς τύχης καὶ σίγουρα – στήν περίπτωση τῆς χώρας μας ὅπου ἀπουσιάζουν εἰδικά τεκμηριωτικά κέντρα – εὐνοια σκανδαλιστική ἢ ἀνακάλυψη ἀπὸ τὸν φιλολογικὸ ἐρευνητὴ πηγὴν πρόσφορων κι ἁμεσῶν γιὰ τὴ «συνδιαλλαγὴ» μὲ τὸ ἔργο καὶ τὴν παρουσίᾳ τῶν νεοελλήνων πνευματικῶν δημιουργῶν, ὅσο καὶ γοητευτικῶν στήν παρθενιά τους.

Πρόκειται ἐδῶ γιὰ βιβλιογραφικά σημειώματα πού συνοδεύουν τὶς αἰτήσεις ἐγγραφῆς τῶν λογοτεχνῶν μας στήν ΕΕΛ, τῶν ὁποίων μοῦ ἔχει ἀνατεθεῖ ἡ τακτοποίησή τους μαζί μὲ τὸ ὑπόλοιπο ἀρχεῖο της. Τὰ σημειώματα αὐτά, στήν πλειονότητά τους αὐτόγραφα τῶν δημιουργῶν καὶ – σέ διαφορετικὴ περίπτωσι – γραμμένα «καθ' ὑπαγόρευσίν» τους, προσφέρουν ἀπὸ πρῶτο χέρι ἀξιόλογες μαρτυρίες γιὰ τὴ δραστηριότητα 452 λογοτεχνῶν ἢ ὑποτιθέμενων λογοτεχνῶν στὰ ὅσπερ ἀπὸ τὸ 1930 χρόνια.

Καὶ τὰ τέσσερα βιβλιογραφικά σημειώματα πού ἀνακοινῶνται ἐδῶ (ἔστω καὶ χωρὶς τὶς αὐστηρές προδιαγραφές τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης) ἀνήκουν σέ πρόσωπα ἴδιου πάνω-κάτω ἰδεολογικοπολιτικοῦ κλίματος κι ἔχουν γραφτεῖ τὴν ἴδια περίπου ἐποχῇ, πρὶν 40 χρόνια.

Α. ΠΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

«... Πλὴν τῶν βιβλίων μου: «Πυραμίδες», «Τρακτέρ» καὶ «Ἐπιτάφιος» ἔχω δημοσιεύσει 1) Στὴν Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια Μακρῇ ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 1927-1929 32 ποιήματα σελίδες 38, 2) Εἰς τὸν «ἀγῶνα τῶν φυματικῶν» ποιήματα σελίδες 15, 3) Εἰς τοὺς «Πρωτοπόρους» ποιήματα δύο μεγάλες σελίδες, 4) Στὸν ἡμερήσιο τύπο μὲ τὸ ψευδώνυμο «Σωστήρ» συνέχισα ὡς τὸ ἔτος 1935-1936 ποιήματα σελίδες 25, 5) Στὰ «Νέα Γράμματα» 3 ποιήματα σελίδες 4 μὲ τὸ ψευδώνυμο «Κώστας Ἐλευθε-»

1. Ἀπάντησις σὲ στατιστικὸ δελτίο τοῦ Ρίτσου. Αὐτόγραφο τοῦ 1940.

ΦΥΛΛΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΣΕΩΣ

1) Ὀνομαστικὸν	Γιάννης Ρίτσος
2) Πάτρως ὄνομα	—
3) Μῦθος	31
4) Ὑποκοινὴ ἀποστολῆς	Ἐλευθερίου
5) Εἰσαγωγὴ εἰς τὸν ἀγῶνα	Ἐλευθερίου
6) Εἰσαγωγὴ εἰς τὸν ἀγῶνα	—
7) Ἐνδεικτικὴ ἀποστολῆς	Ἐλευθερίου
8) Οὐκ ἐπισημαστικὴ ἀποστολῆς	Ἐλευθερίου
9) Εἰσαγωγὴ εἰς τὸν ἀγῶνα	—
10) Εἰσαγωγὴ εἰς τὸν ἀγῶνα	—

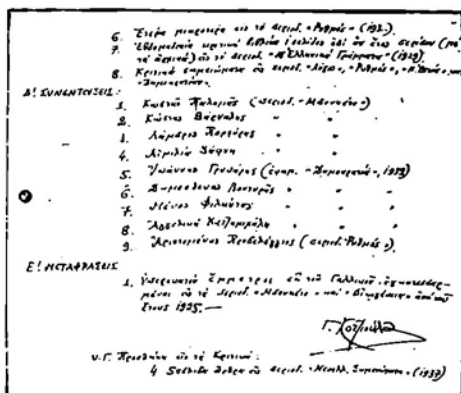
ρίου», 6) Στὴ «Φοιτητικὴ Σημαία» 20 ποιήματα μὲ τὸ ψευδώνυμο «Σωστήρ» σελίδες 20, 7) Ὡς νεώτερος εἶχα δώσει μερικά ποιήματα στὴ «Διάπλαση» καὶ 8) Ἐντὸς 5-10 τὸ πολὺ ἡμερῶν κυκλοφορεῖ τὸ τελευταῖο μου βιβλίον «Τὸ τραγούδι τῆς ἀδελφῆς» πού ἡ ἐκτύπωσις του βρῖσκεται πιά σὸ τέλος – θὰ τὸ ὑποβάλω εὐθὺς ἀμέσως στήν Ἑταιρεία – καὶ εἶναι σελίδες 32».

Σημ: 1. Ἡ αἴτησις ὑποβλήθηκε στίς 21.7.37, πρωτοκολλήθηκε μὲ ἀριθμὸ 83 στίς 24. 7.37 καὶ τέθηκε ὑπόψη τῆς γενικῆς συνέλευσις τῆς 30.11.37 πού ἔκανε δεκτὸ τὸ αἶτημα εἰσόδου τοῦ Ρίτσου στήν ΕΕΛ. 2. Ἡ αἴτησις εἶναι μιά ἀπὸ τὶς ἐλάχιστες πού δὲν εἶναι αὐτόγραφο τοῦ αἰτούντος: ἔχει γραφτεῖ ἀπὸ τὴν Ἑλλήν Ἀλεξίου, πού μαζί μὲ τὴν ἀδελφὴ τῆς Γαλάτεια καὶ τὴ Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη ἀποτελοῦν τὸ «τριπρόσωπο» τῶν «προτεινόντων μελῶν». 3. Ὅσοι ἔχουν ὡς τώρα ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν ψευδωνυμογραφίαν τοῦ Ρίτσου ἀναφέρουν τὸ πρῶτο του ψευτόνομα ὡς «Σοστήρ», ἀναστροφή δηλαδὴ τοῦ ὀνόματός του, βλ. πρόχειρα Χρύσα Λαμπρινοῦ «Γιὰ τὴν τριλογία τοῦ Γιάννη Ρίτσου» περ. «Ἐπιθεώρησις Τέχνης» ΙΘ (1964) τ. 110, σ. 163 ὑποσημείωσις, δὲν ἔχω τὸν ἀπαιτούμενον χρόνο καὶ τὴ διάθεσις – οἱ ἀποφύσεις μου γιὰ τὴν σύνολο δουλειὰ τοῦ Ρίτσου παραμένουν σὸ ἀκέραιο ὅπως ἐκφράστηκαν σὸ «ΑΝΤΙ» τ. 76/23.7.77, 53-54 – γιὰ νὰ τίς ἐλέγξω. Ἐπειδὴ ὥστόσο μπορῶ νὰ διαβλέψω αὐτὴ τὴν «καθ' ὑπαγόρευσιν» γραφὴ πλειοδοτῶ ὑπὲρ τῆς ἀποφῆς τῆς αἴτησις, πού ἀποδίνει σωστά τὴ συνεργασία τοῦ

Ρίτσου στὰ «Νέα Γράμματα», τ. 3 Μάρ-
της 1936, σσ. 202-206. 4. Ἀπὸ τὶς κρι-
τικὲς γιὰ τὴν ὡς τότε ἐκδομένη ἐργασία
τοῦ Ρίτσου σημειῶνω τὰ κριτικὰ σημειώ-
ματα τοῦ Κλέωνα Παράσχου γιὰ τὰ
«Τρακτέρ» (πρῶτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ
Ρίτσου κι ἂς σημειώνεται ἐδῶ μετὰ τὶς
«Πυραμίδες») στὴ «Νέα Ἑστία» ΙΣΤ
(1934) σ. 955 καὶ γιὰ τὶς «Πυραμίδες»
ὁπ.π. Κ (1936) σ. 954, τοῦ Μιχάλη Ροδά
σὸ «Ἐλεύθερο Βῆμα» 8.12.35 (τὸ
λῆμμα 10.575 τῆς ἐργασίας μου «Δημο-
σιεύματα τοῦ Ἐλευθέρου Βήματος
1922-1944» πού εἶναι ὑπὸ ἐκδόσιν) γιὰ
τὶς «Πυραμίδες», καθὼς καὶ τοῦ Ἀντρέα
Καραντώνη γιὰ τὰ «Τρακτέρ» περ. «Τὰ
Νέα Γράμματα» τ. 7-8 τοῦ 1935. 5. Ὁ
τίτλος τῆς τέταρτης ποιητικῆς συλλογῆς
τοῦ Ρίτσου πού προαναγγέλλεται ἐδῶ εἶ-
ναι «Τὸ τραγούδι τῆς ἀδελφῆς μου», βλ.
καὶ τὶς κριτικὲς τῶν Γιώργου Μυλωνο-
γιάννη «Νεοελληνικὰ Γράμματα»
21.8.37 καὶ Αἰμ. Χουρμούζιου «Καθη-
μερινή» 13.9.37 καὶ τὴν ἀμέσως ἐπόμενη
ἐπιφυλλίδα τοῦ Στράτη Μυριβήλη στήν
ἐφ. «Ἐθνική» 23.9.37.

Β. ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

«... Ἡ τυπωμένη λογοτεχνικὴ ἐργασία
μου ἀποτελεῖται, πρῶτον, ἐκ τῶν ἐξῆς
τριῶν βιβλίων: 1) Ὁ Στρατὴς Μυριβήλης
κι ἡ πολεμικὴ λογοτεχνία, κριτικὴ μελέτη
(1931), 2) Ἐφήμερα, ποιήματα (1932)
καὶ 3) Σιγανὴ Φωτιά, ποιήματα (1938).
Ἡ ἑκτασις αὐτῶν συμποσοῦται εἰς (2
τυπογραφικὰ φύλλα ἐπὶ 16) 176 σελίδες.
Εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα μετ' ἀναγραφῆς
τόπου δημοσιεύσεως ἐνίων ἐτι πεζῶν δη-
μοσιευμάτων μου, τῶν ὁποίων τὸ σύν-
ολον ὑπερβαίνει τὰς ὑπολειπομένας διὰ
τὴν συμπλήρωσιν 125 σελίδας βιβλίου.
Ἀκριθεῖς ὑπολογισμὸν τῶν ἐν λόγω δημο-
σιευμάτων μου μὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ κά-
μω, καθότι μου ἐκτός τῶν Ἀθηνῶν καὶ
δὲν ἔχω εἰς τὴν διάθεσίν μου τὰ ἐντυπα,
ὅπου ἐδημοσίευσαν ἀπὸ δεκαετίας. Μετὰ
πάσης τιμῆς. /Καὶ στὴ 6' σελίδα/ Α' Ἀ-
δελφίματα: 1. Ἡ ἄλλη περιπέτεια (περι-
οδ. «Ν. Ἑστία», 193.). 2. Τὸ μικρὸ μυ-
στικὸ (περιοδ. «Ποντιακὰ Φύλλα»
1937), Ὁρνιο (περιοδ. «Νεοελλ. Γράμ-
ματα» 1937), 4. Στὸ καλοκαιρὸν (περιοδ.
«Νεοελλ. Γράμματα» 1937), 5. Τὸ στοι-
χίον στὴ μονόπλευρη (περιοδ. «Νεοελλ.
Γράμμ» 1937), 6. Παιγνίδι (περιοδ. «Ἑλ-
λην. Γράμματα» 1939). Β' Ἄλλα πεζὰ: 1.
Σημειώσεις ἐνός ἀρρώστου (περιοδ. «Ν.
Ἑστία» 193.), 2. Τὰ σχόλια ἐνός ταξί-
διοῦ, 3. Συνέχεια (περιοδ. «Λόγος»
193.), 3. Ἀργος («Νεοελλ. Γράμματα»
1937). Γ' Κριτικά: 1. Ἀρθρον εἰς τὸ βι-
βλίον «Γιάννης Κλ. Ζερβός», 2. Σελίδος
πρόλογος εἰς τὸ βιβλίον «Μαμμούθ» τοῦ

Γ. Δενδρινού (1937), 3. "Αρθρον περί Λάμπρου Πορφύρα (περιοδ. «Ρυθμός» 193.), 4. "Αρθρον περί Μίνου Ζώτου (αὐτόθι), 5. Πολυσέλιδος ἀπάντησις εἰς ἐρώτημα τοῦ περ. «Μακεδονικὲς Ἡμέρες» (193). 6. Ἑτέρα μικροτέρα εἰς τὴν περιοδ. «Ρυθμός» (193). 7. Ἑβδομαδιαία κριτικὴ διδύλιον 1σέλιδος περίπου ἐπὶ ἓνα ἔτος (μέ τὰ ἀρχικά) εἰς τὴν περιοδ. «Ἑλληνικά Γράμματα» (1929), 8. Κριτικά σημειώματα εἰς περιοδ. «Λόγος», «Ρυθμός» «Ν. Ἑστία» καὶ «Δημοκρατίαν». Δ' Συνεντεύξεις: 1. Κωστής Παλαμάς (περιοδ. Μπουκέτο), 2. Κώστας Βάρναλης (ὁμοιωματικά), 3. Λάμπρος Πορφύρας (ὁμοιωματικά), 4. Αἰμιλία Δάφνη (ὁμοιωματικά), 5. Ἰωάννης Γρυπάρης (ἔφημ. «Δημοκρατία» 1932), 6. Δημοσθένης Βουτυρᾶς (ὁμοιωματικά), 7. Μένος Φιλήντας (ὁμοιωματικά) 8. Ἀγγελικὴ Χατζημυχάλη (ὁμοιωματικά) 9. Ἀριστομένης Προδελῆγγος (περιοδ. «Ρυθμός»). Ε' Μεταφράσεις I. Ὑπερεκαικτόν ἔμμετροι ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ἐγκατεσπαρμέναι εἰς τὰ περιοδ. «Μπουκέτο» καὶ «Οἰκογένεια» ἀπὸ τοῦ ἔτους 1925». Υ.Γ. Προσθήκη εἰς τὰ κριτικά: 4 5σέλιδα ἄρθρα εἰς τὴν περιοδ. «Νεοελλ. Σημειώματα» (1937).

Γ' ΑΥΡΑ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

[illegible]

κογένεια (Στόν τόμο «Γιά τό παιδί» τοῦ Συλλόγου Ὁφελίμων Βιβλίων Ἀθήναι 1935). Ἐκτός αὐτῶν πολλά ἄρθρα καί χρονογραφήματα σέ ἐφημερίδες – Νίκη, Ἔστιά, Ἀκρόπολις, Πρωΐα, κλπ. κλπ.».

Δ' ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ – ΠΑΠΑΔΑΚΗ

σίευσά ἐργάσιάν μου: 1923-1927 Ὑτίς
ἐφημερίδες Χανίων «Παρατηρητής»
«Ἠχώ», «Βῆμα», 1928-1929 «Πνοή»
Ἀθηνῶν, 1930, 1931 «Λόγος» Ἀθηνῶν,
1931, 1932, 1933, 1934, 1935 «Ἑλληνίς»
Ἀθηνῶν, 1930, 1931, 1932 «Ἑλληνική»
Ἐπιθεώρηση», 1933, 1934 «Ἑλλήν-
πούλα», 1932, 1933, 1934, «Ρυθμός»
Πειραιῶς. Καί συγχρόνως σκόρπια εἰς
ἄλλα περιοδικά καί ἐφημερίδες Ἀθηνῶν
καί ἑπαρχιών».

Ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἀναθεώρηση τῶν σελίδων γίνεται ἀπὸ ὅλους ἐπειδὴ ρητὴ διάταξη τοῦ τότε Καταστατικοῦ (ἄρθρο 4 παρ. 1) ὄριζε ὡς προσόντα δεκαετὴ θητεία στὰ γράμματα καὶ ἔργο δγκου (μέ τῇ σέσουλα) 300 σελίδων. Δυστυχῶς ἀκόμη καὶ σήμερα σαφῇ ποιοτικὰ κριτήρια δέν υπερ-ισχύουν στὰ καταστατικά τῶν λογοτεχνικῶν σωματείων. Ἐπίσης μιὰ γλωσσολογικὴ ἀνάλυση (ὄχι μόνο στὶς τέσσερες περιπτώσεις ποὺ ἀναφέρθηκαν πρὶό πάνω, οἱ σαλονικιοὶ π.χ. χαρτοσημαΐναν τίς αἰτήσεις τους) θὰ ἔδειχνε μέ τὴν ἐμμονή τους τύπους καθὰ γραφειοκρατικὰς τὴν ὑποταχτικὴ θέαση τοῦ «κοινωνικοῦ ρόλου» τῶν συγγραφέων τῆς Ἑλλάδας, στή συντριπτικὴ του πλειονότητα τουλάχιστο. Ἄς μὴ ξεχνοῦμε πῶς ἡ Αὐρὰ Θεοδωροπούλου, μέ τό περισσότερο «ἄτυπο» γραφάτῳ καθυστέρησε νά γίνει μέλος 2 δλόκληρα χρόνια.

[illegible]

Σκέψεις για μία παρουσίαση

της Σόνιας Ίλινσκαγια

ΣΤΟΥΣ Έλληνες ποιητές που εμφανίστηκαν μέσα στην τελευταία δεκαετία (μετά το 1967) φαίνεται να έχει από νωρίς λειτουργήσει ή συναισθηση μιάς ιδιαίτερης ποιητικής κοινότητας που δρίσκεται στις πρώτες φάσεις της διαμόρφωσής της. Υπάρχει κοινή αντίληψη σέ σκοπούς κι αναζητήσεις. Είναι επίσης ενδεικτική ή εμφάνιση μέσα από κάποιες πρώτες συλλογικές εκδόσεις και διάφορες άλλες ποιητικές εκδηλώσεις. Έπειτα κι η χρησιμοποίηση επιγραφμάτων κι αφιερώσεων, ή ενσωμάτωση μέσα στά ποιήματά τους στίχων από άλλους συναδέλφους-συνομήλικους αποκαλύπτουν ζωηρό άμοιβαίο ενδιαφέρον. Τούτα τά συμπτώματα δέν εδράδυνε νά επισημάνει ή ελληνική κριτική. Ίσως καμιά προηγούμενη ποιητική γενιά δέν έτυχε μιάς τόσο προσεχτικής κι ευνοϊκής ύποδοχής, έκδηλώθηκε ένα έντελως ιδιαίτερο ενδιαφέρον από ανανώστες και κριτικούς που κυρίως τό εξηγούν οί ιδιαίτερες συνθήκες της ελληνικής πραγματικότητας κατά την περίοδο του 1967-1974.

ΕΝΑ κύριο γνώρισμα της γενιάς που όχι δίχως ίκανοποίηση κι αισιοδοξία διαπίστωσε ή κριτική ήταν ό κατάφορος και θά έλεγα ακόμα ένθερμος αντικονφορμισμός, ή άρνηση κι ή έναντίωση στους «άσχημους καιρούς» της δικτατορίας, στην «δηλητηριασμένη άτμόσφαιρά» της.

*Αισθάνομαι σάν κοντί γεμάτο
καλώδια και μπαταρίες*

έγραφε ό Λευτέρης Πούλιος («Τό Κουτί») και τέτοιους στίχους έτοιμους για έκρήξεις θά βρούμε σχεδόν σέ καθέναν από τούς νέους ποιητές.

ΟΜΟΙΟΜΟΡΦΟΣ, βασικά κοινός σ' όλους είναι επίσης κι ό ιδιαίτερος χαρακτήρας της ποιητικής όρασης κι έκφρασης που τή χρωματίζει έντονο σατυρικό πνεύμα μέ αρκετά πλατιά κλίμακα έπιλογής από τή λεπτή είρωνία ως τό γκροτέσκο. Σ'ΕΝΑ έξαιρέτο μελέτημά της «Σάτιρα και χιοϋμορ στή νεότερη ποιητική γενιά» (περιοδικό «Συνέχεια», τ. 4, 1973) ή κριτικός Νόρα Άναγνωστάκη πραγματεύεται αυτό τό θέμα μιάς ιδιόζουσας μεθοδολογίας που χρησιμοποιείται από τούς νέους ποιητές για νά ζων-

τανέψουν καταστάσεις βαθιά δραματικές κι ακόμα τραγικές, παραιτούμενοι έντελως από τή δραματοποίηση του τραγικού, ακολουθώντας αντίθετα γραμμή αϋστηρά λιτή κι άνδροπρεπή, συνοδευόμενη από ένα άδυσώπητο δηκτικό πνεύμα. Χαρακτηριστικός έδω είναι ό έμμεσος τρόπος όπου προσφεύγει ό Γιάννης Κοντός στό ποίημά του «Οί άρχαίοι ήμών πρόγονοι». Για τήν πραγματικότητα εκείνων των χρόνων, τότε που «μπήκανε οί άλλοι και...» μιλά μέ τόν άκόλουθο παράδοξο τρόπο :

*Λοιπόν ό Σωκράτης τά μυρίστηκε όλα
αυτά
και ήπια τό κώνιο για νά ήσυχάσει μιά
ώρα άρχίτερα*

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, πώς σήμερα ανανεώνονται, σέ σατιρικό όμως πλάνο, μερικά πατροπαράδοτα ποιητικά σύμβολα, είναι αυτό που παραθέτει στή μελέτη της ή Ν. Άναγνωστάκη - τό ποίημα της Τζένης Μαστοράκη «Ό Δούρειος Ίππος». Τό γνωστό σήμα του δόλου και της πανουργίας γίνεται άγνωριστο μέ τή μεταμόρφωσή του σ' ένα μοντέρο και τόσο ευπρόσωπο σύμβολο, ενώ ή μικρή, σχεδόν άνεπαίσθητη λεπτομέρεια του τελευταίου στίχου παρακινεί τή σκέψη μας νά λειτουργήσει προς τήν κατεύθυνση των σημειώνων διαστάσεων και της σημεινής, τόσο πλούσιας έμπειρίας άφου μιά τραγωδία σάν εκείνη της Τροίας είναι πιά ένα λούνα πάρκ της μακρινής παιδικής ηλικίας.

Ή σατυρική τομή εύρισκε μιά ιδανική μπορεί νά πει κανείς άντιστοιχία μέ τό χαρακτήρα της καλλιτεχνικής πληροφορίας που κυριολεκτικά ώρμησε αυτά τά χρόνια στή λογοτεχνία. Ή πραγματικότητα της «καταναλωτικής» κοινωνίας μέ τήν πνευματικά άποστερωμένη, κυριαρχούμενη από τόν άπρόσωπο στανταρτισμό και τήν άψυχη τεχνική που τόσο συχνά στρέφεται έναντίον του ανθρώπου (Λ.Πούλιος «καιροί ήλεκτροκίνητων μαστιγιών») διώνεται μέ τήν τόσο φυσική για τούς νέους δξύνοια κι άμεσότητα που κάθε φορά φέρνει στήν ποίηση ένα κύμα ανανέωσης.

Αυτή τή φορά ή ανανέωση έκδηλώθηκε μέ μιά έντονα ύποκειμενική προσληπτικότητα κι ύπογραμμισμένο τό προσωπικό στοιχείο και τήν άτομική ποιητική αϋτοέκφραση. Βλέπουμε σ' αυτά νά έκδηλώνεται διπλή αντίδραση - στήν άποπροσωποποιητική πίσση του κοινωνικού περιγυρου, όσο και στήν ποιητική παράδοση των άμεσων προκατόχων για τούς όποιους - κατά τά ζητούμενα στά δικά τους χρόνια - έξαιρετικά σπουδαίο ήταν ένα μέγιστο όριο άντικειμενικότητας κι άξιοπιστίας. Ό ύποκειμενικός όμως των νέων ποιητών δέ σημαίνει κάποια «έκπτωση» στήν έγκυρότητα των δικών τους ποιητικών

μαρτυριών, αλλά άπλως τίς πλουτίζει μέ τή λυρική κατάθεση από πρώτο πρόσωπο : οί μαρτυρίες για τόν «χρόνο» κι οί μαρτυρίες για τό «ύποκείμενο» συρρέουν σ' ένα σπαρταριστό από συγκινήσεις μίγμα.

Για τόν ίδιο τόν έαυτό τους οί νέοι ποιητές άρχισαν νά μιλούν περισσότερο και είλικρινέστερα άπ' ό,τι γινόταν αυτό πρίν. Είλικρινείας όχι σπάνια προκλητική, ύπογραμμισμένη αϋθάδεια πολύ σιμά στά όρια ενός κυνισμού. Μαζί μ' αυτά είναι φανερό ότι τούς στίχους των νέων τούς διαπερνά πολύ βαθιά δίψα για ψυχική ζεστασιά, δίψα για ανθρωπινή έπικοινωνία, άνταρσία «ένάντια σέ κάθε απομόνωση», ένάντια στήν επιδημία της άλλωτρώσεως που φέρνει στους ανθρώπους ή «μαζική» κοινωνία «...Χτυπάω τίς πόρτες για νά μιλήσω», - γράφει ό Πούλιος («Άσχημοι Καιροί») «Κυνηγās έναν άνθρωπο για νά μιλήσεις» διαβάζουμε στόν Κοντό. Τό ουσιαστικό σ' αυτή τήν ποίηση, όπως τό διαισθανόμαστε μέσα από όποιο θώρακα άγκαθωτής δηκτικότητας ή ενός ψυχρού σκεπτικισμού είναι φορτισμένο από ιδεαλιστικά ρεύματα αρκετά ύψηλης τάσεως

*Και για νά ύπάρχουμε έχουμε ανάγκη
όχι μόνο ψωμί*

(Λ.Πούλιος : «Ίχνηλασία»)

Τώρα και πάντα

ό ποιητής στίς σκαλωσίες και στά γιαπιά στεριώνει μέ καρδιά και δόντια τήν έλπίδα

(Τζ. Μαστοράκη : «...Βουλιάζουμε...») Στο ποίημα μέ τήν ένδεικτική ονομασία «Ή ουσία των πραγμάτων» ό Γ. Κοντός χωρίς διόλου στόμφο μέ ύπογραμμισμένη καθημερινότητα στόν τόνο και στή λέξη, διατυπώνει μερικά ήθικά κριτήρια στίς θεματικές του έπιλογές, ήθικά θεμέλια της ποίησής του

*Βέβαια ώραία είναι ή φιλοσοφία
και τά καλοβαλμένα πάρκα, άκόμη κι οί
άρχαιοτήτες*

- δέν λέω - αλλά έδω ή ζωή δρίσκεται
στά τελευταία της.

*Όπως χάνεται μιά λίμνη όσο προχωρούν
τά άποξηραντικά έργα.*

*Και άρχισε νά μάς σκεπάξει ένα βουβό
λευκό χρώμα, σκληρό σάν πέτρα.*

Τόν ύψηλό φθόγγο και τήν ήχηρή φράση βέβαια τήν άποφεύγουν. Ή πατριωτική δημαγωγία κατά τά πρόσφατα χρόνια έκανε έξαιρετικά δύσκολη ακόμα και τήν προσέγγιση σέ μερικές στοιχειώδεις έννοιες, όπως ή Πατρίδα κλπ.

*Πατρίδα - Προδομένη Πατρίδα. Ποιός
νά τό πίστευε.*

*Νά κάθομαι τώρα νά γράφω πατριωτικά
ποιήματα*

-διαβάζουμε στήν ποιητική μινιατούρα του Νάσου Βαγενά, ή ποίηση όμως κι ή

ζωή απαιτούν από τον ποιητή να σκεφτεί πάνω στη μοίρα της πατρίδας του και στον χειρισμό αυτού του κύριου θέματος όπου οι ποιητές της γενιάς δε βλέπουμε ν' απομακρύνονται από τους προκατόχους τους. Οι μορφές δσων έπιασαν γιά τήν Πατρίδα, γιά ένα καλύτερο μέλλον, τό θέμα των σκληρών θυσιών που υπέστη ή χώρα στά χρόνια του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου και στίς οδυνηρές μεταπολεμικές δοκιμασίες ήταν γιά τή μεταπολεμική ελληνική ποίηση κίνητρο του ήθικου συναισθήματος και του κοινωνικού. Μέ ανάλογο τρόπο βλέπουμε νά φορτίζονται τά σύμβολα και στούς νέους ποιητές όπως λ.χ. στή μινιατούρα του Βαγενά που ήδη αναφέραμε. Μπορεί νομίζω νά υποστηριχτεί ότι στή σχέση της μέ τό παρελθόν ή νέα ποιητική γενιά νιώθει σάν ένας άμσος συνεχιστής των προγενέστερων ποιητών. Οί έκτακτες περιστάσεις στήν Έλλάδα μετά τό 1967 δέν ευνόησαν μία φυσιολογική ανάπτυξη αυτής της διαδοχής. Οί νέοι βρέθηκαν άμέσως μπροστά τους και βρήκαν τό νήμα άφορμώνμενοι από τούτη τή δική τους πείρα ζωής. Αξίζει νά σημειωθεί ότι τό γεγονός αυτό τούς έφευρε διαρκώς πύ μέσα στήν αντίληψη των προγενέστερων, αυτών που ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος τούς δρήςκε «παιδιά» κι έδωσαν στήν αντίσταση όλη τή δροσιά της νιότης τους γιά νά συνεχίσουν έπειτα μέσα στήν τραχιά μεταπολεμική περιπέτειά τους - αυτά όλα προσλαμβάνονται από τούς νέους σά μία δική τους προϊστορία : «Έμεις κουβαλάμε μέσα μας τούς μεγάλους» (Τζ. Μαστοράκη). 'Ο Γιάννης Κοντός χρησιμοποιεί σά μότο στον κύκλο «Η σπασμένη διτρίνα» τούς γνωστούς στίχους του Μανόλη Αναγνωστακή

Σάν πρόκες πρέπει νά καρφώνονται οι λέξεις
Νά μήν τίς παίρνει ο άνεμος -

Έπίσης στή συλλογή του Κοντού «Τό Χρονόμετρο» 1972, βρίσκουμε μία στροφή όπου ή ανάγκη του δραστικού λόγου βεβαιώνεται μέσα στή δική του πολύ διαφορετική πείρα :

Σπάσαν τά ελατήριά μου
όχι στήν ανάκριση, αλλά από καθημερινά
ρήματα ξεκοιλιασμένα που εξατμίζονται
μία πιθαμή από τά δόντια.

Στόν παραλληλισμό αυτόν μπορούμε νά δούμε μία σύμπτωση συνέχειας και άσυνέχειας ! : ή αντίληψη γιά τό χαρακτήρα και τόν προσορισμό του ποιητικού λόγου κρατά τό νήμα της συνέχειας, αλλά ταυτόχρονα άποκρούει τό νοητικό κλίμα και τό περιγραφικό ύφος, βλέπουμε νά λειτουργεί τολμηρά ή μεταφορά κι ή συνειρμική προέκταση, μία καινούρια εικονοπλαστική που τρέφεται από πράγματα κι έννοιες σημερινές, από τούτο τό σημερινό ψυχολογικό κλίμα κι όλα αυτά μας δίνουν τήν κολορίτα μιας πολύ φρέσκιας ποιητικής λειτουργίας. Μπορούμε επίσης νά διαπιστώσουμε κι έδώ μία πολύ σημαντική έννοιολογική περιεκτικότητα που καταγράφει τήν ύπαρξη ενός άλλου μηχανισμού βίας μέ τόν όποιον συνδέονται τά ποιητικά αυτά κλισέ των καθημερινών «ξεκοιλιασμένων» λέξεων και σάν αντίδραση σ' αυτό ή αίσθηση ενός κενού, μιας δυσψυχίας.

Όπως συχνά γίνεται ή νέα τούτη γενιά εκδηλώνει (γιά ν' άναφερθώ σέ μία έκφραση της Μ. Τσφετάγιεβα) μεγάλη

«ευαισθησία στήν καινούρια άχή του άνέμου» και θέλει μ' έναν άλλο τρόπο νά ήγήσει κι ή λέξη. Οί έκφραστικοί στίχοι του Κοντού στό ποίημα «οί λέξεις κι ο τέτανος» μάς μεταδίνουν τό έντατικό σφρίγος αυτής της προσπάθειας.

Λοιπόν, ευτυχώς - επιμένω -
δέν έπαθα τέτανο μέ τόσες
σκουριασμένες λέξεις που παιδεύομαι.

Και μου πέ ο ψυχίατρος χθές δριάδν :
-Βρέ Γιάννη Φόρα και καμιά Φορά γάντια.

Μά γίνονται αυτές οί δουλιές
μέ γάντια;

Άσφαλώς οί ποιητές αυτοί δέν είναι γαντοφορεμένοι, δε φοβούνται νά δούν τή ζωή τέτοια που είναι και νά μάς τήν δείξουν όπως είναι. Δέ φοβούνται επίσης νά μπάσουν μέσα στό στίχο τό σημερινό δρόμο, νά χρησιμοποιήσουν λέξεις κοινότητες, λεπτομέρειες καθαρά νατουραλιστικές. Κάποτε ή έντύπωση άπ' αυτά δέν πάει πύ πέρα από τά όρια ενός πυροτεχνήματος. Έν γίνει όμως ή δουλιά τους είναι σοβαρή και θά έλεγα ότι δέν λείπει κι ένας εύλαδικός χαρακτήρας. Τήν διακρίνει γνήσια άναζήτηση της ποιητικής γλώσσας που πρέπει νά είναι όχι μόνο άνανεωμένη αλλά και νά περιέχει αλήθειες ζωντανές κι άναγκαίες. Τό ποίημα του Ν. Βαγενά «Άπολογία» που τόσο μάς θυμίζει τό «Ο Ήρακλής κι έμεις» του Ρίτσου (έν μέρει και τό «Χρυσόμαλλο Δέρας») είναι πάλι μία ένδειξη γιά τή σοβαρότητα και τό αίσθημα της ευθύνης που χρωματίζει τήν ποιητική γραφή.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΜΝΗΜΗ»

ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 77 (1ος όροφος) τηλ. 360.08.08

ΤΟ ΑΝΤΑΡΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ: Τά Τραγούδια της Άντίστασης που τραγουδηθήκανε σέ όλη τήν Έλλάδα και κατά περιοχές. Συλλογή ολοκληρωμένη. 220 τραγούδια.

ΚΕΝΤΡΟ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ ΓΑΛΛΙΑΣ: Ήθική και Κοινωνία: Δουλιά και καθημερινή ζωή. Σεξουαλική ζωή και προβλήματα της οικογένειας. Γιατί ή κουλτούρα; Θέση των Έπιστημόνων στήν Κοινωνία. Υπάρχει Έπαναστατική ήθική; 31 στοχαστές, καθηγητές και πρυτάνεις Πανεπιστημίων, διερευνούν τά θέματα αυτά.

ΟΥΡΣΟΥΛΑ - ΣΚΟΛΕΝΚΟ (Καθηγητή φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Μόσχας): Ή έξοδος στό διάστημα και ή πανανθρώπινη Κοινωνία. (Γιατί ο άνθρωπος θγαίνει στό διάστημα; Ποιά ή επίδραση στήν εξέλιξη της ανθρώπινης κοινωνίας από τήν κατάκτηση του διαστήματος; Και δεκάδες άλλα θέματα, που ή διερεύνησή τους παρουσιάζεται γιά πρώτη φορά στή χώρα μας).

ΛΕΝΙΝ: Έπαναστατικός τυχοδιωχτισμός.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ Ο ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ «ΘΟΥΡΙΟΣ»

Ένας καινούργιος «ΘΟΥΡΙΟΣ» που γράφτηκε γιά νά μεταφέρει τά μηνύματα του Ιου Ρηγίτικου Συνέδριου σ' όλους τούς νέους και τίς νέες μέ τρόπο ζωντανό και άμεσο.

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

●Ο γραμματέας του «Ρήγα» Μπάμπης Γεωργούλας μιλάει στό ΘΟΥΡΙΟ γιά τή σημασία του Ιου Συνέδριου.

●«Μαζί μ' όλους τούς νέους και τίς νέες γιά ν' αλλάξουμε τή ζωή μας, γιά ν' αλλάξουμε τήν κοινωνία, γιά νά γίνει ή ζωή μας καλύτερη έδώ και από τώρα»

(άπόφαση της 1ης τακτικής συνεδρίασης του Κ.Σ. του «Ρήγα»)

●Έξετάσεις (Λύκειο, Άνώτερες, Άνώτατες Σχολές). Ένας Γολγοθάς γιά τή νεολαία μας.

●Η ΚΝΕ μπροστά στό κοινωνικά-πολιτιστικά προβλήματα της νέας γενιάς. Μιά άνάλυση των παλιότερων και πρόσφατων κειμένων του «Όδηγητή» και της ΚΟΜΕΠ άπ' τή σκοπιά του «Ρήγα».

●Η Θεσσαλονίκη αγωνίζεται νά ξαναζήσει. 4σέλιδο άφιέρωμα στή συμπτωτεύουσα.

**Ο ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΣ ΘΟΥΡΙΟΣ,
ΕΝΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΧΕΡΙ ΑΠΛΩ-
ΜΕΝΟ ΣΤΗ ΝΕΑ ΓΕΝΙΑ ΤΗΣ
ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΜΑΣ**

'Απολογισμός μιάς χρονιάς ποίησης

Του Χριστόφορου Λιοντάκη

Μέ δεός στέκομαι μπροστά στην ποιητική παραγωγή για την χρονική περίοδο που καλύπτει το περιοδικό ANTI. Είναι κυριολεκτικά έκρηκτική. Αδιάφραστη μαρτυρία τά διδύμια που αναφέρονται παρακάτω, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν θα υπάρχουν κι άλλα τά οποία 'παρ' όλες τις καλοπροαίρετες διαθέσεις μου, μου διέφυγαν ή δεν εμπίπτουν στη χρονική περίοδο της επιλογής. 'Η ποσότητα δεν αναιρεί καθόλου την ποιότητα, γεγονός που επιβεβαιώνει την υψηλή στάθμη της νεότερης ποίησής μας. Ποιητές απ' τη γενιά του 30, ποιητές απ' τους σημαντικότερους της μεταπολεμικής γενιάς, αλλά και νεότεροι με αληθινό πάθος, θαυμαστή ωριμότητα και ανανεωμένα έκφραστικά μέσα, συνθέτουν τό έντελως ξεχωριστό πρόσωπο της νεότερης ποίησής μας. 'Η ελληνική ποίηση κατέχει σήμερα την πρώτη θέση στο χώρο της παγκόσμιας ποίησης.

Ίσως όμως οι αναγνώστες να διρωτούνται τί γίνεται με τις εκατοντάδες άλλες ποιητικές συλλογές που κυκλοφορούν κάθε χρόνο. Είναι, νομίζω, καιρός να καταλάβουν οι αναγνώστες, ότι σ' ένα χώρο, όπως ή ποίησή μας, που διαθέτει μιά αδιάκοπη ιστορική συνέχεια, υπάρχουν αναγκαστικά και υποπροϊόντα. «Αργόσχολες και λυπημένες ψυχές», μετανόηση στιχόπλοκοι μιά δόκλρηι rège littéraire όπως εύστοχα την ονομάζει ο 'Ελύτης, βομβαρδίζει τον ποιητικό μας χώρο, ή αληθινή ποίηση όμως συνεχίζει μέσ' απ' αυτά και τόσα άλλα εμπόδια.

Από τους ποιητές ζητώ συγγνώμη αν στην προσπάθειά μου να δώσω μιά όσο τό δυνατό μεγαλύτερη σφαιρικότητα της ποιητικής παραγωγής δεν μπόρεσα να δώσω μιά ολοκλη-

ρωμένη εικόνα της ποίησής τους. Οι αναγνώστες και όλα τά μέσα ενημερώσεως θά πρέπει νά συμπαρασταθούν μέ κάθε τρόπο στον μοναδικό ελληνικό άθλο: Τήν ποίησή μας.

I

Γ.Θ. Βαφόπουλου: / Τά 'Επιγενόμενα.

Συγκινητική παρουσία ενός ποιητή πού επί μισό αιώνα έχει αφιερωθεί στην ποίηση. Απολογισμός δίον μέσα από μιά ουσιαστική μοναξιά της ύπαρξης. Μηνύματα κ' έρεθίσματα εν όψει της αναπότρεπτης και μεγάλης έλευσης, αλλά και κριτική διάθεση απέναντι στά πνευματικά και ήθικά προβλήματα της εποχής. 'Ελένης Βακαλό: / Του Κόσμου.

Οι υπερρεαλιστικοί τόνοι συμπαρίστανται στην ποιητρια για νά συνδέσει έτερόκλητους κοσμικούς και γήινους τόπους. Τό επιφανειακό παιγνίδισμα των στίχων παραπέμπει έμμεσα στον σαρκασμό και την πίκρα.

Τάκη Βαρβιτσιώτη: Ταπεινός αίνος πρὸς τήν Παρθένο Μαρία.

Μέ χαμηλοφώνους λυρικούς τόνους ο Τάκης Βαρβιτσιώτης εκφράζει τά θρησκευτικά του συναισθήματα κατορθώνοντας νά δώσει διαστάσεις σ' ένα εκ πρώτης όψης περιορισμένο θέμα.

Μηνά Δημάκη: / Τελευταία Ποιήματα Α'. (Μακρύ Ταξίδι στή Νύχτα. Ars Poetica)

Ανανεωμένος πάντα ο Δημάκης συνεχίζει μέ την ποίηση την λυρική διαμαρτυρία του. Οι μαρτυρίες μάς δόκκληρης εποχής προτού μάς παραδοθούν ποιητικά κρυσταλλωμένες έχουν περάσει από ένα επίπονο στάδιο δίωσης, από μιά ζωντανή και δραματική διεργασία πού καταξιώνει απόλυτα κάθε τί τό προσωπικό αναγόντάς το σ' ευρύτερους χώρους.

Έκτορα Κακναδάτου: / 'Οδός Λαιστρυγόνων.

Ο Κακναδάτος παραμένει πάντα ο απόλυτος πιστός της υπερρεαλιστικής γραφής. 'Η ιστορική μνήμη επίσης εξακολουθεί νά τον γοητεύει. Τά ιστορικά γεγονότα προβάλλονται μέσα από μιά έντελως προσωπική δραση.

Βασίλη Καραδίτη: / Στή σκιά του μακρόδιου κόσμου.

Ο Βασίλης Καραδίτης καταγράφει μέ ιδιαίτερη πυκνότητα διώματα και καταστάσεις. Οι ποιητικές του προσλαμβάνουσες δεν εξαντλούνται στην επιφάνεια αλλά λειτουργούν πολύπλευρα.

Τάκη Καρβέλη: / Γραφή Παρανόμων.

Η καθημερινή διάψευση και ή αδιόρατη

φθορά καταγράφονται μέ έναργεια στην «Γραφή Παρανόμων». 'Η άλλοτρίωση μοιάζει νά επιβάλλεται περισσότερο εκ των έξω χωρίς αυτό ν' αναιρεί τις έσωτερικές μεταπτώσεις του ποιητή.

Μιχάλη Κατσαρού: / Τά 'Ενδύματα.

Ο Κατσαρός συνεχίζει και στά 'Ενδύματα, την προσωπική του ποιητική μέ όριακή χρήση των λέξεων κι αίσθηση πραγμάτων.

Σωκράτη Καψάσκη: / Τό Καλοκαίρι του Σώματος.

Ολιγογράφος ποιητής ο Καψάσκης συγκεντρώνει τις δυό παλαιότερες συλλογές του καθώς και μιά ανέκδοτη μέ τον γενικό τίτλο «Τό Καλοκαίρι του Σώματος». 'Η ποιότητα της γραφής του είναι αναμφισβήτητη και αναδεικνύεται ακόμα περισσότερο μέ την περιορισμένη της έκταση.

Γιωργή Κότσιρα:

Τά Ποιήματα. Τόμος Πρώτος (1939-1958). Τόμος Δεύτερος (1959-1977).

Ο Γιωργής Κότσιρας μάς παραδίδει την ως τώρα ποιητική προσφορά του σέ δυό τόμους, πού αποτελείται από δέκα ποιητικές συλλογές ή τελευταία «Αυτόψια 'Εγκλήματος» ανέκδοτη. 'Η υπαρξιακή αγωνία πού συχνά φτάνει σέ έκρηκτική ένταση, διατρέχει απ' άκρο ως άκρο τό ποιητικό του οικοδόμημα, χωρίς νά εκτοπίζει άλλους προβληματισμούς, ιδιαίτερα κοινωνικούς. 'Η τραγικότητα της ανθρώπινης μοίρας απασχολεί αδιάκοπα τον ποιητή. 'Η ιδιαίτερη ποιότητα του ποιητικού λόγου ύπηρετεί μέ συνέσπεια και καταξιώνει τις ποιητικές του θέσεις. Τάσος Λειβαδίτης: / Ανακάλυψη.

Η ανάγλυφη εικόνα ενός κόσμου περιθωριακού ανακαλεί άμεσα ελληνική ανθρωπογεωγραφία. Ο ποιητής κατορθώνει απ' την αρχή ως τό τέλος νά διατηρεί την ατμόσφαιρα εφιαλτικής τροφοδοτώντας την μέ σύμβολα καθολικότερης αγωνίας.

Μέσκου: / 'Ισόδια Ποιήματα: Μέ υποβλητικές εικόνες πού δεν εξαντλούνται στην πόλη μόνο άλλ' ίχνη λατούν και τό χώρο της υπαίθρου ο Μέσκος αντιμετωπίζει θεμελιακά προβλήματα, άφηνοντας τη μνήμη νά λειτουργήσει σέ πολλαπλά επίπεδα.

Δημήτρη Παπαδίτσα: / 'Εν-αντιοδρομία.

Ο Ποιητής εξαγγέλει και πραγματώνει τό ποίημα - άνοιγμα. Εύτυχισμένη σύζευξη ανάμεσα στον υπερρεαλισμό, πού διατρέχει υπόγεια δόκκληρο τό βιβλίο και την έντονη μεταφυσική και υπαρξιακή αγωνία του ποιητή.

Η φιλοσοφική θεώρηση της ποιητικής πράξης ένδυναμώνει τό ποιητικό αποτέ-

λεσμα και διατηρεί σε διαρκή ἐγγήγορησιν τὸν ποιητικὸν λόγον.

Γιάννη Ρίτσου: / Γίγνεσθαι.

Ἀναμφισβήτητα τὸ σημαντικότερο ποιητικὸ βιβλίο τοῦ Γιάννη Ρίτσου ἀπὸ τὸ 1967 καὶ δῶθε, ὅπου περιλαμβάνονται ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἀνέκδοτα ποιήματα, καὶ συλλογές πού κυκλοφόρησαν διαδοχικὰ τὸ παραπάνω χρονικὸ διάστημα. Ὁ ποιητὴς μὲ τὴν πολυφωνικότητά του ἀγκαλιάζει ἀπειρα θέματα πού ὅσο ἐτερόκλητα κι ἂν εἶναι κατορθώνει νὰ τὰ ἐντάξει στὸ προσωπικὸ κλίμα τῆς ποιήσεώς του.

Μίλτου Σαχτούρη: / Ποιήματα (1945-1971)

Ὁλόκληρη ἡ ποιητικὴ πορεία τοῦ Σαχτούρη ἀπ' τὴν «Λησμονημένην» ὡς τὸ «Σκεῦος». Μὲ τίς ἐννέα ὡς τώρα ποιητικές του συλλογές ὁ Σαχτούρης συμβάλλει ἐνεργὰ στὸ ποιητικὸ μας χωρὸ. Μὲ μιὰ πρόσμειξη ἀπὸ ὑπερεαλιστικὰ στοιχεῖα καὶ συμβολιστικὲς καταβολές ἀνανεωμένες δημιουργήσε τὸ δικό του ὕψος. Τὰ στοιχεῖα τοῦ παραλόγου τιθασεύονται καὶ χρησιμοποιοῦνται γιὰ νὰ ἐκφράσει ὁ ποιητὴς τὴν βαθύτερη ἀγωνία του πού ξεφεύγει ἀπ' τὸν καθαρὰ ἀτομικὸ χωρὸ καὶ παίρνει καθολικότερες διαστάσεις.

Τάκη Σινόπουλου: / Ὁ Χάρις

Ἡ ὑπαρξιακὴ ἀγωνία καὶ ἡ κοινωνικὴ ἀνησυχία, τὰ βασικὰ μοτίβα τῆς ποιήσεως τοῦ Τάκη Σινόπουλου, πού μὲ τόση ἐπιτυχία καλλιέργησε ὡς τώρα, ἐπενδύονται στὸ «Χάρτι» μὲ καινούργια ἐκφραστικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ὁ ποιητὴς ἐμπλουτίζει ἀπὸ ποικίλα σήματα καὶ στίγματα. Στὴν χαρτογράφηση αὐτὴ δὲν διστάζει νὰ χρησιμοποιοῦσει ὀριακὲς εἰκόνες καὶ τολμηρὰ μέσα.

Γ.Ε. Στογιαννίδης: / Ἑσωτερικὴ Ἐπένδυση.

Ἡ ἐσωτερικὴ μοναξιά τοῦ ποιητῆ λειτουργεῖ σάν καταλύτης καὶ δημιουργεῖ σὲ δάθος πάντα ἀναζητήσεις. Ὁ συγκρατημένος τόνος ἀπόλυτα σύμφωνος στὸ περιεχόμενο.

Κώστα Ε. Τσιρόπουλου: / Οἱ Ἀγγελοι.

Μὲ τοὺς Ἀγγέλους ὁ Τσιρόπουλος πραγματοποιεῖ μιὰ ριζοσπαστικὴ τομὴ στὴν ποίησή του. Τὸ ἀμφιβαλλόμενο θέμα τῶν Ἀγγέλων καὶ ἡ μεταφυσικὴ τοῦ ἀνθρώπου σώματος δίνονται μὲ ἰδιαίτερη δραματικὴ ἔνταση καὶ ἐντελῶς ἀνανεωμένη ἐκφραση.

Θ.Δ. Φραγκόπουλου: / Ἕνας Ποιητὴς.

Τὸ βασικὸ θέμα τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ ποιητικὴ τέχνη πού δὲν τὴν ἀπασχολεῖ ἰδιαίτερα ἡ μορφὴ καὶ τὸ ποίημα ἀλλὰ οἱ φορεῖς καὶ ἡ λειτουργία τους στὸν κοινωνικο-πολιτικὸ χωρὸ.

Δημήτρη Χριστοδοῦλου: / Νετρώνια.

Ἡ εἰσβολὴ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ θεληματικὴ ἀλλοτρίωση καθὼς καὶ ἡ διάθεση γιὰ ἐπιστροφὴ στὴ φύση ἀπασχολοῦν τὸν Χριστοδοῦλο στὰ Νετρώνια.

II

Κατερίνα Ἀγγελάκη-Ρούκ: / Τὰ σκόρπια χαρτιά τῆς Πηνελόπης.

Τὸ ἔντονο ἐρωτικὸ στοιχεῖο πού διατρέχει τὰ ποιήματα τῆς Ρούκ δὲν σταματᾷ ποτὲ στὴν ἐπιφάνεια, προχωρεῖ σὲ βάθος καὶ λειτουργεῖ σὲ συνάρτηση μὲ ἄλλα προβλήματα τῆς ὑπαρξῆς. Ἡ ποιήτρια φορτίζει τὸ θέμα τῆς μὲ ρεαλιστικὲς εἰκόνες χωρὶς διόλου ν' ἀπορρίπτει τοὺς λυρικοὺς τόνους.

Ζέφης Δαράκης: / Ὁ Λύκος τοῦ Μεσονυχτίου.

Μιὰ θαθεῖα ἐνδοσκοπία σὲ ἐξομολογητικὸ τόνο πού διατηρεῖται λιτὸς χωρὶς κραυγαλέες ἐξάρσεις. Τὸ ἔντονο ὄνειρικὸ στοιχεῖο βοηθᾷ τὴν ἀναπαραγωγὴ τῶν συμβόλων πού διαποτίζονται μὲ ἔντονες ἐμπειρίες καὶ ἀποκοτὴν μιὰ ἰδιαίτερη προσωπικὴ αἴσθηση.

Ἀνέστης Εὐαγγέλου: / Χάϊ-Καί

Ὁ ποιητὴς τῆς «Ἀφαίμαξης» δοκιμάζει τὸ δύσκολο ποιητικὸ εἶδος τοῦ Χάϊ-Καί. Ἡ ἐσωτερικὴ του ἀνησυχία ἀλλὰ καὶ κοινωνικὲς καταστάσεις καὶ πρόσφατες ἑλληνικὲς μνήμες δίδονται μὲ τὴν ἐπιγραμματικὴ μορφὴ τοῦ Χάϊ-Κού.

Νανᾶς Ἡσαΐα: / Μέρες καὶ Νύχτες χωρὶς σημασία.

Ἡ Ἡσαΐα ὑλοποιεῖ στὸ βιβλίο τῆς τίς θεωρητικὲς τῆς θέσεις γιὰ τὴν ποίηση. Ἀποστεριώνει ἐντελῶς τὸν ποιητικὸ τῆς χωρὸ καὶ κατορθώνει ν' ἀποκλείσει ἀπὸ τὴν ποίησή της κάθε εἶδους αἰσθήματα στοχεύοντας ἀποκλειστικὰ τὴν μορφὴ καὶ τὸ ρυθμὸ.

III

Νάσου Βαγενᾶ: / Βιογραφία.

Μὲ τὴ «Βιογραφία» ἡ ποιητικὴ γραφὴ τοῦ Βαγενᾶ γίνεται ὀριμότερη. Ὁ ποιητὴς ἀξιοποιεῖ στοιχεῖα τῆς καθημερινότητος γιὰ νὰ δώσει μεγαλύτερη ἐμφαση στὸ γενικότερο κλίμα διάψευσης πού ὑπάρχει στὰ ποιήματά του.

Μιχάλη Γκανᾶ: / Ἀκάθιστος Δεῖπνος.

Στὴν ἑλληνικὴ πραγματικότητα ὅπως διαμορφώνεται μέρα μὲ τὴ μέρα στρέφε-

ται ὁ Μιχάλης Γκανᾶς προσπαθώντας νὰ καταγράψει τίς ἰδιομορφίες τῆς μὲ τὰ ποιητικὰ του μέσα.

Δημήτρη Καλοκύρη: / Φανταστικά Φουγάρα.

Στὰ «Φανταστικά Φουγάρα» ὁ Καλοκύρης συγκεντρώνει τὸ σύνολο τῆς ὡς τώρα ποιητικῆς ἐργασίας τοῦ μὲ ὠρισμένες ἀναθεωρήσεις καὶ ἀνακατατάξεις προσθέτοντας καὶ μιὰ ἀνέκδοτη ἐνότητα πού τιτλοφορεῖ τὸ βιβλίο. Ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς ποίησης τοῦ Καλοκύρη συνίσταται στὴν αὐθύπαρκτη λειτουργία τῶν λέξεων στὴ μουσικὴ τὸν διάταξη ἀλλὰ καὶ στὰ μηνύματά της.

Κώστα Κινδύνης: / Μετὰ τὰ Μεταφυσικά.

Μὲ ξεχωριστὴ περισυλλογὴ καὶ ἀπολογητικὴ διάθεση ὁ Κινδύνης καταγράφει ἐμπειρίες καὶ ἐνδοσκοπεῖ καταστάσεις.

Γιάννη Κοντοῦ: / Φωτοτυπίες.

Μὲ ἀνανεωμένη θεματογραφία καὶ μορφὴ ἐμφανίζεται ὁ Κοντός στίς «Φωτοτυπίες». Ὁ σαρκασμὸς καὶ ἡ εἰρωνεία τροφοδοτοῦν τὰ ποιήματα καὶ μεταδίδουν στὸν ἀναγνώστη ἓνα αἶσθημα ἡλεχτρικῆς ἐκκένωσης. Μὲ μιὰ προσωπικὴ χρῆση τῶν λέξεων ἐκφράζει τὴν ὑπαρξιακὴ του ἀγωνία μέσα ἀπὸ καταστάσεις καὶ γεγονότα τοῦ σύγχρονου ἑλληνικοῦ βίου τονίζοντας τὴν ἀντιφατικότητά τους.

Παυλῖνας Παμπούδης: / Αὐτὸς Ἐγώ

Ἡ ἀναζήτησις τῆς αὐτογνωσίας καὶ ὁ ποιητικὸς ὀρισμὸς τοῦ ἑαυτοῦ τῆς εἶναι τὰ βασικὰ θέματα στὴν συλλογὴ τῆς Παμπούδης. Ἡ ποιήτρια φτάνει σὲ ὀριακὲς ἀπογομνώσεις καὶ πετυχαίνει μιὰ ὀριμὴ ποιητικὴ σύνθεση.

Κώστα Γ. Παπαγεωργίου: / Τὸ Οἰκογενειακὸ Δέντρο

Καταγραφὴ βιωμάτων πού ἀνατρέχουν στὴν χρονικὴ περίοδο ἀπ' τὸ 1950 ὡς τὸ ἀπριλιανὸ πραξικόπημα τοῦ '67. Τὸ ἰδιοφυὲς εὔρημα τοῦ Οἰκογενειακοῦ Δέντρου ἐπιτρέπει στὸν ποιητὴ νὰ κινεῖται σὲ δυὸ ἐπίπεδα: ἀτομικὸ καὶ κοινωνικὸ ἐνῶ σύγχρονως ὄνειρο καὶ πραγματικότητα ἀλληλοσυμπλέκονται καὶ εὐαισθητοποιοῦν τὴ γραφὴ. Ὁ ποιητικὸς λόγος κατεργασμένος στὸ ἑπαρκὲς καταξιώνει μὲ τὴν ἐκφραστικὴ του ἐνέργεια τὴ θαυμαστὴ σύλληψη τοῦ θέματος.

Γιάννη Πατίλη: / Καὶ Ὑπὲρ τῶν Καρπῶν.

Ἡ προβληματικὴ τοῦ Πατίλη εἰσχωρεῖ μὲ εἰλικρίνεια στὸν μηχανικὸ κόσμον καὶ τὴν καταναλωτικὴ κοινωνία. Ὁ ποιητικὸς λόγος ἂν καὶ προσδιορίζεται ἅμεσα ἀπὸ τὴ θεματογραφία τοῦ διατηρεῖται

καθαρός και δέν ενδίδει σέ επιφανειακά σχήματα.

Μανώλη Πρατικάκη: / Λι-
βιδώ

Ένα συγκρατημένο έρωτικό παραλή-
ρημα πού ό ποιητής τό ντύνει μέ λυρι-
κούς τόνους. Η ευφορία και ή πίκρα έν-
αλλάσσονται διαδοχικά, γεγονός πού
διαφοροποιεί τήν όπτική γωνία τού
ποιητή και τόν οδηγεί στήν διαμόρφωση
της δικής του ποιητικής.

Άλέξη Τραϊάνου: / Τό Δεύ-
τερο Μάτι του Κύκλωπα - Cap-
ser's poems

Η πηγαία γραφή τού Τραϊάνου μετωρί-
ζεται θεληματικά γιά νά δώσει όλες τίς
άποχρώσεις στίς επώδυνες ύπαρξιακές
λειτουργίες του. Τραυματικές εικόνες μέ
προέλευση απ' τό παρελθόν και τό πα-
ρόν συνθέτουν μία γνήσια και ουσια-
στική εικόνα ποίησης πού βρίσκεται σέ
άνοδο.

Γιάννη Ύφαντη: / Μανθρα-
σπέντα.

Πρώτη ποιητική συλλογή τού Ύφαντη
πού καταξιώνει τό ποιητικό ύλικό της άν
και πολλές φορές προτιμά νά καταφεύγει
στήν εκζητηση.

Άντώνη Φωσιέρη: / Σκοτει-
νός Έρωτας, Ποίηση μέσ τήν
Ποίηση.

Ο Φωσιέρης ανήκει στούς λίγους ποιη-
τές της καινούργιας γενιάς πού θήξυσαν
μεθοδικά στή νεοελληνική ποίηση χωρίς
άλλα και άκροβατισμούς. Δέχτηκε και
άφομοίωσε τά διδάγματα της. Έτσι μέσ
τήν διπλή του ποιητική συλλογή συνθέτει
τό δικό του πρόσωπο μέ ξεχωριστό ύφος
τόσο στό περιεχόμενο όσο και στή
μορφή.

Ποίηση 1977

Αποτελεί άναμφισβήτητο ποιητικό γε-
γονός ή έτήσια ανθολόγηση μέ άνέκδοτα
ποιήματα όλων σχεδόν των αξιόλογων
ποιητών (παλιών και νέων) πού έπιμε-
λούνται οι ποιητές Θανάσης Νιάρχος και
Άντώνης Φωσιέρης. Μέ τίς ως τώρα
τρεις έτήσιες εκδόσεις της δόθηκε μία
σφαιρική εικόνα της ποιητικής μας
παραγωγής. Κέρδος γιά τήν ελληνική
ποίηση άν ή προσπάθεια συνεχιστεί.

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Στό διήγημα «επεισόδιο» τού φίλου μας
ποιητή Πρόδρομου Μάρκογλου, πού δη-
μοσιεύθηκε στό προηγούμενο παράρτημα,
έγινε μία παράλειψη πού όφειλουμε νά
διορθώσουμε. Συγκεκριμένα στή μέση της
μεσαιάς στήλης έχει τυπωθεί: 'Ο άλλος
ήδη έτρεχε γρήγορα στό ρέμα πού είτανε
στό πίσω μέρος τού σπιτιού, περνώντας
ένα τοιγάκι, μπήκε κι αυτός στό ρέμα.
Παραλήφθηκε δηλαδή μία όλόκληρη
φράση άνάμεσα στίς λέξεις: γρήγορα στό
ρέμα και πού είτανε: Πατώντας σέ μέρος
πού θά πρέπει νά γνώριζε καλά. 'Ο άλλος

Λαοκόων ή τά όρια μεταξύ ζωγραφικής και ποίησης

του Ν. Ντομπρολιούμποβ

Η έφημερίδα «Σοδρεμένικ»¹ δημο-
σίευσε τό 1857 μία σειρά άρθρων άφιε-
ρωμένων στόν Λέσσινγκ², παρουσιάζον-
τας έτσι μία άρκετά λεπτομερειακή με-
λέτη γύρω από τήν θέση πού κατείχε ό
ποιητής αυτός στήν Γερμανία, ένόσω
ζούσε. Οι άναγνώστες πού θυμούνται
αυτά τά άρθρα θά χαρούν μαζί μας βλέ-
ποντας νά εκδίδεται ή ρωσική μετά-
φραση μιάς από τίς βασικές εργασίες της
γερμανικής κριτικής.

Στόν «Λαοκόοντα»³ ό Λέσσινγκ δη-
μιούργησε μία καινούργια θεωρία περί
ποίησης και άναζωογόνησε τήν ποιητική
θεωρία έρχόμενος σέ διάσταση μέ τόν
άμετακίνητο φορμαλισμό πού επικρά-
τούσε έως τότε σέ όλες τίς περιοχές της
αίσθητικής. Ο Λέσσινγκ απέδειξε, μέ
τήν σαφήνεια των ιδεών του και μέ τήν
πειστική λογική του, ότι τό θεμελιώδες
άντικείμενο της ποίησης, αντίθετα μέ τίς
άλλες τέχνες, και πιό συγκεκριμένα μέ
τήν ζωγραφική, συνίσταται στήν δράση.
Η ποίηση έχει σάν αντικείμενό της όχι
αυτά τά ίδια τά πράγματα, αλλά τήν επί-
δραση πού αυτά άσκούν στήν ανθρώπινη
ψυχή. Τό έργο τού ποιητή δέν είναι ή
περιγραφή της όμορφιάς, αλλά τό νά
νοιώσουμε και πάλι τήν αίσθηση πού
αυτή ή όμορφιά παράγει: τότε μόνο μπο-
ρούμε, έμεις οι ίδιοι, νά έχουμε μιάν ιδέα
γιά τήν φύση τού αντικειμένου, πού βρί-
σκεται στήν βάση αυτής της αίσθησης. Ο
ποιητής δέν μπορεί νά άποδώσει μιάν
όποιαδήποτε εικόνα μέ όλη τήν πληρό-
τητα και τήν ακριβεία της, πρέπει νά
αφήνει αυτή τήν φροντίδα στόν ζω-
γράφο.

(1) Η έφημερίδα «Σοδρεμένικ» ήταν ή κυριότερη
δημοκρατική επιθεώρηση στήν Ρωσία κατά τόν 19ο
αίωνα. Στήν έφημερίδα αυτή άρχισε νά δημοσιεύει
μεινέτα του ό Ντομπρολιούμποβ, έχοντας στήν άρχή
τήν βοήθεια τού Τσερνισέφσκι και τού ποιητή Νε-
κράσοφ.

(2) Λέσσινγκ, Γκόττχολντ (1729-1781). Γερμανός
δραματουργός, ποιητής και κριτικός. Στά κριτικά
δοκίμια του ό Λέσσινγκ κατέδρασε τήν δουλική μέ-
σηση τού γαλλικού κλασικισμού, πού κατά τήν

Ο Νικολάι Ντομπρολιούμποβ
(1836-1861) είναι ένας από τούς πλέον
διακεκριμένους ρώσους κριτικούς τού
δέκατου ένατου αιώνα, πού άκολούθη-
σαν τήν παράδοση τού Τσερνισέφσκι.
Άσχολήθηκε έπισταμένα μέ τή διδλιο-
κρισία και τή θεωρία της αίσθητικής. Οι
άπόψεις του γιά τήν ποίηση και τήν πε-
ζογραφία δέχθηκαν τήν επίδραση των
σοσιαλιστικών ιδεών, πράγμα πού τόν
όδήγησε συχνά σέ σύγκρουση μέ τό τσα-
ρικό καθεστώς. Ο Ντομπρολιούμποβ
άνέλυσε εκτεταμένα τό έργο μεγάλων
ρώσων και ευρωπαίων συγγραφέων
(Πούσκιν, Τουργκένιεφ, Ντοστογιέφσκι,
Μπερανζέ, Στσεντρίν).

Νά ποιές είναι οι βασικές ιδέες πού ό
Λέσσινγκ ανέπτυξε στόν «Λαοκόοντα»
του. Άπορρίπτει επίσης κάθε τι τό άμε-
τακίνητο και ξένο πρós τήν ανθρώπινη
ψυχή πού τυχόν συμπεριλαμβάνει ή
ποίηση. Ο «Λαοκόων» σημειώνει μιάν
άποφασιστική στροφή γιά τήν γερμανική
λογοτεχνία. Ο ίδιος ό Γκαίτε άνεγνώ-
ριζε «ότι ό Λαοκόων» αϊφνιδιστικά εκ-
μηδένισε, γι' αυτόν και τούς νέους ποιη-
τές της εποχής του, τήν λανθασμένη
αντίληψη, σύμφωνα με τήν όποία ή
ποίηση έπρεπε νά μιμείται τήν ζωγρα-
φική. Μετά τήν έκδοση τού «Λαο-
κόοντα» τό βασικό περιεχόμενο της
ποίησης θεωρείται ότι εκφράζει τό φαι-
νόμενο της ζωής, μέ όλη τήν δυναμικό-
τητα του· ζωμία άμετακίνητη μορφή δέν
υπάρχει πλέον.

Ο «Λαοκόων» θά έχει έξίσου μιάν
άναμφισβήτητη χρησιμότητα γιά τήν λο-
γοτεχνική διαμόρφωση τού ρωσικού κοι-
νού, πού ακόμη οι ιδέες του είναι μάλλον
συγκεκριμένες λόγω της επιτήδευσής.

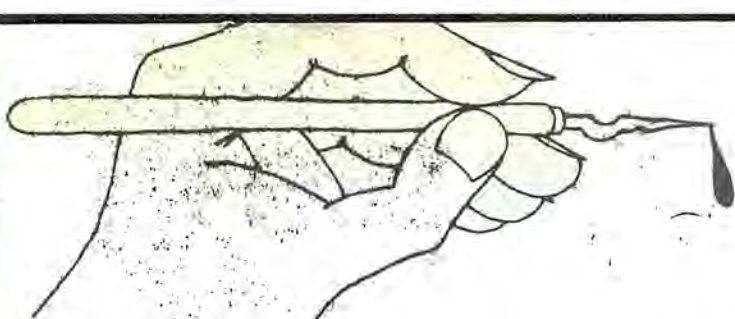
Ο μεταφραστής εργάστηκε έτσι ώστε
νά διασώσει τό κείμενο, εργασία πού εκ-
πλήρωσε συνειδητά· τού όφείλουμε ευ-
γνωμοσύνη. Τό ρωσικό κείμενο προλογί-
ζεται από μία σύντομη εισαγωγή, στήν
όποία ό κ. Έντελσον⁴ εκθέτει τήν άποψη
του σ' ότι άφορά τήν μετάφραση των ξέ-
νων κλασικών έργων. Συμφωνούμε μέ
τίς άπόψεις του και δέν μπορούμε παρά
νά τόν συγχαρούμε γιά τό ότι παρέμεινε
πιστός στίς πελοισήσεις του μεταφρά-
ζοντας αυτό τό κείμενο.

Άπόδοση: Άλέξης Ζήρας

εποχή του κυριαρχούσε στήν γερμανική λογοτεχνία,
και αντίθετα έπρότεινε μία νέα αισθητική θεώρηση
τού έργου τέχνης.

(3) Λαοκόων: Τό θεωρητικό κείμενο τού Λέσσινγκ,
δπου ό συγγραφέας εξέθεσε τίς άπόψεις του περί αι-
σθητικής. Μυθολογικά ό Λαοκόων ήταν ιερέας τού
Απόλλωνα. Λόγω της δόθειάς του πρós τούς θεούς
ό Απόλλων έστειλε δύο φίδια πού έπνιξαν τόν Λαο-
κόοντα και τούς δύο γιους του.

(4) «Λαοκόων», έργο τού Λέσσινγκ. Μετάφραση
στήν ρωσική από τόν Ε. Έντελσον, Μόσχα 1859.

Γιά τή χρησιμοποίησή του
διαίλου διαλόγου στις διενέξεις
των οργανώσεων στά ΑΕΙ μās
γράφει ένας φοιτητής από τήν
Θεσσαλονίκη.

΄Αγαπητό ΄Αντί

Στά τελευταία τεύχη σου ο διά-
λογος έχει ξελεχθεί σέ ΄εξαλη
διαμάχη οπαδών όλων των τη-
μάτων της ελληνικής αριστεράς.
Τά επιχειρήματα έχουν ΄εξαφανι-
σθεί από τό προσκήνιο, αφήνον-
τας τή θέση τους σέ λογοπαίγνια
συντρόφων της ΄εξωκοινοβουλευ-
τικής αριστεράς μέ άξονα τό
κλείσιμο τίτλων σέ εισαγωγικά
(π.χ. «Κ»ΝΕ), σέ ΄εκρήξεις ΄επα-
ναστατικής καθαρότητας συν-
τρόφων της ΚΝΕ πού ΄εκτοξεύουν
άφορισμούς πρós όλες τις κατευ-
θύνσεις κι΄ ακόμη σέ μακροσκελή
κείμενα συντρόφων του Ρήγα πού
είτε αναφέρονται σέ γενικά και
άόριστα διεθνή θέματα είτε μέ
ακατάσχετη τοιτατολογία πολε-
μούν τις θέσεις άλλων αριστερών.

Αυτός ο διάλογος δέν θυμίζει
διάλογο κομμουνιστών. Καί τό
κακό δέν έχει τις ρίζες του κάπου
κοντά. Τράβάει πολλά χρόνια
μέσα στό κίνημα της αριστεράς.
΄Επειδή όμως δέν συμπαθώ
ιδιαίτερα τήν παρελθοντολογία
θά προσπαθήσω νά δώ τό φαινό-
μενο αυτό μέσα στην ΄εξέλιξη του
στην πιο ΄ευρεία μερίδα των άνα-
γνωστών σου, στους φοιτητές.

Στά ΑΕΙ τό πρώτο πράγμα πού
θά συναντήσεις είναι οι άνακοι-
νώσεις και τά ΄εντυπα των άρι-
στερών οργανώσεων. Κι΄ από κει
άρχίζει ή ΄εκτροπή του διαλόγου.
Τά διάφορα κείμενα «κριτικής»
γράφονται κάπως έτσι: «ό κο-
τζαμπάσης της ΔΗΣΥΚ, δημογέ-
ροντας των Χημικών Μηχανικών
Π...» (πιστή μεταφορά από ΄εφη-
μερίδα τoύλου της ΚΝΕ του Πο-
λυτεχνείου Θεσ/νίκης στά 1975)
«οι σοσιαλφασίστες του
«Κου»κέξ...» (χαρακτηρισμός
του ΕΚΚΕ για τους Κνίτες) και
πολλά άλλα διάφορα, παρασάγ-
γας απέχοντα, του διαλόγου.

Τά ίδια αυτά τά κείμενα πού
κατακλύζουν τά Πανεπιστήμια
άσκούν ΄εκαάχα μια μορφή ΄εν-
τονης καταπίεσης και ΄εξαναγκα-
σμού όχι μόνον σ΄ αυτούς πού τά
διαβάζουν αλλά και σ΄ αυτούς
πού τά γράφουν. Είναι κατα-
πίεση και δασοτρέβωση σέ τελική
φάση της ΄ελεύθερης - δημιουργι-
κής σκέψης πού αντικαθιστά
σους λογικούς συνειρμούς της τά
διαλεκτικά επιχειρήματα μέ χρι-
στιανικούς άφορισμούς.

΄Η καταπίεση είναι ακόμη ΄εν-
τονώτερη στά όργανα του φ.κ.
Στά Διοικητικά Συμβούλια και
τις Γενικές Συνελεύσεις ή βία εί-
ναι διάχυτη, άρχίζοντας από τό
γιοιχάισμα της παράταξης πού
άλλάζει άποψη (πρós τί ο διάλο-
γος αν δέν όδηγεί κάποιους σέ
άλλαγή άπόψεων;) και φτάνον-
τας στην μέθοδο του «κουκιού»,
στις ψηφοφορίες, όπου οι ψηφο-
φόροι πού δέν παρακολουθούν
άπαιτούν νά μάθουν ποιός κάνει
τις προτάσεις, ψηφίζοντας παρά-
ταξη κι΄ όχι περιεχόμενο.

Αυτή ή μορφή διαπαιδαγώγι-
σης των νεολαίων τους άκολου-
θείται απ΄ όλες τις αριστερές όρ-
γανώσεις κάνοντας τήν βία και
τόν καταναγκασμό διώματα, τήν
ελφωρία και τήν συκοφαντία όρ-
γανικά στοιχεία του «διαλόγου».

Δυστυχώς τά φαινόμενα αυτά
άρχισαν νά ΄επερνούν τις κου-
βέντες, φτάνοντας σέ χειροδικίες.
Όταν ή προφορική ή γραπτή βία
του ΄ένός πρós τον άλλο είναι
άφόρητη, ή «κομμουνιστική γρο-
θιά»θά ύψωθεί για άλλη μια
φορά όχι σαν σύμβολο άγώνα
άλλά για πολύ πεζότροπους σκο-
πούς, όπως ο ΄εξλοδαρμός, τό
σκόσιμο άφισών κ.λπ.

Οι νέοι της αριστεράς γνωρί-
ζουν καλά τήν ΄ιδεολογική κατα-
πίεση και τό πώς νά τήν άσκούν.
΄Εχουν όμως συντηήσει, τους
΄εγινε δεύτερη φύση, τήν χρησιμο-
ποίηση καθημερινά, καταπιέζον-
τας τον ή τήν φίλη τους, τό άμεσο
περιβάλλον τους, τους συναν-
θρώπους τους. Δέν διστάζουν
«για νά ΄υπερασπίσουν τό
Κόμμα» (ως ο ΄εκπρόσωπος της
ΚΝΕ μέ στόμφο δήλωσε) νά φτά-
σουν και στην σωματική βία.

Κι΄ αυτοί οι νέοι φιλοδοξούν
νά χτίσουν τήν κοινωνία του αύ-
ριο, μία κοινωνία χωρίς κατα-
πίεση, μία κοινωνία ΄ελευθερίας
και δημιουργικότητας. Καί για
τόν σκοπό της ΄εξάλειψης της
καταπίεσης, καταπιέζουν οι
ίδιοι.

΄Ας μου άπαντήσουν μέ πιο
τρόπο θά διώξουν τήν βία από
μέσα τους, άφού μ΄ αυτήν ΄εξαφα-
νίσουν πρώτα τήν βία της άστι-
κής τάξης.

΄Ας ΄εγκαινιάσουμε ΄εναν διά-
λογο άπόψεων φυσιολογικών άν-

θρώπων, κι΄ όχι κουφών. Κι΄ ο
σοσιαλισμός θά ΄ρθει πολύ γρη-
γορώτερα.

Γεια και χαρά

Δημήτρης Δημητρακόπουλος.

Μερικές παρατηρήσεις πάνω
στόν χαρακτήρα του ΔΙΑΛΟΓΟΥ
μās στέλλουν οι φίλοι Κ. ΄Αντι-
νίου και Α.Φ.

΄Ο Κ. ΄Αντωνίου γράφει:

΄Αγαπητό -ΑΝΤΙ»

Είναι πεποίθηση πολλών μελών
του άριστερου κινήματος στην
΄Ελλάδα ότι οι στήλες του ΔΙΑ-
ΛΟΓΟΥ στις τελευταίες σελίδες
του περιοδικού μπορούν και
πρέπει νά άποτελέσουν ΄ενα πρα-
γματικό δήμα προβληματισμού
και ΄ελλεικρινούς άντιπαράθεσης
όλων ΄εκείνων πού πιστεύανε ότι
είναι πιά ώρα νά άντιληφθούμε
πώς τό καθεστώς της βαρβαρότη-
τας και των πολέμων, της κατα-
πίεσης και της ΄εκμετάλλευσης δέν
πρέπει νά συνεχισθεί κι΄ ότι δέν
ύπάρχει κανένας άλλος δρόμος
΄εκτός από τον σοσιαλισμό. Οι
παρακάτω γραμμές σκοπό άλλο
δέν ΄εχουν παρά νά θέσουν μερικά
προβλήματα.

΄Εχει καταντήσει βαρετό και ΄επι-
ζημιο νά δημοσιεύετε τόσα πολλά
και μακροσκελή γράμματα πάνω
στό ίδιο θέμα, δηλαδή τή δια-
φορά άνάμεσα στο ΚΚΕ και τό
ΚΚΕ ΄εσ. Αυτή ή ΄ιστορία θυμίζει,
ας μου ΄επιτραπεί ο παραλληλι-
σμός, τις μάχες άνάμεσα στους
Πράσινους και τους Βένετους.
Ευτυχώς μέχρι σήμερα τό ΄ελλη-
λοφάγωμα των άντιπάλων (:) ΄εχει
περιοριστεί στην ΄ευρεία χρήση
των εισαγωγικών, των παρενθέ-
σεων και των θαυμαστικών. [...]

΄Ας άφήσουμε όμως τις άχρη-
στες και ΄επιζήμιες συζητήσεις κι΄
ας δούμε κατάματα τήν αλήθεια
όλου: άστοί, καπιταλιστές, προλε-
τάριοι, πρίν είναι πολύ άργά. Κι΄
ας σταματήσει ο ΄ενας άνθρωπος
νά σκοτώνει τον άλλον κι΄ας στα-
ματήσουν οι άνθρωποι τό ΄εγ-
κλημα της ΒΙΟΚΤΟΝΙΑΣ πού
λέγεται ρύπανση και μόλυνση
του περιβάλλοντος. Γιατί διαφο-
ρετικά γρήγορα θά πραγματο-
ποιηθεί ή ρήση της άποκάλυψης
«Και πάσα ψυχή ζωσα άπέθανε
΄εν τή θαλάσσει» και φυσικά και
στή στεριά άργότερα...

Μέ άπειρη ΄εκτίμηση
Α.Φ.

Και ο φίλος Γ. Καττάκης κάνει
μερικές παρατηρήσεις σχετικά μέ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΔΙΑΛΟΓΟ

Και άφού συνεχίζει μέ μία
σειρά ΄επιχειρημάτων - πού ΄επι-
φλασσόμαστε μιάν άλλη φορά
νά δημοσιεύσουμε σ΄ ΄ενα τους
τιμήν τουλάχιστο - καταλήγει:

Νομίζω πώς τό ΑΝΤΙ μπορεί
νά διδαχθεί από τό παράδειγμα
των ΄ελεύθερων ραδιοσταθμών της
΄Ιταλίας, όπου ή συμμετοχή των
άκροατών ΄εδωσε καινούρια διά-
σταση στην σχέση ραδιοφώνου-
άκροατήριου, και νά κάνει κάτι
άνάλογο στην σχέση περιοδικού-
άναγνώστη.

Σας ΄ευχαριστώ για τή φιλοξενία

Κώστας ΄Αντωνίου
΄Ιδ ΄επάλληλος φοιτητής

Κύριε διευθυντά,

Σας τιμά όπωσοδήποτε τό γεγο-
νός ότι δείχνετε τόση ΄ευσιοθησία
στά γράμματα των άναγνωστών
σας. Κατά τή γνώμη μου όμως

τή δημοσίευση γράμματός του σέ
προηγούμενο τεύχος.

ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΑΛΟΓΟ

΄Αγαπητό μου «΄Αντί»,

Στό τεύχος Νο 95 (25-3-78)
παραθέτετε ΄ενα άπόσπασμα από
ενα γράμμα μου σ΄ άπάντηση
προηγούμενων διαλόγων άνα-
γνωστών σου (συγκεκριμένα κά-
ποιου κ. Οικονόμου και κ. Χαρα-
λαμπίδη). Τό άπόσπασμα άναφε-
ρόταν στον κ. Οικονόμο. Στό
τέλος ύπάρχει Σ.Σ. (Σημείωση
Σύνταξης) πού λέει: «Μόνο πού
πιστεύουμε ότι θά συμφωνήσει ο
καλός μας φίλος ότι, μέ πολυλο-
γία ή χωρίς, μέ προπαγάνδα ή
χωρίς, ο διάλογος θά πρέπει νά
κρατηθεί πάντα σέ κάποιο τόνο
νηφάλου».

Πιστεύω ότι αυτή ή συμβουλή,
προφανώς δέν αναφέρεται στο

δημοσιεύθην αυτόσπασμα του γραμματός μου, διότι όποιος κι' αν τό διαβάσει δέ θά βρεί ούτε όξύ, ούτε επιθετικό ύφος, ούτε έξάλλου τέτοια πρόθεση είχα, ούτε θά έχω. Τώρα όσον αφορά τό ύπόλοιπο τμήμα του γραμματός μου - πού απλώς και μόνο τό 'Αντί αναφέρει ότι κριτικάρει τό διάλογο των Κ. Χαραλαμπίδη και Μερμά Μαμά - θά έπρεπε τό αγαπητό μου «'Αντί» νά τόν παραθέσει - έστω και μερικά σημεία του, τά πλέον μή «νηφάλια» - γιά νά μπορέσουν οί αναγνώστες νά κρίνουν περί του νηφάλιου ή μή τόνου. Θέλω πάντως νά πιστεύω ότι ή μη παράθεση του όφείλεται στην «πολυλογία του» και σέ συνάρτηση μ' αυτό, στόν περιερισμένο χώρο του ΔΙΑΛΟΓΟΥ και όχι σέ τίποτε άλλο. Πάντως αν μέ τήν διατύπωση πού κάνετε γιά «νηφάλιο τόνο» πιστεύετε ότι κάποιον θίγω - και νομίζω ότι πρόκειται γιά τόν κ. Κ. Χαραλαμπίδη - πού άς σημειωθεί, ούτε τόν ξέρω, ούτε έχω τίποτε μαζί του - ύπάρχει και τρόπος και διάθεση νά επανορθώσω.

Ευχαριστώ γιά άλλη μιά φορά τό αγαπητό «ΑΝΤΙ» πού «άνεχθηκε» τήν πολυλογία μάς

Γιώργος Καττάκης
Φοιτητής - Αθήνα

'Η αναγνώστριά μάς Ε. Φραγκιαδάκη μάς γράφει γιά τήν συγκεντρωση ενάντια στίς ξένες δάσεις πού έγινε πριν λίγο καιρό στό Ηράκλειο.

'Αγαπητό «ΑΝΤΙ».

Μέ πολλή αγανάκτηση και λύπη γράφω τούτο τό γράμμα, έλπίζοντας νά τό δημοσιεύσετε και νά δώσετε έτσι ευκαιρία στούς προοδευτικούς αναγνώστες σας νά προβληματισθουν μέ μιά κατάσταση πού έχει δημιουργηθεί.

Πρίν λίγες μέρες είχε γίνει στό Ηράκλειο συγκεντρωση, γιά νά φωνασωθεί και απαιτηθεί γιά μιά φορά ακόμα, τό παλλαϊκό αίτημα γιά διώξιμο των ξένων δάσεων απ' τόν τόπο μας. [...] Δυστυχώς όμως μερικοί φάνηκε ότι διαφωνούσαν μέ μιά τέτοια έκδηλωση. Και τό πιο λυπηρό είναι ότι οί άνθρωποι αυτοί δέν ήταν άλλοι απ' αυτούς πού θεωρούνται - γιά όσους δέν ξέρουν - σάν συνεχιστές των αγώνων του πιο προοδευτικού κόμματός μας' του παλιού ΚΚΕ. [...]

Έτσι όταν άκούστηκαν τά συνθήματα: ΕΞΩ ΟΙ ΒΑΣΕΙΣ-ΕΞΩ ΟΙ ΣΤΟΛΟΙ ΑΠ' ΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ, ΟΙ ΛΑΟΙ ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΑΝΔΡΑΚΗ ΑΠΟ ΠΡΟΣΤΑΤΕΣ, ΛΑΟΥ ΓΡΟΘΙΑ ΘΑ ΦΕΡΕΙ ΛΕΥΤΕΡΙΑ, έγιναν έξω φρενών κι' άρχισαν νά βρίζουν πολύ χυδαία τούς νεολαίους πού φάνηκε 'νά πιστεύουν σ'

αυτά, νά τούς δέρνουν άγρια (μέ έπακόλουθα: μαυρισμένα μάτια, σχισμένα ρούχα κ.λ.π.), και τέλος νά τούς περικυκλώνουν μέ «ντουντούκες» γιά νά μήν άκούγονται αυτά πού έλεγαν, προσπαθώντας νά τούς διαλύσουν, συγχρόνως. (Οί νεολαίτοι αυτοί ήταν κύρια όπαδοί της Λαϊκής Δημ. Ένότητας). Τέτοιες ενέργειες δέν έχουν νομίζω, καμιά σχέση μέ άριστερή-προοδευτική νοοτροπία. [...] Λένε πώς οί Σοβιετικοί πρέπει νά έχουν τό στόλο τους στή Μεσόγειο, γιατί έτσι θά μπορούν νά υπερασπίσουν τούς λαούς απ' τόν 'Αμερικάνικο ιμπεριαλισμό, κι' άς έχουν λοιπόν άγκυροβόλια 6 μίλια έξω απ' τή νησιά μας. Βέβαια, έτσι υπερασπίστηκαν και τόν Κυπριακό λαό μπρός σάν Τουρκία εισβολέα - άκόμα δέν έχει μιλήσει ή Σ.Ε. γιά ε ί σ β ο λ ή στήν Κύπρο και φυσικά δέν τήν έχει καταδικάσει.

'Ας μάς πουν λοιπόν έφ' τόν πιστεύουν ότι οί λαοί έχουν ανάγκη από προστάτες - όπως έδειξαν - γιά ποιά έθνική ανεξαρτησία μιλούν; Γιατί θέλουν νά διώξουν τούς 'Αμερικάνους; ύπάρχουν καλά και κακά άφεντικά;

Γιατί τρομοκρατούνται και διαφωνούν μέ τό σύνθημα ΛΑΟΥ ΓΡΟΘΙΑ ΘΑ ΦΕΡΕΙ ΛΕΥΤΕΡΙΑ»;

'Ας δικαιολογήσουν οί φλωρετικοί ψευδοκομμουνιστές τίς τραμπούκικες ενέργειές τους, πού έχουν επαναληφθεί πολλές φορές (και στίς περισσότερες έκδηλώσεις γιά τίς δάσεις), άς μάς πουν μέ τί αλτλολογικά όπορηίζουν τά παραπάνω συνθήματα, άς μάς πείσουν ότι είναι τυχαίο πού τό «μοναδικό» κόμμα τους εύθυγρα μιλάει πάντα μέ τίς θέσεις και τά συμφέροντα της Μόσχας π.χ. έξι μίλια στό Αίγαίο. [...]

'Ας εξακολουθήσουν, έφ' όσον επιμένουν, νά παίζουν τό ρόλο του υπερασπιστή των καθεστώτων των ανατολ. χωρών. ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑ όμως νά έμποδίσουν κανένα δημοκράτη νά φωνάξει μιάν άλλη και νά υπερασπίσει ένα λαϊκό συμφέρον, νά αγωνιστεί γι' αυτό.

Μπορούν νά ύποστηρίξουν αυτούς πού πουλουν τό δπλο στό διάφορα αντιδραστικά καθεστώτα γιά νά άλληλοσκοτώνονται οί λαοί τους π.χ. Αίθιοπία-Σομαλία.

'Ας καλύπτουν οί «όρθόδοξοι κομμουνιστές» τούς ύποστηρικτές του φασιστικού καθεστώτος της 'Αργεντινής κι' άς τό ύποστηρίζουν κι' αυτοί, μαζί μέ τόν Καραμανλή. [...]

Γιατί δέν μιλούν γιά τίς φυλακίσεις, τίς έξορίες, τούς θανάτους και τίς καταδιώξεις γενικά του μεγάλου μέρους των Έλλήνων αγωνιστών του Δ.Σ., προσφίγων

στίς 'Ανατολικές χώρες, από τό '56 κι' έπειτα; Πόσοι Έλληνες άριστεροί ξέρουν γιά τίς μαζικές διαγραφές ή και διαλύσεις κομματικών όργανώσεων σέ διάφορες πόλεις; Στήν Τασκένδη Κ.Ο. μέ 7.600 μέλη, ότι διεγράφη τά 6.400 λίγο πριν τό 20ο συνέδριο του Κ.Κ.Σ.Ε. Μέ τή διαγραφή τους, άρχισε και ή παρακολούθησή τους κι' άργότερα οί καταδιώξεις των Έλλήνων αυτών κομμουνιστών. [...]

Τελειώνοντας, θέλω νά ζητήσω συγνώμη απ' αυτούς πού ένοχλήθηκαν από τό έντονο ύφος - μόνο - αυτό του κειμένου, έλπίζοντας ότι δέν θά κρίνουν άβάσιμη τήν αγανάκτησή μου μετά από τέτοιο έληρεασμό γεγονότων.

Ευχαριστώ

Ε. Φραγκιαδάκη

Σπουδάστρια-Ηράκλειο

Η ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΔΡΑΣ

Γιά τό κρίσιμο θέμα της κατάργησης της απόστασης ανάμεσα στην έδρα και τό θρανίο ό θαν. Σταματόπουλους γράφει:

Τόν τελευταίο καιρό στή χώρα μάς και πιο συγκεκριμένα στούς έπιστημονικούς μηχανισμούς της Παιδείας μάς έχει ξεσηκωθεί μιά θύελλα άπεργιακών κινητοποιήσεων μέ τά αίτηματα της καλύτερης και όριοθέτησης σέ βάση πραγματικά δημοκρατική, του περιεχομένου και του συστήματος σπουδών. Οί συγκεκριμένες αίτήσεις και τά άμεσα αίτήματα των κινητοποιήσεων αυτών δέν θά μάς άπασχολήσουν σ' αυτό τό σημείωμα, γιατί έχουν ληχθεί και έξηγηθεί από πολύ πιο άρμόδιους. [...]

Θά άσχοληθούμε μέ τήν έπιστημονική συνδιαλλαγή και δικαιοσύνη του καθηγητή μέ τό μαθητή, της έδρας και του θρανίου. Κάθε έπιστήμονας, κάθε διανοούμενος, κάθε πραγματικά δάσκαλος, κάθε φωτισμένος παιδαγωγός, θεωρούν σάν άπαραίτητη προϋπόθεση και σάν κυριότερο συντελεστή μιάς άνανεωμένης δημοκρατίας τήν κατάργηση αυτού του προνόμιου πού λέγεται έδρα. Αυτή τή μεγάλη αλήθεια πού άποτελεί τήν κυριότερη προϋπόθεση, από ψυχολογικής πλευράς, γιά μιά φωτισμένη παιδεία, τήν πολεμούν μέ μιά ιδιόζουσα μανία, πολλοί «δάσκαλοι» θεωρώντας ότι ό αυταρχισμός και ή άπόλυτη ύποταξη στό άλάθητο του καθηγητή, προωθεί χωρίς έπικίνδυνους κλυδωνισμούς, τή μόρφωση στή Παιδεία μάς.

Η άρνηση των φοιτητών, κατά κύριο λόγο και των μαθητών κατά δεύτερο, νά δεχτούν μιά τέτοια άποδολωτική και μειωτική, γιά τήν προσωπικότητά τους, Παιδεία και ό πολύμορφος άγώνας τους γιά τή δημιουργία μιάς πραγματικά ελεύθερης διακίνη-

της σκέψης, ιδεών, απόψεων και συμπερασμάτων, άποτελεί όπωσδήποτε κλυδωνισμό και μάλιστα έπικίνδυνο, όχι όμως στή μόρφωση και τίς σπουδές αλλά στή μορφωτική πιθανή έλλειπτικότητα του καθηγητή. [...]

'Αν θέλουμε όμως σ' αυτό τό σημείωμα νά ελμσσε άντικειμενικοί, άρα και δίκαιοι στό μέτρο του δυνατού, θά πρέπει νά δεχτούμε ότι δέν φταίει άπόλυτα οί καθηγητές μας σ' αυτό γιατί - και έδώ έρχεται τό ψυχολογικό πολιτικό στοιχείο - ζήσανε, σπουδάζαν και διατηρήσαν μέσα σέ πολύ καιό άλλοιες συνθήκες ζωής και σπουδών, άντιμετώπισαν χειρότερες δυσκολίες και τό σπουδαιότερο, ή τότε άνάπτυξη της κοινωνικής πάλης και ήθικής, τούς ήταν σχεδόν άγνωστη, ζώντας μέσα στή δίνη παγκόσμιων και έμφύλιων πολέμων πού κάθε άλλο παρά προωθούσε τήν έμπνευσμένη κριτική και τή σωστή αυτοκριτική.

'Όμως έπειδή ή ικανότητα του καθηγητή είναι μεγάλη, θά πρέπει νά αποβάλλει τό άπαράδεκτο αυτό έπιστημονικό «status quo» και νά άνανεώσει τή δραστηριότητα και τήν πείρα του στίς νέες, ήδη διαμορφωμένες συνθήκες ζωής και στίς νέες άξιότητες απαιτήσεις των σπουδών. 'Επίσης είναι άξιο νά τονιστεί ή ευχάριστη εξαίρεση μικρού αριθμού καθηγητών πού έχει έλθει πολύ κοντά στό προβλήματα και τίς σκέψεις των φοιτητών.

Τέλος, όλοκληρώνοντας αυτό τό σημείωμα, έχω τό θάρρος νά σκεφτώ μιά πιθανή λύση (στή γενική της βέβαια βάση) του μεγάλου αυτού προβλήματος σέ τωρινή και άμεση έφαρμογή. Τή δημιουργία ενός φορέα καθηγητών - δοητών - φοιτητών και καθηγητών - μαθητών, πού νά λειτουργεί και αυτό είναι τό σημαντικότερο, σέ ΜΟΝΙΜΗ ΒΑΣΗ και μέ ΣΥΝΕΧΗ ΕΝΑΞΟΛΗΣΗ. Νά ύπάρχει πλήρης ίσοτιμία και οί άποφάσεις νά λαμβάνονται μέ όμοφωνία. Σ' όλα αυτά βέβαια άπαραίτητη προϋπόθεση είναι ή καλή πίστη και θέληση και ή σκέψη ότι μόνο αυτός ό φορέας, αυτή ή δημιουργική συνδιοίκηση, όλα τά άμεσα προβλήματα των άσχολουμένων μέ τή γνώση. Και αυτό γιά νά έχει έμπιστοσύνη ό φοιτητής στό λόγο του καθηγητή (πού τώρα πραγματικά έχει καταρασθεί) γιά νά ύπάρχει πραγματική σύμπνοια και συνεργασία άκόμα και στίς διαφωνίες, γιά νά εξαφανιστεί μιά γιά πάντα τό μεγάλο κενό πού χωρίζει τήν άπαραίτητη έπιστημονική έπαφή καθηγητή - μαθητή - φοιτητή - δοητού και νά προσωθηθεί ή συνδιαλλαγή και ή έρευνα.

Θανάσης Σταματόπουλος

Πάτρα

ΜΑΘΗΜΑΤΑ... ΕΥΘΥΝΟΦΟΒΙΑΣ

Είχα πριν λίγες μέρες την τύχη (;) να πάρω μέρος σε μίαν εκδρομή των τελειοφοίτων της φιλοσοφικής του Πανεπιστημίου 'Αθηνών στην 'Ισπανία, σάν αμυσθος εκπρόσωπος του τουριστικού γραφείου που την οργάνωσε, πληρώνοντας μάλιστα κι' εγώ τό φθηνό δικαίωμα συμμετοχής που ίσχυε για όλους (πλήν του διοργανωτή των παιδιών, που έκτός της δωρεάν συμμετοχής πήρε και προμ-δωρο από τό γραφείο).

Οί αυριανοί καθηγητές των παιδιών μας λοιπόν, θά έδιναν εξετάσεις ομαδικής μετάβασης και παραμονής σε ξένη χώρα. Σάν συνοδούς και επίτηρητές τους, ή Πολιτεία όρισε δύο καθηγητές, τούς κ.κ. Λειβαδάρα και Μανάνφη. 'Η παρουσία του πρώτου σ' όλη τή διάρκεια της εκδρομής ήταν άπλά διακοσμητική, μέ χαρακτηριστική ευθυνοφοβία κι' έλλειψη κάθε πρωτοβουλίας. 'Ο δεύτερος, μέ στυλ πολύτευρου εξερευνητή, κατάφερε να δημιουργεί τόν πανικό στα παιδιά μέ τό παραμικρό πρόβλημα, ενώ στίς πραγματικά δύσκολες στιγμές διαχώριζε έντεχνα τή θέση του. Στήν έπιστροφή μάλιστα, πού έγινε αρκετά περιπετειώδης από τήν άσυνέπεια της ισπανικής αεροπορικής εταιρείας, ό κ. καθηγητής μέ τήν οίκογένειά του δέν άκολούθησαν τήν τύχη του γκρούπ και έπιστρέψαν χωριστά!!

"Όμως, πέρα από τό οργανωτικό ζήτημα, μου δόθηκε ή ευκαιρία να διαπιστώσω τό έπίπεδο των σχέσεων καθηγητών-φοιτητών και να τό συγκρίνω μέ τό αντίστοιχο των σχολών του έξωτερικού, όπου ό καθηγητής είναι για τόν κάθε φοιτητή δεύτερος πατέρας. 'Εδώ ό φοιτητής καλύπτει τή φοβία του μέ τή φράση «μην ξεχνάτε ότι είμαι άκόμη στό Πανεπιστήμιο», πού άργότερα θά γίνει «είμαι άκόμη στρατιώτης» ή «είμαι δημόσιος υπάλληλος». 'Η έλλειψη προσωπικότητας χαρακτηριστική, όπως και ή ύπαρξη στό γκρούπ των αυριανών έπιστημόνων, ψυχολογίας του πλήθους. Χωρίς αυτό να έμποδίσει μερικές φοιτήτριες ν' άποδείξουν ότι μέ τό λεκτικό που διαθέτουν, θά έκαναν και λυμενεργάτη να κοκκινίσει από ντροπή, και μερικές άλλες ν' άναμυχθούν σε κλοπή ειδών άξίας από ξενοδοχείο, πού, χωρίς τήν επέμβαση της 'Ελληνικής Πρεσβείας, θά είχε όδυνυρές συνέπειες γι' αυτές.

Νά τώρα και άλλα μαθήματα ιστορίας από τόν κ. Μανάνφη, προστά στον τάφο του Φράνκο, πού βρίσκεται κάτω από ένα πραγματικά ανατριχιαστικό πέτρινο τερατούργημα, χτισμένο

πέτρα-πέτρα επί είκοσι χρόνια από κρατούμενους δημοκρατικούς πρόσ «δόξαν» της νίκης του φασισμού: «Ουαί τοίς ήττημένοις. Καί οι κομμουνιστάι άν νικούσαν στην 'Ελλάδα θά έκαναν ό,τι ήθελαν. 'Αλλωστε ό Φράνκο δέν ήταν δικτάτορας τύπου Παπαδόπουλου ή Πινοσέτ (sic). Τότε πρέπει να πούμε δικτάτορα τόν Σαντάτ ή τό καθεστώς του 'Ισραήλ. Σάν μορφωμένοι άνθρωποι δέν πρέπει να λέτε άπλώς ότι ό Φράνκο ήταν δικτάτορας, αλλά να κάνετε διαχωρισμό».

Αυτά τά λίγα, μέ πραγματικά βαθιά λύπη για τά χαρακτηριστικά αυτά δείγματα άκαδημαϊκών ανθρώπων.

Χρήστος Φωτιάδης
'Ιδ. 'Υπάλληλος

ΝΟΤΙΟΣ ΑΦΡΙΚΗ

"Ενας φοιτητής απ' τή Νιγηρία μάς στέλνει μερικές παρατηρήσεις του για τό λαό της 'Αζάνια, μέ άφορμή τό άρθρο του τεύχους 102 «'Η εξέγερση των μαύρων εργατών».

'Αγαπητό «'Αντί»,

Χωρίς κοινωνικές άδικίες, δέν θά ύπήρχαν έπαναστάσεις, ούτε έπαναστάτες. 'Ο καταπιεζόμενος και εκμεταλλεζόμενος λαός της AZANIA (της Νότιας 'Αφρικής, όπως ονομάστηκε από τό λαό της), αντιμετωπίζει τούς εκμεταλλετές του μέ γυνά χέρια, ξύλα, πέτρες και τό πιο δυνατό όπλο τους είναι ή άποφασιστικότητα. Οί ιμπεριαλιστές εκμεταλλετές τους αντίθετα, είναι όπλισμένοι από τά χέρια μέχρι τά δόντια (χάρη στην ύλική και ήθική βοήθεια των δυτικών δυναμειών, ιδιαίτερα της Δ. Γερμανίας, της 'Αμερικής, της Γαλλίας, κλπ. που προσφέρουν για τά οικονομικά και στρατιωτικά συμφέροντά τους)· είναι όπλισμένοι μέ αντιδραστικούς νόμους που άπαγορεύουν κάθε κοινωνική και πολιτική δράση των μαύρων εργατών.

Διάβασα τό άρθρο σου μέ μεγάλη κατανόηση και μέ συμπάθεια προς τούς καταπιεζόμενους. Τό άρθρο σου θά ήταν πλούσιο και διαφωτιστικό άν έρχινες φώς στίς αίτίες της άπάνθρωπης εκμετάλλευσης των μαύρων εργατών της AZANIA, ποιοί είναι πίσω απ' αυτή και γιατί; Καί εάν άναφες άκόμη για τίς πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές αντιδράσεις και τόν ρόλο των δυτικών και ανατολικών δυνάμεων και των ανεξάρτητων 'Αφρικανικών Κρατών.

'Υπογράμμισες ότι οι 'Αζάνιοι δέν είναι οργανωμένοι· αλλά εδώ είναι τό σημείο διαφωνίας μου.

Σύμφωνα μέ τά όσα γράφονται στό άρθρο, αλλά και τά γεγονότα που ξέρουμε από τή γενική κατά-

σταση της AZANIA, οι ιμπεριαλιστική τακτική για συνεχή εκμετάλλευση των εργατών, ύπαγορεύει μεταξύ άλλων τά εξής:

1. κανείς μαύρος δέν έχει δικαίωμα να κυκλοφορεί μέ όπλο, ούτε καν να έχει στην κατοχή του· επίσης δέν μπορεί να κρατάει μαχαίρι κλπ. ('Η κατασκευή δόμβας από μαύρους φοιτητές στο Σοβέτο όδήγησε στον εγκλωβισμό και βομβαρδισμό δεκάδων ατόμων σε ένα σπίτι).

2. Φτώχη παιδεία για να υποβαθμίσουν τήν επαναστατική ψυχή των μαύρων· άπαγόρευση κυκλοφορίας περισσότερων από δύο μαύρων εργατών μέσα και έξω από τίς δουλειές. 'Ακόμα δέν επιτρέπεται να έχουν στην κατοχή τους ξένα περιοδικά ή ν' άκούν απ' τά ραδιόφωνα ξένες είδήσεις· αλλά τό χειρότερο είναι τά άπάνθρωπα βασανιστήρια που ύφίστανται στίς φυλακές των ιμπεριαλιστών, καθώς και άλλα πολλά που έμποδίζουν τή συνδικαλιστική δράση. Παρ' όλα όμως αυτά, πραγματοποιούνται γενικές άπεργίες και βομβιστικές ενέργειες κατά των άκινήτων των ιμπεριαλιστών κάτω από τήν καθοδήγηση των παράνομων κινημάτων. Πώς είναι τότε άνοργάνωτα τά συνδικάτα των εργατών;

'Η άνταρσία είναι άκόμη πολύ δύσκολο να οργανωθεί ενάντια στο ιμπεριαλιστικό καθεστώς της Ν. 'Αφρικής γιατί οι χώρες που συνορεύουν μ' αυτήν (NAMIBIA, ZIMBABWE) είναι κάτω από ιμπεριαλιστικό έλεγχο· μέ εξαίρεση τή Μοζαμβίκη που χορηγεί ήθική και ύλική βοήθεια στους άντάρτες του έθνικού Μετώπου της Ζιμπάουε που έχουν βάσεις στην Μοζαμβίκη.

Λή 'Ολουσέγουν
Φοιτητής εκ Νιγηρίας

ΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

'Αγαπητό «'Αντί»

στο 97ο τεύχος σου διάβασα τό γράμμα του Δ. Μαρκάκη, που άναφέρεται στο άρθρο μου «Τό ΠΑΣΟΚ, ή πόλωση και οι κίνδυνοι για τό κοινωνικό καθεστώς», τό όποιο δημοσιεύτηκε στο 94ο τεύχος σου.

'Αν και ή έπιστολή του Δ. Μαρκάκη «άξίζει» πολλές απαντήσεις και για τό περιεχόμενο και για τό «επαναστατικό» ύφος της, αλλά κύρια για τό πολιτικό ήθος που αποκαλύπτει, θά περιοριστώ μόνο σε λίγα σημεία.

1. Τό άρθρο μου, ξεκινώντας από μία άνάλυση του λειτουργικού ρόλου της αντιπολίτευσης στο κοινοβουλευτικό σύστημα, έδειχνε ότι οι μύθοι της πόλωσης και των κινδύνων άνατροπής του κοινωνικού καθεστώτος είναι άσυνεχιστοι μέ τήν έσωτερική λογική του κοινοβουλευτικού συστήματος, άσπρήχτοι από τή σκοπιά της θεωρίας του συντα-

γματικού δικαίου και επικίνδυνου πολιτικά, στο βαθμό που έξυπνότερη στην διαείνωση της δεξιάς στην κυβέρνηση και τήν έξουσία.

2. Κατά τά φαινόμενα δύο είναι οι πιθανές εκδοχές:

α. 'Η ό έπιστολογράφος δέν κατάλαβε τό περιεχόμενο, δέν συνέλαβε τό νόημα και δέν κατανόησε τήν ουσία του άρθρου, όποτε λυπάμαι που δέν μπορώ να τόν βοηθήσω παρά μόνο μέ τή συμβουλή να τό ξαναδιαβάσει μέ μεγαλύτερη προσοχή.

β. 'Η ό Δ. Μαρκάκης πλαστογραφεί έσκεμμένα τό κείμενό μου, για να μπορέσει έτσι «κρατώντας ψηλά τή σημαία του Μαξισμού-Λενινισμού» να καταλήξει στο «νικηφόρο» δρόμο της «επαναστασης», που άπορρίπτει τόσο τό «πιστό στα άστικοδημοκρατικά ιδεώδη» ΠΑΣΟΚ, όσο και τό Κ.Κ.Ε., που «θέλει τό Κόμμα ίσχυρό στη Βουλή και στο Λαό».

'Όσο όμως κι άν κόπτεται κανείς για τήν ένσάρκωση του Μαξισμού-Λενινισμού στο πρόσωπό του, γίνεται άναξίοπistos, άν στην πράξη διαστρεβλώνει βασικά και παραχαράσσει κακότεχνα άπόψεις διαφορετικές από τή δική του. Καί ή έλλειψη έπιχειρημάτων δέν άναπληρώνεται ούτε μέ όμολογίες πίστης στο Μαξισμό-Λενισμό ούτε μέ ύπερεπαναστατική φρασολογία.

3. Οί εκστασιασμοί του Δ. Μαρκάκη για τήν ένσάρκωση της αθεντικής επαναστατικότητας στο πρόσωπό του παύουν να είναι γραφικοί και γίνονται ήθικά και πολιτικά διαβλητοί, όταν συνοδεύονται από άσαφείς και βολούς ύπαιγμούς, όπως «όλο τό άρθρο του κ. Μαντζουράνη (για τόν όποιον ξέρω πολλά)...» Παρόμοιοι ύπαιγμοί δέν δίνουν μόνο τό μέτρο και τήν ποιότητα του πολιτικού ήθους του Δ. Μαρκάκη, αλλά και στερούν από τή γραφικότητα της προσπάθειάς του τό ρομαντισμό ενός Δόν Κιχώτη.

Φιλικά

Γιάννης Κ. Μαντζουράνης
Βόννη

Στό γράμμα του Δ. Μαρκάκη που δημοσιεύτηκε στο τεύχος 99 άπαντά ό άναγνώστης μας Τ.Σ.

'Αγαπητό ANTI

'Ηθελα να πω μερικά λόγια πάνω στο γράμμα του φίλου Δημήτρη Μαρκάκη που δημοσίευσε στο τεύχος 99 και που άναφέρεται σε κάποιο άρθρο του Γ. Μαντζουράνη σχετικά μέ τό ΠΑΣΟΚ.

— 'Όσον άφορά τό άρθρο του Γ. Μαντζουράνη σχετικά μέ τό «ΠΑΣΟΚ», τήν πόλωση και τούς κινδύνους για τό (άστικό) δημοκρατικό καθεστώς, φίλε Δημήτρη σε πληροφορώ ότι δέν τό έχω διαβάσει και αυτό γιατί δυστυχώς δέν παίρνω πάντα τό ANTI για οικονομικούς λόγους. Δέν ξέρω λοιπόν ούτε αυτόν τόν κ. Μαντζουράνη, ούτε άκριβώς τί

έγραψε, εκτός απ' αυτά που αναφέρεις εσύ. Καί πραγματικά δεν μπορεί κανείς να μη σταθεί στά γραφόμενά σου. Παρατήρησα λοιπόν κι' εγώ μερικά πράγματα για τα οποία είμαι αντίθετος. Όσον αφορά «την προσπάθεια του κ. Μαντζουράνη, να θγάξει από τον αναγνώστη την ενόπωση, ότι το ΠΑΣΟΚ, είναι κίνδυνος για το κοινωνικό καθεστώς» - δεν ξέρω αν έκανε κάτι τέτοιο - αλλά αν έκανε σίγουρα δεν χρειαζόταν, γιατί όλοι αυτοί που διαβάζουν το ANTI είναι - όπως και σύ - προσοδευτικοί άνθρωποι και θέλουν σίγουρα όχι μόνο να «κινδυνεύσει» το κοινωνικό καθεστώς, αλλά σίγουρα ν' αλλάξει με τον πιο γρήγορο και ανώδυνο τρόπο, προς όφελος - πάντα - του εργαζόμενου λαού. Κάι κάτι άλλο φίλε Δημήτρη, αν το ΠΑΣΟΚ είναι ή όχι «μπαμπούλα» για την οικονομική ολιγαρχία και τους ιμπεριαλιστές, γι' αυτό έχω να σου συστήσω να κάνεις το εξής:

Ασφαλώς κάποιον από το θά γνωρίζεις. Ρώτησε τον λοιπόν αυτή τη στιγμή ΠΟΙΟΝ φοβάται περισσότερο σάν «μπαμπούλα» του κοινωνικού συστήματος που εκπροσωπεί.

Τό ΚΚΕ - που όπως κατάλαβα υποστηρίζεις - ή το ΠΑΣΟΚ. Ή απάντησή του θα είναι και ή δική μου.

[...]Τ.Σ. Έργατούπάλληλος Σάργη

Κύριε διευθυντά

Στό τεύχος 100 του ενδιαφέροντος περιοδικού σας, στη σελίδα 52 (στήλη κινηματογράφος) δημοσιεύεται μιά ανταπόκριση από τό Λονδίνο του συνεργάτου (;) του περιοδικού κύριου Γιώργου Μπρουνιά, μέ προφανές θέμα τις ταινίες που παίζονται τούτη τη στιγμή στην αγγλική πρωτεύουσα. Δεν θά ασχοληθώ μέ τόν πασιφανή διανοουμενισμό και αδικαιολόγητο ξεδιάλυμα για αναφορά σέ 2 μόνο ταινίες, τη στιγμή που ό ίδιος λέει ότι προβάλλονται επίσης ταινίες του Όσιμα, του Ταννέρ και του Μελβίλ. (Δέν αναφέρομαι στό 1900,

γιατί πολλά έχουν ειπωθεί γι' αυτή την ταινία).

Δέν θά ασχοληθώ μέ αυτά γιατί ό κύριος Μπρουνιάς - μη ικανοποιούμενος ως φαίνεται από την κινηματογραφική παρουσίαση κριτική - θέλησε να ασχοληθεί και μέ ένα πολιτιστικό φιλοσοφικό κίνημα που ταράζει τά τελευταία χρόνια 'Αμερική και ΕΣΣΔ - άρα ό παλιμπατισμός είναι και σοβιετικός. Καί για να μη θεωρηθώ ότι υπερβάλλω θά μεταφέρω τό σκόλιο του κύριου Μπρουνιά αυτούσιο από την εν λόγω στήλη - πρόλογος σειρές 10-12. Λέει: «Πέρα από την περί κόσμο, του μέλλοντος, του άπειρου και της τεχνολογίας άμερικανική φιλοσοφία του παλιμπατισμού (Ό Πόλεμος των Άστρων, Στενές Έπαφές Τρίτου Τύπου). Καί συνεχίζει για τις άλλες ταινίες. Πρίν συνεχίσω, καί για τούς μη φιλόλογους αναγνώστες, θά αναφέρω ότι παλιμπατισμός σημαίνει «ξαναμαρωμένος» ή επί τό ευγενέστερον «Ό γινόμενος πάλιν παίς» (15τομο λεξικό Δημητράκου, τόμος 10).

Δέν ξέρω αν και κατά πόσον ό συνεργάτης σας διαμένει στό Λονδίνο, γιατί τότε θά ξέρει πολύ καλά ότι κάθε άλλο παρά «παλιμπατισμός» είναι αυτή ή ανησυχία του ανθρώπου μπρος στό άγνωστο αύριο και που φυσικά δέν μπορεί να φωτίσει ή οποιαδήποτε «μαρξιστίτσουσα» - οι μαρξιστικές έχουν εκλείψει από πολλού - επαναστατημένη και όχι επαναστατική - μη και μās θγάλουν στην παρανομία - όργάνωση που άλλο δέν κάνει από τό να παλεύει να αυξήσει τούς πηφους της για να άνέβει στην έξουσία - αν θέβαια τά δλέπει σκούρα τότε ξαναθυμάται τά περί επαναστατικού τρόπου και άλλα συναφή. (Βέβαια μιλώ για τό «ΚΚΕ» και τις άλλες άριστερές οργανώσεις που ένδεχόμενα θά ακολουθήσουν τη διδασκαλία του και όχι για τό «ΠΑΣΟΚ», που είναι γνωστό τό ότι άποτελεί υπόδειγμα μικροαστικού σωβινιστικού και μιλιταριστικού οσιαλαφανούς κόμματος - από ένα τέτοιο μικροαστικό κόμμα ξεκίνησε και ό Μπενίτο Μουσολίνι, που από μάρτυρας του τότε Ιταλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος κατέληξε ό,τι κατέληξε). Αυτά για τά κόμματα και άρκετά μέ κούρασαν. Έπανερχομαι στό άρχικό θέμα.

Αναφέρει ό κύριος Μπρουνιάς ότι αυτή ή φιλοσοφία άποτελεί άμερικάνικο παλιμπατισμό. Θά του άπαντήσω ότι όσον αφορά τόν «ΠΟΛΕΜΟ ΤΩΝ ΑΣΤΡΩΝ» δέν τρέχει τίποτα, γιατί καμιά ιδεολογία δέν εκφράζει και άποτελεί ένα σαγηνευτικό τώ όντι διαστημικό παραμύθι, όσο αφορά όμως την ταινία του Στήθεν Σπλήμπεργκ «ΣΤΕΝΕΣ ΕΠΙΛΑ-

ΦΕΣ ΤΡΙΤΟΥ ΤΥΠΟΥ» θάθελα να του πώ ότι τό θέμα που πραγματεύεται - δηλαδή ή στιγμή της συνάντησης επίδατου ΑΤΙΑ (Άγνωνστης Ταυτότητας Ιπτάμενα Άντικείμενα) μέ γήινο - άποτελεί τόν άποδιοπομπαίο τράγο τόσο της επίσημης άμερικάνικης πολιτείας όσο και της πλειοψηφίας τών άμερικάνων «έπιστημόνων». Για εκείνο για τό όποιο θά μπορούσε να πει και δέν τό λέει (γιατί άραγε;) ό κύριος Μπρουνιάς είναι τό ότι και οι Άμερικάνοι - μέσω της USIS - και ή Σοβιετική Ρωσία - μέσω του τμήματος πολιτισμού κάθε πρεσβείας, και είναι ή μόνη μαζί μέ την Άμερική και τη Γαλλία που έχουν πολιτιστικό τμήμα - έκμεταλλεύονται και χρηματοδοτούν συγγραφείς, πρόχειρους έχω τούς Άσίμαφ και Κλάρκ, για να άποπροσανατολίσουν τη νεολαία - όχι από τά κομματικά κανάλια, εκεί θέλουν να τη ρίξουν - αλλά από τά αυτόνομα επαναστατικά εκείνα άπολιτικά κανάλια που σίγουρα θά τη βοηθήσουν να ξεπεράσει τό σημερινό πολιτικοφανές κλίμα κρίσης που επικρατεί.

Καί πρίν κλείσω θάθελα να αναφέρω λίγα λόγια για τη δεύτερη ταινία από την κριτική μου στό περιοδικό NOVA, τεύχος 1. Έλεγα εκεί πέρα: «Ή ταινία μάς όδηγεί σέ μιά στιγμή του χρόνου, σέ εκείνη την μοναδική στιγμή όταν όλα τά κομμάτια τών ένοποιημένων ανθρώπων - τών άθανάτων ανθρώπων διά μέσου του έρωτα (της έρωτικής πράξης) αλληλοκοιτάζονται και μετά προχωρούν μέσα στό άστροτόλαιο άπειρο αφήνοντας πίσω τό σκοτεινό έφιάλη της νύχτας. Της νύχτας που είχε σημάνει από τότε που τό ανθρώπινο ζωο έγκατέλειψε τη ζωώδη μορφή του και ταυτόχρονα την άσυνείδητα γεσταλτική νοημοσύνη του και προχωρούσε όρμητικά για ένα «πολιτισμό» που μόνο πολιτισμός δέν θά ήταν και για μιά «έπιστήμη» που μόνο έπιστήμη δέν θά ήταν». Ό νοών νοείτω.

Κλείνω όμως τώρα γιατί πιστεύω ότι άρκετά άσχολήθηκα μέ την περίπτωση του κύριου Μπρουνιά. Αυτά λοιπόν.

Εύχαριστώ για τη φιλοξενία - αν φιλοξενηθώ - και τις ευχές μου για ένα καλύτερο «ANTI».

Καί μιά τελευταία παρατήρηση. Θάθελα να ρωτήσω γιατί δέν καθιερώνετε σέ καθε τεύχος σελίδα για τόν κινηματογράφο που θά γράφουν τις άπόψεις τους κινηματογραφιστές, κινηματογραφόφιλοι και ιδεολόγοι παντός τύπου. Έλπίζω να τό σκεφτείτε.

Φιλικάτα
Βαγγέλης Κοτρώνης
Σκηνοθέτης-Κιν. Κριτικός
Άγιος Ανδρέου 8 - Ν. Σμύρνη
ΑΘΗΝΑ

ΑΝΤΙ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601.
Τηλ: 732.713 - 732.819

● Έκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
● Υπεύθυνος Τυπογραφείου:
ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ
Δημοσθένους 153
Καλλιθέα

● Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΦΩΤΟΚΥΤΤΑΡΟ» ΕΠΕ
Βασ. Άλεξάνδρου 2, Χίλτον.
Τηλ. 748.314 - 713.604
● Εκτύπωση:
Έργοστ. Γραφικών Τεχνών
Γ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ
Ίασιού 5, Περιστέρι.

● Κάθε ένυπόγραφο άρθρο
έκφράζει την προσωπική
άποψη του συγγραφέα του.

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙ-
ΚΟΥ:
Έξαμ. 260 δρχ. - Έτήσια 520
Έτήσια Όργανισμών,
Τραπεζών, κ.λπ. 1.200 δρχ.
Για φοιτητές έκπτωση 15%.
● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙ-
ΚΟΥ:
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
έξάμηνη: άπλή δολ. 10
άεροπ. δολ. 13
έτήσια: άπλή δολ. 20
άεροπ. δολ. 25
Η.Π.Α. - Καναδάς - Άν. Ασία:
έξάμηνη: άπλή δολ. 10
άεροπ. δολ. 17
έτήσια: άπλή δολ. 20
άεροπ. δολ. 34
Αυστραλία - Όκεανία:
έξάμηνη: άπλή δολ. 10
άεροπ. δολ. 24
έτήσια: άπλή δολ. 20
άεροπ. δολ. 47
● Έμβάσματα, έπιταγές:
ΧΡΗΣΤΟ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗ
Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601.
● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ δρχ. 20
● ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΤΙΜΗ 30 ΔΡ.

Κεντρική διάθεση:
● για τά βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:
Στά γραφεία του «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ. 732-713
● για τά βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας:
Βιβλιοπωλείο
Ν. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720,
Θεσ/νίκη

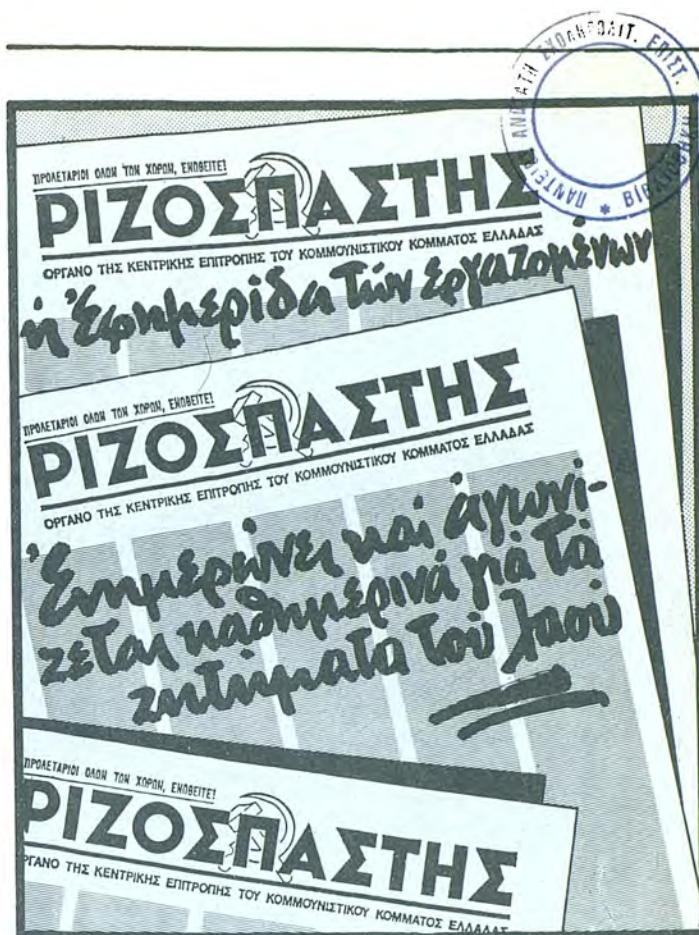

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΡΓΩ»
(Δ. ΖΟΡΜΠΑΛΑΣ & ΣΙΑ ΟΕ)
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ 57 – ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 3619350 – 3619296

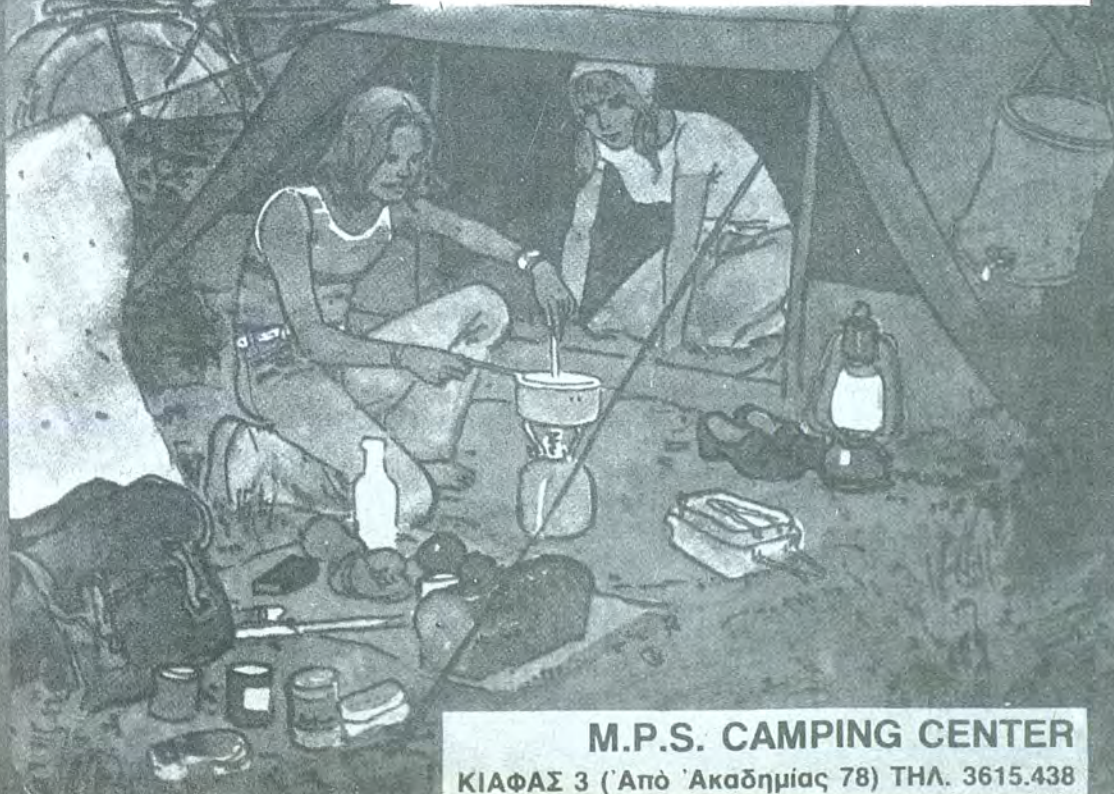
Μερικές από τις μεγάλες εκδοτικές μας επιτυχίες:

- **ΕΛΕΝΗΣ ΓΛΥΚΑΤΖΗ-ΑΡΒΕΛΕΡ:** 'Η Πολιτική 'Ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας
- **ΖΑΝ ΖΙΓΚΛΕΡ:** Μιά 'Ελβετία άνωτέρα πάσης ύποψίας
- **ΤΙΜΟΥ ΜΑΛΑΝΟΥ:** Καβάφης 3
- **ΑΝΝΕΤ ΤΙΖΟΝ – ΤΑΛΟΥΣ ΤΑΙΗΛΟΡ:** Μπαρμπαμπαμπάς και τό Ταξίδι του Μπαρμπαμπαμπά
- **Ε. ΟΥΑΪΤ:** Τό Δίχτυ της Καρλότας

Καί τά διαλεχτά βιβλία της «Νεανικής» καί «Παιδικής Βιβλιοθήκης».

ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΚΗΝΕΣ
ΣΑΚΙΔΙΑ – SLEEPING-BAGS
ΠΩΛΗΣΗ: ΧΟΝΔΡΙΚΗ – ΛΙΑΝΙΚΗ

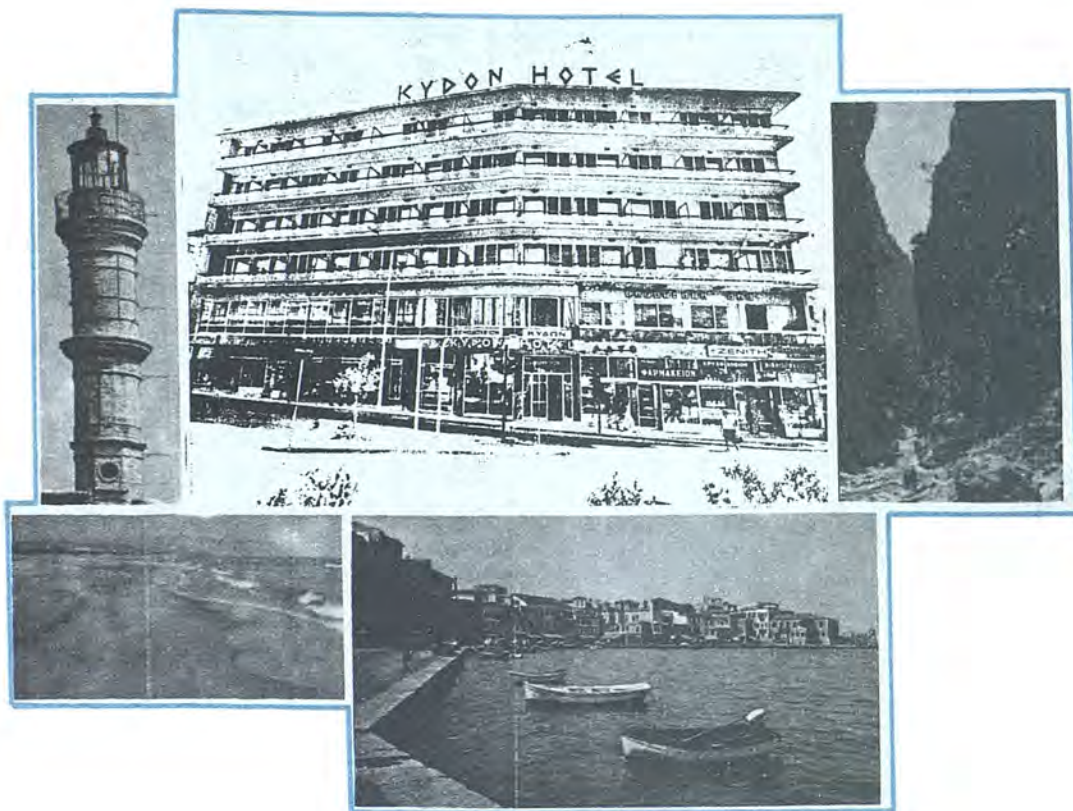
M.P.S. CAMPING CENTER
ΚΙΑΦΑΣ 3 (Από 'Ακαδημίας 78) ΤΗΛ. 3615.438

KYDON HOTEL

ΧΑΝΙΑ • ΚΡΗΤΗ

Τηλ. (0821) 26190 - 94 (5 γραμμές)

Telex 291-146 HK CC GR CABLE: KYDONCHANIA.

- ένα μοντέρνο ξενοδοχείο στο κέντρο της πόλης των Χανίων
- 120 άνετα δωμάτια: όλα με ιδιαίτερη θεράντα, λουτρό, τηλέφωνο, κεντρική θέρμανση, μουσική 4 προγραμμάτων
 - σουίτες για 2 & 3 άτομα
- κοκτέιλ-μπάρ, καφετερία, δισκοθήκη
 - διεθνές εστιατόριο
- άνετα σαλόνια με πλήρη κλιματισμό
 - ιδιωτικό πάρκινγκ
- συγκρότημα καταστημάτων δώρων και αντικειμένων καθημερινής χρήσης στο ισόγειο.